

Dr. K. Spronk

Jozua

*Een
praktische
bijbelverklaring*

TEKST
EN TOELICHTING

TEKST EN TOELICHTING

JOZUA

TEKST EN TOELICHTING

Eindredactie

Prof.dr. A.S. van der Woude
Prof.dr. C.J. den Heyer
Dr. W. van der Meer

Redactieraad

Prof.dr. M. de Jonge
Prof.dr. C. van Leeuwen
Prof.dr. B.J. Oosterhoff
Prof.dr. J. Reiling
Prof.dr. H.N. Ridderbos

UITGEVERIJ KOK - KAMPEN

Dr. K. Spronk

Jozua

*Een
praktische
bijbelverklaring*

TEKST
EN TOELICHTING

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Spronk, K.

Jozua : een praktische bijbelverklaring / K. Spronk. -

Kampen : Kok. - Krt. - (Tekst en toelichting, ISSN

0923-1269)

ISBN 90-242-8223-3

NUGI 632

Trefw.: Jozua (bijbelboek) ; verklaringen.

© Uitgeverij Kok - Kampen, 1994

Omslagontwerp Pieter J. van der Sman

ISBN 90 242 8223 3

NUGI 632

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Inhoud

TEN GELEIDE	11
TER INLEIDING	13
I Ontstaansgeschiedenis	13
II De structuur van het boek	16
III De historiciteit	17
IV De boodschap	19
V De tekst	21
VI Literatuur	21

DE VEROVERING VAN HET LAND, 1:1-12:24

JOZUA IN MOZES' VOETSPOREN, 1:1-18	25
1:1-9 Jozua wordt geïnstalleerd	25
1:10-18 Jozua begint zijn werk en krijgt de overjordaanse stammen mee	28
DE VERSPIEDERS EN RACHAB, 2:1-24	31
Vertaling	31
2:1-24	32
VAN SITTIM NAAR GILGAL, 3:1-4:24	38
3:1-17 De overtocht	40
4:1-24 De twaalf stenen	43
DE REACTIE IN KANAÂN, 5:1	47
Vertaling	47
5:1	47
BESNIJDENIS EN PAASFEEST, 5:2-12	48
Vertaling	48
5:2-12	48
ONTMOETING MET DE LEGEROVERSTE, 5:13-15	52
Vertaling	52
5:13-15	52

INHOUD

DE INNAME VAN JERICHO, 6:1-27	54
Vertaling	54
6:1-27	55
DE BAN GEBROKEN, 7:1-26	61
Vertaling	61
7:1-26	62
DE STRIJD OM AI, 8:1-29	66
Vertaling	66
8:1-29	67
HET ALTAAR EN DE WET OP DE EBAL, 8:30-35	72
Vertaling	72
8:30-35	72
HET VERBOND MET GIBEON, 9:1-27	75
Vertaling	75
9:1-27	76
DE VERDERE VEROVERING VAN HET LAND, 10:1-11:23	81
10:1-15 De slag bij Gibeon	85
10:16-27 De vijf koningen in de grot bij Makkeda	89
10:28-43 De verovering van het zuiden	90
11:1-15 De verovering van het noorden	92
11:16-23 De verovering voltooid	94
OPSOMMING VAN DE VERSLAGEN KONINGEN, 12:1-24	97
Vertaling	97
12:1-24	98
<i>DE VERDELING VAN HET LAND, 13:1-23:16</i>	<i>102</i>
INLEIDING OP DE VERDELING VAN HET LAND, 13:1-7	107
Vertaling	107
13:1-7	107
DE VERDELING VAN HET OVERJORDAANSE, 13:8-33	109
Vertaling	109
13:8-33	110

INHOUD

INLEIDING OP DE VERDELING VAN HET LAND TEN WESTEN	
VAN DE JORDAAN, 14:1-5	113
Vertaling	113
14:1-5	113
HET ERFDEEL VAN KALEB, 14:6-15	115
Vertaling	115
14:6-15	115
DE GRENZEN VAN JUDA'S ERFDEEL, 15:1-12	119
Vertaling	119
15:1-12	119
KALEBS STRIJD BIJ HEBRON EN DEBIR, 15:13-19	124
Vertaling	124
15:13-19	124
JUDA'S STEDEN, 15:20-63	126
Vertaling	126
15:20-63	127
DE JOZEFIETEN, 16:1-4	129
Vertaling	129
16:1-4	129
HET ERFDEEL VAN DE EFRAÏMIETEN, 16:5-10	131
Vertaling	131
16:5-10	131
HET ERFDEEL VAN MANASSE, 17:1-13	133
Vertaling	133
17:1-13	133
RUIMTE VOOR DE JOZEFIETEN, 17:14-18	138
Vertaling	138
17:14-18	138
AANSPORING DOOR JOZUA VANUIT SILO, 18:1-10	140
Vertaling	140
18:1-10	140

INHOUD

HET ERFDEEL VAN BENJAMIN, 18:11-28	142
Vertaling	142
18:11-28	142
HET ERFDEEL VAN SIMEON, 19:1-9	145
Vertaling	145
19:1-9	145
HET ERFDEEL VAN ZEBULON, 19:10-16	147
Vertaling	147
19:10-16	147
HET ERFDEEL VAN ISSAKAR, 19:17-23	149
Vertaling	149
19:17-23	149
HET ERFDEEL VAN ASER, 19:24-31	152
Vertaling	152
19:24-31	152
HET ERFDEEL VAN NAFTALI, 19:32-39	154
Vertaling	154
19:32-39	154
HET ERFDEEL VAN DAN, 19:40-48	156
Vertaling	156
19:40-48	156
HET ERFDEEL VAN JOZUA ALS LAATSTE, 19:49-51	158
Vertaling	158
19:49-51	158
DE VRIJSTEDEN, 20:1-9	161
Vertaling	161
20:1-9	161
STEDEN VOOR DE LEVIETEN, 21:1-42	164
Vertaling	164
21:1-42	165
AFSLUITENDE OPMERKINGEN NA DE VERDELING, 21:42*-45	169
Vertaling	169
21:42*-45	169

INHOUD

SPANNING TUSSEN OOST EN WEST, 22:1-34	171
Vertaling	171
22:1-34	173

EEN LAATSTE WAARSCHUWING, 23:1-16	177
Vertaling	177
23:1-16	178

DE AFSLUITING, 24:1-33

DE KEUZE VOOR DE HERE, 24:1-28	181
Vertaling	181
24:1-28	182

BEGRAFENIS VAN JOZUA, JOZEF EN ELEAZAR, 24:29-33	186
Vertaling	186
24:29-33	186

AFBEELDINGEN

1. Het Nabije Oosten	24
2. Bij Jozua 2-9	30
3. Bij Jozua 10-12	84
4. De twaalf stammen	106
5. Het zuiden van het land (het gebied van Ruben, Juda en Simeon) . . .	120
6. Het midden van het land (het gebied van Gad, Benjamin, Dan, Efraïm en Manasse)	134
7. Het noorden van het land (het gebied van (het overjordaanse deel van) Manasse, Zebulon, Issakar, Aser en Naftali)	150
8. De vrijsteden en steden voor de Levieten	160

Ten geleide

DIT COMMENTAAR OP het veelomstreden, veel aangehaalde, doch doorgaans slechts gedeeltelijk gelezen en maar ten dele begrepen bijbelboek Jozua is geschreven vanuit de praktijk van de kerkelijke gemeente. De basis werd gelegd in een interkerkelijk leerhuis te Monnickendam. En de Gereformeerde kerk van Culemborg gaf mij door een studieverlof de gelegenheid één en ander verder uit te werken. Dat betekent dat als vanzelf in deze verklaring niet de vragen vanuit de oudtestamentische wetenschap voorop staan, maar veeleer de vragen en vaak ook aarzelingen zoals die onder gemeenteleden opkomen bij de confrontatie met Jozua. Anderzijds wordt hier ook een poging ondernomen om te laten zien dat de resultaten van wetenschappelijk onderzoek, zoals de op het eerste gezicht vaak zeer technische discussie over de ontstaansgeschiedenis van de tekst, ook de 'gewone' bijbellezer van dienst kunnen zijn.

Bij dit zoeken naar mogelijke, wetenschappelijk verantwoorde reacties op die vragen en naar theologisch gefundeerde manieren om te leren omgaan met die aarzelingen ben ik zeer geholpen door de goede contacten die ik via de Theologische Universiteit van Kampen heb met de hoogleraren E. Noort (momenteel te Groningen) en J.C. de Moor. Prof. Noort werkt al enige tijd aan een groot commentaar op het boek Jozua in de serie *Biblischer Kommentar*. Dat belooft een waardig opvolger van het beroemde commentaar van M. Noth te worden, waarin door hem als groot kenner van het land Israël ook de moeite genomen wordt om alle topografische problemen weer aan te pakken. Dat mag de lezer van dit boekje niet verwachten, al zal de toelichting wel zoveel mogelijk worden ondersteund door kaarten. Helaas zal men nog enige tijd geduld moeten oefenen voordat het commentaar van prof. Noort voltooid is. Mogelijk is bij de verschijning van mijn boek de eerste aflevering beschikbaar. Ook het aangekondigde overzicht van het onderzoek naar het boek Jozua in de serie *Erträge der Forschung* van de Wissenschaftliche Buchgesellschaft heb ik nog niet kunnen gebruiken. Ik heb wél kunnen profiteren van het feit dat hij in de periode dat ik in Kampen onder zijn gehoor zat, college gaf over dit bijbelboek (1982/1983). De stimulerende manier waarop dat gebeurde, heeft ertoe bijgedragen dat ik de moed op kon brengen om aan dit commentaar te beginnen.

Prof. De Moor is de geestelijke vader van de 'Kamper school', die zich beijvert om de structuren van bijbelse poëzie, maar ook van bepaalde stukken proza en zelfs van hele bijbelboeken bloot te leggen. Ook die benadering heeft, zoals bij verdere lezing wel zal blijken, een inspirerende invloed gehad op mijn bestudering van het boek Jozua. Prof. De Moor is ook zeer deskundig op het gebied van de bestudering van de verschillende culturen en godsdiensten in het Oude Nabije Oosten in de periode van de Oude Testament. Ook dat heeft hier zijn sporen achtergelaten.

Zo is dit commentaar dus ontstaan op het grensvlak van universiteit en kerk, in de overtuiging dat dit geen niemandsland hoeft te zijn, maar een plaats is voor een vruchtbare ontmoeting.

Tenslotte past hier nog een woord van dank aan de redactie van deze serie, met name aan dr. W. van der Meer en prof.dr. A.S. van der Woude. Zonder hun nauwgezette correctie, opbouwende kritiek en hulp bij het maken van de kaarten zou dit boek in zijn huidige vorm niet tot stand zijn gekomen.

Culemborg, najaar 1993

Klaas Spronk

Ter inleiding

I Ontstaansgeschiedenis

HET BOEK JOZUA dankt zijn naam aan de hoofdrolspeler van de daarin beschreven gebeurtenissen. Volgens een oude Joodse traditie zou hij ook de schrijver daarvan zijn. Hoewel Jozua volgens 8:32 en 24:26 de schrijfkunst machtig was, is dit niet waarschijnlijk. In ieder geval is het duidelijk dat de vermelding van zijn dood (24:29) door een ander is opgetekend. Maar ook de vaker voorkomende opmerking dat bepaalde dingen nog zichtbaar of bekend zijn 'tot op de dag van vandaag' (bijvoorbeeld de aanwezigheid van Rachabs familie, 6:25, en de steenhoop boven Achan en zijn gezin, 7:26) wijst op een al wat grotere afstand in tijd. En ook het feit dat in 1:14-15 gesproken wordt over het land 'aan de overzijde van de Jordaan', terwijl men daar volgens het verhaal nog vertoeft, wijst erop dat het boek niet geschreven is als een ooggetuigenverslag. Over de vraag wie het dan wel heeft geschreven en wanneer, is weinig met zekerheid te zeggen. Aan de ene kant zijn er duidelijke verbindingen met de voorafgaande vijf Boeken van Mozes. Aan het einde van het boek Jozua wordt de geschiedenis vanaf Abram nog eens opgesomd. Niet voor niets speelt zich die slotscène af in Sichem, de plaats waar Abram het eerst halt hield in Kanaän en er een altaar bouwde. Met de gave van het land is nu definitief de belofte van de HERE aan de aartsvaders vervuld. De verovering en verdeling van het land onder leiding van Jozua waren ook al min of meer voorbereid. In Num. 27:15-23 wordt Jozua op bevel van de HERE door Mozes aangesteld als militair leider. En Num. 32-36 laat zich lezen als een voorafschaduwning van wat komen gaat in het boek Jozua. Allerlei daar beschreven thema's komen daarin weer terug. Nog sterker is de band met Deuteronomium. De verhouding daarvan met het boek Jozua laat zich omschrijven als die tussen theorie en praktijk. De verovering van het land geschiedt volgens de in Deut. 20 omschreven oorlogswetten. En Deut. 31:1-8 klinkt als een inleiding op heel het boek Jozua:

Toen sprak Mozes deze woorden tot heel Israël; hij zei tegen hen: 'Ik ben nu honderd en twintig jaar oud; ik kan niet meer uitgaan of ingaan, en de HERE heeft tegen mij gezegd: De Jordaan hier zal jij niet overtrekken. De HERE, jullie God, zelf zal voor jullie uit overtrekken; Hij zelf zal die volken voor jullie verdrijven en verdelgen, zodat jullie hun land in bezit kunnen nemen; Jozua zal voor jullie uit overtrekken, zoals de HERE geboden heeft. En de HERE zal met hen doen, zoals Hij gedaan heeft met Sichon en Og, de koningen der Amorieten, die Hij heeft verdelgd, en met hun land. De HERE zal hen aan jullie overleveren, en jullie zullen met hen doen geheel overeenkomstig het gebod, dat ik jullie gegeven heb. Weest sterk en moedig, vreest niet en siddert niet

voor hen, want de HERE, jullie God, zelf gaat met jullie; Hij zal jullie niet begeven en jullie niet verlaten.' Toen riep Mozes Jozua en zei tegen hem in tegenwoordigheid van heel Israël: 'Wees sterk en moedig, want jij zult met dit volk komen in het land, waarvan de HERE hun vaderen gezworen heeft, dat Hij het hun geven zou, en jij zult het hen doen beërven. Want de HERE zelf zal voor jullie uit trekken, Hij zelf zal met jullie zijn, Hij zal jullie niet begeven en jullie niet verlaten; vrees niet en word niet verschrikt.'

Het eerste hoofdstuk van het boek Jozua sluit hier tot in kleine details op aan, met dezelfde aanmoedelingen, de belofte van Gods bijstand, dezelfde nadruk op de eenheid van 'heel' het volk en op het feit dat Jozua in Mozes' voetsporen treedt.

En zowel de verovering van het land ten westen van de Jordaan, in aansluiting op de verovering van het land ten oosten daarvan, als de verdeling van dat land komen hier aan de orde. Daarmee zijn de twee hoofdonderwerpen in het boek Jozua aangeduid.

Er is aan de andere kant ook een duidelijk verband met de boeken die in de canon volgen ná dit boek. Dat blijkt niet alleen uit de herhaling van de afsluitende notities in Ri. 2:6-9, maar ook uit enkele aanwijzingen in het boek Jozua zelf. Een voorbeeld daarvan is het tweede deel van hoofdstuk 23. Nadat vastgesteld is dat de HERE zijn beloften aan Israël waargemaakt heeft, klinken de dreigende woorden dat Israël het nu gegeven land weer zal verspelen als het ongehoorzaam is. Daarmee wordt de toon gezet voor de beschrijving van het verdere verloop van Israëls geschiedenis uitmondend in de ballingschap. De herinnering aan Gods verbondstrouw en de oproep aan Israël tot een passend antwoord, zoals dat ook in Joz. 24 is beschreven, zijn als een refrein, dat in de daaropvolgende boeken herhaaldelijk terugkeert.

Wat heeft dit alles nu voor consequenties ten aanzien van de vraag wie het boek Jozua heeft geschreven?

Op grond van het duidelijke verband met de voorafgaande boeken zou men kunnen veronderstellen dat de schrijver(s) of samensteller(s) daarvan ook de hand gehad heeft (hebben) in het tot stand komen het boek Jozua. Maar de uit het onderzoek van de Pentateuch bekende bronnen en sporen van bewerking zijn in het boek Jozua niet zo gemakkelijk aan te wijzen. Pogingen om een voortgaande lijn in het werk van de zogenaamde Jahwist en de Elohist tot in het boek Jozua aan te wijzen, hebben weinig overtuigends opgeleverd. Er zijn wel aanwijzingen voor een bewerking van de lijsten met grenzen en steden in hoofdstuk 13-21 door de Priesterschrijver. Verreweg het duidelijkst is de hand van de Deuteronomist herkenbaar. Deze heeft het boek Jozua echter niet in de eerste plaats verbonden met de voorafgaande Pentateuch, maar vooral met de daarop volgende beschrijving (in de boeken Richteren tot en met Koningen) van de geschiedenis van Israël tot aan de ballingschap. De precieze ontstaansgeschiedenis van dit 'deuteronomistische geschiedwerk' is onderwerp van veel studie, waarbij nog

heel veel ter discussie staat. Dit is niet de plaats om hier uitgebreid op in te gaan en ook in de toelichting bij de tekst zal het slechts ter sprake komen waar het noodzakelijk is om bepaalde spanningen binnen de tekst te kunnen begrijpen. Daarbij zal duidelijk worden dat er onmiskenbaar sporen van één of meer bewerkingen zijn. Enkele grote lijnen zijn daarbij wel aan te geven.

Men zou zich de ontstaansgeschiedenis van het boek Jozua als volgt kunnen voorstellen. Veel van de verhalen uit het eerste deel van het boek Jozua zullen aanvankelijk zelfstandig hebben bestaan. Een aantal daarvan is verbonden met een zichtbaar teken in het landschap en vertelt de oorsprong en betekenis van dat teken. Opvallend is dat de meeste verhalen zich afspelen in het gebied van de stam Benjamin en dat ook de met de Efraïmieten Jozua verbonden plaats Timnat-Serach daar niet ver vandaan ligt. Dit materiaal moet door een schrijver uit de vroege koningstijd zijn verzameld en gebruikt voor een beschrijving van de verovering van het land. De genoemde, maar met alle terughoudendheid voorgestelde datering in de vroege koningstijd is onder meer gebaseerd op de nadruk op de eenheid die pas onder koning David werd bereikt, en de indirecte verwijzingen naar het conflict tussen David en Saul (zie bijvoorbeeld de toelichting bij hoofdstuk 7). De lijsten met steden en de grensbeschrijvingen zullen hun oorsprong hebben in de administratie ten behoeve van het hof. De beschrijving van de intocht in het land onder leiding van Jozua is samen met andere blokken, waaronder de genoemde administratieve lijsten, opgenomen in het grote geheel dat in de oudtestamentische wetenschap dus wordt aangeduid als het deuteronomistische geschiedwerk. Daarin zijn nieuwe accenten gelegd. Omdat dit nieuwe werk werd geïnspireerd door de hervorming van koning Josia (2 Kon. 22-23), werden het belang van de gehoorzaamheid aan de Wet van Mozes, de juiste vorm en de juiste plaats voor de eredienst nu extra benadrukt. En nu Josia zich zozeer onderscheidde van veel van zijn voorgangers werd Jozua getekend als een voorbeeld voor de ideale koning zoals velen die in Josia zagen. In een latere bewerking is dit alles weer in een ander kader gezet. Die vond plaats na de verovering in de zesde eeuw v. Chr. door de Babyloniërs van het al door de Assyriërs meer dan gehalveerde land. De geschiedschrijver worstelt nu duidelijk met de vraag hoe het zover heeft kunnen komen. In het boek Jozua vinden we dat terug in een aantal tekstgedeelten die het beeld van de volledige verovering en verdeling van het land doorbreken. Het duidelijkst is dat te zien in 13:2-6 en in hoofdstuk 23. De bijstand van de HERE wordt daar gekoppeld aan de gehoorzaamheid van Israël. Tegelijkertijd wordt al gesuggereerd dat het volk zich zal laten meeslepen door andere volken en zo, door het verlies van de eigen identiteit, het latere onheil over zichzelf afroept.

Mogelijk zijn er nog meer bewerkingen geweest van Israëls geschiedschrijving (in ieder geval hebben op een gegeven moment ook de boeken van Mozes hun plaats gekregen in dit kader). Maar die lijken voor het boek Jozua geen ingrijpende gevolgen te hebben gehad.

II De structuur van het boek

UIT WAT IN het voorafgaande is beweerd zou de indruk kunnen ontstaan dat het boek Jozua een samenraapsel is van oude verhalen, administratieve lijsten en aanvullende opmerkingen. Het vertoont echter een weloverwogen structuur, die we grotendeels toe kunnen schrijven aan de laatst genoemde redactor/schrijver. Voor een goed begrip van de tekst is de bestudering van die structuur van groot belang.

Het boek bestaat uit twee delen, die elk op hun eigen manier zijn opgebouwd. Het eerste deel beschrijft de intocht in het land. Dat gebeurt in een voortgaande, chronologische lijn. Dat is logisch. Bij nader inzien gaat het echter allemaal wat anders dan verwacht. Veel mensen denken bij het boek Jozua aan een niets ontziende veroveringsoorlog. Maar voordat er echt van oorlogshandelingen sprake is, zijn we al voorbij de eerste helft van dit deel. Heel uitgebreid, om niet te zeggen: omslachtig, wordt eerst Jozua getekend als opvolger van Mozes (hoofdstuk 1). Dan volgt de verkenning van het land, waarbij het land zelf niet in zicht komt, omdat het woord van Rachab genoeg is (2). Voetje voor voetje trekt men dan de Jordaan over (3-4). Vervolgens neemt men ruim de tijd voor de besnijdenis en de viering van het Pascha (5). Eindelijk begint dan de strijd om Jericho; maar in feite is het geen belegering, maar een processie (6). De eerste echte strijd vindt plaats bij Ai en loopt uit op een mislukking vanwege de zonde van Achan (7). Pas in hoofdstuk 8 brandt de strijd, waarom dit boek berucht is, los. Maar dat wordt aan het eind van dat hoofdstuk al weer onderbroken door een religieuze handeling op de Ebal en in het volgende hoofdstuk door de onderhandelingen met de Gibeonieten. De eigenlijke verovering van het land wordt dan in hoofdstuk 10 en 11 omschreven en samengevat in hoofdstuk 12. Zo loopt het verhaal in dit eerste deel als een bal op een helling die langzaam begint te rollen en gaandeweg sneller gaat. Dit tempo en deze structuur geven duidelijk aan waar volgens de verteller het zwaartepunt ligt: het gaat om de HERE, die zijn belofte vervult, om de relatie tussen Hem en zijn volk en pas in tweede instantie om de consequentie die dat heeft voor de relatie tussen Israël en de andere volken.

Belangrijker ook dan de weergave van de feiten uit het verleden is voor de schrijver de relatie met de voorschriften en beloften beschreven in het boek Deuteronomium. Een duidelijk voorbeeld daarvan vinden we in beschrijving van de gebeurtenissen na de verovering van Ai. Volgens 8:30-35 zou Jozua toen met heel het volk naar de berg Ebal gegaan zijn om daar een altaar te bouwen en de wet voor te lezen. Gezien de stand van zaken bij de verovering van het land is dat nauwelijks voorstelbaar. De berg Ebal ligt ver van Ai, in een gebied dat nog veroverd moest worden. Zouden de Israëlieten daar zonder slag of stoot even massaal naar toe kunnen gaan om vervolgens, zonder dat er ook maar melding gemaakt wordt van deze toch flinke reis, de zaken verder weer aan te pakken

vanuit Gilgal? De plaatsing van deze gebeurtenis vrijwel direct na het oversteken van de Jordaan is slechts te begrijpen tegen de achtergrond van de opdracht van Mozes zoals beschreven in Deut. 27:2-8. Want volgens Mozes was het eerste wat ze moesten doen na de intocht in het land: naar de Ebal gaan en daar de wet present stellen (zie hierover verder de toelichting bij de perikoop).

Het tweede deel van het boek Jozua heeft een heel andere structuur. Daar zien we niet een doorgaande lijn, maar een 'ui-structuur': het eerste en laatste deel corresponderen met elkaar evenals het tweede en voorlaatste en zo voort. Dat onderstreept het belang van het gedeelte dat daarin centraal staat: 18:1-10. Daar wordt verteld over de methodisch zuivere manier waarop het land verdeeld wordt, maar vooral ook over het verwijt dat Jozua maakt aan een aantal stammen: men moet niet zo lang wachten met te reageren op Gods aanbod. De hoofdstukken 23 en 24 hebben op zich ook een heel duidelijke, evenwichtige structuur. Daarbij zien we in hoofdstuk 24 op kleine schaal hetzelfde stramien als in heel het boek: een eerste deel dat lineair verloopt, en een tweede met een 'ui-structuur' (zie voor details de toelichting bij de betreffende hoofdstukken). Tenslotte kan er nog op gewezen worden dat het boek Jozua in zijn geheel als het ware omraamd wordt, doordat in de slothoofdstukken (22-24) bepaalde thema's en formuleringen uit het inleidende hoofdstuk 1 weer terugkeren. In 1:1 wordt Mozes de 'knecht van de HERE' genoemd. Deze eretitel wordt in het boek Jozua wel vaker aan Mozes gegeven. Jozua blijft echter in de eerste plaats 'dienaar van Mozes'. Maar helemaal aan het slot heet ook hij 'knecht van de HERE' (24:29). Het bevel om het wetboek van Mozes na te volgen (1:7-8) heeft zijn pendant in de vermelding van het wetboek bij de sluiting van het verbond in 24:26. In 23:9 stelt Jozua vast dat de belofte dat 'niemand heeft kunnen standhouden', voor Israël is uitgekomen; dat was toegezegd in 1:5. En ook het verhaal van de overjordaanse stammen in hoofdstuk 22 neemt een onderwerp op dat al in 1:10-18 ter sprake kwam, en we vinden er dezelfde nadruk op de door God gegeven rust, de broederhulp in de strijd en de opdracht tot gehoorzaamheid aan de wet van Mozes.

III De historiciteit

HET ZAL INMIDDELS duidelijk zijn dat het boek Jozua niet zonder meer geraadpleegd kan worden als bron van historisch feitenmateriaal. Het was de schrijvers immers niet slechts te doen om een getrouwe weergave van gebeurtenissen uit het verleden. Ze gebruikten de oude verhalen om een duidelijke boodschap aan hun tijdgenoten over te brengen. En dat deden ze in bepaalde, traditionele vormen. Zo zijn sommige gebeurtenissen vrij schematisch weergegeven omdat bijvoorbeeld zo iets als een 'heilige oorlog' geacht werd volgens een vast patroon te verlopen. En zo lijkt Joz. 24 te zijn opgebouwd volgens het patroon van het oudoosterse vazalverdrag. We vinden hier dus geen

geschiedschrijving op de manier zoals die van hedendaagse historici verwacht mag worden, waarbij er een zekere distantie betracht wordt. Dit inzicht heeft wel tot het misverstand geleid dat aan het boek Jozua geen enkele geschiedkundige waarde zou mogen worden toegekend. Maar daarmee zou men voorbij gaan aan het feit dat het verschil tussen het boek Jozua en oud-oosterse geschiedschrijving, zoals we die onder meer kennen uit Mesopotamische en Hethietische bronnen, helemaal niet zo groot is. Ook daarin zien we vaak heel tendentieuze berichtgeving en een wisselend gebruik van vormen van weergave. Maar daarmee staat nog niet direct de historische basis onder datgene wat beschreven is, ter discussie. Men komt hier pas echt verder als men kan beschikken over andere bronnen van informatie. Helaas zijn die in het geval van de vroege geschiedenis van Israël schaars of heel moeilijk te interpreteren. Dat laatste betreft de gegevens van de vele opgravingen. Die leveren een schat aan informatie op over leefomstandigheden en economische verhoudingen, maar laten zich zelden verbinden met concrete historische gebeurtenissen. De 'bewijzen' die wat dat betreft in de loop der jaren met behulp van de archeologie zijn geleverd, zeggen vaak meer over de vooronderstellingen van de onderzoeker dan over de onderzochte plaats.

Nu is het onmiskenbaar dat bij opgravingen in Israël in veel resten van steden in de overgangsfase van het Laat Brons naar de IJzertijd, in de dertiende en twaalfde eeuw v. Chr., sporen van geweld en verwoesting zijn aangetroffen. Maar of dat het werk was van Israëlieten, is niet met zekerheid te zeggen. Deze tijd werd namelijk gekenmerkt door een grote onrust. Veel bevolkingsgroepen waren in beweging, mede door het verdwijnen van het machtsevenwicht tussen de Hethieten in het noorden en Egypte in het zuiden. Uit de opgravingen blijkt echter ook dat er geen sprake van kan zijn dat er één bepaalde cultuur (de Kanaänitische) weggevaagd zou zijn door een andere (de Israëlitische). Daarvoor bestaat er teveel continuïteit.

Om een historisch verantwoord beeld te krijgen van de in het boek Jozua beschreven periode, kan men het beste inzetten bij de manier waarop daar in het boek Richteren over wordt gesproken. Daar horen we van verschillende, naast elkaar in dit gebied levende bevolkingsgroepen. Die groepen hadden waarschijnlijk meer met elkaar gemeen dan uit het boek Richteren blijkt. De verschillen zullen ook niet altijd etnisch van aard zijn geweest; men moet ook rekenen met verschil in levenswijze, met verschil tussen stadsbewoners en dorpelingen, tussen landbouwers en mensen met een meer nomadische leefwijze. Er blijken tussen die groepen regelmatig wrijvingen te ontstaan. Er zijn geen duidelijke machtsverhoudingen. We moeten aannemen dat dit is veroorzaakt door de komst van nieuwe groepen, bijvoorbeeld van nomaden die om economische redenen gedwongen werden zich meer op landbouw toe te leggen. Hoe dan ook, er vonden verschuivingen plaats. En dat ging vaak niet zonder geweld.

We moeten ons Jozua voorstellen als de leider van zo'n groep die vanuit het Oostjordanland zich een plaats probeerde te verwerven in het centrum van het

land. De incidenten die zich daarbij voordeden, vormen de basis van het naar hem genoemde boek. Het verhaal van die ene groep werd later, mogelijk aangevuld met andere verhalen, tot het verhaal van het hele volk. De samensmelting van de verschillende groepen tot het ene volk Israël, zoals dat met name onder koning David gestalte heeft gekregen, moet zijn bevorderd doordat men gemeenschappelijke belangen en vijanden had. Ook de godsdienst zal een verbindende factor zijn geweest. Met name de plechtigheid van de verbondssluiting te Sichem (Joz. 24) lijkt daarvan te getuigen. Intussen is die eenheid wel constant onder druk blijven staan, zoals de latere geschiedenis van Israël aantoonde. Bij de scheuring van het rijk kwam het tot een uitbarsting, maar ook al in het boek Jozua is regelmatig iets te merken van spanningen tussen bevolkingsgroepen in het noorden en die in het zuiden en van spanningen tussen groepen die ten westen en groepen die ten oosten van de Jordaan woonden. In de weergave van de verhalen rond Jozua werd de pas later ontstane eenheid in zekere zin teruggeprojecteerd op die vroegere fase. Dat is nog het duidelijkst waarneembaar in het spreken over de twaalf stammen. Dat is een ideaalbeeld dat niet strookt met de historische werkelijkheid zoals die nog waarneembaar is in het boek Jozua. Bij de toelichting zal blijken dat sommige stammen, zoals de Kalebieten, bij een andere stam werden 'ondergebracht' om het twaalfstal te houden. En in het geval van de stam Simeon krijgt men de indruk dat bevolkingsgroepen die *na* elkaar optraden, bij de beschrijving van die tijd *naast* elkaar zijn gezet.

IV De boodschap

HEBBEN WIJ NU nog een boodschap aan dit bijbelboek? Het wordt vaak alleen aangehaald om als achterhaald te worden afgedaan: we weten nu immers wel beter, zeker ook sinds de verkondiging en zelfovergave van Jezus Christus, Jozua's naamgenoot (Jezus is de Griekse vorm voor het Hebreeuwse Jozua). Slechts door het te vergeestelijken heeft men het kunnen 'redden'. Het meest bekende voorbeeld daarvan is de uitleg in de derde eeuw van onze jaartelling door Origenes. Jozua is volgens hem een beeld van Jezus Christus. Zijn strijd moeten we dan ook begrijpen als de strijd tegen de kwade machten die een mens in hun greep kunnen houden. Tegenwoordig vindt die vergeestelijking iets subtieler plaats. Zo wordt er heel vaak op gewezen dat het boek Jozua in de Joodse canon tot de Vroege Profeten gerekend wordt en dus (?) meer profetie is dan geschiedschrijving. Door zo en op andere wijze de band met het verleden door te snijden blijft er een boek over met theologische en ethische waarheden, waar verder geen bloed uit vloeit. Men moet zich echter afvragen of dit niet een Pyrrusoverwinning is. Het probleem van het zo moeilijk te verwerken bloedvergieten in naam van de HERE is overwonnen, maar wat rest zijn slechts enkele algemene waarheden. Komt het boek, als we het de door de schrijvers

zelf gekozen plaats in de geschiedenis ontnemen, zo nog wel tot zijn recht? Bovendien komt zo ook de verbinding met het land op de tocht te staan. Ook al is die verbinding afhankelijk gesteld van Israëls gehoorzaamheid aan de wet, in de relatie tussen Israël en de HERE blijft het land altijd een rol spelen. Dat blijkt ook wel uit de grote, men kan wel zeggen: liefdevolle, aandacht die er in het boek Jozua is besteed aan de beschrijving en verdeling van het land. Heel vaak wordt dat deel van het boek genegeerd en is er alleen belangstelling voor de spectaculaire verhalen. Maar het één is zonder het ander niet goed te begrijpen. Bovendien loont het wel degelijk de moeite om zich in de ogenschijnlijk saaie lijsten met grenzen en steden te verdiepen. Ook zij vertellen, soms tussen de regels door, een verhaal. In ieder geval weerspiegelen ze ook de dankbaarheid voor het gegeven land en de blijdschap over dat land.

Op zoek naar de vraag of het boek Jozua ons nu nog wat te zeggen heeft, is het zinvol om in te zetten met de nuchtere constatering dat Israël blijkbaar niet anders was en dacht dan andere volken. En net als zoveel andere volken is Israël door een fase van fel en gewelddadig nationalisme gegaan. Het kost weinig moeite om zich daarbij iets voor te stellen, zeker niet in de tijd waarin aan dit commentaar is gewerkt: het begin van de jaren '90, waarin een machtsvacuüm ontstond in voorheen communistische landen zoals de Sowjet-Unie en Joegoslavië, waardoor het nationalisme fel oplaaide, resulterend in bloedige oorlogen en gepaard gaande met etnische zuiveringen. Blijkbaar is het een fase waar elk volk doorheen moet zijn gegaan. Bij Israël is dat niet anders. En men keek daar met gepaste trots op terug met dank aan de HERE voor de door Hem betoonde trouw aan wat Hij had beloofd. Nu kregen deze oude verhalen nieuwe betekenis in tijden van dreiging, met name rond de ballingschap. Enerzijds werd er de hoop aan verbonden dat de HERE opnieuw zou kunnen opkomen voor zijn volk. Anderzijds werd ook vastgesteld dat Israël door zijn ontrouw zelf verantwoordelijk was voor zijn neergang. Maar of daarmee dat felle, niets ontziende nationalisme was overwonnen? De bekende psalm uit de tijd van de ballingschap weerspreekt dat, gezien de felle vloekwoorden over Edom en Babel (Ps. 137:7-9).

Pas als men dit onder ogen durft te zien, zal men echt gevoelig zijn voor de verrassende ervaring dat door de relatie met de HERE dit vaste patroon doorbroken kan worden. Maar dat gebeurt slechts af en toe. Zoals wanneer opeens Rachab het voor het zeggen krijgt en zij als verachte niet-Israëlitische vrouw de tegenhanger wordt van Achan, een Israëliet van respectabele afkomst. Zo zijn er in het Oude Testament meer van die momenten waarin de vreemde een gezicht krijgt en een plaats in de geschiedenis met de HERE, zoals Ruth. Zo is er ook het moment dat een heidens volk mag delen in de barmhartigheid van de HERE, zoals verteld wordt in het boek Jona. Men zou het met een uitdrukking uit het Nieuwe Testament tekenen van het Rijk van God kunnen noemen. En in zoverre blijken we soms in het boek Jozua dus even heel dicht bij het evangelie van Jezus Christus te zitten. Tegelijkertijd, en ook dat heeft

TER INLEIDING

raakvlakken met het evangelie, kan men afleiden uit de in het boek Jozua verhaalde gebeurtenissen, dat waar de wil van God doorbreekt in deze wereld, dit vaak niet zonder slag of stoot gaat. Nieuwe inzichten of de vraag om verandering kunnen tegenstand oproepen, die op één of andere manier overwonnen moet worden.

Zo zet het boek Jozua de lezer voortdurend aan het denken: over de relatie met God, over alles wat er tussen God en de mens en het heil voor de wereld in kan staan, over moed om te gaan, over het goede dat gegeven wordt, over de keuzes die gedaan moeten worden.

V De tekst

DE VERTALING IS gebaseerd op de Hebreeuwse, door de Masoreten overgeleverde tekst volgens de uitgave in de *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Dat is bij het boek Jozua geenszins vanzelfsprekend. De tekst van de oude Griekse vertaling, de Septuaginta, wijkt op veel plaatsen van deze tekst af. Soms is dat wel te verklaren als een aanpassing van of een correctie op een niet meer begrepen passage of vorm van uitleg. Maar in een niet gering aantal gevallen lijkt deze vertaling terug te gaan op een andere grondtekst en is niet met zekerheid te zeggen welke van beide teksttradities de beste is. Dit commentaar is niet de plaats om daar in alle gevallen uitvoerig op in te gaan. Want dit is een ingewikkelde materie, mede omdat men ook niet zomaar over de tekst van de Septuaginta spreken kan. Ook daar moeten we rekenen met allerlei verschillende versies. In enkele gevallen is bij de vertaling gekozen voor de Griekse tekst, omdat die lezing het dichtst bij het origineel lijkt te staan. Dat wordt dan in de toelichting aangegeven. Soms is er een variant uit de Septuaginta toegevoegd (tussen vierkante haken), waarbij het gaat om een interessante aanvulling, die vaak niet zozeer beschouwd moet worden als de betere tekst, maar als een soort commentaar op de tekst, een toelichting *in* de tekst.

VI Literatuur

ER IS IN het Nederlands taalgebied veel gepubliceerd over het boek Jozua. Een vrij conservatief, al wat ouder, maar vanwege zijn precisie zeer informatief commentaar is dat van

J.H. Kroeze, *Het boek Jozua* (Commentaar op het Oude Testament), Kampen 1968.

Uit de Amsterdamse School (met nadruk op de tekst in zijn canonieke vorm en sceptisch ten opzichte van de historisch-kritische benadering en met veel aandacht voor de bijbelse theologie)

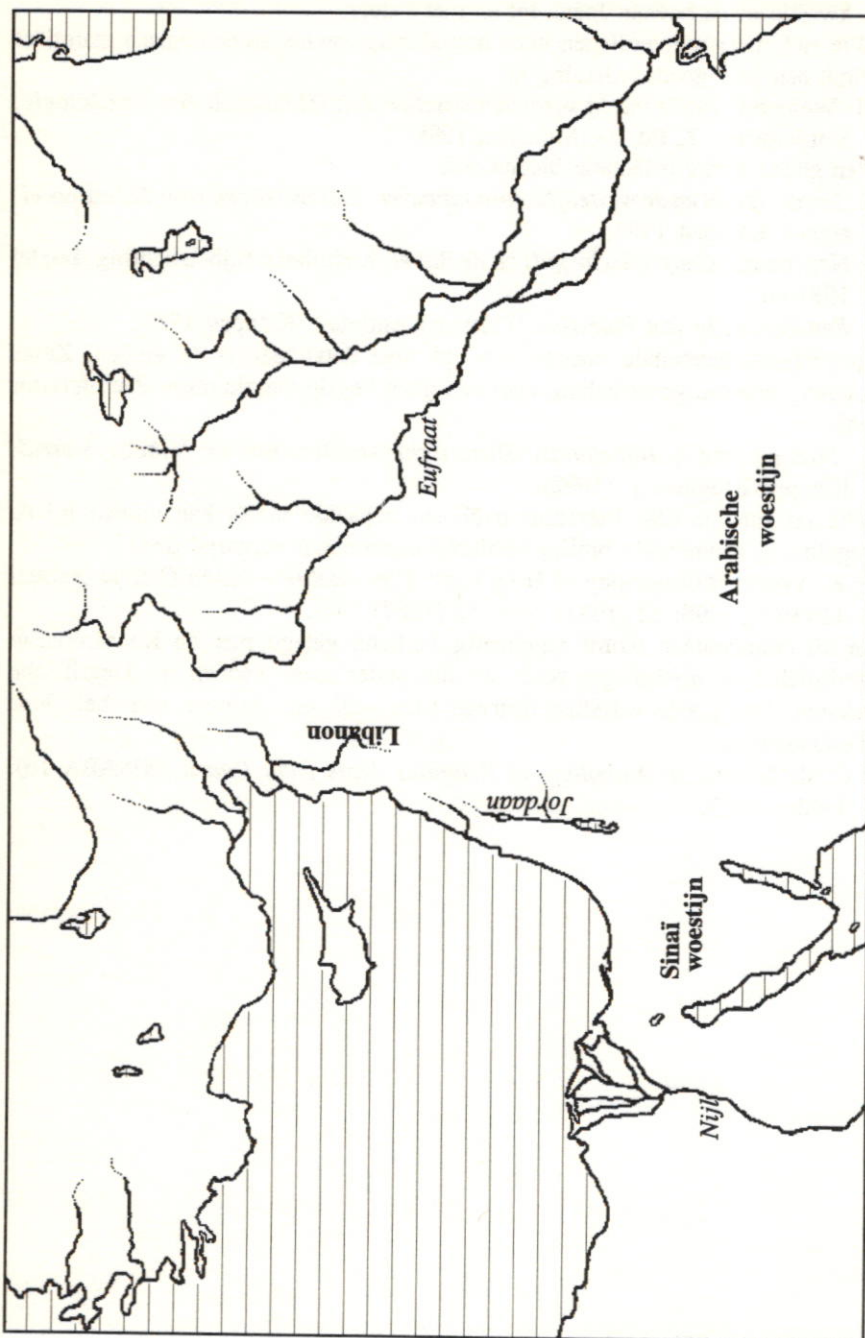
M.A. Beek, *Jozua* (De prediking van het Oude Testament), Nijkerk 1981;

K.A. Deurloo, *Jozua* (Verklaring van een bijbelgedeelte), Kampen 1981.

- Een vergelijkbare benadering vinden we bij
 N. Schuman, Een omstreden bijbelboek: Jozua, in: *Verbonden voor het leven: bijbeltheologische opstellen*, Delft 1988, blz. 80-106.
 En dezelfde benadering, maar dan toegepast in de praktijk van de eredienst is te vinden bij
 H. Abma, *Land in zicht: het boek Jozua gelezen in de paastijd, werkschrift voor de vierende gemeente*, 's-Gravenhage 1982.
 Als voorbeeld van de in het 'Ten geleide' genoemde benadering volgens de 'Kamper school' kan voor Jozua genoemd worden
 W.T. Koopmans, *Joshua 24 as Poetic Narrative* (JSOT Supplement Series 93), Sheffield 1990.
 Van de buitenlandse literatuur moet het klassieke, in zijn consequente toepassing van zijn methode voorbeeldige en nog steeds als basis van het moderne onderzoek geldende commentaar genoemd worden van
 M. Noth, *Das Buch Josua* (Handbuch zum Alten Testament 7), Tübingen 1953².
 Andere, goed ontvangen commentaren, allen werkend met de historisch-kritische benadering zijn
 R.G. Boling, G.E. Wright, *Joshua* (The Anchor Bible 6), New York 1982 (zeer uitgebreid, met veel aandacht voor archeologische en topographische gegevens);
 T.C. Butler, *Joshua* (Word Biblical Commentary 7), Waco, Texas 1983 (met goede overzichten van het moderne onderzoek);
 J. Gray, *Joshua, Judges, Ruth* (The New Century Bible Commentary), Grand Rapids 1986 (met uitvoerige beschouwingen over onder meer de historiciteit en de ontstaansgeschiedenis);
 M. Görg, *Josua* (Die Neue Echter Bibel: Kommentar zum Alten Testament mit der Einheitsübersetzung, Lfg. 26), Würzburg 1991 (beknopt, doch informatief overzicht van de resultaten van recent onderzoek);
 J.A. Soggin, *Joshua* (Old Testament Library), London 1972.
 Wat terughoudender en nog het best te vergelijken met het eerstgenoemde commentaar van Kroeze is
 M.H. Woudstra, *The Book of Joshua* (New international commentary on the Old Testament), Grand Rapids 1981.
 Wetenschappelijk verantwoorde, doch meer op de prediking gerichte commentaren zijn
 A.G. Auld, *Joshua, Judges & Ruth* (The Daily Study Bible), Edinburgh 1984 en
 E.J. Hamlin, *Inheriting the Land. A Commentary on the Book of Joshua* (International Theological Commentary), Grand Rapids 1983.
 Een belangrijk hulpmiddel bij de bestudering van de genoemde tekstkritische problemen is
 D. Barthélemy, *Critique textuelle de l'Ancien Testament 1* (Orbis biblicus et orientalis 50/1), Göttingen 1982 (behandelt de belangrijkste tekstkritische

- kwestie in de boeken Jozua tot en met Ester).
- Wie zich meer wil verdiepen in de bestudering van het archeologisch materiaal vindt een zeer goede inleiding in
- H. Weippert, *Palästina in vorhellenistischer Zeit* (Handbuch der Archäologie; Vorderasien, 2, Bd. 1), München 1988.
- Een goede eerste oriëntatie bieden ook
- E. Noort, *Israël en de westelijke Jordaanoever. Een werkboek voor Palestinareizigers*, Kampen 1983;
- J. Negenman, *Geografische gids bij de Bijbel*, Katholieke Bijbelstichting: Boxtel 1981 en
- Een geografie van Palestina* (Palestina Antiqua), Kampen 1982.
- In de laatst genoemde boeken zijn ook veel detailkaartjes te vinden. Zulke kaarten zijn van groot belang voor een goed begrip van de tekst. Zie hiervoor ook
- J. Strange (red.), *Bijbelatlas. Historische kaarten van de bijbelse wereld*, Kampen/Brugge z.j. (1992).
- Wie op zoek is naar literatuur over een bepaalde plaats kan terecht bij de regelmatig aangevulde bibliographische overzichten verzorgd door
- E.K. Vogel, *Bibliography of Holy Land Sites*, *Hebrew Union College Annual* 42 (1971) 1-96; 52 (1981) 1-96; 58 (1987) 1-63.
- In dit commentaar wordt regelmatig verband gelegd met de Kanaänitische godsdienst en mythologie zoals we die onder meer kennen uit Ugaritische teksten. Een goede vertaling daarvan (met veel verwijzingen naar het Oude Testament) is
- J.C. de Moor, *An Anthology of Religious Texts from Ugarit* (NISABA 16), Leiden 1987.

HET NABIJE OOSTEN

Afb. 1: Het Nabije Oosten

Jozua in Mozes' voetsporen

1:1-18

Jozua wordt geïnstalleerd

- 1
- 1 Na de dood van Mozes, de knecht van de HERE, zei de HERE tegen Jozua, de zoon van Nun, de helper van Mozes:
 - 2 'Mijn knecht Mozes is gestorven. Nu dan, sta op, steek de Jordaan hier over, jij en heel dit volk, naar het land dat Ik de Israëlieten geven zal.
 - 3 Elke plaats die jouw voetzool zal betreden, geef Ik jou, zoals Ik dat tegen Mozes gezegd heb:
 - 4 van de woestijn tot de Libanon en van de Grote Rivier, de Eufraat, heel het land van de Hethieten, tot aan de Grote Zee, waar de zon ondergaat zal jouw gebied zich uitstrekken.
 - 5 Niemand zal voor jou standhouden, je leven lang. Zoals Ik met Mozes was zo zal Ik met jou zijn. Ik zal je niet alleen laten. Ik zal je niet in de steek laten.
 - 6 Wees sterk en wees moedig, want jij zult aan dit volk het land in bezit geven dat Ik hun vaderen onder ede beloofd heb te geven.
 - 7 Als je maar sterk en heel moedig bent en heel de wet houdt die mijn knecht Mozes jou voorgeschreven heeft. Wijk daarvan niet af, naar rechts noch naar links. Dan zul je succes hebben overal waar je gaat.
 - 8 Dit boek van de wet mag niet verdwijnen uit je mond. Overweeg het dag en nacht, om te onderhouden alles wat daarin is geschreven. Want dan zul je slagen op je weg. Dan zul je succes hebben.
 - 9 Heb ik het je niet geboden? Wees sterk en wees moedig. Wees niet bang, wees niet verschrikt, want de HERE, je God, is met jou overal waar je gaat.'

HET BOEK JOZUA zet hoog in. Hier wordt een ideaal geschetst dat haast onwerkelijk lijkt. Men zou er zich op kunnen verkijken, als niet bedacht werd dat dit boek in zijn huidige vorm onderdeel is van een groter geheel. Al aan de eerste woorden is dat te zien. Letterlijk staat er: 'En het geschiedde...'. Alleen al aan het simpele voegwoord zien we dat dit boek bedoeld is als een vervolg op het boek Deuteronomium. En zoals de dood van Mozes niet het einde van Gods weg met Israël betekende, zo zal het ook na de dood van Jozua verder gaan. Want het boek Richteren zet eensluidend in: 'En het geschiedde na de dood van Jozua...'.

Zeker in dit grotere verband is wel duidelijk dat dit ideaal (één God, één volk, één land, één leider) niet zomaar op één lijn gesteld kan worden met de doorsnee nationalistische grootspraak. Daardoor valt de nadruk hier tezeer op Gods belofte. Deze is niet een rechtvaardiging die achteraf gegeven wordt voor de eigen wapenfeiten. Eerder is het een steun in een latere situatie waarin het volk

weinig heeft om op te bogen. Bovendien is aan Gods belofte onmiskenbaar een voorwaarde verbonden: slechts wie durft te bouwen op die belofte en naar de daaraan verbonden richtlijnen durft te leven, heeft kans van slagen.

Tegen deze achtergrond is het niet verbazingwekkend dat er nauwelijks sprake is van zoiets als een biografie van Israëls en misschien wel 's werelds meest vermaarde veldheer. We kennen Jozua wel uit eerdere berichten. Maar steeds stond hij daarbij in de schaduw van Mozes. Hij had, soms letterlijk, niet meer dan een ondersteunende functie. Jozua moet het niet van zijn afkomst hebben. We kennen slechts de naam van zijn vader, Nun, uit de stam Efraïm. Nadere berichten ontbreken. Alleen de relatie met zijn geestelijke vader, Mozes, krijgt de aandacht. Mozes betoonde zich ook in zoverre als zijn vader dat hij hem een naam gaf (zie Num. 13:16). Zijn nieuwe naam Jozua ('de HERE helpt') is een precisering van zijn oude naam Hosea. Het verschil tussen beide namen is in feite niet meer dan dat in de naam Jozua de verwijzing van de Godsnaam wat duidelijker is. Mozes had ook al laten blijken dat hij deze voor de lezer tot dan toe onbekende man goed kende, toen hij hem grote militaire verantwoordelijkheid gaf in de strijd tegen de Amalekieten (Ex. 17:9). Opvallend is dat de eerste woorden, die de met zijn nieuwe naam genoemde Jozua samen met zijn collega-verspieder spreekt, woorden van vertrouwen zijn, die doen denken aan wat de HERE hier aan hem toezegt in Joz. 1:

Indien de HERE welgevallen aan ons heeft, dan zal Hij ons in dit land brengen en het ons geven, een land dat vloeit van melk en honig. Alleen, weest dan niet opstandig tegen de HERE, en vreest het volk van het land niet, want zij zijn ons tot spijs, hun schaduw is van hen geweken, en de Here is met ons; vreest hen niet (Num. 14:8-9).

De vraag die dit eerste gedeelte van het naar Jozua genoemde boek overheerst, is hoe het hem zal vergaan nu hij door Mozes' dood gedwongen uit diens schaduw treedt. Intussen is het nog wel Mozes die het beeld beheerst. Hij ontvangt de eretitel 'knecht van de HERE', wat aangeeft hoe dicht hij bij God leefde. Jozua is vooralsnog niet meer dan de helper van Mozes.

De inzet van dit hoofdstuk is echter gunstig: God spreekt nu ook tot Jozua. Dat was nog niet eerder zo direkt gebeurd. Het aardige is dat Hij daarbij woorden overneemt die eerder door Mozes gebruikt werden, toen hij zijn taak overdroeg aan Jozua (Deut. 31:1-8). En God doet hier als het ware ook tegenover Jozua zijn naam eer aan: zoals Hij bij het brandende braambos in Ex. 3 zijn naam verbond met de belofte om Mozes nabij te zijn, zo doet Hij dat hier in zijn woorden tot Jozua (vs. 5).

Het blijft echter spannend: zal Jozua zijn naam ook eer aandoen? Zal Jozua voldoende kracht en moed aan het geloof in de reddende God kunnen ontnemen? Deze spanning zal het hele boek door blijven bestaan. Het antwoord op de vraag of Jozua inderdaad in Mozes' voetsporen is getreden, vinden we tenslotte in hoofdstuk 24. Daar krijgt Jozua dezelfde titel als zijn leermeester: 'knecht van de HERE' (vs. 29).

Ook op andere manieren zien we dat dit eerste hoofdstuk als een inleiding is bedoeld. In het kort worden de verovering van het land (vs. 2-5; vgl. hoofdstuk 2-12), het in bezit nemen van het land (vs. 6; vgl. hoofdstuk 13-22) en de binding aan de wet (vs. 7-8; vgl. hoofdstuk 23-24) aangeduid.

Kenmerkend voor het idealisme van de beschrijving is dat één en ander steeds alomvattend is: heel het volk, heel het land, heel de wet. Het thema 'heel het volk' komt direkt al in de volgende verzen ter sprake (zie de opmerkingen bij vs. 10-18). Bij 'heel het land' worden grenzen genoemd die meer lijken te zeggen over Gods royaliteit dan over Israëls mogelijkheden. Slechts op het hoogtepunt van Davids macht werden ze benaderd. In vs. 4 worden respectievelijk de zuidgrens (de Sinaiwoestijn), de noordgrens (het Libanongebirge), de oostgrens (de Eufraat) en de westgrens (de Middellandse Zee) genoemd. Het zal geen toeval zijn dat daarbij twee maal het bijvoegelijk naamwoord 'groot' valt. Deze gebiedsbeschrijving vinden we ook in Deut. 11:24, waar zij gevolgd wordt door dezelfde belofte als in Joz. 1:6. Vergeleken met de tekst uit Deuteronomium is er bij de beschrijving van de oostgrens een verwijzing naar 'het land van de Hethieten' aan toegevoegd, een aanduiding van het gebied grenzend aan de Eufraat. Het is een benaming (ook bekend uit Assyrische teksten) die dit gebied verbindt met het roemruchte Hethietische rijk, dat zich lang geleden tot hiertoe uitstrekte.

De uitdrukking 'wees sterk en wees moedig' kennen we ook al vanuit Deut. 31:1-8. Joz. 1 sluit daar direct op aan. In Deut. 31 is die uitdrukking bedoeld als de traditionele aansporing gericht tot degene die voor een grote, zware taak staat. Dat geldt ook voor Joz. 1:6: Gods gave (vs. 1) houdt een opgave in voor Jozua. In de volgende verzen wordt aan deze aansporing echter een nieuwe inhoud gegeven. Jozua moet sterk en moedig zijn om de wet te houden. Alleen zo kan hij in de voetsporen van Mozes treden.

Deze verzen klinken als de inleiding op de Psalmen:

(Welzalig de man) die aan de wet van de HERE zijn welgevallen heeft,
en zijn wet dag en nacht overweegt

(Ps. 1:2).

En in 1 Kon. 2:2-4 lezen we hoe David zijn opvolger Salomo aanspoort met dezelfde woorden. Ze sluiten aan bij de omschrijving van de ideale koning in Deut. 17:19-20. Ook op andere plaatsen in het boek Jozua zullen we nog zien hoe Jozua geschilderd wordt als een voorbeeld voor de koningen van Israël. Jozua moet begrijpen dat het bereiken van het ideaal dat hem en zijn volk hier voor ogen wordt gesteld, niet afhangt van zijn talenten als veldheer, maar van zijn vroomheid en zijn gehoorzaamheid. Eens te meer wordt duidelijk dat de vervulling van de belofte aan Abraham en zijn nageslacht geen vanzelfsprekende zaak is, geen onwankelbaar dogma. Het is een belofte die vraagt om een antwoord, van Jozua en via hem van het volk. Daarover gaat het in het volgende gedeelte (vgl. ook Joz. 23:6-13).

Jozua begint zijn werk en krijgt de overjordaanse stammen mee

1

- 10 Jozua gebod de opzichters van het volk:
- 11 'Gaet het kamp door en gebiedt het volk: Maakt voor jezelf proviand gereed, want binnen drie dagen zullen jullie de Jordaan hier oversteken om het land in bezit te gaan nemen dat de HERE, jullie God, aan jullie gegeven heeft om in bezit te nemen.'
- 12 En tegen de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam van Manasse zei Jozua:
- 13 'Denkt aan de opdracht die Mozes, de knecht van de HERE, jullie gegeven heeft, toen hij zei: de HERE, jullie God, heeft jullie rust gegeven en dit land hier geschonken.'
- 14 Laat je vrouwen, kinderen en vee blijven in het land dat Mozes jullie gegeven heeft aan de overzijde van de Jordaan. Maar jullie moeten zelf oversteken voor je broeders uit, gewapend, met alle weerbare mannen om ze te helpen.'
- 15 Zodra de HERE rust heeft gegeven aan je broeders zoals aan jullie en ook zij het land in bezit hebben genomen dat de HERE, jullie God, hun geven zou, kunnen jullie terugkeren naar het land dat aan jullie is toegewezen om het in bezit te nemen, dat Mozes, de knecht van de HERE, aan jullie gegeven heeft aan de overzijde van de Jordaan, vanwaar de zon opgaat.'
- 16 Zij antwoordden Jozua: 'Al wat u ons beveelt zullen wij doen. Overal waarheen u ons zendt, zullen wij gaan.'
- 17 Zoals wij altijd naar Mozes luisterden, zo zullen wij naar u luisteren. Als de HERE, uw God, maar met u is, zoals Hij met Mozes was.'
- 18 Iedereen die zich tegen uw bevel verzet en niet luistert naar alles wat u ons opdraagt zal ter dood gebracht worden. Als u maar sterk en moedig bent.'

HET EERSTE HOOFDSTUK van het boek Jozua lijkt niet alleen inhoudelijk, maar ook in zijn opbouw het boek Deuteronomium te weerspiegelen. Na de dood van Mozes en zijn opvolging door Jozua, die de opdracht meekrijgt om de wet na te leven, volgt nu een verwijzing naar het al eerder veroverde Oost-Jordaanland. Zo begint Joz. 1 waar Deuteronomium eindigde, en zo sluit dit hoofdstuk af met een herhaling van iets waarmee Deuteronomium inzette (zie Deut. 3:18-20). De inbezitname van het Oostjordanland (hier consequent aangeduid als het land aan de overzijde van de Jordaan, dus vanuit het gezichtspunt van het nog te veroveren land: het gezichtspunt van de latere verteller die hier aan het woord is) is een voorschot op de inlossing van Gods belofte. Daar staat in dit gedeelte van Joz. 1 tegenover dat ook van de kant van Gods volk wat mag worden verwacht.

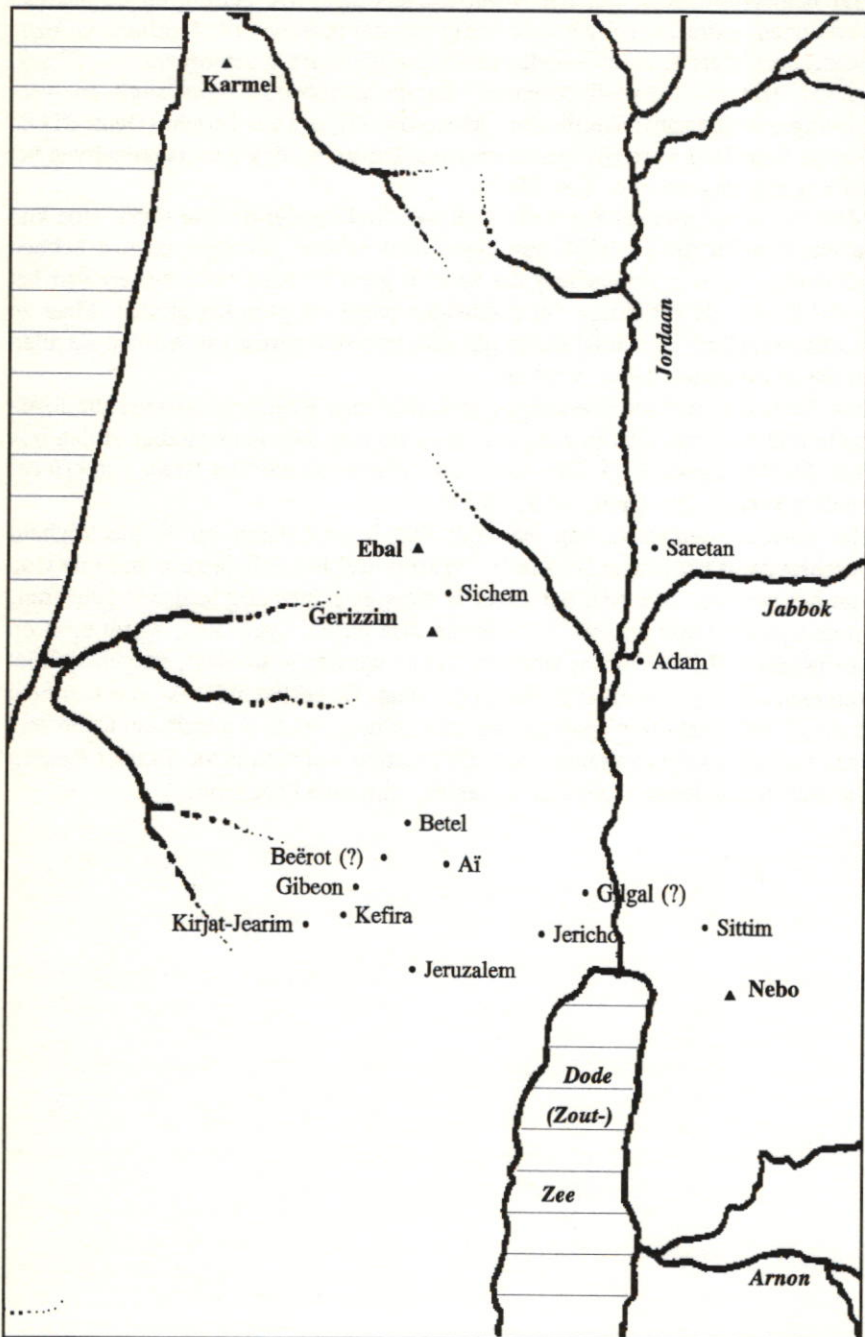
Jozua neemt het initiatief. Hij durft het aan om Mozes' rol over te nemen. Was eerder sprake van Mozes die bevelen gaf, nu deelt Jozua ze uit, ook al blijven Mozes' woorden en met name de door hem doorgegeven wet centraal staan (vs. 13; vgl. vs. 7).

Het bemoedigende is dat het wordt aangenomen. De belofte en de daaraan verbonden opdracht worden volmondig positief beantwoord. Daarmee is Jozua geaccepteerd als de nieuwe leider en is hij gelijkwaardig aan Mozes (vs. 17; vgl. vs. 5). Het is ook veelbetekenend dat de aansporing 'wees sterk en wees moedig', welke aanvankelijk door Mozes tot Jozua werd gericht (Deut. 31) en daarna door God werd overgenomen (Joz. 1:6-9), nu ook door een deel van het volk wordt uitgesproken (vs. 18).

Maar het ideaal van het ene volk komt wel direkt onder druk te staan. Hoe kun je van mensen die eindelijk hun eigen land hebben gekregen en rust hebben gevonden, nu nog verwachten dat ze zich gaan inzetten voor de rest van het volk? Hier is de verleiding om gescheiden wegen te gaan het grootst. Maar ze wordt weerstaan. Het besef dat er pas echt tevreden gerust kan worden als allen in die rust kunnen delen, wint het.

Inmiddels is er wel een doelstelling geformuleerd. Heel deze operatie die Jozua nu in opdracht van God in gang zet, is uit op rust. Het boek eindigt er dan ook mee (21:44; 22:4; 23:1). Die rust is ondenkbaar zonder dat Israël zijn erfdeel heeft gekregen (zie Deut. 12:9; 28:65).

Het positieve antwoord van het volk lijkt te preluderen op de plechtigheid beschreven in het laatste hoofdstuk, waarbij heel het volk ja zegt tegen de God van het verbond. Voordat het zover is moet er echter nog heel wat gebeuren. In de tijdsaanduiding in vs. 11, 'binnen drie dagen' (vgl. 3:2), wordt er al op gezinspeeld. Bij alle mooie woorden die nu worden gesproken, mogen we niet vergeten dat men nog maar aan het begin staat. De beslissende stap is echter heel dichtbij. Het gaat erom spannen. Er staat ze nog veel te wachten aan tegenwerking van buitenaf en van binnenuit. De ernstige woorden in vs. 18 over mensen die zich tegen Jozua's bevelen verzetten, zijn onheilspellend.

Afb. 2: Bij Jozua 2-9

De verspieders en Rachab

2:1-24

2

- 1 Jozua, de zoon van Nun, zond vanuit Sittim twee mannen uit om in het geheim te gaan verspieden: 'Gaaf, bekijkt het land en (met name) Jericho.' En zij gingen en kwamen in het huis van een vrouw, een prostituée met de naam Rachab. Daar gingen ze slapen.
- 2 Men berichtte de koning van Jericho: 'Zie, er zijn hier vannacht mannen van de Israëlieten gekomen om het land te verkennen.'
- 3 Toen liet de koning van Jericho aan Rachab zeggen: 'Breng de mannen naar buiten die bij jou gekomen zijn, die jouw huis zijn binnengegaan, want zij zijn gekomen om heel het land te verkennen.'
- 4 Maar de vrouw nam de twee mannen, verborg hen en zei: 'Die mannen zijn inderdaad bij mij gekomen, maar ik weet niet waar ze vandaan kwamen.'
- 5 's Avonds, bij het sluiten van de poort, zijn die mannen weggegaan. Ik weet niet waar die mannen heen zijn gegaan. Gaaf snel achter hen aan, dan zullen jullie hen nog wel inhalen!'
- 6 Zij had hen op het dak gebracht en hen verborgen onder de vlasstengels, die zij uitgespreid had op het dak.
- 7 De mannen gingen achter hen aan op weg naar de Jordaan in de richting van de doorwaadbare plaatsen en men sloot de poort, zodra degenen die achter hen aangingen, eruit gegaan waren.
- 8 Voordat ze gingen slapen, klom zij bij hen op het dak.
- 9 Ze zei tegen de mannen: 'Ik weet dat de HERE aan jullie het land heeft gegeven en dat de schrik voor jullie ons heeft overvallen en dat al de inwoners van het land voor jullie sidderen.'
- 10 Want wij hebben gehoord dat de HERE de wateren van de Schelfzee voor jullie heeft doen opdrogen, toen jullie uit Egypte trokken en wat jullie hebben gedaan met de twee koningen van de Amorieten aan de overzijde van de Jordaan: met Sichon en Og, die jullie met de ban hebben geslagen.
- 11 We hoorden het en de schrik sloeg om ons hart en tegenover jullie zinkt bij iedereen de moed in de schoenen, want de HERE, jullie God, Hij is een God boven in de hemel en beneden op aarde.
- 12 Nu dan, legt voor mij een eed af bij de HERE, want ik heb jullie een dienst bewezen. Bewijzen jullie dan ook een dienst aan mijn familie en geeft mij een betrouwbaar teken.
- 13 Jullie moeten mijn vader, mijn moeder, mijn broers en zusters en allen die bij hen horen, in leven laten. Redt ons van de dood.'
- 14 De mannen zeiden tegen haar: 'Wij staan met ons leven voor jou in, tenzij je onze zaak verraaft. Wanneer de HERE ons het land geeft, zullen wij aan jou deze dienst bewijzen en trouw betonen.'
- 15 Zij liet hen aan een touw door het venster naar beneden, want het huis bevond zich aan de bovenzijde van de muur; ze woonde op de muur.
- 16 Ze zei tegen hen: 'Gaaf naar het gebergte, opdat de achtervolgers jullie niet tegenhouden. Jullie moeten je daar drie dagen schuil houden tot jullie achtervolgers teruggekeerd zijn. Daarna moeten jullie je eigen weg gaan.'

- 17 De mannen zeiden tegen haar: 'Wij zullen ontslagen zijn van deze eed die jij ons hebt laten afleggen (indien jij je niet houdt aan de volgende voorwaarden:)
- 18 Als wij het land binnenkomen, moet je dit koord van scharlakenrood draad vastbinden aan het venster waaruit je ons hebt neergelaten. Je moet je vader, je moeder, je broers en heel je familie bij je in huis halen.
- 19 Ieder die de deur van jouw huis uitgaat naar buiten, krijgt zijn bloed op zijn eigen hoofd. Wij zijn dan onschuldig. Maar wat betreft een ieder aan wie de hand wordt geslagen, terwijl hij bij jou in huis was, diens bloed komt op ons hoofd.
- 20 En als jij onze zaak verraadt, zijn wij ontslagen van de eed aan jou, die jij ons hebt doen zweren.'
- 21 Zij zei: 'Het zij zoals jullie hebben gezegd' en ze zond hen heen en zij gingen. En ze bond een scharlakenrood koord aan het venster.
- 22 Zij gingen en kwamen in het gebergte. Daar bleven ze drie dagen tot de achtervolgers teruggekeerd waren. De achtervolgers hadden hen overal gezocht, maar ze hadden niets gevonden.
- 23 Toen kwamen de twee mannen terug. Ze daalden af uit het gebergte, staken (de Jordaan) over en kwamen bij Jozua, de zoon van Nun. Ze vertelden hem alles wat ze hadden meegemaakt
- 24 en ze zeiden tegen Jozua: 'Inderdaad, de HERE heeft ons heel het land in handen gegeven. Alle inwoners van het land beven dan ook voor ons.'

EEN VERRASSEND INTERMEZZO, zo zou je dit tweede hoofdstuk kunnen betitelen. De lezer wordt verrast door de onverwachte hulp en morele steun van een vrouw met een bedenkelijke professie uit een bedreigend vijandig bolwerk. Temidden van de gewichtige voorbereidingen op de intocht doet het gebeuren haast frivool aan. Anders dan in het voorafgaande of in het vervolg ontbreekt hier de goddelijke aanwijzing en vindt men hier evenmin verwijzingen naar de eredienst. Het is als het ware een vrolijke noot, preluderend op het overwinningsfeest dat na de val van Jericho gevierd zal worden. Het is een verhaal met humor, maar ook – gelukkig sluit dat elkaar niet uit – met een indrukwekkende geloofsbelijdenis, waarmee een buitenstaander het volk over de drempel helpt. De uitgebreide aandacht voor dit alles lijkt wel enigszins ten koste te gaan van de precieze weergave van de gang van zaken bij de intocht. In feite lijkt het eigenlijke verhaal erdoor te worden onderbroken: men zou dit hoofdstuk kunnen weglaten zonder daardoor de draad te verliezen. Joz. 3:1 sluit keurig aan bij het slot van het eerste hoofdstuk. Zodoende zou men ook van het probleem af zijn van de botsende tijdmeldingen (1:11; 2:22 en 3:2). Gaat men uit van de huidige tekst, dan moet men aannemen dat de tocht van het volk van Sittim naar de Jordaan (3:1) gelijk plaats vond met het vertrek van de verspieters.

Ook het hoofdstuk zelf bevat oneffenheden. Een eerste lezing levert nogal wat onduidelijkheden op. In de tekstoverlevering is te zien dat men hier al langer mee worstelt. Er zijn grote verschillen in de weergave van de afspraken tussen

Rachab en de twee verspieters. En terwijl het in de Hebreeuwse tekst steeds gaat over (de verkenning van) heel het land, sluit de tekstoverlevering volgens de Septuaginta beter aan bij de feitelijke gebeurtenissen door die aanduidingen van heel het land in vs. 14 en 16 weg te laten. Blijkbaar was er al vroeg de behoefte aan enige verduidelijking van de tekst.

Een plausibele verklaring voor de spanningen binnen de tekst is dat ze ontstaan zijn doordat dit gedeelte niet in één keer is opgeschreven. We moeten dan aannemen dat het allemaal begon met het verhaal dat zich afspeelde in Jericho, over de redding van de verspieters door Rachab. We vinden dit in de verzen 1-7, 15-16 en 22-23. Het heeft iets van een klucht: een prostituée die goed zorgt voor haar cliëntèle en daarmee de koning van de stad te kijk zet. Bij de teboekstelling van de verovering van het land kreeg deze geschiedenis zijn (logische) plaats aan het begin. Daarbij werd deze vermaarde stad tot symbool voor heel het land, zoals ook in het afsluitende bericht van de verspieters wordt geconstateerd (vs. 24). In vs. 2 is diezelfde gedachte wat houderig uitgedrukt en daarom wordt wel voorgesteld om 'en Jericho' te schrappen. Maar we vinden iets dergelijks ook in 4:12-14 en 24:11-13. Daar krijgt men de indruk dat bij Jericho de grote en beslissende slag met de bewoners van Kanaän is geleverd. Dat lijkt in tegenspraak met Joz. 6, tenzij we aannemen dat ook daar Jericho de aanduiding is voor heel het land met al zijn machtige steden.

Bij de samenstelling van de tekst zoals wij die nu voor ons hebben, moet de schrijver de behoefte hebben gehad om de aanwezigheid van de niet-Israëlitische Rachab en haar familie temidden van de stammen van Israël te verklaren. Dit leidde tot de invoeging van vs. 8-14, waar de afspraken zijn opgetekend en Rachab door haar belijdenis (vs. 10-11) de status van proseliet verwerft. De verzen 17-21 kunnen gezien worden als een latere poging tot nadere precisering van de volgens vs. 8-14 gemaakte afspraken.

Deze theorie over het ontstaan van de tekst, waarbij we moeten aannemen dat de genoemde aanvullingen gepaard zullen zijn gegaan met kleine aanpassingen van het oorspronkelijke verhaal, kan de oneffenheden verklaren. De zeggingskracht van dit hoofdstuk wordt er niet door verminderd, maar eerder door vergroot. Want het bevrijdt ons van de last van de moeizame verklaring van allerlei tegenstrijdige details. Wat blijft is een sterk verhaal, dat als illustratie dient van de belofte aan Jozua: 'de Here, je God, is met jou overal waar je gaat' (1:9). Het blijkt dat God hem zelfs al vooruit is gesnel.

De aanhef in vs. 1 roept als vanzelf associaties op met Numeri 13. Jozua was zelf indertijd één van de twaalf verspieters. Door Mozes werden zij uitgezonden om het land Kanaän te verkennen. Jozua laat nu weer zien dat hij in de voetsporen van zijn voorganger treedt. Bovendien laat hij zien de les uit het verleden geleerd te hebben: een te groot aantal verspieters kan verschillen in de verslaggeving oproepen en daarmee twijfel veroorzaken. Twee is genoeg; net

zoveel als er indertijd de moed niet verloren hadden. De keuze voor zo'n kleine groep is ook te zien als een teken van eenheid. Israël treedt nu op als één groep. Het is niet meer nodig dat alle subgroepen vertegenwoordigd zijn.

Wiens oor nu gescherpt is zal bij de naam Sittim eveneens terugdenken aan een episode uit Israëls geschiedenis beschreven in het boek Numeri. Volgens hoofdstuk 25 is Sittim de plaats waar de Israëlieten zich lieten verleiden door Moabitische vrouwen. Zij gingen dus vreemd, ten opzichte van hun eigen vrouwen en van hun God. Als nu de twee verspieters die Jozua vanuit dezelfde plaats uitzendt, vrijwel direkt bij zo'n vreemde vrouw terecht komen, lijkt de geschiedenis zich te gaan herhalen. Maar het loopt anders: de vrouw wordt niet hun ondergang, maar hun redding.

De verspieters zien dus niet veel van Jericho. Tot het centrum met de belangrijkste gebouwen dringen ze niet door; ze blijven steken bij de muur. Daar op de 'walleitjes' van Jericho woonde het minder hooggeplaatste volk. De muren waren meer dan verdedigingswerken. Hun ruimte werd zoveel mogelijk benut. Soms bestond de stadsmuur uit twee parallelle muren. Daar tussenin waren vaak voorraadschuren, soms ook huizen. De tussenruimte kon gedeeltelijk opgevuld zijn, zodat de eventuele vertrekken hoger kwamen te liggen. Dat zou het geval geweest kunnen zijn bij het huis van Rachab. Maar misschien moeten we de tekst geheel letterlijk nemen en woonde zij bovenop de muur. Die moet dan wel zeer breed geweest zijn, maar daar zijn de muren van Jericho dan ook van ouds om bekend.

De persoon van Rachab spreekt tot de verbeelding. Dat komt omdat zij zo'n belangrijke rol speelt, terwijl er zo weinig van haar bekend is. Zoiets moet haast wel leiden tot allerlei speculaties. Daarbij bestaat de neiging om haar wat positiever af te schilderen. In de latere Joodse traditie wordt ze beschreven als een herbergierster. Ze zou ook één van de vier mooiste vrouwen van de wereld geweest zijn. En Jozua zou later met haar getrouwd zijn. Onder moderne commentatoren vind je de opvatting dat ze als prostituée aan een tempel verbonden zou zijn geweest of dat de in het Hebreeuws gebruikte term oorspronkelijk een zelfstandig levende vrouw aanduidde en pas later de betekenis van prostituée kreeg. Ook wordt wel beweerd dat ze al vóór deze gebeurtenissen een band met de stammen van Israël zou hebben gehad. Ze zou een soort infiltrant zijn geweest, een bruggehoofd voor de belegeraars.

Al deze theorieën missen echter niet alleen een basis in de tekst, ze zijn ook niet nodig om het verhaal te kunnen begrijpen. Men kan zich immers wel voorstellen dat deze twee mannen na het harde leven in de woestijn vrijwel onmiddellijk vallen voor de verleidingen van de stadscultuur. Men hoeft er geen doekjes om te winden: wie gaat slapen bij een prostituée doet dat niet voor zijn nachtrust. Ook de boodschap van de koning, die spreekt over de mannen 'die tot u gekomen zijn', is wat dit betreft veelbetekenend (vgl. Ps. 51:2 waar hetzelfde werkwoord gebruikt wordt voor het door David gepleegde overspel met Batseba). En voldoet Rachab niet aan het stereotiepe beeld van de vrouw die dan misschien door de

hogere stand geminacht wordt, maar die intussen wel om haar vinger windt? Zelfs de koning, die beschikt moet hebben over een goede inlichtingendienst, kan niet tegen haar op. Ze heeft 'gladde lippen'. In het boek der Spreuken wordt er herhaaldelijk voor gewaarschuwd. Ze veinst onwetendheid (vs. 4-5), maar intussen weet ze heel goed hoe de zaken er voor staan (vs. 9).

Gezien de vlasstengels op het dak van haar huis, die daar blijkbaar liggen om te drogen, had ze ook nog een andere bron van inkomsten. Wat dat betreft heeft ze dus ook iets van de degelijke huisvrouw (Spr. 31:13). Op het dak vindt dan een onverwachte wending plaats. We blijken niet slechts van doen te hebben met een prostituée die haar klandizie niet wenst te verspelen. Ze is voor de verspieters een reddende engel, maar ook een engel met een bemoedigende, profetische boodschap. Ze horen het nu ook van een vreemde: de HERE is met hen en de Kanaänieten zien het met angst in hun hart aan.

Rachab woont in Jericho op de stadsgrens. Ze heeft letterlijk en figuurlijk een marginale positie. Ook in het verhaal neemt zij een grenspositie in. Ze staat midden tussen de mannen van Jericho en de twee mannen van Israël. Dat wordt onderstreept door de opbouw van het verhaal. Aan het begin zijn de mannen van Jericho aan het woord en aan het eind de verspieters. Daartussenin is het Rachab die spreekt. En zij zorgt voor de wending. Die zet in met een geloofsbelijdenis die klinkt alsof Mozes zelf haar de woorden in de mond heeft gelegd (vgl. Deut. 4:39), alsof ze erbij was toen hij zijn volk herinnerde aan de manier waarop de HERE zijn volk had geleid, trouw aan het verbond dat Hij met de voorouders had gesloten.

Op haar beurt sluit Rachab nu een verbond met Israël. Dat is feitelijk een overtreding van de wet. In het boek Deuteronomium lezen we namelijk dat er geen enkele ruimte is voor vriendschappelijke contacten met de Kanaänitische volken:

Wanneer de Here, jullie God, jullie in het land gebracht zal hebben, dat jullie in bezit gaan nemen, en Hij voor jullie uit vele volken verdreven zal hebben, de Hethieten, de Girgasiëten, de Amoriëten, de Kanaänieten, de Perizzieten, de Chiwwieten, en de Jebusieten, zeven volken, talrijker en machtiger dan jullie, en de Here, jullie God, hen aan jullie overgeleverd zal hebben, zodat jullie hen verslaan, dan zullen jullie hen volkomen met de ban slaan; jullie zullen met hen geen verbond sluiten en hun geen genade verlenen (Deut. 7:1-2).

Dat wordt hier dus doorbroken. Het door Rachab beleden geloof en vertrouwen in de HERE blijken sterker dan de wetgeving. We moeten dat zien in hetzelfde kader als de mogelijkheid voor Israël om het verbond met de HERE op de helling te zetten door Hem ontrouw te worden. Een eerste voorbeeld hiervan komen we later tegen in de geschiedenis van Achan. Wat hier bij Rachab gebeurt is als het ware de positieve pendant daarvan.

Bij de sluiting van een verbond hoort een teken. Op dit punt is de tekst nogal verwarrend: wie geeft nu het teken? Rachab vraagt er de verspieters om (vs.

12), maar uiteindelijk geeft ze het zelf (vs. 18). Dit probleem is er niet in de tekst volgens de Septuaginta. Daar ontbreekt de vraag aan Rachab om een teken in vs. 12 en is in vs. 18 benadrukt dat het teken van Rachab komt.

Het is een scharlakenrode draad, welke Rachab eerder dan afgesproken – alweer zo'n verwarrend gegeven – uit het raam van haar huis hangt, zodat het van buiten de stad te zien moet zijn geweest. Voor de Israëlieten is het zoiets als een eerste barst in de muur, een aankondiging van zijn val.

Dat dit koord gekozen is als teken, is te begrijpen: het verwijst naar de door Rachab verleende hulp bij de ontsnapping via het venster. Waarom het deze kleur heeft, is minder duidelijk. Origenes legde een verband met het bloed van Christus: Rachab wist dat er geen redding is tenzij in Christus' bloed. Maar als er al een associatie is met bloed, dan ligt het meer voor de hand om te denken aan het bloed dat de Israëlieten op de deurposten van hun huizen moesten strijken om gevrijwaard te blijven van de tiende plaag voorafgaand aan de uittocht uit Egypte. Nu, bij de intocht in het beloofde land, is er dan opnieuw een roodgekleurd teken aan de wand.

De enige twee andere plaatsen in het Oude Testament waar sprake is van een scharlakenrood koord, roepen nog andere associaties op. In Hooglied 4:3 is het een beeld van de mooie lippen van de bruid. En moest Rachab het in haar beroep ook niet hebben van haar vrouwelijk schoon? In Gen. 38:28 wordt een scharlakenrood koord aan de hand van de eerstgeborene van een tweeling gebonden. Op vergelijkbare wijze is in Joz. 2 het rode koord een teken van een nieuw begin voor Rachab temidden van de Israëlieten, als eerste onder de Kanaänieten.

De geschiedenis eindigt daarmee dat Rachab inderdaad de mannen van Jericho te slim af is en dat de boodschap aan Israël overkomt: ze kunnen vol vertrouwen vandaar gaan. Het is een onverwacht resultaat van deze vreemde speurtocht. De verspieters gingen op weg om het land te verkennen, om de macht van zijn inwoners te peilen. Ze komen echter niet verder dan de buitenzijde van de eerste de beste stad. Maar daar ontdekken ze dan ook Gods grote invloed.

Dit intermezzo, dat in eerste instantie het verhaal lijkt op te houden, is daarmee veelzeggend voor het vervolg. De strijd die geleverd zal moeten worden, is Gods strijd. Voor de uitkomst hoeft men niet te vrezen.

De hoofdrol aan menselijke zijde is hier weggelegd voor iemand die in veel opzichten een buitenstaander is. Zoals zo vaak ziet die de dingen scherper dan de zogenaamde ingewijden. Het laat bovendien zien dat Gods Geest verder reikt dan men zich kan voorstellen. In de brief aan de Hebreeëen wordt Rachab ten voorbeeld gesteld (11:31). En Jakobus noemt haar naast Abraham (2:25): haar geloof blijkt uit haar werken. Dat neemt niet weg dat juist haar woorden, waarmee zij aangaf de sprong van het geloof te durven wagen, hier de meeste indruk maakten. Het is niet terecht dat Rachab in de geschiedenis van de uitleg vaak geldt als de moeder van alle leugenaars-om-bestwil.

Het is goed om vast te stellen dat juist zij naam heeft gemaakt; in tegenstelling

tot de niet bij name genoemde koning van Jericho. Volgens rabbijnse tradities was Rachab een voorouder van acht profeten, waaronder Jeremia, en van de profetes Hulda. Matteüs noemt haar, die voorzag dat de muren zouden vallen en dat de toekomst voor Israël open lag, zelfs in het voorgeslacht van de Messias (1:5).

Van Sittim naar Gilgal

3:1-4:24

OVER DE INDELING van Jozua 3 en 4 is veel te doen. Doorgaans neemt men de hoofdstukken samen en wordt ook het eerste vers van hoofdstuk 5 eraan toegevoegd als een passende afsluiting. In 5:1 is immers sprake van de schrik die de manier waarop Israël het land betreedt, oproept bij de Amoritische en Kanaänitische koningen. Dat sluit goed aan bij het laatste vers van hoofdstuk 4, dat spreekt over de reactie die het wonder van de oversteek van de Jordaan zal oproepen bij de volken. En juist daarover: over het nemen van deze grensrivier, gaat het in Jozua 3 en 4.

Het is op zich al opmerkelijk dat hier zoveel aandacht aan wordt besteed. De Jordaan is niet breed, diep of wild stromend. In het voorafgaande hoofdstuk was nog sprake van de doorwaadbare plaatsen (2:7). Nu kunnen twee mannen wat beter uit de voeten dan een heel volk, maar toch rijst de vraag waarom deze toch relatief eenvoudige oversteek zo uitvoerig wordt belicht.

Een eerste lezing van deze hoofdstukken levert niet direkt een duidelijk beeld op van wat er nu precies gebeurde. Het geheel maakt een wat rommelige indruk. Het verhaal van de gang van het volk onder leiding van de priesters met de ark laat zich nog het beste vergelijken met een plechtige processie waarbij men na elke twee stappen vooruit weer een stap terug doet. Zo wordt in de beschrijving van de gebeurtenissen steeds even vooruitgegrepen (bijv. bij de aanstelling van de twaalf mannen in 3:12; pas in 4:2-3 wordt duidelijk waarvoor) en komt de schrijver ook steeds weer terug op zaken die al afgesloten leken (zo wordt in hoofdstuk 4 steeds gesproken over de doortocht, alsof die nog niet was voltooid, zoals 3:17 aangeeft).

Met dit beeld van een processie zouden we wel eens dicht bij de situatie kunnen zijn vanwaaruit dit gedeelte van het boek Jozua zijn vorm heeft gekregen. Het lijkt namelijk goed te passen als tekst bij een viering van dit belangrijke moment uit Israëls geschiedenis. De eerste stappen in het door God beloofde land waren meer dan een normale grenspassage. Hier wordt duidelijk dat God woord houdt. Men kan zich goed voorstellen dat dit in een regelmatig terugkerende plechtigheid werd herdacht.

De intocht wordt gevierd als een herhaling van het wonder van de uittocht (4:23). De parallellen zijn onmiskenbaar: het water staat 'als een dam' (3:13; vgl. Ex. 15:8, Ps. 78:13 en ook Ps. 33:7) en het volk haast zich naar de overkant (4:10; vgl. Ex. 12:33 en 39). Ook de data komen overeen: net zoals in Ex. 12:1-3 wordt in 4:19 de tiende dag van de eerste maand genoemd. Juist de associatie met de doortocht door de Schelfzee verklaart waarom zo groots over het oversteken van de betrekkelijk kleine rivier gesproken wordt en waarom bij al die uitgebreide traagheid opeens van haast sprake is. Zo wordt hier als het ware de uittocht opnieuw werkelijkheid als een bemoedigende ervaring voor het volk: God is en blijft dezelfde en zal ook nu zijn volk leiden.

Zo zal deze gebeurtenis steeds opnieuw (waarschijnlijk in het voorjaar, zoals aangegeven in 4:19) en in veranderde situaties zijn gevierd. Ook de profeet Micha wijst het volk op het belang van de herinnering aan wat er gebeurde 'van Sittim naar Gilgal' (Mi. 6:5). De vergelijking met de viering van het heilig Avondmaal dringt zich hier op: een beslissende gebeurtenis uit het verleden wordt present gesteld om zo de gelovige op weg te helpen en te houden.

Het belang en dus ook de reden voor de uitgebreidheid van deze hoofdstukken moge nu duidelijk zijn, een afdoende verklaring voor de op het eerste gezicht verwarde opbouw van de tekst is er nog niet. We moeten aannemen dat het belang van deze geschiedenis als een magneet op allerlei tradities heeft gewerkt, die hier dan zijn samengebond. Dat zou de oneffenheden in de tekst verklaren. Een vergelijking van de Hebreeuwse tekst met die van de Septuaginta, die ook zelf nog de nodige varianten heeft, laat zien dat men al in de tekstoverlevering met deze problemen worstelde en men met de nodige voorzichtigheid pogingen deed om het verhaal wat beter te laten lopen.

De tekst laat zich niet eenvoudig uiteenrafelen in verschillende delen die oorspronkelijk los van elkaar bestaan zouden kunnen hebben. We kunnen hier slechts constateren dat er tegelijkertijd verschillende dingen verteld worden. Om te beginnen is er de geschiedenis van de overschrijding van de grensrivier als een stap in een militaire onderneming. Ook de vermelding van de volken die God voor Israël zal verdrijven (3:10), duidt daarop. Opmerkelijk in dit verband is ook dat in 4:12-13 gezinspeeld wordt op een strijd bij Jericho (zie hierover ook de toelichting op 2:1).

Hiernaast wordt echter nu opeens ook de ark van het verbond weer ten tonele gevoerd. En zoals onder meer het verhaal van de 'verovering' van Jericho (Joz. 6) laat zien, spelen menselijke wapens dan geen rol van betekenis meer.

En dan zijn er nog de twee tradities over twaalf stenen ter herinnering: twaalf in de Jordaan en twaalf in Gilgal. De Griekse vertaling spreekt in 4:9 van 'twaalf andere stenen' en legt het zo uit als een aanvullend teken. De Hebreeuwse tekst maakt de indruk een vervlechting van twee onafhankelijke, elkaars deels tegensprekende tradities te zijn, waarbij die over de stenen in de Jordaan als een laatste toevoeging opgevat kan worden.

In dit commentaar is gekozen voor een indeling van de tekst naar de hoofdstukken van Hebreeuwse tekst. In 3:17 vinden we namelijk een duidelijke afsluiting: 'tot het volk de oversteek voltooid had'. Die wordt in het eerste vers van het volgende hoofdstuk als een soort opmaat woordelijk herhaald, waarmee het nieuwe onderwerp van de twaalf stenen wordt geïntroduceerd. We mogen echter niet uit het oog verliezen dat in de huidige vorm deze twee hoofdstukken alleen samen tot hun recht komen. De verbinding tussen beide delen vinden we ook aangeduid in de herhaling van 'groot maken van Jozua' (3:7 en 4:14) en in de overeenkomsten bij de beschrijving van het betreden en weer verlaten van de rivierbedding (3:15-16 en 4:18).

De overtocht

3

- 1 Jozua stond 's morgens vroeg op en hij en al de Israëlieten braken op van Sittim en gingen naar de Jordaan. Daar overnachtten ze, voordat ze (de rivier) zouden oversteken.
- 2 Aan het einde van de drie dagen gingen de opzichters de legerplaats door
- 3 en zij gaven het volk het bevel: 'Als jullie de ark van het verbond van de HERE, jullie God, zien, gedragen door de Levitische priesters, breekt dan op van jullie plaats en gaat achter haar aan
- 4 – er moet tussen jullie en haar wel een afstand zijn van zo'n tweeduizend el; jullie mogen niet dichterbij komen – om te weten welke weg jullie zullen gaan, want jullie zijn daar nog nooit heen geweest.'
- 5 En Jozua zei tegen het volk: 'Jullie moeten je heiligen, want morgen zal de HERE wonderen in jullie midden verrichten.'
- 6 En tegen de priesters zei Jozua: 'Neemt de ark van het verbond op en gaat het volk voor.' Toen namen ze de ark van het verbond op en gingen voor het volk uit.
- 7 En de HERE zei tegen Jozua: 'Vandaag begin Ik ermee om je groot aanzien te verschaffen voor heel Israël, zodat ze beseffen dat Ik met jou zal zijn, zoals Ik met Mozes was.
- 8 En jij, beveel de priesters die de ark van het verbond dragen, dat ze, wanneer ze bij de waterkant komen, in de Jordaan blijven staan.'
- 9 En Jozua zei tegen de Israëlieten: 'Komt dichterbij en hoort de woorden van de HERE, jullie God.'
- 10 En Jozua zei: 'Dit zal jullie doen beseffen dat een levende God in jullie midden is; Hij zal de Kanaänieten, de Hethieten, de Chiwwieten, de Perizzieten, de Girgasiëten, de Amorieten en de Jebusieten voor jullie verdrijven.
- 11 Zie, de ark van het verbond van de HERE van heel de aarde gaat jullie voor de Jordaan over.
- 12 Jullie moeten je nu twaalf mannen uit de stammen van Israël nemen, één man per stam.
- 13 Zodra de priesters die de ark van de HERE, de Heer van heel de aarde, dragen, hun voeten in het water van de Jordaan gezet zullen hebben, zal het water van de Jordaan afgesneden worden: het water dat van boven komt aanstromen, zal als een dam blijven staan.'
- 14 Toen brak het volk op uit hun tenten om de Jordaan over te steken en de priesters namen de ark van het verbond op voor het volk uit.
- 15 Zodra zij die de ark droegen, bij de Jordaan gekomen waren en de voeten van de priesters die de ark droegen, het water aan rand binnengingen – (het waterpeil van) de Jordaan stond heel de oogsttijd tot op de oevers –
- 16 bleef het van boven aanstromende water staan als een dam, ver weg bij Adam, de stad naast Saretan. Het water dat wegstroomt naar de zee van de Araba, de Zoutzee, werd geheel afgesneden. En het volk trok ter hoogte van Jericho (de rivier) over.

- 17 De priesters die de ark van het verbond van de HERE droegen, stonden pal op het droge midden in de Jordaan, terwijl heel Israël overtrok op het droge, totdat het hele volk de overtocht over de Jordaan had voltooid.

HET IS VRIJWEL onmogelijk om in de eerste hoofdstukken van het boek Jozua de tijdsaanduidingen op één lijn te krijgen. Zo wordt in 3:1-2 teruggegrepen op het eerste hoofdstuk zonder de gebeurtenissen rond de twee verspieters te noemen. Die zouden plaats gevonden moeten hebben tussen het in 3:1 genoemde vertrek vanaf Sittim en de in vs. 2 beschreven actie van de opzieners. Mede gezien het oponthoud van de vluchtende verspieters in de bergen (2:22) is dat onwaarschijnlijk. Ook neemt men rustig de tijd om de zaken betreffende de ark te regelen. Het uitstel naar de volgende morgen (3:5) komt niet overeen met de belofte in 1:11 dat het volk binnen drie dagen de Jordaan over zal zijn.

De precieze weergave van de tijd is evenals de exacte beschrijving van de overtocht ondergeschikt aan de boodschap die gelegen is in de onverwachte belijdenis van Rachab in hoofdstuk 2, en aan de beschrijving van het teken van Gods aanwezigheid in hoofdstuk 3. Dat teken van Gods aanwezigheid is evenals tijdens de reis door de woestijn de ark. Deze heeft hier dezelfde naam en dezelfde functie als beschreven in Num. 10:33-36. De ark 'van het verbond van de HERE' trekt voor het volk uit om voor dat volk een rustplaats te vinden en zij jaagt de vijand op de vlucht, zoals ook in Joz. 3:10-11 wordt gesuggereerd. De ark is het teken van Gods macht, die alle mensenmacht te boven gaat. De gebeurtenissen verhaald in 1 Sam. 4-7 laten zien dat men ook niet moet denken dat men over Gods macht beschikken kan. Wie de ark denkt te kunnen manipuleren, zal ervaren dat dit averechts werkt. Zo is de ark teken van Gods onaantastbare overmacht. Dit wordt nog versterkt weergegeven in de naam die de ark in vs. 13 krijgt: 'ark van het verbond van de HERE, de Heer van heel de aarde'. Jozef kreeg als onderkoning van Egypte de eretitel 'heer van het land' (Gen. 42:33). Maar alle koningen zullen hun meerdere moeten erkennen in de HERE, die ook de natuur naar zijn hand zet (vgl. ook Ps. 114).

Er kan geen sprake van zijn dat hier nog een mensenhand aan te pas komt. Mozes moest zijn hand nog uitstrekken bij de Schelfzee (Ex. 14:26). Maar de eer om een werktuig in Gods hand te zijn is een weelde die zelfs Mozes niet dragen kon, getuige zijn misstap in de woestijn Sin (Num. 20). God verweet Mozes dat hij te veel op eigen houtje gehandeld had en dat hij God daarbij niet voldoende had 'geheiligd'. Zover zal het hier niet komen. Het volk wordt nadrukkelijk geheiligd. Er wordt niet gezegd hoe dat gebeurt. Maar duidelijk is dat men zich hiermee concentreert op zijn God. Hij moet centraal komen te staan.

Het water zal wijken bij de nadering van de ark. Het volk blijft op eerbiedige afstand van de ark en de Levitische priesters die haar dragen: 2000 el. Dat is dezelfde afstand als in Num. 35:5 genoemd wordt tussen de steden der Levieten en de grens van het daarbij behorende land.

In de variant van de Griekse vertaling van vs. 3 klinkt iets door van een bekend en ingrijpend probleem in de geschiedenis van Israëls godsdienst. De Hebreeuwse tekst luidt letterlijk: 'de priesters, de Leviëten' en suggereert daarmee dat een priester als vanzelfsprekend een Leviët is. De Griekse vertaling maakt een onderscheid: 'de priesters en de Leviëten'. Dat doet denken aan de situatie zoals we die kennen uit het Nieuwe Testament, waarin de Leviëten dienst doen als (lager) personeel in de tempel naast de priesters. Dat strookt niet met de voorstelling van zaken zoals die gegeven wordt in Deut. 18:1-5 (vgl. ook Ex. 32:26-29 en Num. 25:7-13), volgens welke het priesterschap juist aan de Leviëten was voorbehouden. Eén en ander is waarschijnlijk terug te voeren op centraliserende reformaties van de cultus. Die ging gepaard met de vraag aan wie de eervolle positie als priester in het ene heiligdom in Jeruzalem toekwam. Vertaald naar de situatie van de intocht gaat het dan om de vraag wie de ark mag dragen (vgl. Deut. 10:8).

Het valt op dat Jozua bij dit alles een bescheiden rol speelt. Hij treedt minder op de voorgrond dan indertijd Mozes deed. Men zou ook een vergelijking kunnen maken met Elisa. Evenals Jozua staat hij voor de moeilijke taak een groot man op te volgen, in zijn geval is dat de beroemde profeet Elia. Elisa krijgt juist ook bij de Jordaan de kans om te laten zien dat hij in Elia's voetsporen treden kan. Hij moet dan evenals zijn voorganger kort geleden gedaan had het water van de Jordaan splijten door met zijn mantel, een erfstuk van Elia, op het water te slaan (2 Kon. 2:14). Tegen deze achtergrond valt het des te meer op hoe weinig Jozua doet. De nadruk komt hiermee te liggen op wat in vs. 7 staat: als Jozua aanzien krijgt, dan is dat alleen aan de HERE te danken.

God blijft dus niet op de achtergrond. Hij betoont zich de 'Levende' (vs. 10). Het zal niet toevallig zijn dat deze naam voor Israëls God gegeven wordt voor het forum van de volkeren van Kanaän. Want velen van hen zullen de godsdienst van Baäl toegedaan geweest zijn. Van deze god vertelt de mythe dat hij jaarlijks (in de zomer) sterft en de natuur met hem en dat hij aan het begin van herfst weer terugkomt uit het dodenrijk en dan bezongen wordt als 'de levende'. Deze god van Kanaän zal moeten wijken voor de 'Levende' van Israël.

Overigens krijgt Israël nu ook op andere wijze duidelijk zijn eigen volwaardige plaats onder de volken. Dat wordt aangegeven met de aanduiding door het Hebreeuwse woord *goj* in vs. 17. Dat wordt vertaald met 'volk', net zoals het Hebreeuwse *'am*. Dit laatste woord staat voor een groep mensen met dezelfde afstamming. *Goj* daarentegen duidt op een politieke eenheid, een georganiseerd geheel met een zekere macht, die doorgaans verbonden is met de persoon van de koning van dat volk. Nu Israël zijn land binnentrekt onder leiding van zijn eigen Koning hoeft het niet meer op te kijken tegen de gevestigde machten.

Dat de rivier gezwollen was, is voor deze tijd van het jaar niet ongevoel. In het voorjaar (bij de in 4:19 genoemde datum moeten we denken aan ongeveer onze maand april) is het waterpeil door de winterregens doorgaans al aardig

hoog. Als daar dan ook nog het smeltwater van de bergen bij komt, zullen de beddingen die in de zomer droog waren gevallen, weer onder water komen te staan. Zeker dan is het grote verval in deze rivier uitmondend in de zeer diep gelegen Dode Zee goed te merken. De Jordaan dankt er zelfs zijn naam aan. Het is af te leiden van het Hebreeuwse *jarad*, 'af dalen'. Niet voor niets wordt enkele malen in deze tekst het naar beneden stromende water zo nadrukkelijk genoemd. Volgens de Hebreeuwse tekst wordt het water tegengehouden bij het plaatsje Adam, een kleine 30 km ten noorden van Jericho. Ter onderscheiding van een dorp met dezelfde naam ten noorden van het meer van Galilea wordt het nader aangeduid met een verwijzing naar het iets westelijker gelegen Saretan. De Septuaginta heeft hier de raadselachtige vermelding van 'het gebied van Kariahtiarim'. Deze plaats, waarmee vrijwel zeker het bekende Kirjat-Jearim bedoeld wordt, ligt helemaal niet aan de Jordaan. We komen het in 18:14 weer tegen bij de beschrijving van de westgrens van het gebied van Benjamin. Wellicht dat bedoeld is dat het water zo ver weg stond als de westgrens van het gebied van Benjamin verwijderd is van zijn oostgrens, welke volgens 18:12 samenvalt met de Jordaan. De afstanden komen in ieder geval overeen.

In de literatuur over dit hoofdstuk wordt vaak verwezen naar het feit dat op sommige plaatsen de oevers van de Jordaan weleens ingestort zijn, waardoor het water van de rivier enige tijd werd opgehouden. Uit de dertiende eeuw is een bericht bekend van zo'n gebeurtenis ter hoogte van het genoemde Adam. Voor de uitleg van Joz. 3 is dit van weinig betekenis. Het gaat hier niet om de verklaring van een wonderlijk fenomeen dat het volk op zijn weg tegen kwam, maar om het wonder dat God zijn volk op weg naar de beloofde toekomst over een drempel helpt. Wanneer men het leest en viert, kan dat steeds opnieuw worden beleefd.

De twaalf stenen

4

- 1 Toen heel het volk de overtocht van de Jordaan voltooid had, zei de HERE tegen Jozua (en via hem tegen het volk):
- 2 'Jullie moeten je twaalf mannen uit het volk nemen, één per stam en hun bevelen,
- 3 dat ze van hier, midden uit de Jordaan, waar de voeten van de priesters pal staan, twaalf stenen nemen, die met zich meenemen naar de overkant en ze neerleggen in het kamp waar jullie de nacht doorbrengen.'
- 4 En Jozua riep de twaalf mannen die hij uit de Israëlieten had laten aanstellen, bijeen, één per stam,
- 5 en Jozua zei tegen hen: 'Gaat voor de ark van de HERE, jullie God, uit naar het midden van de Jordaan en laat ieder van jullie een steen op zijn schouders nemen, evenveel als de stammen van de Israëlieten.
- 6 Dit zal dan een teken zijn bij jullie. Wanneer jullie kinderen later vragen: wat betekenen deze stenen voor jullie?,

- 7 dan zullen jullie tegen hen zeggen: (ze vertellen ons) dat het water van de Jordaan werd afgesneden voor de ark van het verbond van de HERE. Toen die de Jordaan overtrok, werd het water afgesneden. Deze stenen zijn er ter gedachtenis voor de Israëlieten, voor altijd.'
- 8 De Israëlieten deden zoals Jozua bevolen had. Ze namen twaalf stenen midden uit de Jordaan, zoals de HERE Jozua gezegd had: evenveel als de stammen van de Israëlieten, ze namen die met zich mee naar het kamp en legden ze daar neer.
- 9 En Jozua heeft midden in de Jordaan twaalf [andere] stenen geplaatst, daar waar de voeten stonden van de priesters die de ark van het verbond droegen. Ze zijn daar tot op de dag van vandaag.
- 10 De priesters die de ark droegen, bleven midden in de Jordaan staan tot alles wat de HERE aan Jozua had opgedragen was voltooid, (alles) wat hij tegen het volk gezegd had, overeenkomstig alles wat Mozes aan Jozua had opgedragen. En het volk haastte zich naar de overkant.
- 11 Toen heel het volk de overtocht voltooid had, ging ook de ark van de HERE over samen met de priesters voor de ogen van het volk.
- 12 En de Rubenieten en Gadieten en de halve stam van Manasse trokken over, gewapend, voor de Israëlieten uit, zoals Mozes hun bevolen had.
- 13 Zo'n veertigduizend voor de strijd toegeruste mannen trokken voor de HERE ten strijde naar de vlakten van Jericho.
- 14 Op die dag vergrootte de HERE Jozua's aanzien in heel Israël en zij hadden net zoveel ontzag voor hem als voor Mozes, heel zijn leven lang.
- 15 En de HERE zei tegen Jozua:
- 16 'Beveel de priesters die ark van het getuigenis dragen, dat ze uit de Jordaan komen.'
- 17 En Jozua bracht het bevel over aan de priesters: 'Komt uit de Jordaan!'
- 18 En toen de priesters die de ark van het verbond van de HERE droegen, vanuit het midden van de Jordaan gekomen waren en de priesters hun voeten op het droge zetten, keerde het water van de Jordaan naar zijn plaats terug en hernam zijn oude loop tot op al zijn oevers.
- 19 Het volk was uit de Jordaan gekomen op de tiende van de eerste maand en bivakkeerde bij Gilgal bij de oostgrens van Jericho.
- 20 Die twaalf stenen die uit de Jordaan gehaald waren, stelde Jozua bij Gilgal op
- 21 en hij zei tegen de Israëlieten: 'Als jullie kinderen later aan hun ouders vragen: wat betekenen deze stenen?',
- 22 laat hun dan weten: Israël is hier op het droge de Jordaan door gegaan.
- 23 De HERE, jullie God, heeft het water van de Jordaan voor jullie doen opdrogen, zodat jullie konden oversteken, zoals de HERE, jullie God, gedaan heeft bij de Schelfzee, welke Hij voor ons heeft doen opdrogen totdat wij waren overgestoken.
- 24 Zodoende zullen alle volken van de aarde weten hoe sterk de hand van de HERE is, en zullen zij de HERE, jullie God, altijd vrezen.'

HET VERHAAL VAN de intocht had na het vorige hoofdstuk zonder problemen verder kunnen gaan met de geschiedenis van de verovering van Jericho. De overtocht van de Jordaan was nu immers voltooid, zoals ook wordt aangegeven in het eerste vers. Maar dit hoofdstuk blijft nog even variëren op hetzelfde thema. Het gaat hier dan ook om meer dan een weergave van de feitelijke gebeurtenissen uit een ver verleden. Van groter belang is hier voor de schrijver de omgang met dat verleden, want hij denkt ook aan de toekomst, aan de kinderen. Daar is met name in vs. 2-9 en 20-24 het oog op gericht.

In het tussenliggende gedeelte wordt nog meer verteld over wat er gebeurde bij de overtocht. Dat gaat dan misschien voor het gevoel van de moderne lezer weer met horten en stoten. Vs. 10-14 en 15-19 lijken wel twee zelfstandige versies van hetzelfde gebeuren, zij het met verschillende accenten. Het is alsof de verteller steeds zaken oppakt die eerder waren blijven liggen. Ze waren slechts kort aangestipt en wachtten op een verdere uitwerking. Zo wordt nu pas duidelijk waarvoor die twaalf mannen in 3:12 waren uitgekozen.

Nu staan de tekenen der gedachtenis aan de overtocht centraal. Er is sprake van twee keer twaalf stenen. Bijna steeds gaat het over stenen uit de Jordaan die worden opgesteld in Gilgal. Dat past goed bij de naam van deze plaats, want het Hebreeuwse woord *gilgal* betekent '(steen)kring'. Deze plaats is moeilijk te localiseren. In het Oude Testament komen wel drie verschillende plaatsen met deze naam voor. De naam op zich duidt al op een heiligdom zoals we dat kennen uit opgravingen in deze regio. Op verschillende plaatsen trof men groepen opgerichte stenen aan, soms bewerkt, soms niet. Het is duidelijk dat dit cultische centra waren, opgericht voor de verering van goden of voorouders. Het is niet ondenkbaar dat de Israëlieten aan een dergelijk heiligdom een geheel nieuwe betekenis hebben gegeven door het te verbinden met de overtocht. De stenen die anders de herinnering aan goden of voorouders levend moesten houden, verwijzen nu naar een gebeurtenis uit het verleden waarbij zich de HERE als machtige God had betoond.

Daarnaast vertelt Joz. 4 van stenen die Jozua volgens vs. 9 midden in de Jordaan plaatste. Dit teken heeft niet zulke duidelijke parallellen met de religieuze praktijken van andere volken. Men kan zich voorstellen dat het daarom in tijden van ernstige kritiek op alles wat riekt naar Kanaänitisch heidendom (vgl. Deut. 12:2-4 en Hos. 10:1-2) meer aansprak.

In de huidige tekst kan men de twee monumenten als aanvullig op elkaar zien. De stenen in de Jordaan geven het beste weer wat er gebeurd is. Ze zijn als de stappen die de priesters in de bedding van de Jordaan hadden gezet. Maar ze zullen niet altijd even goed zichtbaar zijn geweest. Vandaar dat de stenen in Gilgal een welkome extra ondersteuning zijn om de Israëlieten te helpen dit alles ook in de toekomst niet te vergeten.

Behalve aan Gods leiding herinneren de twaalf stenen ook aan de eenwording van het volk. Niet voor niets worden de stenen aangedragen door vertegenwoordigers van alle stammen. Hierbij sluit ook de notitie aan in vs. 12: de

overjordaanse stammen laten zich, zoals ook al in hoofdstuk 1 duidelijk werd, niet onbetuigd. Of die eenheid binnen Israël op het moment van de intocht ook werkelijk zo groot was, is maar zeer de vraag. In het boek Richteren krijgen we namelijk een heel ander beeld. Volgens Ri. 1 trokken de stammen en groepen families gescheiden op. En later is er sprake van, dat ze ook elkaar bestrijden. De eenheid waar in het boek Jozua zo de nadruk op wordt gelegd, kon wel eens meer te maken hebben met het ideaal zoals men dat in de tijd van de koningen voor ogen had. Echte politieke eenheid kwam er ook pas onder koning David (zie hierover ook de opmerkingen in de inleiding).

Dat neemt niet weg dat er wel een godsdienstige basis was voor die eenheid en dat die mogelijk al veel eerder dan de politieke eenheid werd ervaren en gevierd. Een gelegenheid daartoe kan de herdenking van de intocht met het oversteken van de Jordaan onder de aanvoering van de ark van de HERE zijn geweest. De ark krijgt in vs. 16 weer een andere naam: 'ark van het getuigenis'. Dat verwijst naar de ark als bewaarplaats van de twee 'tafelen der getuigenis' met de bekende Tien Woorden (Ex. 20 en Deut. 5). Nu het volk dan eindelijk in het beloofde land is, krijgt het de aanwijzingen mee, die nodig zijn om de gegeven vrijheid en het gegeven land niet te verspelen. Ze bevatten de geruststellende en moedgevende verzekering dat God zegt: 'Ik ben de HERE, jullie God'. Dat maakte Hij duidelijk door de bevrijding uit Egypte door het water van de Schelfzee heen. Die heeft Hij ook nu weer laten zien door het water van de Jordaan heen (vs. 23). De Tien Woorden geven het volk ook de nodige richtlijnen, 'opdat het jullie wèl ga in het land dat de HERE, jullie God, aan jullie geeft' (Deut. 5:16).

De slotverzen (vs. 20-24) herhalen grotendeels vs. 6-7. Omdat het er om gaat, dat men de kinderen de leerstof van de geschiedenis inprent, is dat niet misplaatst. Herhaling kan dan geen kwaad. Maar het laatste vers voegt er nog iets aan toe: alle volken zullen de HERE leren kennen als God. Dezelfde gedachte werd uitgesproken bij de gebeurtenissen rond de uittocht (vgl. Ex. 9:16). Israël moet daaruit de conclusie trekken en de HERE ook eren als God. In een profetie als Jes. 2:1-4 wordt deze gedachte nog verder doorgetrokken: uiteindelijk zullen ook de volken de HERE niet slechts respecteren, maar ook aanvaarden als hun God.

De reactie in Kanaän

5:1

- 5 1 Toen al de koningen van de Amorieten aan de overzijde van de Jordaan, in het westen, en al de koningen van de Kanaänieten bij de zee hoorden dat de HERE het water van de Jordaan had laten opdrogen voor de Israëlieten, totdat zij erdoor getrokken waren, sloeg hun de schrik om het hart en hadden ze geen moed meer (om) tegen Israël te strijden.

ALS EEN REFREIN komen deze woorden in één of andere vorm steeds weer terug. Rachab had het ingezet (2:11). Daarmee trad ze in de voetsporen van Mirjam (vgl. Ex. 15:14-16). En op de achtergrond blijft het doorklinken, steeds als er sprake is van de reactie van de koningen in Kanaän. En daarvan waren er vele. Elke zichzelf respecterende stad had er één.

De hoofdstukken 9, 10 en 11 zetten met precies dezelfde woorden in. Letterlijk staat er: 'En het geschiedde toen de koning(en) van ... hoorde(n) ...'. Hun reacties getuigen van zorg en het zal er steeds op uit lopen dat de schrik voor Israël en zijn God ook op hen zal vallen.

In de Hebreeuwse tekst is er ter onderscheiding van de Amorieten aan de oostzijde van de Jordaan met hun koningen Og en Sichon de aanduiding 'in het westen' toegevoegd. Want de lokalisering 'aan de overzijde van de Jordaan' is na wat er voorgevallen is in het vorige hoofdstuk, niet precies genoeg meer. Heel vaak was hiermee immers ook juist de oostzijde van de Jordaan bedoeld, ook al bevond het volk zich dan nog op zijn reis naar het beloofde land zelf aan die kant van de Jordaan. Maar het verhaal werd nu eenmaal verteld vanuit het perspectief van de mensen die al generaties lang in Kanaän woonden. Nu Israël volgens het boek Jozua echter net de oversteek achter de rug heeft, klinkt de term toch heel anders. De 'overzijde' is het gebied dat ze nu net zelf bereikt hebben.

Als we uitgaan van het min of meer vaste patroon zoals we dat herkennen in de vergelijking met de beginverzen van de hoofdstukken 9, 10 en 11, dan zouden we na dit eerste vers in hoofdstuk 5 nadere berichten verwachten over de acties van de Kanaänitische koningen. Die volgen echter pas in het volgende hoofdstuk. Er wordt nu eerst aandacht gevraagd voor een nieuw en veelbetekenend intermezzo.

Besnijdenis en Paasfeest

5:2-12

5

- 2 In die tijd zei de HERE tegen Jozua: 'Maak je messen van steen en besnijd de Israëlieten opnieuw, voor de tweede keer.'
- 3 En Jozua maakte zich stenen messen en besneed de Israëlieten op de Heuvel der Voorhuiden.
- 4 Dit is de reden voor de besnijdenis door Jozua: heel het volk dat uit Egypte was getrokken, zij van het mannelijk geslacht, de weerbare mannen, waren gestorven in de woestijn, nadat ze uit Egypte weg waren gegaan.
- 5 Heel het volk dat uittrok, was besneden, maar heel het volk dat in de woestijn geboren was, onderweg uit Egypte, was niet besneden.
- 6 Want de Israëlieten waren veertig jaar door de woestijn gegaan, tot heel het volk, de soldaten die uit Egypte waren getrokken, was vergaan: zij die niet hadden geluisterd naar de stem van de HERE, aan wie de HERE had gezworen dat zij het land waarvan de HERE aan hun vaderen gezworen had het ons te zullen geven, niet zouden zien, het land vloeiende van melk en honing.
- 7 Hun zonen had Hij in hun plaats gesteld; hen besneed Jozua, want zij waren onbesneden, omdat men hen onderweg niet had besneden.
- 8 Toen de besnijdenis van heel het volk voltooid was, bleven ze daar in het kamp, tot ze genezen waren.
- 9 En de HERE zei tegen Jozua: 'Vandaag heb Ik de smaad van Egypte van jullie afgewenteld.' En hij gaf die plaats de naam Gilgal (en zo heet die) tot op vandaag.
- 10 Terwijl ze verbleven in Gilgal vierden de Israëlieten het Paasfeest op de veertiende dag van de maand, 's avonds, in de vlakten van Jericho.
- 11 En op die dag, de dag na het Paasfeest, aten zij van de opbrengst van het land, ongezuurd brood en geroosterd graan.
- 12 En het manna stopte de volgende dag, toen ze aten van de opbrengst van het land. Manna is er (sindsdien) niet meer geweest voor de Israëlieten. In dat jaar aten ze van wat het land Kanaän had opgebracht.

VANUIT MILITAIR OOGPUNT zou men nu kunnen zeggen dat Israël de tegenstanders heeft waar men ze het beste hebben kan: het moreel van de Kanaänieten, zoals beschreven in het eerste vers van dit hoofdstuk, is nu zodanig dat het voor de Israëlieten verstandig lijkt om direkt tot de aanval over te gaan. Van een moedeloze tegenstander is immers weinig verweer te verwachten. In dit hoofdstuk gaat het echter over de Israëlieten: hoe staan zij ervoor? Vandaar dat er een intermezzo volgt, zoals eerder de lijn van het verhaal door de vertelling in hoofdstuk 2 werd onderbroken. We laten Jericho even voor wat het is. De draad wordt wat dat betreft pas in 6:1, dat logisch volgt op 5:1, weer opgepakt. Nu staan dus de Israëlieten centraal. God had zich bij de doortocht door de Jordaan bewezen als de God die Israël helpt. Jozua treedt duidelijk in Mozes' voetsporen. Maar is Israël ook klaar voor wat er nu verder komen gaat?

In het verleden had het zich nogal eens onwaardig betoond. Men had zich nu wel positief achter Jozua opgesteld (zie hoofdstuk 1), maar blijkbaar was dat niet genoeg.

De HERE zelf voegt er nog een veelzeggend teken aan toe: het volk wordt besneden. Daarmee krijgt het het teken van het verbond met Abraham (Gen. 17) en daarna wordt het verbond gevierd met het Paasfeest, zoals bij de uittocht (Ex. 12). Dit alles versterkt de hoop, maar het laat ook zien dat het heil alleen van de HERE te verwachten is, zoals de bevrijding uit Egypte in de eerste plaats zijn werk was.

De besnijdenis en dan nog wel juist op dit moment onderstreept dit. Een soldaat bij wie zojuist de voorhuid met een stenen mes van zijn geslachtsdeel is verwijderd, is een eenvoudige prooi voor zijn tegenstander. Het gruwelverhaal uit Gen. 34 maakt duidelijk dat Israël door deze door Jozua zonder morren uitgevoerde opdracht grote risico's loopt. Net zoals de bewoners van Sichem door Simeon en Levi hadden de Israëlieten door de bewoners van Jericho in de pan gehakt kunnen worden. We kunnen hier ook nog denken aan de evenmin verheffende geschiedenis uit 1 Sam. 18:25-27: Saul vraagt van David honderd voorhuiden van Filistijnen als bruidsprijs voor Mikal. Hij krijgt er uiteindelijk zelfs tweehonderd. Deze gewelddadige besnijdenis veronderstelt dat die Filistijnen eerst waren gedood. Dit extreme voorbeeld maakt des te meer duidelijk hoe besnijdenis een man verzwakt. Niet voor niets kan het Hebreeuwse 'gezezen worden' in vs. 8 ook vertaald worden met 'tot leven komen'.

De besnijdenis is een in de Semitische wereld algemeen voorkomend gebruik. In de culturele antropologie beschouwt men dit als een 'rite de passage': een vastomschreven traditionele handeling, die een overgang in het leven van de mens begeleidt. Door zo'n rite vindt die overgang plaats en wordt de betrokkene op dit spannende moment ook beschermd. Hoewel wij vanuit de Joodse traditie de besnijdenis kennen als een ritueel dat kort na de geboorte plaatsvindt, heeft het in veel culturen eerder te maken met de overgang naar de volwassenheid, naar de leeftijd waarop men kinderen kan verwekken. In het Oude Testament vinden we daarvan ook nog iets terug bij de in Ex. 4:24-26 beschreven besnijdenis van de zoon van Mozes. Bij die gelegenheid, waarbij juist ook Mozes' leven op het spel staat, wordt Mozes 'bloedbruidegom' genoemd.

Door de opdracht aan Jozua om stenen messen te gebruiken ligt de associatie met deze opmerkelijke tekst uit Exodus voor de hand. Ook Zippora gebruikte immers een scherpe steen. In de Griekse vertaling van Joz. 5:3 wordt dit verband nog versterkt door de toevoeging 'scherp'. De overeenkomst tussen beide verhalen is duidelijk: net zoals Mozes staat het volk voor een ingrijpende overgang, die vraagt om een begeleidend ritueel. Men zou het de overgang naar zijn bestemming kunnen noemen. Zoals Mozes er toe voorbestemd was om zijn volk uit Egypte te gaan leiden, zo is het volk bestemd voor een leven in het goede land 'vloeiende van melk en honing'. Maar alleen (getekend) als Gods knecht en als Gods volk zal die bestemming bereikt kunnen worden.

In dit gedeelte zijn er nogal wat verschillen tussen de Hebreeuwse tekst en de Griekse vertaling van de Septuaginta. Om te beginnen in vs. 2. In de Griekse vertaling is de vermelding dat de besnijdenis voor de tweede keer plaatsvond, weggelaten. Dat lijkt een correctie op de tekst. Het is immers moeilijk voorstelbaar hoe iemand een tweede besnijdenis zou kunnen ondergaan. En toch wordt dat ten aanzien van degenen die al als kind in Egypte besneden moeten zijn (vs. 5), gesuggereerd. Het lijkt erop alsof voor de verteller de genoemde overeenkomst met de besnijdenis van de zoon van Mozes het belangrijkste was. Dat ging dan wel ten koste van de precieze weergave van de gang van zaken bij de besnijdenis door Jozua.

Een ander verschil tussen de twee teksttradities is dat in de Griekse vertaling in vs. 6 sprake is van tweeënveertig in plaats van veertig jaren. Deze twee extra jaren in de woestijn zijn mogelijk ontleend aan Num. 10:11-12. Daar is er sprake van dat het volk er al twee jaar in de woestijn op had zitten, vóór de in Num. 14 volgende straf van veertig jaar in de woestijn.

Een ander probleem is dat van de localisatie van de Heuvel der Voorhuiden (vs. 3). Deze vinden we in het Oude Testament alleen hier genoemd. Gaat het hier om een heuvel(tje) bij Gilgal? Was het een vaste plek voor deze rituele handeling? Men zou hier ook kunnen denken aan het Joodse voorschrift om de afgesneden voorhuid met aarde te bedekken. Bij wat volgens Jozua 5 moet hebben plaats gevonden zal er daar toch een flinke verhoging zijn ontstaan. Het gedeelte over de besnijdenis eindigt met de vaststelling dat de HERE de 'smaad van Egypte' heeft 'afgewenteld' (Hebr. *galôf*). Met dit woordspel wordt betekenis gegeven aan de plaatsnaam Gilgal. Belangrijker dan deze nogal gewrongen etymologie is de vraag wat er bedoeld wordt met de 'smaad van Egypte'. Men kan hier denken aan het pleidooi dat Mozes hield bij God om te voorkomen dat Hij Israël na de teleurstellende reactie op de eerste verkenning van het land zou laten vallen. Mozes houdt Hem dan voor dat Hij daarmee de hoon van de Egyptenaren zou oproepen (Num. 14:11-16). Maar de 'smaad van Egypte' is zeker ook het stempel dat de slavernij op de Israëlieten heeft gedrukt. Ze mogen zich, nu ze het beloofde land hebben bereikt, werkelijk vrij weten. Als volk van God (het teken van de besnijdenis spreekt duidelijke taal) kunnen ze met opgeheven hoofd verder gaan. In het derde couplet van Ps. 119 (vs. 17-24) vinden we hetzelfde weergegeven.

Nu ze besneden zijn kunnen de Israëlieten ook het Paasfeest weer vieren. Uit Ex. 12:43-48 kunnen we afleiden dat alleen wie besneden is, het Paasfeest vieren mag. Allerlei aanwijzingen voor die viering zoals die gegeven zijn in de wetten van Mozes, komen nu boven. Ze zorgen daarmee voor de nodige problemen in de overlevering van de tekst, want één en ander sluit niet altijd even mooi bij elkaar aan. Zo is er onduidelijkheid over de vraag of de ongezuurde broden nu op het Paasfeest zelf (vgl. Deut. 16:1-8) of pas op de dag erna gegeten mogen worden (vgl. Lev. 23:5-6). Volgens de Hebreeuwse tekst van Joz. 5 ging het zoals voorgeschreven in Deuteronomium. In de Griekse vertaling van 5:11

ontbreekt de dagaanduiding, waardoor het beter bij Lev. 23 past.

Maar we kunnen ons hier beter niet mee laten sleuren in dit en andere ingewikkelde debatten over de precieze cultische voorschriften en over de relatie tussen de mogelijk oorspronkelijk zelfstandige feesten van Paasfeest en van de ongezuurde broden. Want juist door zijn plaats hier in het verhaal spreken het Paasfeest en het feest der ongezuurde broden duidelijke taal. Om te beginnen is er door het Paasfeest de verwijzing naar de uittocht. De cirkel wordt rond gemaakt: van het Paasfeest in Egypte en doortocht door de Schelfzee via de doortocht door de Jordaan naar het Paasfeest in Kanaän. Het is opvallend hoe het Paasfeest steeds op de kruispunten van Israëls geschiedenis gevierd wordt. Slechts enkele malen wordt het genoemd: in Num. 9 bij de Sinaï als alle voorschriften gegeven zijn en het volk verder kan trekken; in 2 Kon. 23:21-23 (vgl. ook 2 Kron. 35) als hoogtepunt van de hervorming door koning Josia, waarna het echter snel bergafwaarts gaat, naar de ballingschap; dan weer in Ezra 6 als teken van de wederopbouw na de ballingschap. We kunnen hieraan toevoegen de viering van het Paasfeest als laatste avondmaal van Jezus Christus en zijn discipelen.

Dat Israël ongezuurd brood eet, heeft hier in de eerste plaats te maken met het feit dat het volk nog maar net in het land is. Er kan gewoon nog geen zuurdesem zijn. Dat komt immers van het brood van het voorafgaande jaar. Ook geroosterd graan is teken van een nieuw begin (vgl. Lev. 2:14 en de Septuaginta, die in vs. 11 in plaats van 'geroosterd' vertaalt met 'nieuw').

Nu de voorschriften uit Leviticus zo duidelijk meeklinken mag ons ook de associatie met het jubeljaar (Lev. 25) niet ontgaan. Herhaaldelijk wordt in vs. 11-12 gewezen op de overgang van het manna naar de 'opbrengst van het land'. Zouden we hier niet mogen denken aan wat in Lev. 25 staat over het jubeljaar als het jaar waarin 'iedereen hersteld wordt in zijn vroegere bezit' (vs. 10)? In dat jaar mag men slechts eten wat het land zelf opbrengt (vs. 12). De schallende bazuinen bij Jericho in het volgende hoofdstuk onderstrepen dit verband met het jubeljaar.

Tenslotte kan nog opgemerkt worden dat de mogelijkheid die er nu blinkbaar is om te kunnen leven van de opbrengst van het land, de belofte zoals verwoord in vs. 6 nog eens bevestigt. We vinden er ook iets in terug van de oorsprong van het feest in het voorjaar als feest van de eerste oogst (vgl. 3:15). In de mythe van Baäl, de Kanaänitische god van de vruchtbaarheid, wordt de eerste oogst in verband gebracht met Baäls overwinning op de god van de zee, Yam, die het in de winter voor het zeggen had. De vergelijking met de overwinning op het water van de Jordaan ligt hier voor de hand. Maar het is nu, zo klinkt tussen de regels door als boodschap, niet meer aan de Kanaänitische god van de vruchtbaarheid te danken dat het land 'vloeit van melk en honing' (In oude Kanaänitische teksten (uit Ugarit) wordt de zegen van de herleeft Baäl juist ook met deze woorden omschreven). Zijn rol is overgenomen door de God die ook in de woestijn uitkomst bood.

Ontmoeting met de legeroverste

5:13-15

5

- 13 Toen Jozua in Jericho was, sloeg hij zijn ogen op en zag hij, zie, een man voor hem staan met zijn getrokken zwaard in zijn hand. En Jozua ging naar hem toe en zei tegen hem: 'Bent u voor ons of voor onze tegenstanders?'
- 14 En hij zei: 'Geen van beide. Ik ben de legeroverste van de HERE. Nu ben ik gekomen.' Toen viel Jozua op zijn aangezicht ter aarde, hij boog zich neer en zei tegen hem: 'Wat heeft mijn heer tot zijn knecht te zeggen?'
- 15 En de overste van het leger van de HERE zei tegen Jozua: 'Doe je schoen(en) van je voet(en), want de plaats waarop je staat is heilig.' En Jozua deed zo(als hem bevolen was).

DE VERGELIJKING VAN de gebeurtenissen rond de intocht met die van de uittocht uit Egypte gaat steeds verder. De doortocht door de Jordaan was als de doortocht door de Schelfzee. Daarna lazen we in Joz. 5:10 hoe het Paasfeest gevierd werd. Bij de uittocht uit Egypte ging dat eraan vooraf. En als we nu nog verder teruggaan in het boek Exodus, komen we bij een gebeurtenis die heel veel lijkt op die zoals beschreven in Joz. 5:13-15. Want wie zal hier niet moeten denken aan de openbaring van de HERE aan Mozes volgens Ex. 3? Nu we pal voor de eigenlijke confrontatie met de Kanaänieten staan blijken al die voorbereidingen uit te komen bij wat letterlijk en figuurlijk het brandpunt is van Israëls godsdienst: de openbaring van Gods naam. Net zoals in Ex. 3 openbaart de HERE zich niet openlijk. Als Hij spreekt, gebeurt dat steeds direkt. Maar als het gaat om een voor het oog waarneembare verschijning, is het Oude Testament terughoudender. In Ex. 3:2 is sprake van de engel van de HERE, hier van de overste van zijn leger. Maar in feite gaat het om verschijningsvormen van God zelf, want net als in Ex. 3 spreekt Hij even later gewoon weer zelf en is er van tussenpersonen niets meer te merken.

Zoals ook aan het slot van de vorige perikoop werd opgemerkt, spelen hier op de achtergrond Kanaänitische godsdienstige voorstellingen mee. Zoals bij de weergave van de overtocht door de Jordaan nog iets doorklinkt van de mythe over de strijd tussen Baäl en zijn doodsvijand Yam, zo vinden we in de voorstelling van deze bijzondere legeroverste iets terug van een ander deel van Kanaäns religieuze erfgoed. Steeds weer blijkt dat Israël daar niet helemaal van loskwam, ook al kregen de Kanaänitische voorstellingen doorgaans wel nieuwe accenten. De hemelse legeroverste uit Joz. 5 nu doet denken aan de Kanaänitische verering van vergoddelijkte voorouders. Deze werden onder meer beschreven als soldaten en werden geacht als zodanig in tijden van nood hun vereerders te hulp te komen. Men geloofde dat met name overleden stadsvorsten zo hun onderdanen postuum nog konden bijstaan. Dat Jozua nu juist op deze wijze bij de Kanaänitische stad Jericho bijstand krijgt, toont eens te meer hoe de God van Israël op alle fronten nadrukkelijk aanwezig is.

Het idee van hemelse helpers in de strijd zullen we later nog tegenkomen in

Joz. 10:12-13; vgl. ook Ri. 5:20 en 2 Kon. 6:17.

Maar dit zijn slechts overwegingen over de achtergrond van deze opmerkelijke ontmoeting. Waar het in de eerste plaats om gaat is dat hier de toon gezet wordt voor de nu dan eindelijk volgende geschiedenis van de verovering van het land. Eerst krijgt Jozua de hem toegemeten positie. Opnieuw blijkt dat de plaats van Mozes te zijn. Diens roepingsvisioen wordt hier in zekere zin herhaald.

Duidelijk wordt ook weer eens dat Jozua niet zozeer de militaire leider is als wel dienaar van het woord. De eigenlijke aanvoerder is de HERE zelf.

En het beloofde land is van Hem: het is heilig (vs. 15). Het gaat hier om meer dan dat stukje grond waar Jozua staat. Niet voor niets heet het in vs. 13 dat Jozua zich *in* Jericho bevindt. Dat lijkt op dit moment van de geschiedenis onmogelijk, tenzij het om iets als een visioen zou gaan. Maar daarvoor geeft de tekst geen aanwijzingen. Daarom vertaalt men hier vaak met 'in de buurt van' of iets dergelijks. Dat is echter niet meer dan een verlegenheidsoplossing. We moeten aannemen dat Jericho hier, net zoals in hoofdstuk 2, staat voor heel het land. Belangrijker dan een logische verteltrant is hier dat van het begin af duidelijk moet zijn hoe Israël om heeft te gaan met het land dat God hun geeft. Het moet heilig voor hen zijn. Het is als de heilige berg Sinaï, waarvan Ex. 19:12-13 zegt dat de Israëlieten die pas mochten betreden bij het klinken van de ramshoorn. Net zo zal het bij Jericho gaan.

De inname van Jericho

6:1-27

6

- 1 Jericho was gesloten en bleef gesloten voor de Israëlieten. Niemand (kon) er uit of er in gaan.
- 2 Toen zei de HERE tegen Jozua: 'Zie, Ik geef Jericho, zijn koning (en zijn) soldaten in jouw hand.
- 3 Gaat om de stad heen (met) alle weerbare mannen, trek één keer om de stad heen. Dat moet je zes dagen doen.
- 4 En zeven priesters moeten zeven ramshoorns voor de ark uit dragen en op de zevende dag moeten jullie zeven keer om de stad heen gaan en de priesters moeten op de hoorns blazen.
- 5 Wanneer dan aanhoudend op de ramshoorns geblazen wordt en jullie het geluid van de hoorn horen, moet heel het volk juichen met luid geschreeuw en de muur zal instorten en het volk moet (er dan) opklimmen, ieder recht voor zich uit.'
- 6 Toen riep Jozua, de zoon van Nun, de priesters en zei tegen hen: 'Neemt de ark van het verbond op en laten zeven priesters zeven ramshoorns voor de ark van de HERE uit dragen.'
- 7 En hij zei tegen het volk: 'Gaat naar de stad toe en trekt er om heen en laat wie toegerust is (tot de strijd) voor de ark van de HERE uit gaan.'
- 8 Zodra Jozua (dit) tot het volk gezegd had, droegen zeven priesters zeven ramshoorns voor de Here uit, zij gingen (naar de stad toe) en bliezen op de hoorns en de ark van het verbond van de HERE kwam achter hen aan.
- 9 En wie toegerust was ging voor de priesters uit, die op de hoorns bliezen. De overigen gingen achter de ark. Men ging en blies op de hoorns.
- 10 Aan het volk had Jozua opgedragen: 'Juicht niet en laat jullie stem niet horen – geen woord mag er van jullie lippen komen – tot de dag dat ik tegen jullie zeg: juicht! Dan moeten jullie schreeuwen.'
- 11 Hij liet de ark van de HERE één keer de stad rond gaan en zij kwamen in het kamp (terug) en overnachtten in het kamp.
- 12 En op de tweede dag stond Jozua 's morgens vroeg op en de priesters namen de ark van de HERE op.
- 13 De zeven priesters die de zeven ramshoorns droegen, gingen al blazend op de hoorns voor de ark van de HERE uit. Wie toegerust was ging voor hen uit, de rest ging achter de ark van de HERE en de hoorns werden geblazen.
- 14 En (ook) op de tweede dag gingen zij de stad één keer rond en keerden zij terug in het kamp. Zo deden ze zes dagen.
- 15 En op de zevende dag stonden zij bij de komst van de dageraad op en trokken de stad rond op deze voorgeschreven manier, zeven maal. Alleen op die dag gingen zij zevenmaal de stad rond.
- 16 En toen bij de zevende keer de priesters op de ramshoorns bliezen, zei Jozua tegen het volk: 'Juicht, want de HERE heeft de stad aan jullie gegeven!'
- 17 En de ban is over deze stad en al wat erin is (als wijding) aan de HERE. Alleen de prostituée Rachab en al wat bij haar in huis is, mag in leven blijven, omdat zij de verspieters die wij gestuurd hadden, verborgen heeft.

- 18 Jullie moeten je in acht nemen voor wat betreft hetgeen onder de ban is: dat jullie (iets) zouden begeren en nemen van hetgeen onder de ban is. (Daarmee) zouden jullie het kamp van Israël onder de ban brengen en het verdoemen.
- 19 Al het zilver, goud en de voorwerpen van brons en ijzer zijn heilig voor de HERE. Dat zal in het schathuis van de HERE gaan.'
- 20 Toen juichte het volk en [de priesters] bliezen op de hoorns. Toen het volk het geluid van de hoorns hoorde, begon het volk te juichen met luid geschreeuw en de muur stortte in en het volk klom erop, de stad in, een ieder recht voor zich uit, en ze namen de stad in.
- 21 En ze brachten alles in de stad onder de ban: mannen en vrouwen, kinderen en grijsaards, de runderen, kleinvee en ezels (werden een prooi) van het zwaard.
- 22 Maar tegen de twee mannen die het land verspied hadden, zei Jozua: ' Gaat het huis van de vrouw, de prostituée, binnen en haalt haar en allen die haar toebehoren, eruit, zoals jullie dat haar gezworen hebben.'
- 23 En de mannen, de verspieders, gingen naar binnen en haalden Rachab en haar vader, haar moeder, haar broers en allen die haar toebehoorden, naar buiten – heel haar familie haalden ze eruit – en ze brachten hen buiten het kamp van Israël.
- 24 De stad met al wat erin was, verbrandden ze met vuur. Slechts het zilver, het goud, de voorwerpen van brons en ijzer gaven zij aan het schathuis van de HERE.
- 25 En Jozua liet de prostituée Rachab en de familie van haar vader en al wie daarbij hoorde in leven. Zij woont temidden van Israël tot op deze dag, omdat zij de mannen, die Jozua had uitgezonden om Jericho te verkennen, had verborgen.
- 26 En Jozua deed in die tijd de (volgende) eed: 'Vervloekt voor de HERE is de man die opstaat en deze stad Jericho (her)bouwt. Ten koste van zijn eerstgeborene zal hij haar funderen, ten koste van zijn jongste zoon zal hij haar poorten oprichten.' [En zo deed Chozan van Bethel: ten koste van Abiram, zijn eerstgeborene, fundeerde hij haar, ten koste van de jongste beschermeling richtte hij haar poorten op.]
- 27 En de HERE was met Jozua en men hoorde van hem in heel het land.

HET VERHAAL VAN de spectaculaire val van Jericho is ongetwijfeld het bekendste, meest aangehaalde en bezongen hoofdstuk uit het boek Jozua. Dat is zeker niet ten onrechte, want Joz. 6 heeft een centrale plaats in dit boek. In de voorafgaande hoofdstukken werd er naar toe gewerkt en de manier waarop de eerste de beste stad van Kanaän wordt ingenomen, is symbolisch voor heel de verovering zoals die daarna beschreven wordt.

Maar het is de vraag, of bij alle aandacht voor Joz. 6 deze tekst ook altijd even goed is begrepen. Zo worden in de titel van de bekende negro-spiritual 'Joshua fit the battle of Jericho' twee accenten gelegd die in strijd zijn met de teneur van Joz. 6: het initiatief ligt niet bij Jozua, zoals ook al in Joz. 5:13-15 duidelijk was gemaakt; en er is helemaal geen sprake van strijd om Jericho.

Wie hier gelokt door het opschrift nu (eindelijk!) meeslepende oorlogsliteratuur verwacht, komt bedrogen uit. De eerste lezing van dit hoofdstuk kan ook om andere redenen misschien enige teleurstelling oproepen. Het leest niet makkelijk. De beschrijving van Jericho's val wordt als het ware overwoekerd door allerlei regels waaraan het volk zich moet houden; regels die soms ook nog moeilijk met elkaar in overeenstemming zijn te brengen. Al heel vroeg heeft dat blijkbaar ook bij de overlevering van de tekst tot problemen geleid. Zo zijn er in dit hoofdstuk wel zeer veel verschillen tussen de Hebreeuwse tekst en die van de Septuaginta. In de meeste gevallen zijn de afwijkingen van de Griekse tekst ten opzichte van de Hebreeuwse toe te schrijven aan de poging om de tekst meer samenhang te geven. In vs. 18 verdient de tekst volgens de Septuaginta de voorkeur. We moeten daar 'begeren' lezen in plaats van 'in de ban doen'.

De vragen waarvoor met name de Hebreeuwse tekst ons stelt, hebben vooral te maken met het blazen van de ramshoorn: moesten de hoorns nu alleen op de laatste dag geblazen worden (vs. 4-5, 16 en 20) of ook al tijdens de eerdere rondgangen (vs. 8-9, 13)? Wie blaast er nu aan het slot van vs. 13 op de hoorns; en wie aan het begin van vs. 20? Verder lijken de dubbele vermelding en wisselende volgorde van het hoorngeschal en het mensengescreuw in vs. 16 en 20 met elkaar te botsen. Daarbij valt dan ook nog op dat de tussenliggende verzen 17-19 de lijn van het verhaal doorbreken. Tevens kan er verwarring ontstaan over de in vs. 7-9 herhaaldelijk beschreven volgorde in de stoet.

Daarnaast kan dan nog gewezen worden op zaken die in de vertaling vaak moeilijk weer te geven zijn, zoals de onverwachte wisselingen in de persoonsvorm en ongewoonlijk veel variatie in het woordgebruik, bij voorbeeld in de aanduiding van de ramshoorns.

Dit alles leidt tot de veronderstelling dat we hier, zoals al eerder het geval leek te zijn in het boek Jozua, te maken hebben met een tekst die de sporen draagt van een ontwikkelingsproces. Helaas is dat niet meer tot in details te achterhalen. De geschiedenis van het onderzoek laat een waar slagveld zien van opeenvolgende, elkaar bestrijdende theorieën, waarbij er tot op heden geen enkele als overtuigende winnaar uit de bus is gekomen. Slechts globaal kunnen er met enige waarschijnlijkheid enkele lijnen getrokken worden. Daarbij kunnen we aansluiten bij wat eerder opgemerkt werd over de ontstaansgeschiedenis van het nauw verwante hoofdstuk 2.

Het oorspronkelijke verhaal zal beperkt zijn geweest tot de weergave van de feitelijke gebeurtenissen: de gesloten stad, de omsingeling, het hoorngeschal gevolgd door het gejuich, het instorten van de muren en mogelijk ook de vervloeking door Jozua.

Omdat het woord voor 'juichen' in vs. 5 en 20 in het Hebreeuws heel veel lijkt op de naam Jericho, is wel verondersteld dat in dit verhaal ook een verklaring van de naam van de stad werd gegeven.

Toen dit verhaal zijn plaats kreeg in de geschiedenis van de verovering van het

land, zullen de relaties met Joz. 2 duidelijker zijn gelegd. En door vs. 27 kwam er nu een verband met het eerste hoofdstuk tot stand: de conclusie dat de HERE nu met Jozua is, sluit aan bij de belofte uit 1:10, terwijl de opmerking dat men overal hoorde van Jozua, herinnert aan 2:10 en 5:1. Nu kreeg ook de redding van Rachab en haar familie een plaats in het verhaal. Dat leverde dan wel de spanning op met de vermelding van de gevallen muren. Haar huis was immers gelegen op of in de muur (2:15). Ook de voorschriften met betrekking tot de ban (vs. 17-19) en de uitvoering daarvan zullen zijn ingevoegd. Zo werd het verhaal verbonden met het volgende hoofdstuk.

In latere stadia zullen de voorschriften zijn aangevuld met betrekking tot de processie, waarbij ook de ark een rol ging spelen. Dat moet dan gebeurd zijn vanuit de rol die dit bijbelgedeelte inmiddels hoogstwaarschijnlijk speelde in de cultus. Veranderingen in het ceremonieel ter nagedachtenis aan deze voor Israël zo beslissende gebeurtenis hadden hun weerslag op de tekst. Maar blijkbaar was deze inmiddels zo heilig dat men de betreffende passages niet meer eenvoudigweg verving. Men liet het nieuwe liever naast het oude staan.

Met deze reconstructie van de geschiedenis van de tekst is al aangegeven in welke context we de in de huidige vorm aan ons overgeleverde tekst moeten zien. Het is de situatie van de eredienst. Daarbij moeten we denken aan een jaarlijkse viering, oorspronkelijk in het heiligdom van Gilgal. In het kader daarvan wordt de inname van Jericho hier verteld als een godsdienstige processie, aansluitende op het Paasfeest. Het tijdschema doet denken aan wat we lezen in Lev. 23:5-8. Na de viering van het Paasfeest op de veertiende dag van de eerste maand (vgl. Joz. 5:10) begint de zevendaagse viering van het feest van de ongezuurde broden. Het is precies deze termijn die in Joz. 6 wordt aangehouden. De zevende dag is het hoogtepunt, de heilige dag. In Joz. 6 wordt op die dag Jericho tot heilig gebied (vs. 19, vgl. 5:15 en de eerder genoemde overeenkomst tussen 6:5 en Ex. 19:13). Daarmee wordt aangegeven dat hier de HERE aan het werk is. Daarom moet alles aan Hem worden gewijd.

Ook het blazen op de ramshoorns roept hier meer associaties op met de eredienst dan met oorlogsvoering. Al in het vorige hoofdstuk kon men een verwijzing vinden naar het jubeljaar. Die wordt nu door de prominente plaats van de 'hoorns der rammen (Hebr. *hajôbelîm*)', waaraan het jubeljaar zijn naam dankt, versterkt. Ook de vermelding van de ban (vgl. Lev. 27:21) en het tellen in zeventallen (vgl. Lev. 25:8) wijzen in deze richting.

Hoe deze viering met zijn processies ter nagedachtenis van de intocht er precies heeft uitgezien, is niet meer te achterhalen. Wel vinden we in de Psalmen verwijzingen naar vergelijkbare processies rondom Jeruzalem. Te denken is hier bij voorbeeld aan Ps. 132. Let op de plaats van de ark en het gejubel van de priesters in vs. 7-9:

Laten wij zijn woning binnengaan,
laten wij ons neerbuigen voor zijn voetbank.

Sta op, HERE, naar uw rustplaats,

Gij en de ark van uw sterkte.

Mogen uw priesters zich bekleden met gerechtigheid,

en uw gunstgenoten juichen!

In het verhaal werkt alles toe naar het moment waarop voor de laatste keer, langgerekt, op de hoorns wordt geblazen (vs. 5 en 20). Dat doet denken aan Ex. 19:13. Net als daar is het een signaal dat het volk nu de plaats waar God zich manifesteert, mag betreden. De eigenlijke val van de stad wordt bij dit alles vergeleken wel heel summier beschreven. Het gaat veel meer om de interpretatie van dat gebeuren als ingrijpen van de HERE. Ook valt het op dat op het ultieme moment de tijd genomen wordt om het volk te vertellen hoe men zich hiermee rekening houdend heeft te gedragen (vs. 16-20).

We kunnen Joz. 6, zeker in zijn huidige vorm, niet goed begrijpen als we geen rekening houden met deze cultische achtergrond. Voor een goed verstaander zal er trouwens op het godsdienstig terrein nog meer hebben meegeklonken. Is hier niet, zoals ook al bij de voorafgaande hoofdstukken werd geconstateerd, sprake van een afrekening met de godsdienst van de Kanaänieten, met name van Baäl? In de mythe van Baäl, zoals we die kennen uit Ugaritische teksten, wordt verteld hoe er na lang aandringen een huis (dat wil zeggen: een tempel) voor hem gebouwd zal worden. Daarvoor worden grote hoeveelheden goud en zilver aangedragen. In een bouwproces van precies zeven dagen, waarbij het vuur voor de verwerking van deze edele metalen hoog oplaait, komt dan Baäls huis tot stand. De mythe van Baäl en Joz. 6 hebben dus duidelijk het één en ander gemeen. Ook het op deze plaats zo onverwachte 'huis van de HERE' (vs. 24) krijgt tegen deze achtergrond wat meer reliëf, namelijk als tegenhanger van het huis van Baäl.

Dat deze Kanaänitische god met Jericho verbonden werd, is ook af te leiden uit 1 Kon. 16:34. Daar wordt beschreven hoe de door Jozua uitgesproken vloek werkelijkheid werd ten tijde van koning Achab. In de Septuaginta wordt, zoals aangegeven in de vertaling hierboven, dat vers zelfs geciteerd aan het slot van Joz. 6. In 1 Kon. 16 is het in verband gebracht met Achabs verering van Baäl. De herbouw van Jericho door Chiël kan beschouwd worden als een consequentie van deze koninklijke politiek. Deze actie kost Chiël zijn zonen. Maar er is hier geen sprake van een ongeluk. Het gaat om een bewuste keuze. We hebben dus te maken met een soort kinderooffers. In het Oude Testament worden die doorgaans met de god Moloch in verband gebracht. Maar dat is geen ander dan de god Baäl in de gedaante waarin hij (elk jaar) in de onderwereld verblijft. Zo wordt tussen de regels door dus ook met Baäl afgerekend. Maar hoe zit het nu met de stad zelf? Archeologisch onderzoek wijst er op dat Jericho een oeroude en tamelijk indrukwekkende stad moet zijn geweest, die echter ten tijde van de intocht aan belang had ingeboet en waarschijnlijk zelfs geen intakte stadsmuren meer had. De neergang van deze toch zo gunstig bij een waterrijke oase gelegen stad is wel toegeschreven aan de aanwezigheid in dat water van zeer schadelijke

parasieten, waarvan door archeologen sporen zijn aangetroffen. Dat sluit namelijk goed aan bij de opmerking in 2 Kon. 2:19: 'de ligging van de stad is fraai, maar het water is slecht en het land is onvruchtbaar'. Joz. 6 zou dan het verhaal zijn bij deze eertijds roemrijke, maar nu nagenoeg verlaten en blijkbaar vervloekte stad.

Enig archeologisch bewijs voor de gang van zaken zoals weergegeven in het verhaal, is niet te geven. En ook al zouden er sporen van een belegering en een verwoesting van de stad in deze periode zijn aangetroffen, dan nog zou het vrijwel onmogelijk zijn om met zekerheid te kunnen vaststellen wie hier aan het werk geweest waren. Pogingen om de gebeurtenissen uit Joz. 6 te verklaren met hulp van theorieën over aardbevingen of over de kracht van geluidsgolven op bepaalde toonhoogten zijn misplaatst. De val van Jericho wordt verteld als een wonder. En wonderen laten zich niet narekenen. Bovendien wil het verhaal de hoorder niet in de eerste plaats meenemen naar het verre verleden, maar veeleer helpen om op een goede manier te kijken naar het heden en naar de toekomst. Bij elke viering rondom dit verhaal werden de Israëlieten bepaald bij de opdracht om het land te zien als gave van de HERE en ook bij het vertrouwen dat de HERE deuren opent die menselijkerwijs gesloten blijven. In elke nieuwe situatie waarin dat bedacht en gevierd werd, zal dat weer anders hebben geklonken. Tijdens de ballingschap zal het gevoelens van schuld hebben opgeroepen. De teloorgang van het onder Jozua verkregen land werd toegeschreven aan de verkeerde omgang met dat land (vgl. 2 Kron. 36:21 en Lev. 26:32-35). Men was er onheilig mee omgesprongen. Daarnaast kon men echter in al zijn zwakheid hoop putten uit het verhaal dat vertelt hoe de HERE vasthoudt aan zijn beloften en daarbij ten behoeve van zijn volk onoverkomelijk gedachte barrières doorbreekt.

De symboliek van de muren die vallen, wanneer God zijn trouw aan het verbond bewijst, kan ook op christelijke feesten worden toegepast. Muus Jacobse betrok het in zijn gedicht 'Klokgelui' op de overwinning op de dood:

(...)

Gods zingende bazuin
roept door het dichtst arduin.

Gods zingende bazuin
roept tot het laatst gericht,
aanzwellend totdat zwicht
onder het zingend licht
de muur van Jericho!

(...)

Maar Rachab wordt gered
en uit het graf ontzet!

E.L. Smelik verbindt het op zijn beurt met het Pinksterfeest in Gezang 244:3 van het Nieuwe Liedboek.

Bij al deze hoge tonen blijft nog wel de vraag hangen naar de ethische kant van

het verhaal. Wordt hier (met name in vs. 21) niet te makkelijk met levens gesmeten? Het gaat binnen het beloofde land zelfs nog verder dan eerder onder Mozes (Deut. 2:34-35; 3:6-7; vgl. 20:10-15).

We doen echter Joz. 6 geen recht als we het lezen als religieuze rechtvaardiging voor het aanrichten van een bloedbad onder tegenstanders, zoals we dat ook kennen uit Moabitische en Assyrische kronieken uit die tijd. Al zijn er in later tijden wel veldheren geweest die zich bij de belegering van een stad die in handen van de vijand was, hebben laten inspireren door het verhaal uit Joz. 6. Judas de Makkabeeër en zijn soldaten ontleenden er volgens 2 Makk. 12:15 de leeuwenmoed aan waarmee ze de muren van de stad Kaspin bestormden, ook al vielen die muren dan niet zoals bij Jericho. Wel eindigde het voor de bewoners van Kaspin op dezelfde manier als voor de mensen van Jericho: in een onbeschrijfelijk bloedbad. Op soortgelijke wijze ging het toe in de zomer van het jaar 1099 bij de verovering van Jeruzalem door kruisvaarders, waaronder zich Godfried van Bouillon bevond. Ze waren na een vasten van drie dagen barrevoets in processie om de muur getrokken, hopen op een herhaling van het wonder dat eens bij Jericho was geschied. Dat bleef uit. Maar uiteindelijk vond er weer wel een massale slachting plaats.

Achteraf is het makkelijk om te oordelen over zulke interpretaties en dergelijke toepassingen van Joz. 6. Maar men had zich toch in ieder geval de vraag moeten stellen: is de zaak waarvoor wij staan, ook werkelijk Gods zaak? En als dat zo is, zouden we dan niet wat meer vertrouwen en daarmee ook geduld moeten hebben, hoopvol wachtend op wellicht onverwachte openingen die God zelf zal bieden?

De boodschap van het verhaal is dat de strijd door de HERE beslist wordt en dat alles Hem toebehoort. De stad Jericho wordt als het ware als een eerstelingsoffer dat in zijn geheel aan Hem is gewijd. Maar daarmee is Joz. 6 nog geen vrijbrief voor slachtpartijen in naam van de HERE. Willen we weten wat de omgang met die heilige God in de dagelijkse praktijk voor consequenties heeft voor ons gedrag, dan kunnen we beter dan bij Joz. 6 terecht bij een tekst als Lev. 19 over de heiliging van het menselijk leven. En daarbij hoort ook het respect voor de vreemdeling.

De ban gebroken

7:1-26

7

- 1 Maar de Israëlieten begingen een overtreding tegen de ban: Achan, de zoon van Karmi, de zoon van Zabdi, de zoon van Zerach, uit de stam Juda nam (iets) van (wat onder) de ban (was). Toen ontbrandde de toorn van de HERE tegen de Israëlieten.
- 2 En Jozua zond vanuit Jericho mannen naar Ai, dat bij Bet-Awen, ten oosten van Betel ligt, en hij zei tegen hen: 'Trekt op en verkent het land.' En de mannen trokken op en verkenden Ai.
- 3 Toen ze terugkeerden bij Jozua zeiden ze tegen hem: 'Niet het hele volk hoeft op te trekken, zo'n twee- à drieduizend man moeten optrekken en Ai verslaan. U hoeft daar niet het hele volk mee te vermoeien, want ze zijn weinig (in getal).'
- 4 Toen trokken er van het volk ongeveer drieduizend man op. Maar zij gingen voor de mannen van Ai op de vlucht.
- 5 En de mannen van Ai versloegen van hen ongeveer zes en dertig man. Zij achtervolgden hen van voor de poort tot de steengroeven en ze versloegen hen op de helling. Toen sloeg het volk de schrik om het hart; het werd als water.
- 6 En Jozua scheurde zijn kleren en wierp zich op zijn gezicht ter aarde voor de ark van de HERE, tot de avond, hij en de oudsten van Israël, en ze gooiden stof op hun hoofd.
- 7 Jozua zei: 'Ach, Here HERE, waarom hebt U dit volk over de Jordaan laten gaan; om ons in de hand van de Amorieten te geven om ons te vernietigen? Hadden we ons maar bereid verklaard om aan de overzijde van de Jordaan te blijven!
- 8 Och Heer, wat moet ik zeggen nu Israël voor zijn vijanden op de vlucht geslagen is?
- 9 De Kanaänieten en al de bewoners van het land zullen het horen, ons omsingelen en onze naam uitroeien uit het land. En wat zult U doen voor uw grote naam?'
- 10 Toen zei de HERE tegen Jozua: 'Sta toch op! Waarom lig je zo op je gezicht?
- 11 Israël heeft gezondigd. Zij hebben namelijk het verbond dat Ik hun had geboden, overtreden. Ze hebben genomen van (hetgeen onder) de ban (is). Ze hebben gestolen en gelogen en (het gestolene) bij hun eigen spullen gelegd.
- 12 (Daarom) kunnen de Israëlieten geen stand houden tegen hun vijanden en slaan ze voor hen op de vlucht. Want ze zijn onder de ban gekomen. Ik zal niet meer met jullie zijn, als jullie dat wat onder de ban is, niet uit jullie midden vernietigen.
- 13 Sta op, heilig het volk en zeg: jullie moeten je heiligen voor morgen, want zo spreekt de HERE, de God van Israël: (er is iets wat onder) de ban is in jullie midden, Israël. Jullie kunnen niet standhouden voor je vijanden, totdat jullie (wat onder) de ban (is), hebben verwijderd uit je midden.

- 14 's Morgens moet stam voor stam aantreden en de stam die de HERE (door het lot) aanwijst, zal geslacht voor geslacht aantreden en het geslacht dat de HERE aanwijst, zal familie voor familie aantreden en de familie die de HERE aanwijst, zal man voor man aantreden.
- 15 En degene die met (wat onder) de ban (is), wordt aangewezen zal verbrand moeten worden met vuur, hij en alles wat van hem is, omdat hij het verbond van de HERE overtreden heeft en omdat hij iets schandelijks in Israël gedaan heeft.'
- 16 En Jozua stond de volgende morgen vroeg op en liet Israël aantreden, stam voor stam, en de stam Juda werd (door het lot) aangewezen.
- 17 En hij liet de geslachten van Juda aantreden en hij wees het geslacht van Zerach aan. En hij liet het geslacht van Zerach aantreden, man voor man, en Zabdi werd aangewezen.
- 18 En hij liet zijn familie aantreden, man voor man, en aangewezen werd Achan, de zoon van Karmi, de zoon van Zabdi, de zoon van Zerach uit de stam Juda.
- 19 Toen zei Jozua tegen Achan: 'Mijn zoon, geef eer aan de HERE, de God van Israël, leg een belijdenis voor Hem af: vertel mij wat je gedaan hebt. Verberg het niet voor mij.'
- 20 En Achan antwoordde Jozua: 'Voorwaar, ik heb gezondigd tegen de HERE, de God van Israël. Zo en zo heb ik gedaan:
- 21 Ik zag bij de buit een mooie mantel uit Sinear, tweehonderd sikkels zilver en een staaf goud met een gewicht van vijftig sikkels. Ik begeerde ze en nam ze mee en zie, ze zijn verstopt in de aarde in het midden van mijn tent; het zilver onderop.'
- 22 Toen zond Jozua (er) boden (heen) en zij liepen naar de tent en zie, het lag (inderdaad) verborgen in zijn tent, het zilver onderop.
- 23 En ze haalden het uit de tent en brachten het naar Jozua en al de Israëlieten en ze legden het voor de HERE neer.
- 24 Toen nam Jozua Achan, de zoon van Zerach, het zilver, de mantel en de staaf goud en zijn zonen, zijn dochters en zijn runderen, zijn ezels, zijn kleinvee, zijn tent en alles wat van hem was – heel Israël was er bij – en ze brachten hen naar het dal Achor.
- 25 Jozua zei: 'Jij hebt ons verdoemd, maar vandaag zal de HERE jou verdoemen.' En heel Israël stenigde hem en zij verbrandden hen met vuur en gooiden stenen op hen.
- 26 En ze richtten boven hem een grote steenhoop op, (die er) tot op vandaag (is). Toen keerde de HERE zich af van zijn brandende toorn. Daarom noemt men die plaats tot op vandaag het dal Achor.

VERGELEKEN MET HET vorige hoofdstuk laat Joz. 7 zich makkelijk lezen. De tekst levert weinig problemen op, al is de overgang van het eerste naar het tweede vers nogal abrupt. Men zou het eerste vers als een verklarende notitie op kunnen vatten, een leeshulp welke de volgende dramatische gebeurtenissen direkt in het juiste kader plaatst. Een bekend voorbeeld daarvan vinden we ook in 2 Kon. 2, waar in het openingsvers direkt al de hemelvaart van Elia wordt

genoemd, hoewel die pas halverwege het hoofdstuk aan de orde komt. Maar in Joz. 7 lijkt er toch meer aan de hand te zijn. Als we letten op de hier genoemde locaties Ai en het dal Achor, ontdekken we dat die wel wat ver uit elkaar liggen. Ai ligt even ten oosten van Betel (vs. 2), westelijk en iets noordelijk van Jericho, en het dal Achor ligt ten zuiden van die stad. Beide zijn ze hemelsbreed zo'n twintig kilometer verwijderd van Gilgal, vanwaar de acties toch steeds ondernomen moeten zijn. Ai en het dal Achor zijn in een rechte lijn zo'n dertig kilometer van elkaar verwijderd, maar ook dat is in dit vrij ruige landschap een aanzienlijke afstand. Geografisch gezien lijkt het dus onmogelijk dat alles zich zo vlot na elkaar afspeelde als het verhaal suggereert.

Een plausibele oplossing voor dit probleem is dat we hier met twee oorspronkelijk zelfstandige tradities te maken hebben: de schanddaad van Achan en de verwoesting van Ai. Ze kunnen los van elkaar gelezen en begrepen worden: de geschiedenis van Achan in 7:1 en 13-26 en die over Ai in 7:2-5 en 8:1-29. In eerste instantie zou de nederlaag bij Ai dan te wijten zijn geweest aan het eigenmachtig en overmoedig optreden van Jozua zonder de HERE daarin te kennen. Bij de samenvoeging van deze verhalen, toen ze hun plaats kregen in de geschiedenis van de verovering van het land, is dat element op de achtergrond geraakt. Door de verbinding van beide tradities in 7:6-12, is de oorzaak van de terugslag geheel bij het vergrijp van Achan komen te liggen.

Bij de samenvoeging van de twee verhalen moet men zijn geïnspireerd door Ri. 20. Dat beschrijft weliswaar een latere fase in de geschiedenis van Israël, maar is waarschijnlijk eerder vastgelegd dan Joz. 7-8. De overeenkomsten zijn frappant. Om te beginnen gaat het in Ri. 20 over de gevolgen van een in het voorafgaande hoofdstuk beschreven 'schanddaad in Israël' (Ri. 20:6). Achans vergrijp wordt precies eender aangeduid (Joz. 7:15). In Ri. 20 moet deze vereffend worden door een gezamenlijk optreden van de Israëlieten tegen de boosdoeners, de Benjaminiten te Gibeon. Juda gaat daarbij voorop. De eerste slagen zijn echter voor de belegerde Benjaminiten (Ri. 20:21 en 24-25), net zoals in Joz. 7:4-5 voor Ai. Men klaagt hierover bij de HERE (Ri. 20:23 en 26; vgl. Joz. 7:6-9). Pas na zijn toezegging (Ri. 20:28; vgl. Joz. 8:1) wordt de overwinning behaald en in beide verhalen gebeurt dat met de tactiek van een schijnaanval. Bepaalde details in Joz. 7-8 kunnen ook pas goed begrepen worden door de vergelijking met Ri. 20. Zo is het vreemd dat in vs. 5 vóór het toch nauwkeurige getal zes en dertig 'ongeveer' staat. Blijkbaar volgt het de aanduiding in Ri. 20:31 na.

In het boek Richteren treffen we een heel ander beeld aan van het volk Israël dan wat in het boek Jozua wordt getekend. We hebben steeds gelezen dat het volk als één man optreedt. In dit hoofdstuk is dat niet anders: eensgezind neemt men deel aan de terechtstelling van Achan en de zijnen (vs. 24). In het boek Richteren trekken de stammen veel meer gescheiden op. Bovengenoemde vergelijking levert aanwijzingen op dat bepaalde stamgebonden sentimenten ook in Joz. 7-8 op de achtergrond meespelen. Het eerste wat opvalt is, dat de rollen

omgedraaid zijn. In Ri. 20 is Benjamin de boosdoener en gaat Juda voorop om de zaken recht te zetten. In het boek Jozua heeft bijna heel die voorbeeldige geschiedenis van de intocht zich tot dusver op het gebied van Benjamin afgespeeld. De eerste dissonant komt juist van iemand uit de stam Juda. En ook het dal Achor, waarvan de naam herinnert aan dit vreselijke voorval, ligt op het grondgebied van Juda (vgl. 15:7). Het is alsof hier het evenwicht hersteld wordt. Juist Juda, de uitverkorene onder de stammen, wordt op zijn nummer gezet. Zou hier misschien ook iets doorklinken van de tegenstelling tussen de Benjaminiten Saul en zijn Judeese rivaal en opvolger David, die latere nakomeling van Zerach (vgl. 1 Kron. 2:5-15)? Had bij de verwerping van Saul als koning juist niet ook een kwestie met de ban een rol gespeeld (vgl. 1 Sam. 15:18-19)? Zo lijkt de boodschap van Joz. 7 met zijn waarschuwing tegen zelfgenoegzame overmoed gericht tegen degene die er misschien wel het meest vatbaar voor is: de uitverkorene, de meest succesvolle van de stammen van Israël.

Joz. 7 werkt ontvullend. Na de hoge toon van de vorige hoofdstukken, de verovering als een liturgie, staan we opeens weer in de harde, menselijke werkelijkheid. De schrijver hanteert hier het literaire wapen van de vervreemding. De lezer wordt als het ware op het verkeerde been gezet. Geheel onverwacht worden de zaken omgedraaid.

Na Rachab komt nu Achan. Ze zijn elkaars tegenpolen. Dat wordt nog eens extra benadrukt doordat de vertelling uit hoofdstuk 2 kort hiervoor, in 6:22-25, werd aangehaald. Tegenover haar aanwezigheid 'in het midden' van Israël (6:25) als beloning voor haar geheel vrijwillige, door geen gebod geëiste keuze voor de HERE staat nu de ongehoorzame wetsovertreder, die 'uit het midden' van het volk gebannen moet worden (7:12). Rachab, de niet-Israëlitische vrouw met haar geminachte professie, kende de belijdenis en had bewezen verder te kunnen kijken dan het voordeel dat ze had kunnen behalen, toen ze de verspieters in haar macht had en kon uitleveren. Nu krijgen we te maken met Achan, een man van respectabele afkomst, die zich, ondanks (of juist door?) zijn welstand (zie vs. 24), laat meeslepen door zijn kortzichtige begeerte naar een exotisch kledingstuk, een halve kilo goud en ruim twee kilo zilver en zich zo buiten Israël stelt. De steenhoop in het dal Achor vult het teken van de stenen bij Gilgal aan. Die moeten helpen om aan Israël het ontzag voor de HERE bij te brengen (4:24), dat Achan miste.

De naamgeving van het dal hangt samen met het werkwoord *achar*, 'verdoemen', dat twee maal gebruikt wordt in vs. 25. Het lijkt erop dat ook in de Septuaginta de naam van de boosdoener op die manier wordt verklaard, want daarin heet hij niet Achan, maar Achar, net als in 1 Kron. 2:7.

Zoals Achan na Rachab komt, komt Ai na Jericho. De grote stad met zijn vermaarde muren was gevallen voor de Israëlieten, die in feite slechts toeschouwers waren gebleven. En nu struikelt Israël bij zijn eigen actie over Ai, dat niet veel meer is dan een puinhevel. De naam zegt het al. Het kan niet anders of men moet de naam Ai geassocieerd hebben met het Hebreeuwse woord

voor puinhoop, dat met dezelfde medeklinkers geschreven wordt.

Tenslotte lijken ook de rollen tussen de Israëlieten en de Kanaänieten omgedraaid. Want nu is de schrik de Israëlieten om het hart geslagen (vs. 5; vgl. 2:9, 24 en 5:1) en Jozua, de moedige verspieder van weleer, heeft zich misschien laten misleiden door de optimistische berichten van de door hem uitgezonden verspieders, in de valse hoop dat de geschiedenis zich wel zou herhalen. Hij vervalt in ieder geval in het geweeeklaag zoals dat volgens Num. 14 eerder klonk uit de mond van het volk en waartegen hij zich toen nog zo te weer had gesteld. Succes is een weelde die moeilijk te dragen is en waarbij de verhoudingen tussen mens en God en tussen mensen onderling nog wel eens scheef kunnen komen te liggen. Dat is allemaal nog wel begrijpelijk. Maar met de manier waarop dit in Joz. 7 wordt recht gezet, kan men wat meer moeite hebben: waarom gaat het voor het hele volk mis als één van hen zich misdraagt? En als dan uiteindelijk toch niet heel het volk hoeft te lijden onder de zonde van die ene, dan blijft nog de vraag, waarom een hele familie moet worden terechtgesteld vanwege de overtreding van het gezinshoofd.

Het lot van Achans familie doet denken aan de bekende woorden uit de Tien Geboden: de naijverige God van Israël wreekt de schuld van de ouders op hun kinderen (Ex. 20:5). Al kunnen we daar andere woorden uit het Oude Testament aan toevoegen, zoals die van de profeet Jeremia, die zich keert tegen de neiging om de schuld van het lijden aan het voorgeslacht te geven: 'ieder sterft door zijn eigen schuld' (Jer. 31:30; vgl. ook Ezech. 18:25-27 en 33:12-16).

Nu mogen we ons huidige, sterk op het individu gerichte gevoelens de interpretatie van verhalen uit de zo andere wereld van het oude Israël niet laten overheersen. Evenmin mogen we de macht van een kwaad als de begeerte onderschatten. Dat kan heel sterk doorwerken in iemands omgeving.

Na Joz. 6 kan de dood van Achan en de zijnen niet anders gezien worden dan als tegenhanger van het lot van de bewoners van Jericho. Ook Israël kan de confrontatie met de verterende heiligheid van de HERE niet aan. Gods bijstand is niet vanzelfsprekend of onvoorwaardelijk. Dat was ook al in het eerste hoofdstuk aangegeven (1:17-18). Zoals Jericho symbolisch is voor de manier waarop het land gegeven wordt, zo is de geschiedenis van Achan een teken dat het God ernst is met zijn opdracht om goed met deze heilige gave om te gaan. Als voorbeeldverhaal trekt het de lijnen scherper dan in de dagelijkse praktijk mogelijk is. Het onderscheid tussen de goeden en de kwaden is doorgaans immers minder duidelijk aan te geven. De gelijkenis van het onkruid in de tarwe (Mat. 13:24-30) is meer op menselijke maat gesneden. Het goddelijke oordeel dat volgens Mat. 13:30 aan het eind (der tijden) plaatsvindt, is in Joz. 7 naar voren gehaald.

Joz. 7 is ook te lezen als een schuldbelijdenis of een verootmoediging op de drempel van het beloofde land van een volk dat in de weergave van zijn ontstaansgeschiedenis antwoord zoekt op de vraag waarom het heden zo ver af staat van het ideaal dat men zich stelde.

De strijd om Ai

8:1-29

8

- 1 En de HERE zei tegen Jozua: 'Vrees niet, wees niet terneergeslagen, neem heel het krijgsvolk met je mee, sta op en trek op naar Ai. Zie ik heb de koning van Ai, zijn volk, zijn stad en zijn land in jouw hand gegeven.
- 2 En jij moet aan Ai en zijn koning doen zoals jij gedaan hebt aan Jericho en zijn koning. Maar zijn bezit en zijn vee mag jij je toeëigenen. Leg een hinderlaag tegen de stad, aan de achterzijde.'
- 3 Toen stond Jozua op met al het krijgsvolk om op te trekken naar Ai en Jozua koos dertigduizend man uit, soldaten, en zond hen 's nachts uit.
- 4 Hij gebod hun: 'Ziet, jullie moeten hinderlagen leggen tegen de stad, aan de achterzijde van de stad, maar jullie moeten je niet te ver van de stad verwijderen en weest allen gereed.
- 5 Ik en al het volk dat bij mij is, zullen de stad naderen en wanneer zij een uitval naar ons zullen doen, zoals de vorige keer, zullen wij voor hen op de vlucht gaan.
- 6 Zij moeten achter ons aan komen, totdat wij hen van de stad afsnijden. Want zij zullen denken: Ze vluchten voor ons zoals de vorige keer. En we zullen voor hen vluchten.
- 7 En jullie moeten (dan) opstaan uit de hinderlaag en de stad innemen. De HERE, jullie God, heeft hen in jullie hand gegeven.
- 8 En wanneer jullie de stad bezet hebben, moeten jullie de stad met vuur aansteken. Jullie moeten handelen naar het woord van de HERE. Ik heb het jullie geboden.'
- 9 Jozua zond hen uit en zij gingen naar de hinderlaag en ze bleven daar, tussen Betel en Ai, ten westen van Ai. En Jozua bleef die nacht temidden van het volk.
- 10 Jozua stond 's morgens vroeg op, inspecteerde het volk en trok op, hij met de oudsten en Israël, voor het volk, naar Ai.
- 11 En heel het krijgsvolk trok met hem op. Ze naderden en kwamen tot dicht bij de stad. En ze legerden zich ten noorden Ai. Het dal was tussen hen en Ai in.
- 12 Hij had ongeveer vijfduizend man genomen en in een hinderlaag gelegd tussen Betel en Ai, ten westen van de stad.
- 13 En het volk stelde zich op: heel het kamp ten noorden van de stad en zijn achterhoede ten westen van de stad. En Jozua ging 's nachts midden in het dal.
- 14 Toen de koning van Ai (het) zag, stonden (hij en) de mannen van de stad haastig op en trokken uit ten strijde Israël tegemoet, hij en heel zijn volk, op de vastgestelde tijd tegenover de vlakte. Hij wist niet dat er een hinderlaag tegen hem lag achter de stad.
- 15 Jozua en heel Israël lieten zich voor hen uit verdrijven en ze vluchtten de weg van de woestijn op.
- 16 Men riep al het volk dat in de stad was, samen om hen te achtervolgen en ze achtervolgden Jozua en werden (zodoende) afgesneden van de stad.

- 17 Er was geen man meer over in Ai en Betel die niet uitgetrokken was achter Israël aan. Ze lieten de stad open achter en gingen achter Israël aan.
- 18 Toen zei de HERE tegen Jozua: 'Strek je kromzwaard in je hand uit naar Ai. Want Ik heb het in jouw hand gegeven.' Toen strekte Jozua het kromzwaard in zijn hand uit naar de stad.
- 19 En zij die in de hinderlaag lagen, stonden haastig op van hun plaats en ze snelden toe, toen hij zijn hand uitstak. Ze kwamen in de stad, namen haar in en staken de stad haastig aan met vuur.
- 20 De mannen van Ai keerden zich om en zagen, zie, rook steeg op uit de stad naar de hemel en er was voor hen geen mogelijkheid meer om hier- of daarheen te vluchten, want het volk dat de woestijn in gevlucht was, keerde zich (nu) tegen (zijn) achtervolgers.
- 21 En Jozua en heel Israël zagen dat zij die in de hinderlaag gelegen hadden, de stad hadden ingenomen en dat rook van de stad opsteeg, en zij keerden zich om en versloegen de mannen van Ai.
- 22 En deze kwamen hen uit de stad tegemoet, zodat ze midden tussen de Israëlieten kwamen: dezen aan de ene kant en die aan de andere kant. En ze versloegen hen tot er niemand van hen meer over was of had kunnen ontkomen.
- 23 De koning van Ai grepen ze levend en ze brachten hem bij Jozua.
- 24 Toen Israël klaar was met het doden van al de inwoners van Ai in het veld (en) in de woestijn waarheen men hen achtervolgd had, en ze allen tot de laatste man gevallen waren door het zwaard, keerde Israël terug naar Ai en sloeg het met de scherpste van het zwaard.
- 25 In totaal waren er twaalfduizend verslagenen op die dag, mannen en vrouwen: alle mensen van Ai.
- 26 Jozua trok zijn hand waarmee hij het kromzwaard hield uitgestrekt, niet terug, voordat hij alle bewoners van Ai in de ban had gedaan.
- 27 Alleen het vee en de buit van deze stad eigende Israël zich toe naar het woord dat de HERE Jozua had geboden.
- 28 En Jozua verbrandde Ai en maakte haar tot een blijvende puinhoop van verwoesting, (die er) tot op deze dag (is).
- 29 De koning van Ai hing hij op aan een boom, tot de avond. Toen de zon onderging gebod Jozua dat men zijn lijk van de boom moest afhalen, en ze wierpen het bij de ingang van de stadspoort en richtten over hem heen een grote hoop stenen op, (die er) tot op vandaag (is).

WIE DEZE GESCHIEDENIS nauwkeurig leest moet – en dat is niet voor het eerst in het boek Jozua – constateren dat er nogal wat haperingen zijn en zelfs een enkele innerlijke tegenstrijdigheid. Het duidelijkst is dat wel in het twaalfde vers. Vanwege de plaats in het verhaal zijn we hier gedwongen de persoonsvorm te vertalen met een voltooid verleden tijd. Maar de in het Hebreeuws gebruikte werkwoordsvorm is niet anders dan in de voorafgaande verzen. Normaal gesproken zou deze gewoon met de verhalende onvoltooid verleden tijd zijn vertaald. Maar dat kan niet, omdat dit vers de eerder in vs. 3 beschreven actie herhaalt. Als we dit vers er bij nemen blijkt ook dat de genoemde aantallen niet

overeenstemmen: vijfduizend in plaats van dertigduizend. Nu zou men nog kunnen aannemen dat het om twee verschillende opdrachten gaat en er dus twee hinderlagen gelegd zouden zijn. Maar deze veronderstelling zou het probleem alleen maar verplaatsen, want in het vervolg blijkt er verder niets van zo'n tweedeling.

Het heeft er alle schijn van dat in dit hoofdstuk twee tradities over deze geschiedenis met elkaar zijn verweven. Het duidelijkst is dit in de weergave van de voorbereiding op de verovering: vs. 3-9 en vs. 10-13 vertellen hetzelfde verhaal. Ze beginnen en eindigen ook vrijwel gelijkluidend. Des te meer vallen dan echter ook de verschillen op, zoals bij de bovengenoemde getallen. Het wat breder uithalende gedeelte in vs. 3-9 lijkt hier secundair.

Ten aanzien van het vervolg liggen de zaken nog gecompliceerder. Het meest in het oog springende probleem is hier dat de twee genoemde signalen voor de strijders, het uitgestoken kromzwaard en de opstijgende rook, niet goed harmoniëren. Het teken van het geheven kromzwaard herinnert aan de slag tegen de Amalekieten, waarvan we lezen in Ex. 17. De rook van de brandende stad doet denken aan de gebeurtenissen rond Gibeon, zoals beschreven in Ri. 20. Al bij het vorige hoofdstuk zagen we dat Ri. 20 heel veel overeenkomsten met dit gedeelte uit het boek Jozua vertoont.

Het probleem van die verschillende signalen wordt duidelijk in vs. 18. Het teken van Jozua zou begrijpelijk zijn als het gericht was tot de hoofdmacht van de zich taktisch terugtrekkende Israëlieten, als een teken voor een wending in de strijd (vgl. Ex. 17:11). Het is echter moeilijk voorstelbaar hoe de mannen die in hinderlaag lagen aan de andere kant van de stad, dit hadden moeten waarnemen. Zij bevonden zich ten westen van de stad (vs. 9), terwijl Jozua en de rest van het volk 'naar de woestijn', dat is in zuidoostelijke richting wegtrok (vs. 15). Opvallend is weer hoe in de Griekse vertaling gepoogd wordt de tekst te 'redden' door enerzijds de vluchtrichting in vs. 15 onvermeld te laten en anderzijds te benadrukken dat de mannen in de hinderlaag het teken wel degelijk zagen en er onmiddellijk op reageerden (vs. 18).

Vermoedelijk is het verhaal met het teken van Jozua als signaal voor de ommekeer aangevuld met de traditie die in navolging van het parallelverhaal in Ri. 20 het teken van de rook uit de stad benadrukte. Op deze manier is ook te verklaren waarom de uiteindelijke vernietiging van Ai zo omslachtig wordt verteld. In één versie ligt de nadruk op het voltrekken van de ban (vs. 26-28), waardoor het verband met de overtreding van Achan in het vorige hoofdstuk duidelijk gelegd wordt. De hieraan voorafgaande beschrijving van de afrekening met de bewoners van Ai (vs. 20-22 en 24-25) doet weer sterk denken aan wat volgens Ri. 20:40-48 de Benjaminiten overkwam.

Deze parallellie met Ri. 20 helpt ook bij het begrijpen van enkele duistere passages in de tekst. In vs. 14 is sprake van 'de vastgestelde tijd' waarop de koning van Ai ten strijde trekt. Bedoeld lijkt te zijn dat hij doet wat men van hem verwachtte. Maar de manier waarop dit omschreven wordt, is vreemd en kan

ook op andere manieren worden uitgelegd. De vergelijking met Ri. 20 maakt het aannemelijk dat men bij de vertelling van de gebeurtenissen rond de verovering van Ai ook beïnvloed is door het spraakgebruik in Ri. 20:38 (in de Nieuwe Vertaling weergegeven met 'afpraak'). Op soortgelijke wijze is een verklaring te vinden voor de zo problematische vermelding van Betel in vs. 17. Blijkbaar is dit geïnspireerd door het feit dat de Israëlitische troepen volgens Ri. 20:18 vertrokken uit die plaats.

Hetgeen, tenslotte, gezegd wordt over de koning van Ai (vs. 23 en 29) duidt op een vrij zelfstandige traditie verbonden met weer een ander zichtbaar teken in het land. Dit bericht zou wel eens te maken kunnen hebben met de ook bij de bespreking van hoofdstuk 7 genoemde relatie met de veroordeling van koning Saul. Jozua, het grote voorbeeld voor de latere koningen, doet hier wat de eerste koning van Israël naliet na zijn overwinning op de Amalekieten (1 Sam. 15:8-11).

Bij al dit gespeur naar aanwijzingen voor de ontstaansgeschiedenis van de tekst moeten nu nog één stap verder gaan: hoe verhoudt zich het hier verhaalde tot datgene wat er indertijd gebeurd is? Is er verband te leggen met de resultaten van het archeologisch onderzoek?

Men is het er tegenwoordig vrijwel unaniem over eens dat de in Joz. 7-8 genoemde stad Ai terug te vinden is in de ruïneheuvel et-Tell, drie kilometer ten oosten van Betel. In Joz. 7:3 wordt ook een plaats Bet-Awen genoemd. Deze plaats, die ook voorkomt in 18:12 en in 1 Sam. 13:5 en 14:23, is moeilijk te localiseren. In Hos. 10:5 lijkt de naam als een denigrerende aanduiding ('huis van de afgoderij') van Betel zelf gebruikt te worden.

De naamgeving van Ai/et-Tell is opmerkelijk, want het Arabische *tell* betekent precies hetzelfde als de Hebreeuwse naam Ai, namelijk 'puinhoop' of 'ruïne'. Zo wordt in Joz. 8:28 de naam ook verklaard. Bovendien wordt in het Hebreeuws steeds het lidwoord voor de naam Ai gebruikt. Dat benadrukt deze verklaring van de stadsnaam alleen nog maar.

In Palestina zijn er meer van zulke heuvels met de naam et-Tell. Ze zullen die 'naam' hebben gekregen omdat er geen herinnering meer was aan de stad die er eens was. In de tijd van het oude Israël moet dat ten aanzien van Ai net zo zijn gegaan. Want opgravingen hebben aangetoond dat op deze plaats ooit een flinke stad moet hebben bestaan, nog groter dan het naburige Jericho. Maar in de tijd van Israël was dat al wel duizend jaar geleden en restte slechts de ruïneheuvel. Er zijn wel aanwijzingen voor een bescheiden nederzetting in de Israëlitische periode boven en deels ook temidden van de oeroude puinhopen. Dit beeld van de stad lijkt door de tekst te worden bevestigd. In 7:5 is er immers sprake van steengroeven in de buurt van het bewoonde gedeelte. Dat zou heel goed een plaats kunnen zijn waar men bouw materiaal van de resten van vroegere bewoning opgroef. Helaas is de tekst hier moeilijk te begrijpen, maar zeker ook gezien de vrij gedetailleerde en feitelijk juiste topografische gegevens in deze tekst, is er genoeg reden om aan te nemen dat het verhaal in Joz. 8 verwijst naar

een treffen dat ooit daadwerkelijk plaats vond bij deze bescheiden nederzetting ten oosten van Betel. Daarbij moeten we dan wel uitgaan van wat minder hoge aantallen soldaten en slachtoffers. Waarschijnlijk gaat het om een lokale traditie over een gebeurtenis uit de voor de verteller vrij recente geschiedenis. Deze kreeg een plaats in het verhaal van de verovering van het land door heel het volk van Israël.

In zijn huidige samenhang is juist het contrast met Joz. 6 treffend. De muren van Jericho stortten in en Israël hoefde slechts binnen te wandelen. Ai was in feite al een ruïneheuvel, maar het is Israël toch te machtig. In de samenhang met Joz. 7 is dat toegeschreven aan Achans overtreding van de voorschriften met betrekking tot de ban. Maar er speelt hier nog iets anders mee. Ook Jozua had een fout gemaakt. Hij dacht geheel op eigen initiatief en met een oude vertrouwde aanpak de dingen wel aan te kunnen. Maar in 7:2-5 lezen we hoe dat spaak liep. Pas als de HERE het initiatief neemt komt er wat van terecht. En daarmee zet hoofdstuk 8 dan ook in: met Gods toezegging. En Hij zet ook de grote lijnen uit (vs. 2). Jozua mag ze dan vervolgens invullen. Het 'aardige' is dan dat op zijn beurt nu de koning van Ai een soortgelijke fout maakt. Ook hij gaat er tot zijn eigen schade van uit dat de geschiedenis zich wel weer zal herhalen.

De eerste verzen herinneren aan hoofdstuk 1. Het is nodig dat die bemoediging steeds herhaald wordt. Dat zegt veel over de mens, die steeds maar weer zijn eigen weg denkt te kunnen gaan. Het zegt ook veel over de HERE, die het toch steeds maar weer opbrengt die mens aan te spreken.

Joz. 8 roept ook in zoverre weer de herinnering aan het eerste hoofdstuk op dat Jozua hier opnieuw duidelijk in Mozes' voetsporen treedt. Zijn symbolische handeling met het opgeheven kromzwaard doet immers sterk denken aan wat Mozes deed in de slag bij Refidim (Ex. 17:8-16). Zolang Mozes zijn armen omhoog hield was Israël aan de winnende hand. Mozes droeg daarbij 'de staf van God', waarmee zoveel wonderen gedaan waren. Jozua heeft hier een kromzwaard in zijn hand. Dat is een voor Israël ongebruikelijk wapen. Misschien is er juist voor zo iets bijzonders gekozen, omdat door de parallellie met Mozes' optreden het ongepast is om met een gewoon zwaard of een gewone speer daar te gaan staan.

Het verhaal van de slag bij Refidim is ook de eerste keer dat Jozua genoemd wordt in het Oude Testament. Daar krijgt hij als het ware vanuit het niets opeens de positie van legeraanvoerder. Inmiddels hebben we hem leren kennen als een waardig opvolger van Mozes. De slotverzen van dit hoofdstuk zullen dat nog eens benadrukken (zie de opmerkingen bij vs. 30-35).

Intussen zitten we weer wel met de vraag wat die steenhopen van Ai en boven zijn koning ons nog te zeggen hebben. Er lijkt hier in de eerste plaats een voorbeeld gesteld te worden aan koning Saul als het gaat om de uitvoering van de ban. Volgens 1 Sam. 15 spaarde Saul tegen Gods bevel in de koning van zijn

tegenstanders, de Amalekieten, en hielden zijn soldaten het beste vee en de meest waardevolle dingen van de buit voor zich. Jozua doet het dus beter als hij geen clementie toont voor de koning van Ai. Wellicht droeg deze associatie met 1 Sam. 15 ertoe bij dat de voltrekking van de ban meer lijkt op de daar beschreven gebeurtenis dan op de in Deut. 20 gegeven voorschriften. Het is namelijk opvallend dat de ban hier minder ver gaat dan kort hiervoor bij Jericho. Om de één of andere reden wordt Ai hier behandeld als één van de steden buiten het beloofde land (vgl. Deut. 2:34-35 en 3:6-7), als men tenminste uitgaat van de in Deut. 20:14-18 gegeven voorschriften.

Maar als Jozua hier ook aan ons ten voorbeeld gesteld wordt, dan gaat het niet in de eerste plaats om de precieze voorschriften. Centraal staat de opdracht om God voor te laten gaan. Jozua wordt teruggefloten als hij op eigen houtje een op het eerste gezicht eenvoudige klus denkt te kunnen gaan klaren. Ook in dat kleine wil God gekend zijn.

Het bloed dat hier weer rijkelijk vloeit, mogen we niet wegpoetsen. Gods wil breekt helaas niet zonder slag of stoot door in deze wereld. Maar het mag evenmin de kleur van het verhaal bepalen. In zekere zin moet men dit verhaal ook als een gelijkenis zien. En van gelijkenissen geldt dat men vooral moet letten op datgene waarnaar die gelijkenis wil verwijzen. Niet op alle aspecten mag evenveel nadruk gelegd worden.

Het altaar en de wet op de Ebal

8:30-35

- 8
- 30 Toen bouwde Jozua een altaar voor de HERE, de God van Israël, op de berg Ebal,
 - 31 zoals Mozes, de knecht van de HERE, geboden had aan de Israëlieten, zoals geschreven staat in het boek van de wet van Mozes: een altaar van onbehouwen stenen, waarover men nog geen ijzer had laten gaan. En ze droegen daar brandoffers op aan de HERE en ze offerden vredeoffers.
 - 32 En hij schreef daar op de stenen een afschrift van de wet van Mozes, (zoals) hij die geschreven had voor de Israëlieten.
 - 33 En heel Israël, zijn oudsten, de opzichters, zijn rechters stonden aan weerszijden van de ark tegenover de Levitische priesters, die de ark van het verbond van de HERE droegen, de ene helft tegenover de berg Gerizzim, de andere helft tegenover de berg Ebal, zoals Mozes, de knecht van de HERE, geboden had, om het volk Israël eerst te zegenen.
 - 34 Daarna las hij al de woorden van de wet voor, de zegen en de vloek, zoals dat alles is geschreven in het boek van de wet.
 - 35 Er was geen woord van alles wat Mozes geboden had, dat Jozua niet voorgelezen heeft aan heel de vergadering van Israël, de vrouwen, de kinderen en de vreemdelingen, die in hun midden meegingen.

JOZUA DOET HIER hetzelfde als ooit Abram (Gen. 12:5-8) en Jakob (Gen. 33:18-20) deden toen zij het land Kanaän betreden hadden: ze bouwden een altaar en ze deden dat te Sichem, vlak bij de bergen Ebal en Gerizzim. Maar wie de landkaart naast zijn Bijbel heeft liggen, zal zich wel verbazen over de sprong die hier gemaakt is. We zagen zoiets ook al in het voorafgaande. Zo stuitte we op de moeilijkheid dat het dal Achor en de stad Ai verder uit elkaar liggen dan de in Joz. 7 beschreven opeenvolging van gebeurtenissen suggereert. De overgang in 8:30 is nog groter. Opeens bevinden we ons in het hart van het beloofde land: op de berg Ebal met een riant uitzicht over vrijwel heel het land. Hemelsbreed zijn we hier ruim dertig kilometer ten noorden van Ai. Dat is voor een groot volk door dit landschap een flinke reis. In hoofdstuk 9 gaat het dan weer verder in Gilgal. Maar noch vóór noch na de in 8:30-35 beschreven gebeurtenissen is sprake van een reis.

Dit probleem heeft aanleiding gegeven tot nogal wat speculaties over de juiste plaats van deze perikoop. Dat begon al bij de Griekse vertaling. Daar vinden we deze verzen terug na 9:2. Daarmee wordt de bouw van het altaar en de voorlezing van de Wet uitgelegd als een vrome reactie op de dreiging van de nu gezamenlijk optredende bewoners van het land: Jozua zoekt zijn heil bij God. Er is echter meer voor te zeggen om vast te houden aan de plaats in de Hebreeuwse tekst. Joz. 8:30-35 kan beschouwd worden als een afsluiting van het eerste deel van het boek Jozua en als een voorafschaduwning van het slothoofdstuk. De in Joz. 24 beschreven plechtigheid speelt zich immers af op

dezelfde plaats: te Sichem, dat bij de genoemde bergen Ebal en Gerizzim ligt. We kunnen de geografisch in het verhaal zo problematische sprong wat beter begrijpen als we zien hoe de schrijver hier moet zijn geïnspireerd door enkele andere Bijbelgedeelten. Al vele malen hebben we gemerkt dat de beschrijving van de intocht van Israël geschoeid is op de leest van het boek Deuteronomium. Het boek Jozua is vaak te zien als het verhaal bij de daar gegeven voorschriften. Zo wordt nu in Joz. 8 gerealiseerd wat in Deut. 11:26-30 en 27:2-8 door Mozes was opgedragen:

Als jullie de Jordaan overgetrokken zijn, moeten jullie deze stenen, ten aanzien waarvan ik jullie heden opdracht geef, op de berg Ebal oprichten en met kalk bestrijken. Ook moeten jullie daar een altaar bouwen voor de HERE, jullie God, een altaar van stenen, die jullie niet met ijzer hebben bewerkt. Van onbehouwen stenen moeten jullie het altaar van de HERE, jullie God, bouwen, en daarop brandoffers brengen aan de HERE, jullie God. Ook moeten jullie vredeoffers slachten, die daar eten en je verheugen voor het aangezicht van de HERE, jullie God. Vervolgens moeten jullie op die stenen al de woorden van deze wet klaar en duidelijk schrijven. (Deut. 27:4-8)

De wens om de in Deut. 27 aangegeven volgorde aan te houden was voor de schrijver van Joz. 8 belangrijker dan een geografisch verantwoorde weergave van de gebeurtenissen. Voor een goed begrip van de tekst is ook Deut. 11:29-30 van belang:

Wanneer nu de HERE, je God, jou gebracht zal hebben in het land, dat jij in bezit gaat nemen, dan moet je de zegen uitspreken op de berg Gerizzim en de vloek op de berg Ebal. Liggen zij niet aan de overzijde van de Jordaan achter de westelijke heerbaan, in het land der Kanaänieten, die in de vlakte wonen, tegenover Gilgal bij de terebinten van More?

De zegen en de vloek waarvan hier in vs. 29 sprake is en die ook in Joz. 8:34 worden genoemd, zijn in het voorafgegaande geconcretiseerd in de vloek die Achan over Israël bracht, en in de zegen bij de strijd om Ai, nadat het kwaad was uitgebannen. Het volk had nu zowel de gevolgen van de zegen als van de vloek aan den lijve ondervonden. Men kan het een psychologisch goed moment noemen om juist na die zo wisselende ervaringen met het volk de balans op te maken, om het evenwicht te vinden. De luxe van de overwacht rijke zegen is moeilijk te dragen en kan leiden tot zelfoverschatting. De vernietigende vloek op zijn falen kan een mens terneerslaan. Slechts binnen het verbond met God is die spanning tussen belofte en opdracht, tussen gave en opgave uit te houden. Naast de relatie met het boek Deuteronomium als vormgevende factor is er nog een andere reden te noemen, waarom dit gedeelte zo goed op deze plaats past. Die heeft te maken met de voortdurende vergelijking van Jozua met Mozes en van de intocht met de uittocht uit Egypte. Al bij het optreden in de slag om Ai werd gewezen op de parallel met Mozes' optreden in de slag bij Refidim (Ex. 17). Op verrassende wijze laat zich de vergelijking hier verder doortrekken. In

het boek Exodus eindigt met het genoemde gedeelte een eerste serie verhalen over de gebeurtenissen na de uittocht. Het volk heeft nu een plaats bereikt (bij de berg van God, Ex. 18:5) waar het in alle rust de aanwijzingen van God voor het nieuwe leven kan ontvangen. Daarover zal het in de daaropvolgende hoofdstukken gaan. Er zit hier dus ook iets in van een afsluiting, zoals in Joz. 8. Maar juist ook wat hier in beide gevallen aan voorafging, lijkt op elkaar. De tocht door de Jordaan werd beschreven als een herhaling van het wonder bij de Schelfzee. Beide gebeurtenissen werden ook verbonden met de viering van het Paasfeest. Ze gingen ook beide gepaard met de totale vernietiging van de tegenstanders, van het Egyptische leger (Ex. 14:28) en van de bewoners van Jericho (Joz. 6:21). Na de uittocht kreeg Israël het manna (Ex. 16), na de intocht bleef het uit (Joz. 5:12). In beide situaties komt snel een terugslag, leidend tot wanhoop onder de Israëlieten: in Massa en Meriba (Ex. 17:1-2) en bij Ai (Joz. 7). Dan is er die overwinning in de strijd met de vergelijkbare rol voor Mozes en Jozua. En nu lezen we dan dat Jozua weer hetzelfde doet als Mozes: hij bouwt een altaar voor de HERE (Joz. 8:30; vgl. Ex. 17:15). Het hoeft na dit alles ook niet te verbazen dat Jozua hierbij de wet van Mozes opnieuw onder de aandacht brengt. Dat komt immers weer overeen met het direkte vervolg op Ex. 17.

De geschiedenis met al haar onverwachte wendingen krijgt zo iets vertrouwds. Maar dat vertrouwen kan niet gebaseerd zijn op het inzicht dat de geschiedenis zich herhaalt. Het echte houvast wordt geboden door Gods trouw aan zijn verbond. En van het volk wordt steeds gevraagd daar positief op te reageren. Zoals Jozua in het voorafgaande deel in zekere zin aan koning Saul ten voorbeeld werd gesteld, zo lijkt hij ook hier koninklijke navolging te verdienen. We lezen in 2 Sam. 6:17-18 hoe Jozua die navolging krijgt, als koning David bij het binnenhalen van de ark (vgl. Joz. 8:33) dezelfde offers brengt als hier worden genoemd en daarna het volk zegent.

Het moge duidelijk geworden zijn dat Joz. 8:30-35 niet zomaar een tussenvoegsel is in deze geschiedenis. Het beschrijft een gebeurtenis die van fundamenteel belang is voor Israël om te kunnen begrijpen wat het betekent volk van HERE te zijn in dit Godgegeven land. Deze verzen zijn als zodanig ook een leeswijzer voor heel het boek Jozua.

Het verbond met Gibeon

9:1-27

9

- 1 Toen alle koningen aan de overzijde van Jordaän, in het gebergte, in de laagvlakte, langs heel de kust van de Grote Zee tot tegenover de Libanon: de Hethieten, de Amorieten, de Kanaänieten, de Perizzieten, de Chiwieten en de Jebusieten, het hoorden,
- 2 sloten zij zich aaneen om de strijd aan te gaan met Jozua en met Israël, als één man.
- 3 (Ook) de inwoners van Gibeon hadden gehoord wat Jozua had gedaan met Jericho en Ai.
- 4 Zij gingen met list te werk. Ze begaven zich op weg, voorzagen zich van proviand, namen versleten zakken mee op hun ezels en versleten wijnzakken, gescheurd en versteld,
- 5 de sandalen aan hun voeten waren versleten en opgelapt en ze hadden versleten kleren aan. En al hun brood en proviand was droog, verkrumeld.
- 6 En ze gingen naar Jozua, naar het kamp in Gilgal, en ze zeiden tegen hem en tegen de man(nen) van Israël: 'Uit een ver land zijn we gekomen. Sluit nu een verbond met ons!'
- 7 Maar de man(nen) van Israël zeiden tegen de Chiwieten: 'Misschien wonen jullie dicht bij ons. Hoe kan ik dan een verbond met jullie sluiten?'
- 8 Toen zeiden zij tegen Jozua: 'Wij zijn uw knechten!' Jozua zei tegen hen: 'Wie zijn jullie en waar komen jullie vandaan?'
- 9 Zij zeiden tegen hem: 'Uit een zeer ver land zijn uw knechten gekomen, vanwege de naam van de HERE, uw God, want wij hebben van zijn faam gehoord en alles wat Hij gedaan heeft in Egypte
- 10 en alles wat Hij gedaan heeft met de twee koningen van de Amorieten aan de overzijde van de Jordaän, aan Sichon, de koning van Chesbon, en aan Og, de koning van Basan in Astarot en Edrei.
- 11 Toen zeiden onze oudsten en alle bewoners van ons land tegen ons: "Neemt proviand in jullie hand voor onderweg en gaat hen tegemoet en zegt tegen hen: jullie knechten zijn wij. Sluit nu een verbond met ons."
- 12 Dit brood van ons was warm, toen we het als proviand met ons meenamen uit onze huizen op de dag dat wij uittrokken om naar u toe te gaan, en nu, zie, het is droog en verkrumeld.
- 13 En de wijnzakken die we gevuld hadden, zie, ze zijn gescheurd en onze kleren hier en onze schoenen, ze zijn versleten vanwege de zeer lange reis.'
- 14 En de mannen namen (wat) van hun proviand, maar ze onderzochten niet of de HERE er wat over te zeggen had.
- 15 Toen sloot Jozua vrede met hen en hij sloot met hen een verbond om hen in leven te laten en de leiders van de gemeente bekrachtigden het hun met een eed.
- 16 Maar drie dagen nadat ze een verbond met hen gesloten hadden, hoorden ze dat ze vlakbij hen waren: ze woonden in hun nabijheid.
- 17 En de Israëlieten braken op en kwamen op de derde dag in hun steden. Hun steden (waren) Gibeon, Kefira, Beërot en Kirjat-Jearim.

- 18 De Israëlieten versloegen hen niet vanwege de eed die de leiders van de gemeente hun gezworen hadden bij de HERE, de God van Israël. Maar heel de gemeente morde tegen de leiders.
- 19 Toen zeiden al de leiders tegen heel de gemeente: 'Wij hebben hun een eed gezworen bij de HERE, de God van Israël. Nu kunnen wij hen niets doen.'
- 20 Dit zullen wij met hen doen: hen in leven laten, (opdat) er geen toorn over ons komen zal vanwege de eed welke wij hun gezworen hebben.'
- 21 En de leiders zeiden tot hen: 'Laten ze in leven blijven.' En ze werden tot houthakkers en waterdragers van heel de gemeente, zoals de leiders tot hen hadden gezegd.
- 22 En Jozua riep hen en zei tegen hen: 'Waarom hebben jullie ons bedrogen door te zeggen: wij (komen) van zeer ver van u (vandaan), terwijl jullie dicht bij ons wonen?'
- 23 Nu dan, vervloekt zijn jullie en jullie zullen niet ophouden knecht te zijn (als) houthakkers en waterdragers voor het huis van mijn God.'
- 24 Zij antwoordden Jozua en zeiden: 'Het was heel duidelijk geworden voor uw knechten wat de HERE, uw God, aan zijn knecht Mozes geboden had (namelijk) om u heel het land te geven en alle bewoners van het land voor u uit weg te vagen. En wij vreesden met het oog op u zeer voor ons leven. Daarom hebben wij zo gehandeld.'
- 25 En nu, zie, wij zijn in uw hand. Doe aan ons wat goed of slecht is in uw ogen om te doen.'
- 26 En hij deed hun zo (als hij gezegd had): hij redde hen uit de hand van de Israëlieten. Zij doodden hen niet.
- 27 En Jozua stelde hen op die dag aan als houthakkers en waterdragers voor de gemeente en voor het altaar van de HERE. [Daarom werden de bewoners van Gibeon houthakkers en waterdragers voor het altaar van God,] tot op vandaag voor de plaats die Hij zou verkiezen.

HET PANORAMA WORDT in de eerste verzen van dit hoofdstuk flink verbreed. Er waren in het eerste hoofdstuk al wel grote beloften gedaan wat betreft de omvang van het te geven land. Maar tot dusver had de actie zich beperkt tot een klein gebied. Zelfs de verkenning van het land had zich niet verder uitgestrekt dan tot Jericho en voor het overige moest men het hebben van horen zeggen, met name via Rachab. Heel even, aan het begin van hoofdstuk 5, waren de overige gebieden in de geschrokken reactie van hun koningen in beeld geweest. Dat was nog vóór de verovering van Jericho en Ai. Nu worden die koningen weer ten tonele gevoerd. Traditiegetrouw duidt de schrijver hen net zoals in 5:1 aan met de koningen 'aan de overzijde van de Jordaan'. Dat was blijkbaar een vaste uitdrukking, die van oorsprong verbonden was met de tijd vóór de intocht. Strikt genomen zou het, nu Israël de Jordaan inmiddels is overgestoken, op het gebied ten oosten van de Jordaan moeten slaan. In 5:1 werd dat gecorrigeerd met de aanvulling 'in het westen'. Aan het begin van hoofdstuk 9 gebeurt dat uitgebreider. In grote lijnen wordt heel het land beschreven met de drie in noordzuidelijke richting lopende delen: het centrale bergachtige gebied, waar het

volk zich nu bevindt, de kustvlakte en als overgangsgebied daartussenin de zogenaamde laagvlakte, die ook wel onvertaald als Sjefela wordt aangeduid. De beschrijvingen worden nauwkeuriger en de situatie wordt steeds meer gespannen. De koningen zijn inmiddels over de eerste schrik heen en treffen hun maatregelen. Maar de onvermijdelijke oorlog laat nog even op zich wachten. Eerst krijgen we nog de geschiedenis met Gibeon. Dat is een voorval waarbij niet direkt duidelijk is of het nu toegejuicht of betreurd moet worden. Enerzijds is het een breuk in de dreigende Kanaänitische coalitie. Zo wordt het in het volgende hoofdstuk ook gezien (10:1-2). Anderzijds is het ook een streep door de rekening van Israël: het land zal nu niet meer helemaal toegeëigend kunnen worden.

Het is ook een verhaal waarin de aan Israël gegeven voorschriften met elkaar strijden. Er blijken zich opeens situaties voor te kunnen doen, of liever: mensen blijken zich in situaties te kunnen manoeuvreren, waarin de ene regel de andere uitsluit.

Ook bij dit hoofdstuk ontkomen we niet aan de vraag naar de ontstaansgeschiedenis van de ons overgeleverde tekst. Want opnieuw zijn er spanningen binnen de tekst, die moeilijk anders zijn te verklaren dan als sporen van redactie. Om te beginnen is er de verrassenden en nogal storende rol van de 'man van Israël' in vs. 6 en 7 en wellicht ook in vs. 14. Deze term wordt over het algemeen opgevat als aanduiding van een collectief en vertaald met 'mannen van Israël'. In het boek Jozua komt deze term verder niet meer voor. We komen de aanduiding later onder meer wel weer tegen in Ri. 20, in het verhaal dat zozeer verwant bleek te zijn aan Joz. 7-8.

Verder is er het probleem van de vrij onverwachte introductie van de 'leiders van de gemeente' in vs. 15. We kennen deze titel uit andere teksten vooral als een aanduiding van de vertegenwoordigers van de stammen in de tijd van de reis door de woestijn (zie bijv. Ex. 16:22; Num. 1:16, 44; 4:34; 31:13; 32:2). Juist het gedeelte in dit hoofdstuk waarin zij verantwoording afleggen voor de eed waarmee zij het verbond met de Gibeonieten hebben bekrachtigd, zorgt ervoor dat een aantal elementen onnodig herhaald worden. Net als bij de 'man van Israël' geldt dat deze 'leiders van de gemeente' in de huidige tekst Jozua storend voor de voeten lopen dan wel gras voor zijn voeten wegmaaien.

Wanneer we vs. 6b-7 opvatten als een latere aanvulling, kunnen we daarmee verklaren, waarom de Gibeonieten in hun antwoord aan Jozua niet ingaan op de verdachtmaking uit vs. 7. En als vs. 18-21 inderdaad eveneens om nog nader te onderzoeken redenen aan de reeds bestaande tekst is toegevoegd, zou dat ook kunnen verklaren, waarom er verschil is in de aanduiding van het arbeidsveld van de Gibeonieten. In vs. 21 is slechts sprake van hun werk als houthakkers en waterdragers 'voor heel de gemeente'. In vs. 23 en 27 is daar nadrukkelijk de dienst in het heiligdom aan toegevoegd. Overigens is dat laatste in vs. 27 in weer een ander aanhangsel nader gespecificeerd. Het altaar van God wordt daarin gelokaliseerd op 'de plaats die de HERE kiezen zal'. Dat is in het boek

Deuteronomium de vaste omschrijving van Jeruzalem, dat door de reformatie van koning Josia Israëls enige legitieme heiligdom werd. In zoverre wordt Joz. 9:27, waarin nog onbevangen sprake is van het heiligdom in Gibeon (vgl. ook 1 Kon. 3:4), gecorrigeerd.

We zouden nu de ontstaansgeschiedenis van Joz. 9 als volgt kunnen reconstrueren. In een oud verhaal werd verteld hoe de nauwe relatie tussen de Israëlieten en de Chiwvieten in en rond Gibeon is ontstaan. Ook in Gen. 34 is er sprake van een mogelijke verbinding tussen beide volken, namelijk via Jakobs dochter Dina en Sichem, de zoon van de Chiwviet Hemor. Die loopt echter door moorddadig ingrijpen van Simeon en Levi niet goed af. Zij vreesden blijkbaar voor de identiteit van de eigen familie. Soortgelijke overwegingen moeten koning Saul ertoe hebben gebracht zich eveneens te vergrijpen aan deze niet-Israëlieten op Israëlitisch grondgebied. 2 Sam. 21:2 bericht van zijn pogingen tot etnische zuivering. Daarvoor moet zijn familie later zwaar boeten.

Dergelijke anti-Chiwwitische sentimenten hebben wellicht doorgewerkt in een aanvulling in vs. 6b-7, waardoor het optreden van de Gibeonieten uit de sfeer van de list in die van de leugen gebracht wordt. Want door de opmerkingen van de 'man van Israël' wordt al vroeg de argwaan in het verhaal gebracht, terwijl Jozua nog steeds onbevangen in gesprek is met de reizigers. Het zal ook geen toeval zijn dat de term 'man van Israël' iets militaristisch met zich meedraagt (zie naast het eerder genoemde Ri. 20 bijv. ook 1 Sam. 14:22 en 17:2, 19vv.). Dit oude verhaal nu over het verbond tussen Israël en Gibeon, dat behoudens de latere aanvullingen vs. 3-15 beslaat, kreeg zoals zovele andere oude vertellingen zijn plaats in de geschiedenis van de verovering van het land. Daarbij werden ook nadrukkelijk verbindingen gelegd met de andere hoofdstukken en vooral met het boek Deuteronomium. Er wordt zelfs gesuggereerd dat de Gibeonieten kennis genomen hadden van Mozes' voorschriften ten aanzien van de verovering van het land (vs. 24). Daarbij moeten we denken aan de oorlogswetten in Deut. 20:10-20. En inderdaad, het plan van de Gibeonieten heeft er alles van om te proberen van de ene daar genoemde categorie van de steden in het land zelf te komen in de tweede categorie van de steden ver weg. Het enige verschil is dat het initiatief nu niet bij Israël ligt, maar van de vreemde stad uitgaat. Verder klopt alles precies met Deut. 20:10-20. De vrede die aangeboden wordt (vgl. Joz. 9:15) houdt zoals voorgeschreven in dat de inwoners van de betreffende stad dienstbaar worden aan Israël. Als de Gibeonieten zich nadrukkelijk 'knechten' van Jozua noemen (vs. 8 en 24), is dat dus meer dan zomaar een beleefdheidsformule.

Er is nog een hoofdstuk in het boek Deuteronomium dat duidelijk verbonden is met Joz. 9. Dat is Deut. 29. Allerlei elementen uit Joz. 9 komen ook hier voor. Zo brengt Mozes het volk in herinnering dat hun kleren en hun schoenen tijdens de lange reis door de woestijn niet versleten zijn (vs. 4; NV: vs. 5) en dat ze onderweg geen brood of wijn nodig hadden (vs. 5; NV: vs. 6). De overwinning op Sichon en Og wordt aangehaald (vs. 6; NV: vs. 7) en ook is hier opvallend

genoeg – want de vermelding is zeldzaam – sprake van vreemdelingen die houthakkers en waterdragers zijn (vs. 10; NV: vs. 11). Dat gebeurt dan bovendien ook nog bij een opsomming van allen die toetreden tot het verbond met God (vs. 11; NV: vs. 12).

Nu kan men twisten over de vraag welk hoofdstuk oorspronkelijk het andere beïnvloed heeft. Maar als we uitgaan van de huidige, canonieke samenhang, kunnen we niet anders dan constateren dat Joz. 9 voortbouwt op het aangegeven patroon van Deut. 29. Dat wordt duidelijk als we het samen nemen met Joz. 8:30-35. Daar werd verteld hoe Jozua de wet voorlas aan de oudsten, de opzichters, de rechters (vs. 33) en aan de gemeente van Israël (bedoeld zijn de mannen), de vrouwen, de kinderen en de vreemdelingen in hun midden (vs. 35). Diezelfde opsomming vinden we in Deut. 29:9-10 (NV: 10-11): de hoofden, de rechters, de oudsten, de opzichters, de 'man van Israël'(!), de kinderen, de vrouwen en 'de vreemdelingen in uw kampen, van de houthakkers tot de waterdragers'. Juist die laatste nadere aanduiding ontbreekt in Joz. 8:35. In de huidige samenhang maakt Joz. 9 dit a.h.w. goed met het verhaal dat de aanwezigheid en de functie van deze vreemdelingen in Israël verklaart.

Uit de latere toevoeging van vs. 18-21 kunnen we afleiden dat men niet genoeg had aan deze verklaring. Men blijft zitten met de vraag hoe het toch mogelijk was dat dit kon gebeuren, ondanks het uitdrukkelijke gebod om zich niet in te laten met de zo gevaarlijke vreemdelingen (vgl. Ex. 34:10-17 en Deut. 7). Hier wordt dat toegeschreven aan de plicht om een ander gebod te eerbiedigen, namelijk dat men een eed aan de HERE gedaan niet mag schenden (Num. 30:3; NV: vs. 2). Deze aanvulling doet wat taalgebruik betreft sterk denken aan de beschrijving van de woestijnreis. Want daarbij is net als in Joz. 9:18-21 regelmatig sprake van de 'leiders van de gemeente' (bijv. in Num. 1:16, 44; 4:34; 31:13 en 32:2) en ook van de gemeente die mort (vs. 18; vgl. Ex. 16:2; Num. 14:2, 27, 29 en 16: 11, 41). Het gaat hier om teksten die doorgaans aan de Priesterschrijver van de Pentateuch worden toegeschreven. De toevoeging aan de tekst van Joz. 9 zal dan ook wel uit die hoek komen. En dat is gezien het onderwerp niet verwonderlijk. Juist in die kringen zal men hebben geworsteld met het vraagstuk van de positie van de vreemdeling, zeker als het ging om zijn plaats in de eredienst (vgl. ook Ez. 44:4-9).

In het boek Jozua werden we al eerder geconfronteerd met vreemdelingen die een plaats kregen binnen Israël, namelijk met Rachab en haar familie. Haar entree temidden van Israël laat zich goed vergelijken met die van de Gibeonieten. In beide gevallen gaat er een belijdenis aan vooraf. De Gibeonieten herhalen volgens vs. 9-10 haast woordelijk wat Rachab eerder zei (vgl. 2:10). Aan de grote daden van de HERE hadden ze nog de verovering van Jericho en Ai kunnen toevoegen. Wellicht dat ze dit uit tactische overwegingen nalieten. Teveel kennis van de recente plaatselijke gebeurtenissen zou hen kunnen verraden. Hier ligt ook het verschil met Rachab. Zij was open en eerlijk, de Gibeonieten doen het met list.

Er is nog een verschil met Rachab en dat betreft de verdere inbreng van deze vreemdelingen 'in het midden van' Israël (vs. 16; vgl. het gebruik van deze uitdrukking in 6:25 en de opmerkingen hierover bij 7:13). Zoals al opgemerkt bij hoofdstuk 2 werd wat dit betreft alleen maar in goede zin over Rachab gesproken. Ten aanzien van Gibeon ligt dat wel anders. Het is opmerkelijk dat er bij Gibeon alleen maar akelige dingen lijken te gebeuren (zie 2 Sam.2:12vv.; 3:30 en 20:8vv.). Het is daar steeds moord en doodslag. En profeten uit Gibeon kun je ook al niet vertrouwen, want kwam ook niet Jeremia's beruchte tegenstrever Chananja uit Gibeon (Jer.28:1)?

De resten van het oude Gibeon zijn vrijwel zeker teruggevonden in el-Jib, ongeveer 10 km ten noordwesten van Jeruzalem. Men trof daar onder meer aanwijzingen aan voor een wijnindustrie, die ten tijde van Israëls koningen gefloreerd moet hebben. Misschien dat juist hierom zo nadrukkelijk werd vermeld dat de reizigers wijnzakken meenamen (vs. 4). Of men alle narigheid bij Gibeon ook aan de wijn toeschreef, is niet met zekerheid te zeggen, maar men kan het evenmin uitsluiten, zeker ook niet tegen de achtergrond van Gen. 9:20-25. Daar wordt immers verteld hoe de ontdekking van de wijn door Noach uitloopt op de vervloeking van Kanaän, het kind van zijn zoon Cham, tot dienstknecht.

In el-Jib trof men ook een zeer groot watersysteem aan met tunnels en een enorme wenteltrap afdalend naar de waterbron. En dat komt fraai overeen met de taak die de Gibeonieten binnen Israël kregen als waterdragers.

Wie dacht na Jericho en Ai alles gehad te hebben wat men bij de verovering van het land zoal tegen kan komen, heeft zich vergist. Hij/zij moet nog ontdekken dat het makkelijker is om te strijden tegen een vijand die zich verweert, dan tegen een vijand die zich onderwerpt. Het aardige van het verhaal in zijn huidige vorm (dat wil zeggen: zonder onderscheid te maken tussen een verondersteld grondverhaal en hetgeen eraan toegevoegd zou kunnen zijn) is dat Israël hier collectief verantwoordelijk is. Niet slechts de leider, Jozua, laat zich misleiden, maar ook de 'man van Israël', de militaire tak, en tevens de 'leiders van de gemeente', de vertegenwoordigers van de stammen, dus van heel het volk. Wie kan hier ook zeggen wat wijsheid is? Israël stond en staat hier voor een probleem dat zich niet definitief laat oplossen. Ook de christelijke gemeente kent het maar al te goed. Het gaat om de spanning tussen het behoud van de eigen identiteit en de openheid naar anderen toe. Wie slechts bedacht is op het behoud van de identiteit, loopt het gevaar de (mede)menselijkheid uit het oog te verliezen. Volledige openheid daarentegen werkt maar al te vaak vervlakkend en kan zo ten koste gaan van de kwaliteit van het bestaan. In de geschiedenis van Israël zien we in dezen een schommelbeweging, soms ook wel een scheiding der geesten. In Joz. 9 wordt geen oplossing aangedragen, maar het probleem wordt er wel scherp getekend.

De verdere verovering van het land

10:1-11:23

HET TEMPO IN het verhaal van de gebeurtenissen rond de verovering van het land was tot dusver nogal laag. Veel aandacht was er voor de bezinning op Gods beloften ten aanzien van het land vóór de eigenlijke intocht (Joz. 1) en voor de bemoediging uit de mond van een niet-Israëlitische vrouw (Joz. 2). Met veel omhaal van woorden werd de doortocht door de Jordaan beschreven als een soort herhaling van het wonder bij de Schelfzee (Joz. 3-4). Breedvoerig, alsof er geen sprake was van een dreigende oorlogssituatie, werd stilgestaan bij cultische handelingen als de besnijdenis en de viering van het Paasfeest (Joz. 5). Het eerste militaire optreden rond Jericho leek op een uitgebreide liturgie (Joz. 6) en het tweede militaire optreden rond Ai is gevat in een leerzame verhandeling over grenzen die men in acht moet nemen (Joz. 7-8). Pas in 9:1 leek het dan echt te gaan beginnen, al werden we weer even op het verkeerde been gezet, doordat aan het geval van Gibeon duidelijk gemaakt werd dat de strijd niet alleen op het slagveld gestreden moest worden.

Aanknopen bij dit laatste voorval gaat het nu verder, maar dan gaat het opeens wel heel erg snel. Ging het voor het gevoel eerst misschien wat traag, nu is het haast niet meer te volgen. De opmerking in 11:18 dat Jozua 'vele dagen tegen al die koningen oorlog heeft moeten voeren', is niet in overeenstemming met de indruk die de daaraan voorafgaande twee hoofdstukken nalaten. Na de eerste tik die bij de ontzetting van Gibeon wordt uitgedeeld, vallen in hoog tempo de Kanaänitische steden als waren ze een rijtje achter elkaar opgestelde dominostenen.

Het heeft er alle schijn van dat met de eerste negen hoofdstukken het belangrijkste gezegd is. Daar is de toon gezet voor de berichtgeving over de verovering van het land. Belangrijker dan het gewin van al die steden is de juiste relatie tot de Gever van het land. Heel die in deze hoofdstukken vaak zo monotone opsomming van gewelddadigheden dient uiteindelijk geen ander doel dan om te tonen dat de HERE zijn beloften aan Mozes is nagekomen (11:23).

De twee hoofdstukken waarin dat gebeurt, vormen één geheel. Dat is om te beginnen af te leiden uit het feit dat ze op dezelfde manier zijn opgebouwd: de koning van een invloedrijke stad hoort van Israëls daden (10:1/11:1), reageert door een boodschap te sturen naar koningen van steden in de buurt (10:3/11:1), de uitgebreid opgesomde bondgenoten trekken op met hun legers (10:5/11:3-4) en legeren zich bij het latere slagveld (10:5/11:4). De HERE belooft Jozua de overwinning (10:8/11:6), Jozua verrast de tegenstanders met een onverwacht snelle aanval (10:9/11:7), verslaat hen door toedoen van de HERE en achtervolgt hen (10:10/11:8).

In hoofdstuk 10 is het thema dat het uiteindelijk de HERE is die strijdt, verder uitgewerkt in vs. 11-14 en is ook het verhaal van de vijf koningen in de grot bij Makkeda toegevoegd (vs. 16-27). Tenslotte wordt in beide hoofdstukken als het

ware in marstempo de afrekening met de steden in de betreffende regio beschreven (10:28-41/11:10-14). Hoofdstuk 11 eindigt met een slotbeschouwing (vs. 16-23), die gezien de in het eerste vers daarvan genoemde gebieden betrekking heeft op beide hoofdstukken. Daar worden ook de beide opties genoemd, waaruit de Kanaänieten konden kiezen: oorlog voeren of een verbond aangaan. Dit verbindt deze laatste verzen met het in 10:1 geformuleerde begin, waar de koning van Jeruzalem zich hetzelfde realiseert.

Deze twee hoofdstukken komen dus pas tot hun recht als ze samen gelezen worden. De slotbeschouwing dient ook als leeswijzer voor hoofdstuk 10. En omgekeerd helpt het in andere opzichten uitgebreidere hoofdstuk 10 beter te begrijpen wat in hoofdstuk 11 over Gods ingrijpen en over de ernst van de achtervolging wordt gezegd.

Er zijn aanwijzingen dat ook deze hoofdstukken van het boek Jozua zijn samengesteld uit verschillende oudere tradities. Zo is het moeilijk te verklaren waarom de lijst van de ingenomen steden in 10:28-39 niet overeenkomt met de daarvoor genoemde steden van het bondgenootschap tegen Gibeon. Verder wekt de herhaling van enkele afsluitende zinsneden het vermoeden dat we hier sporen zien van een redactie die hiermee bepaalde delen samengebracht heeft. We lezen namelijk zowel in 10:40 als in 11:16a en 23 dat Jozua heel het land innam. Opvallender nog is de herhaling van 10:15 en 10:43, omdat het eerste vers de samenhang duidelijk verstoort. Niet voor niets is het weggelaten in de Septuaginta. Zelfs Calvin merkt in zijn commentaar op Jozua op dat dit vers hier niet op de juiste plaats is ingevoegd.

Het lijkt erop dat we in hoofdstuk 10 te maken hebben met twee tradities. De eerste gaat over de belegering van Gibeon door de Kanaänieten als reactie op het door de Gibeonieten gesloten verbond met Israël. De tweede traditie is te vinden vanaf vs. 16 en betreft het verhaal over de gebeurtenissen bij Makkeda. Van oorsprong moeten de daarin genoemde koningen verbonden zijn geweest met de vijf plaatsen die vanaf vs. 29 worden genoemd: Libna, Lakis, Eglon, Hebron en Debir. Dat zijn plaatsen die ook vlak bij elkaar liggen, midden in het land ter hoogte van de Dode Zee. Alleen Eglon is moeilijk te lokaliseren. In de Septuaginta wordt deze plaats consequent met het bekendere Adullam, dat in dezelfde regio ligt, aangeduid.

In de oudste versie van de belegering van Gibeon zijn mogelijk helemaal geen namen genoemd en was er slechts sprake van de 'Amoritische koningen' (vs. 5-6). Zij zouden ook het subject geweest zijn van die onverwachte meervoudsvorm in vs. 2 ('zij werden bang'). De namen van de steden en hun koningen zouden dan later zijn toegevoegd, toen beide tradities naast elkaar kwamen te staan in de geschiedenis van de verovering van het land. Bij die gelegenheid is dan ook Jeruzalem in het verhaal betrokken, waarschijnlijk omdat het zo dicht bij Gibeon ligt. Dit verklaart waarom Jeruzalem niet meer genoemd wordt bij de afrekening in vs. 28-43.

De uiteindelijke vormgeving van deze twee tradities en die van het parallelle

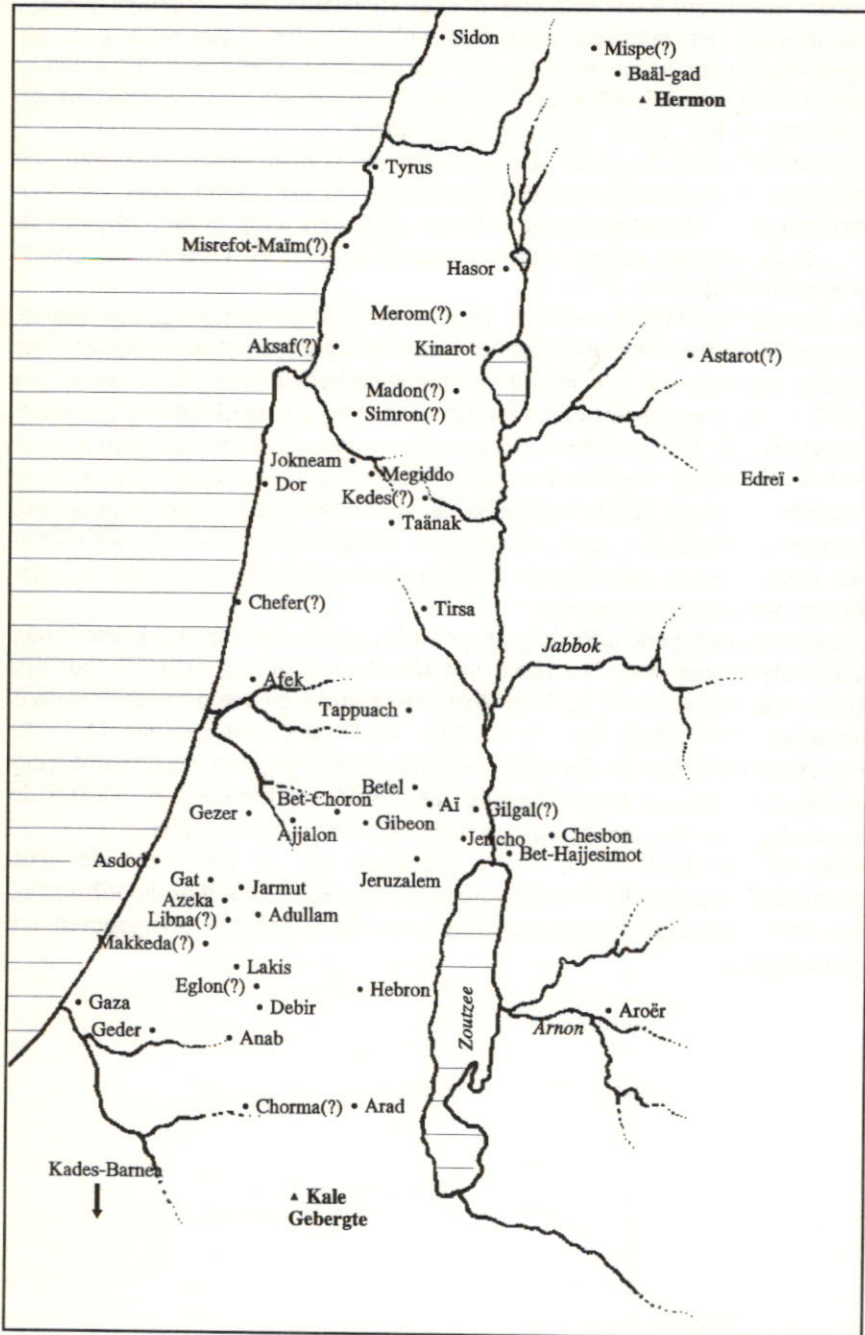
verhaal rond Hasor is ook beïnvloed door de voorstelling van de 'heilige oorlog'. Niet alleen in het Oude Testament, maar ook daarbuiten komen we de gedachte tegen van een oorlog als een religieuze onderneming. Die werd volgens min of meer vaste patronen beschreven. Veel van de bovengenoemde overeenkomstige elementen in Joz. 10 en 11 passen in dat kader.

Opnieuw lijkt ook Deut. 20 een vormgevende invloed gehad te hebben. Zo herinneren de paarden en wagens van Hasor aan het openingsvers van deze oorlogswetten. De bemoediging in Deut. 20:3 keert terug in Joz. 10:8, 25 en 11:6 en de omgang met de veroverde steden in Joz. 10-11 geschiedt geheel overeenkomstig Deut. 20:16-17.

De ontstaansgeschiedenis van de tekst roept twijfels op ten aanzien van de historische betrouwbaarheid van de daarin weergegeven gebeurtenissen. Die twijfels zijn niet weg te nemen door opgravingsberichten of, in het geval van 10:12-13, door astronomische waarnemingen (zie de opmerkingen hierover bij het betreffende tekstgedeelte). Het zou te ver voeren om met betrekking tot al de hier genoemde plaatsen de opgravingsberichten en hun interpretaties te evalueren. Hier zij slechts opgemerkt dat zelfs aanwijzingen voor verwoesting nog niet zoveel zeggen. Israëls vestiging in Kanaän vond plaats in een turbulente tijd. Daarin zijn er verschillende kandidaten te noemen voor de twijfelachtige eer van verwoester van steden.

Ook als we ons beperken tot de gegevens uit het Oude Testament, blijven er nog voldoende vragen over. Het relaas van Joz. 10-11 laat zich namelijk moeilijk rijmen met wat elders in het boek Jozua over sommige van diezelfde plaatsen gezegd wordt (vgl. bijv. Joz. 14:6-15 en 15:13-14 over Hebron en Joz. 15:15-20 over Debir/Kirjat-Sefer). En in Ri. 1 wordt een beeld gegeven van de verovering van het land waarbij Israël helemaal niet als één volk optrekt en waarbij de verovering heel wat minder succesvol is dan Joz. 10-11 suggereert.

Maar wie het boek Jozua slechts gebruiken wil als bron voor de oude geschiedenis van Israël, doet dit geschrift geen recht. Ook deze hoofdstukken zijn als beschrijving van de vervulling van Gods beloften doorgegeven ter bemoediging.

Afb. 3: Bij Jozua 10-12

De slag bij Gibeon

10

- 1 Toen Adonisedek, de koning van Jeruzalem, hoorde dat Jozua Ai had ingenomen en het in de ban had gedaan, dat hij (dus) met Ai en zijn koning gedaan had zoals hij had gedaan met Jericho en zijn koning, en dat de bewoners van Gibeon vrede gesloten hadden met Israël en in hun midden bleven,
- 2 werd men bang, omdat Gibeon een grote stad was, als één van de steden van een koninkrijk, want het was groter dan Ai en al zijn mannen waren sterke helden.
- 3 Toen zond Adonisedek, de koning van Jeruzalem, (het volgende bericht) naar Hoham, de koning van Hebron, naar Piram, de koning van Jarmut, naar Jafia, de koning van Lakis, en naar Debir, de koning van Eglon:
- 4 'Komt op tot mij en helpt mij, dat wij Gibeon verslaan, want het heeft vrede gesloten met Jozua en met de Israëlieten.'
- 5 Toen verzamelden zich de vijf koningen van de Amorieten en trokken op, de koning van Jeruzalem, de koning van Hebron, de koning van Jarmut, de koning van Lakis en de koning van Eglon, zij en al hun legers en ze belegerden Gibeon en vielen het aan.
- 6 En de mannen van Gibeon zonden (bericht) naar Jozua in het kamp te Gilgal: 'Trek uw handen niet van uw knechten af. Kom haastig op naar ons, red ons en help ons, want alle koningen van de Amorieten die in het gebergte wonen, hebben zich tegen ons verzameld.'
- 7 Toen trok Jozua op uit Gilgal, hij en al het krijgsvolk met hem en al de soldaten.
- 8 En de HERE zei tegen Jozua: 'Wees niet bang voor hen, want Ik heb hen in jouw hand gegeven. Niemand van hen zal voor jou kunnen standhouden.'
- 9 Jozua kwam plotsklaps bij hen. Heel de nacht (door) was hij opgetrokken uit Gilgal.
- 10 De HERE bracht hen voor Israël in verwarring en hij bracht hen een zware nederlaag toe bij Gibeon en achtervolgde hen over de steile weg van Bet-Choron en versloeg hen tot bij Azeka en Makkeda.
- 11 En bij hun vlucht voor Israël op de helling van Bet-Choron wierp de HERE grote stenen op hen vanuit de hemel, tot aan Azeka, (waardoor) zij omkwamen. En er stierven er meer door de hagelstenen dan de Israëlieten met het zwaard hadden gedood.
- 12 Toen sprak Jozua tot de HERE op de dag dat de HERE de Amorieten had overgegeven aan de Israëlieten, en Jozua zei voor de ogen van Israël:
'Zon, sta stil te Gibeon
en maan in het dal van Ajjalon!'
- 13 En de zon stond stil en de maan bleef staan, totdat het volk zich gewroken had op zijn vijanden. *Is dit niet geschreven in het Boek van de Oprechte?* De zon bleef midden in de hemel staan en haastte zich niet om (onder) te gaan, ongeveer een hele dag.
- 14 Er is nooit een dag geweest, hiervoor of hierna, zoals deze, waarop de

HERE (zo) luisterde naar de stem van een mens. Waarlijk, de HERE streed voor Israël.

15 *En Jozua en heel Israël met hem keerde terug naar de legerplaats te Gilgal.*

UIT DE INLEIDING bij de hoofdstukken 10 en 11 moge duidelijk geworden zijn dat we bij het oplossen van de problemen waarvoor de tekst ons stelt, niet om het onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van de tekst heen kunnen. Zo moeten we aannemen dat de opsomming van de steden in de coalitie met Adonisedek hier secundair is. Mogelijk berusten de namen van hun koningen zelfs op fantasie, net zoals bij de namen van de koningen in Gen. 14, al is niet meer te achterhalen, waarom deze koningen in Joz. 10 nu juist deze namen kregen. Dat relativeert het probleem waarvoor vs. 3 ons stelt. Daar wordt een verder volstrekt onbekende koning Debir van Eglon genoemd. Even later is Debir de naam van een stad (vs. 38).

En Jeruzalem met zijn koning Adonisedek zou hier pas later zijn plaats aan het hoofd van de coalitie tegen Gibeon hebben gekregen. In de Septuaginta luidt de naam van deze koning Adonibezek. Die wordt in Ri. 1:5-7 ook weer genoemd in verband met Jeruzalem en de strijd daartegen. De precieze verhouding tussen deze teksten blijft raadselachtig. Wel is duidelijk dat Jeruzalem nog lange tijd in Kanaänitische handen is gebleven. Pas na de verovering door David kreeg het zijn centrale plaats in Israël.

Joz. 10:1 is de eerste vermelding van deze later voor Israël en ook voor anderen zo belangrijke stad. Voorheen was er slechts de aanduiding als Salem met zijn koning Melchisedek (Gen. 14:18; let op de overeenkomst in naam met Adonisedek!). Het valt op dat kort hiervoor, aan het slot van het vorige hoofdstuk, sprake was van de term waarmee Jeruzalem steeds in het boek Deuteronomium wordt genoemd: 'de plaats die de HERE gekozen heeft' (Joz. 9:27). Deze koppeling maakt duidelijk hoe ver Israël nog af is van het gestelde ideaal van het eigen land met zijn eigen God in zijn eigen tempel. De nu volgende hoofdstukken willen gelezen worden als belangrijke stappen op weg naar dat ideaal en geven als zodanig juist daarom misschien wel dat idealistische beeld van heel het land, veroverd door en voor heel het volk.

Het eerste vers herinnert aan de grotendeels gelijklopende inleidingen in 5:1, 9:1 en 11:1. Wanneer we ze met elkaar vergelijken zien we dat in 10:1 de nadruk valt op de twee wegen die blijkens de voorafgaande hoofdstukken open staan voor de Kanaänitische koningen: totale vernietiging of vrede sluiten, dat wil zeggen een verbond aangaan, zoals de Gibeonieten hadden gedaan.

Maar Adonisedek denkt een derde weg te kunnen bewandelen via een machtig front tegen Israël. Daarin kan men Gibeon echter niet missen, want dat ligt strategisch tussen Israël en de coalitiegenoten in.

Adonisedeks optreden is in zoverre positief voor Jozua dat het zijn militaire optreden in een nieuw licht stelt. Hij is nu niet de nietsontziende veroveraar,

maar de man die zijn woord houdt, en zijn naam, die afgeleid is het werkwoord 'redden', eer aandoet (vs. 6).

Gods bemoediging (vs. 8) herinnert aan het eerste hoofdstuk van het boek Jozua en in zijn huidige context ook aan Deut. 3:2. Daar betreft het woorden die God sprak tot Mozes bij zijn strijd tegen (eveneens) Amoritische koningen. Ook de opdracht uit Deut. 3:2 om met de nieuwe tegenstanders zo te handelen als bij eerdere vijanden wordt, zo lezen we in Joz. 10:28-42, stipt uitgevoerd.

In vs. 9 en 10 lezen we hoe Jozua's initiatief en Gods bijstand harmonieus samengaan. Dat was eerder bij Ai wel even anders!

Het lijkt inmiddels wel of we een cursus oorlogstaktiek krijgen. Na de behandeling van de hinderlaag is nu de verrassingsaanval aan de beurt. Maar indrukwekkender dan de lange nachtelijke reis van Israëls leger is Gods spectaculaire ingrijpen (vs. 11-13). Het gaat hier om twee verschillende acties. Beide hebben betrekking op de totale vernietiging van de vluchtende vijanden. In het eerste geval doodt de HERE hen zelf door grote stenen, die later als hagelstenen worden aangeduid, uit de hemel te gooien. Daarna is er het wonder van zon en maan, die stil staan totdat de Israëlieten de vijanden volledig hebben ingehaald. De HERE zelf treedt hier minder op de voorgrond. Jozua spreekt de beslissende woorden en de 'wraak' komt dan van het volk.

Strikt genomen sluiten de berichten over de wonderen elkaar uit. De conclusie in vs. 11b wekt namelijk de indruk dat het pleit definitief beslecht is. Het heeft er alle schijn van dat er verschillende verhalen waren over goddelijk ingrijpen ten behoeve van Israël in de strijd tegen de Kanaänieten, en dat deze bij de beslissende slag bij Gibeon zijn samengevoegd. Het eerste bericht lijkt te zijn geïnspireerd door de vermelding van de grote stenen, die vanaf vs. 16 zo'n belangrijke rol spelen. Zou het daar soms om dezelfde stenen gaan en is de even later in het vers gegeven verklaring als hagelstenen dan een poging om dit eerste goddelijke ingrijpen op één lijn te brengen met dat andere opmerkelijke natuurverschijnsel betreffende zon en maan? In de Septuaginta ontbreekt in vs. 18 en 27 het bijvoegelijk naamwoord 'groot' bij de stenen. Op grond van die tekst is dit verband tussen beide tradities moeilijker te leggen. Het is evenwel niet uitgesloten dat een latere vertaler, nadat de stenen uit vs. 11 eenmaal als hagelstenen waren aangeduid, duidelijk heeft willen aangeven dat deze stenen niet dezelfde konden zijn. Nog een andere mogelijkheid is dat de Hebreeuwse tekst in vs. 18 en 27 is beïnvloed door de voorafgaande vermelding van de 'grote stenen' in vs. 11. Het moge duidelijk zijn dat we hier niet boven het nivo van de vermoedens uitkomen. Dit verhaal over goddelijke bijstand op het slagveld met behulp van hagelstenen is overigens niet uniek voor die tijd. De Hethitische koning Mursjili bericht hoe de stormgod een meteoriet liet neerkomen op zijn vijanden. En Sargon, de legendarische koning van Akkad, vertelt hoe de god Adad hem ooit eens hielp door met 'hemelstenen' zijn op de vlucht geslagen tegenstanders te vernietigen.

Zoals het hier is beschreven is dit goddelijke ingrijpen weer niet alleen tegen de

Kanaänieten, maar ook tegen hun god Baäl gericht (zie de opmerkingen hierover bij 5:13-15 en bij het slot van hoofdstuk 6). Op het Kanaänitische grondgebied begeeft Israëls God zich ook op het terrein van de Kanaänitische weergod Baäl. Deze werd immers geacht met hagelstormen en ander meteorologisch geweld te smijten (vgl. ook Ps. 18:13-15 en Jes. 30:30).

Aan de beschrijving van Gods ingrijpen werd ook uit andere bron iets toegevoegd. Dit is één van de zeldzame gevallen dat in de tekst zelf rechtstreeks wordt aangegeven wat op andere plaatsen zo vaak alleen maar kan worden vermoed: dat de huidige tekst is samengesteld uit andere reeds bestaande zelfstandige tradities. In een latere aanvulling in vs. 13, die in de Septuaginta ontbreekt, is sprake van een ons helaas niet meer bekende verzameling oude teksten, waarschijnlijk liederen, namelijk het 'Boek van de Oprechte'. Dat wordt ook in 2 Sam. 1:18 genoemd.

De in vs. 12-13 beschreven gebeurtenissen hebben heel wat speculatie opgeroepen. Men heeft het wonder proberen te verklaren door het te verbinden met een zonsverduistering, met een bijzondere weersgesteldheid, samenhangend met de eerder genoemde hagelbui. Er is ook op gewezen dat het in het oude Mesopotamië als een gunstig teken werd gezien, als men zon en maan tegelijkertijd kon waarnemen. In een oude Joodse Midrasj wordt ook nog verband gelegd met de droom van Jozef, de verre voorvader van de Efraïmiet Jozua, waarin de zon en maan samen met elf sterren zich voor hem neerbuigen (Gen. 37:9).

Maar wat is nu precies het wonder? Om te kunnen begrijpen wat er in vs. 12 is bedoeld, moeten we weten wat met de gebruikte werkwoorden is aangeduid. Hier kan de vergelijking met 1 Sam. 14:9 ons verder helpen. Daar worden namelijk dezelfde twee werkwoorden voor 'stilstaan' en 'blijven' gebruikt. Dat gebeurt ook nog in een vergelijkbare situatie, namelijk van de oorlog. Net zoals in 1 Sam. 14 lijkt in Joz. 10:12 in eerste instantie te zijn bedoeld dat zon en maan zich afzijdig houden van de gevechten. Dat is minder vreemd dan het op het eerste gezicht misschien lijkt. We lezen immers het tegenovergestelde in Ri. 5:20, waar de sterren vanuit de hemel meedoen in de strijd. Ook moeten we dit weer afzetten tegen de achtergrond van de Kanaänitische geloofsvoorstellingen, waarin zon en maan een prominente rol spelen. In de strijd verwachtte men bijstand van vergoddelijkte voorouders, die in de cultische teksten aan hen gewijd heel vaak juist ook met de zon en maan werden geassocieerd, omdat die steeds terugkerende hemellichamen de eeuwige wederkeer en dus de overwinning op de dood symboliseerden. We kennen dit ook uit de Egyptische cultuur.

Dit passieve toezien vanuit de Kanaänitische godenwereld vanwege Jozua's dwingende woorden krijgt in de toevoeging die erop volgt in vs. 13b, een ander accent. Daar wordt de nadruk gelegd op de extra tijd die Israël krijgt om af te rekenen met zijn tegenstanders. In vs. 14 wordt nog eens beklemtoond dat de HERE de strijd besliste. Daarover mag geen misverstand bestaan.

De vijf koningen in de grot bij Makkeda

- 10 16 Die vijf koningen waren gevlucht en hadden zich verborgen in de grot bij Makkeda.
- 17 Aan Jozua werd (het volgende) bericht: 'Wij hebben de vijf koningen gevonden. (Ze hebben zich) verborgen in de grot bij Makkeda.'
- 18 Toen zei Jozua: 'Wentelt grote stenen voor de ingang van de grot en zet er mannen bij om hen te bewaken.'
- 19 Maar jullie moeten niet blijven staan, gaat achter jullie vijanden aan en pakt hen bij de achterhoede aan. Geef hen niet (de mogelijkheid) om te ontkomen naar hun steden, want de HERE, jullie God, heeft hen in jullie hand gegeven.'
- 20 Toen Jozua en de Israëlieten hun een zeer zware nederlaag hadden toegebracht, tot hun vernietiging, en zij die aan hen ontkomen waren, hun versterkte steden hadden bereikt,
- 21 keerde heel het volk terug naar de legerplaats, naar Jozua in Makkeda, in vrede. Niemand roerde (meer) zijn tong tegen iemand van de Israëlieten.
- 22 En Jozua zei: 'Opent de ingang van de grot en brengt die vijf koningen de grot uit naar mij toe.'
- 23 Zo gebeurde het. Ze brachten die vijf koningen uit de grot naar hem toe: de koning van Jeruzalem, de koning van Hebron, de koning van Jarmut, de koning van Lakis en de koning van Eglon.
- 24 Zodra men die vijf koningen naar buiten had gebracht naar Jozua, riep Jozua alle mannen van Israël samen en hij zei tegen de aanvoerders van de krijgslieden die met hem mee waren gegaan: 'Komt dichterbij en zet uw voeten op de nek van deze koningen.' En ze kwamen naderbij en zetten hun voeten op hun nek.
- 25 En Jozua zei tegen hen: 'Weest niet bang, weest niet verschrikt, weest sterk en moedig, want zo zal de HERE doen met al jullie vijanden tegen wie jullie strijden.'
- 26 Daarna sloeg Jozua hen dood en hing hen op aan vijf bomen en ze bleven hangen aan de bomen tot de avond.
- 27 Bij zonsondergang gebod Jozua dat men hen van de bomen moest afhalen, en ze wierpen hen in de grot waarin ze zich hadden verborgen. De grote stenen plaatsten ze voor de ingang van de grot. (Daar liggen ze) tot op deze dag.

DE SLAG BIJ GIBEON blijkt ondanks de vermelding in vs. 15 nog niet te zijn afgelopen. Want nu wordt nog het verhaal verteld van de afrekening met de eerder genoemde koningen. Bij de inleiding op de hoofdstukken 10 en 11 is al duidelijk gemaakt dat we hier hoogstwaarschijnlijk te maken hebben met een zelfstandige traditie, die pas later verbonden is met de bovengenoemde gebeurtenissen. De sporen van deze redactie vinden we onder meer terug in het feit dat in vs. 19-20 opnieuw sprake is van een achtervolging van de vijanden. Na het in vs. 11-13 beschreven goddelijke ingrijpen mocht men toch aannemen dat dit nu achter de rug was.

Na de steenhopen die in en naast de Jordaan herinneren aan de doortocht, de steenhoop die herinnert aan Achan en de steenhopen verwijzend naar Ai en zijn koning, is er nu het teken van de grote stenen voor de grot bij Makkeda. Dat vertelt dat ook de machtigen niet ontkomen, als God strijdt voor zijn volk. Zo wordt ook duidelijk gemaakt dat er maar één is die recht heeft op de titel van koning. En dat is de God van Israël.

Juist de koningen, de machthebbers, worden in deze hoofdstukken van het boek Jozua steeds met nadruk genoemd. Het zal niet, zoals zo vaak, gebeuren dat zij de dans ontspringen en dat het voetvolk het moet ontgelden. Even leek het erop dat hier toch weer zoiets zou gebeuren, want de koningen slaagden erin de dodelijke stenenregen uit de hemel te ontwijken door hun toevlucht in de grot bij Makkeda te zoeken. Maar dan zet Jozua hen toch klem en deze keer zijn de stenen hen te machtig. En uiteindelijk wordt de plaats waar zij dachten hun leven te redden, hun graf.

Het is niet uitgesloten dat in een bepaalde fase van de overlevering gedacht is aan dezelfde stenen als die in vs. 11 genoemd worden. Daar kan in de huidige context natuurlijk geen sprake van zijn. Maar het lijkt geen toeval te zijn dat hier dezelfde woorden uit vs. 11 terugkomen (zie ook de opmerkingen hierover bij de inleiding op de hoofdstukken 10 en 11). Het geeft aan dat het karwei helemaal wordt afgemaakt. Ook die vaak zo ongrijpbare machthebbers ontkomen niet.

Jozua beperkt zich niet tot de gebruikelijke terechtstelling, zoals die van de koning van Ai (8:29). Hij wil dat het volk hier ook lering uit trekt. Ze moeten niet blijven opzien tegen deze machtigen der aarde. Vandaar dat hij de aanvoerders van de soldaten het gebaar van de overwinnaar laat maken door hun voet op de nek van de koningen te zetten. En Jozua herhaalt na dit bewijs van Gods overmacht de woorden die de HERE eerder aan hem zelf had meegegeven: 'wees sterk en moedig' (vs. 25; vgl. 1:6 etc.).

Zelfbewust zal Israël nu zijn weg verder kunnen gaan. Men hoeft niet bang te zijn dat er nog iemand op hen neerkijkt. 'Niemand zal zijn tong tegen de Israëlieten durven uitsteken' (vs. 21), zelfs geen koning. Dit herinnert weer aan de tijd van de uittocht, want we komen dezelfde uitdrukking tegen in Ex. 11:7. Daar is dit respect afgedwongen, zelfs bij Farao, door het geweld van de plagen. Het bevestigt ook nog eens wat al eerder in Joz. 5:9 werd genoemd: het volk is verlost van de 'smaad van Egypte'. Het heeft zijn plaats gekregen.

De verovering van het zuiden

- 10 28 Jozua nam op die dag Makkeda in en sloeg het samen met zijn koning met de scherpte van het zwaard en deed hen in de ban en van alle levenden die erin waren, liet hij er niet één ontkomen. En hij deed met de koning van Makkeda hetzelfde als met de koning van Jericho.

- 29 Jozua en heel Israël met hem trok door van Makkeda naar Libna en hij bond de strijd aan met Libna.
- 30 En de HERE gaf ook die (stad) en zijn koning in de hand van Israël en hij sloeg het met de scherpste van het zwaard en alle levenden die erin waren, en hij liet niemand in haar ontkomen en hij deed met zijn koning hetzelfde als met de koning van Jericho.
- 31 Jozua en heel Israël met hem trok door van Libna naar Lakis en hij belegerde het en viel het aan.
- 32 En de HERE gaf Lakis in de hand van Israël en hij nam het in op de tweede dag en sloeg het met de scherpste van het zwaard, alle levenden die erin waren, geheel zoals hij gedaan had met Libna.
- 33 Toen trok Horam, de koning van Gezer, op om Lakis te helpen, maar Jozua en zijn volk versloegen hem zonder dat er van hen ook maar iemand ontkwam.
- 34 Jozua en heel Israël met hem trok door van Lakis naar Eglon en ze belegerden het en vielen het aan.
- 35 Ze namen het in en sloegen het met de scherpste van het zwaard, alle levenden die erin waren, deed hij in de ban, geheel zoals hij gedaan had met Lakis.
- 36 En Jozua en heel Israël met hem trok op van Eglon naar Hebron en viel het aan.
- 37 Ze namen het in en sloegen het met de scherpste van het zwaard, zijn koning, zijn steden en alle levenden die erin waren. Hij liet niemand ontkomen, geheel zoals hij allemaal gedaan had met Eglon. En hij deed het en alle levenden die erin waren in de ban.
- 38 Jozua en heel Israël met hem wendde zich naar Debir en viel het aan.
- 39 En hij nam het in, zijn koning en al zijn steden, en ze sloegen het met de scherpste van het zwaard en ze deden alle levenden die erin waren, in de ban en hij liet niemand ontkomen, zoals hij gedaan had met Hebron. Zo deed hij met Debir en zijn koning, zoals hij (ook) gedaan had met Libna en zijn koning.
- 40 Jozua sloeg heel het land, het gebergte, de Negeb, de laagvlakte en de hellingen en al hun koningen. Hij liet niemand ontkomen. Al wat adem had deed hij in de ban, zoals de HERE, de God van Israël, geboden had.
- 41 Jozua versloeg hen van Kades-Barnea tot Gaza en heel het land Gosen tot aan Gibeon.
- 42 Al de koningen en hun land overweldigde Jozua in één keer, want de HERE, de God van Israël, streed voor Israël.
- 43 *Toen keerde Jozua en heel Israël met hem terug naar het kamp in Gilgal.*

OP MONOTONE EN in zijn afstandelijke kilheid huiveringwekkende wijze wordt de verovering van zes steden in het zuidelijke gedeelte van het beloofde land weergegeven. In de samenvatting aan het slot (vs. 40-42) wordt het voorgesteld alsof daarmee vrijwel heel het gebied was veroverd: het bergachtige gebied ten westen van de Dode Zee, de woestijn in het zuiden, de laagvlakte (of Sjefera), dat is het gebied tussen het bergland en de kustvlakte, en 'de hellingen'. Wat met

dat laatste bedoeld wordt, is niet zeker. Waarschijnlijk gaat het om de hellingen van het naar het oosten toe sterk aflopende bergland en is het dus het gebied tussen dat bergland en de Dode Zee.

In deze opsomming missen we het kustgebied met de Filistijnse steden (vgl. 11:22!). De stad Gaza wordt wel genoemd, maar is slechts de aanduiding van de westelijke grens. De zuidelijke grens wordt gemarkeerd door Kades-Barnea en de noordelijke door Gibeon.

Het in vs. 41 met Gibeon verbonden gebied draagt dezelfde naam als het gebied waar het volk in Egypte vertoefde: Gosen (vgl. ook 11:16). Blijkbaar ontleent het zijn naam aan de in 15:51 genoemde plaats (zie ook de opmerkingen bij 11:16).

De verovering van de zes steden wordt volgens een vast patroon beschreven:

- Jozua trekt op met heel Israël van de ene naar de andere stad.
- De HERE geeft de stad met zijn koning in hun handen.
- De ban wordt voltrokken (naar het bevel van Deut. 20:16).
- Niemand ontkomt daaraan, ook de koning niet: hem treft hetzelfde lot als zijn eerder genoemde collega.

Er zijn wat variaties in dit patroon, onder meer omdat van sommige steden de koning al was omgekomen bij Makkeda. Ook blijkt de verovering van de stad Lakis wat meer inspanning te vergen, want het wordt pas op de tweede dag veroverd (vs. 32). Dat komt overeen met wat we uit andere bronnen over deze stad weten: het is een bekende vestingstad, waarmee later ook de koning van Assyrië nog het nodige te stellen had (vgl. ook Jer. 34:7).

Lakis krijgt, zij het wat laat, hulp vanuit Gezer, dat eveneens bekend is als vesting (vgl. 1 Kon. 9:15-17). Maar die wordt afgeslagen. De stad Gezer zelf blijft buiten schot, waarschijnlijk omdat het net ten noorden van het hier omschreven gebied, dat later aan Juda en Benjamin wordt toegewezen, ligt. Zo komen we op een totaal van zes steden in zeven dagen. Voor de verovering van de zuidelijke helft van het land had men dus net zo lang nodig als eerder voor de verovering van Jericho. Er wordt hier een ideaal geschilderd dat mede gezien andere overleveringen in het boek Jozua en in het boek Richteren op gespannen voet staat met de historische feiten. Dat geldt ook voor het herhaalde 'en heel Israël met hem'. Pas ten tijde van koning David werd iets van die eenheid bereikt en dat niet zonder de nodige moeite.

De verovering van het noorden

11

- 1 Toen Jabin, de koning van Hasor (dit hoorde, zond hij (bericht) naar Jobab, de koning van Madon, naar de koning van Simron, naar de koning van Aksaf
- 2 en naar de koningen uit het noorden, in het gebergte en in de Araba ten zuiden van Kinarot, in de laagvlakte en in het heuvelland van Dor in het westen,

- 3 naar de Kanaänieten in het oosten en het westen, naar de Amorieten, de Hethieten, de Perizzieten, de Jebusieten in het gebergte en de Chiwuieten aan de voet van de Hermon, in het land van Mispa.
- 4 Toen trokken zij uit en al hun legers met hen, een menigte talrijk als het zand aan de oever van de zee, en met zeer veel paarden en wagens.
- 5 En al deze koningen verzamelden zich, kwamen en legerden zich gezamenlijk bij de wateren van Merom om tegen Israël te strijden.
- 6 De HERE zei tegen Jozua: 'Wees niet bang voor hen, want morgen om deze tijd geef ik hen allen over, gedood voor Israël. Hun paarden moet jij de pezen doorsnijden en hun strijdagens met vuur verbranden.'
- 7 Jozua en heel het krijgsvolk met hem kwam plotsklaps bij hen, bij de wateren van Merom. Ze overvielen hen.
- 8 En de HERE gaf hen in de hand van Israël. Ze versloegen hen en achtervolgden hen tot Groot-Sidon, tot Misrefot-Maïm en tot het dal Mispe in het oosten. Ze versloegen hen zonder ook maar iemand te laten ontkomen.
- 9 Jozua deed met hen zoals de HERE tegen hem gezegd had. Hun paarden sneed hij de pezen door en hun strijdagens verbrandde hij met vuur.
- 10 Jozua keerde toen om en overweldigde Hasor en zijn koning doodde hij met het zwaard. Want Hasor was voorheen het hoofd van deze koninkrijken.
- 11 En ze sloegen alle levenden die erin waren, met de scherpste van het zwaard. Ze deden (hen) in de ban. Niets van wat adem had bleef over en Hasor verbrandde hij met vuur.
- 12 Alle steden van deze koningen en al hun koningen heeft Jozua overweldigd, geslagen met de scherpste van het zwaard en in de ban gedaan, zoals Mozes, de knecht van de HERE, geboden had.
- 13 Maar alle op heuvels gelegen steden verbrandde Israël niet. Alleen Hasor heeft Jozua verbrand.
- 14 Heel de buit van deze steden en het vee hebben de Israëlieten voor zich genomen, maar alle mensen sloegen zij met de scherpste van het zwaard, totdat ze hen hadden uitgeroeid. Niets van wat ademt lieten ze over.
- 15 Zoals de HERE aan Mozes, zijn knecht, geboden had, zo had Mozes het Jozua geboden en zo deed Jozua. Geen woord van alles wat de HERE aan Mozes geboden had heeft hij naast zich neer gelegd.

ZOALS AL BIJ de inleiding op hoofdstuk 10 en 11 werd opgemerkt laat dit gedeelte zich lezen als een variatie op het patroon dat we ook al in hoofdstuk 10 aantreffen. Nu gaat het dan over het noordelijke gebied, zich uitstrekkend tot aan Sidon in het noorden. 'Groot-Sidon' is een aanduiding van de stad en de omliggende kleinere steden welke binnen zijn invloedsfeer horen (vgl. ook de toevoeging bij Hebron en Debir: 'met al zijn steden' in 10:37-38). De oostelijke grens wordt aangegeven met de Araba, de Jordaanvlakte ten noorden van de Dode Zee. De kuststad Dor markeert de westzijde. De beslissende slag vindt plaats bij de wateren van Merom, dat ergens ten noordwesten van het meer van Galilea gelokaliseerd moet worden.

Een belangrijke rol speelt de stad Hasor. Dat is niet verbazingwekkend, want we weten mede door de uitgebreide opgravingen ter plaatse dat deze stad ten

noorden van het meer van Galilea één van de grootste van zijn tijd moet zijn geweest, ook in de periode van de intocht. De vergelijking met Ri. 4 roept echter wel de nodige vragen op. Want daar is weer sprake van een strijd tussen Israëls stammen en het met de geduchte strijdswagens uitgeruste leger van Hasor, waar nota bene ook een koning met de naam Jabin de dienst uitmaakt.

Een mogelijke verklaring van deze ongerijmdheid zou zijn dat bij de samenstelling van Joz. 11 als pendant van Joz. 10 gebruik is gemaakt van het oude materiaal over de beroemde stad Hasor, zoals ons dat ook in Ri. 4 is overgeleverd.

Deze keer is er geen groots goddelijk ingrijpen. De aandacht wordt opgeëist door de opdracht om de paarden kreupel te maken en de strijdswagens te verbranden. Dat is niet slechts ingegeven door de overweging dat het beter is om het wapentuig waarmee men zelf nog niet zo goed uit de voeten kan, onklaar te maken, opdat het niet eventueel weer tegen Israël gebruikt zou kunnen worden. Voor het juiste begrip moeten we er een tekst bij betrekken als Ps. 46:9-10. Daar wordt van de HERE bezongen dat Hij oorlogen doet ophouden en strijdswagens in vlammen doet opgaan. De vernietiging van het wapentuig heeft dus ook met het vertrouwen op Gods ingrijpen te maken. Het geeft aan dat men zijn hoop niet hoeft te vestigen op de macht die het bezit van deze voor die tijd geduchte wapens inhoudt. Daarmee is deze tekst nog geen pleidooi voor pacifisme. Er blijft de bittere noodzaak van de strijd tegen de machten die God in de weg staan.

In vs. 13 valt op dat Hasor ook in zoverre een uitzonderingspositie bekleedt dat het verbrand wordt. De overige steden blijven bewoonbaar. Met 'heuvels' wordt hier bedoeld de verhoging die de eeuwenoude bewoning opleverde. Men bouwde immers steeds voort boven op de resten van eerdere bebouwing.

Dat deze steden gespaard blijven is niet uitzonderlijk. Ook in het vorige hoofdstuk was er geen sprake van een totale vernietiging van de steden. De rigoreuze aanpak van Hasor moet beschouwd worden als een veelbetekenend signaal, ook voor Israël, dat God geen grootheid(swaan) naast zich duldt.

De verovering voltooid

- 11
- 16 Zo veroverde Jozua heel dit land, het gebergte, heel de Negeb, heel het land Gosen, de laagvlakte, de Araba, het gebergte van Israël en zijn vlakte
 - 17 vanaf het Kale Gebergte dat, oploopt naar Seïr, tot Baäl-Gad in de vlakte van Libanon, aan de voet van de berg Hermon. Al hun koningen overweldigde hij, hij versloeg hen en doodde hen.
 - 18 Vele dagen voerde Jozua strijd met al deze koningen.
 - 19 Er was niet één stad die vrede sloot met de Israëlieten. *Alleen de Chivwieten die in Gibeon wonen, (deden dat).* Alle (steden) hebben ze met strijd ingenomen.
 - 20 Want door de HERE was hun hart (zo) verstokt dat zij Israël (slechts) in de

- strijd (wilden) ontmoeten, opdat Hij hen in de ban zou doen zonder dat Hij genade met hen had, opdat hij hen zou uitroeien, zoals de HERE Mozes geboden had.
- 21 Jozua kwam toen en verdelgde de Enakieten uit het gebergte, uit Hebron, uit Debir, uit Anab, uit heel het gebergte van Juda en heel het gebergte van Israël. Jozua deed hen met hun steden in de ban.
 - 22 Geen van de Enakieten bleef over in het land van de Israëlieten. Slechts in Gaza, Gat en Asdod bleven er over.
 - 23 Jozua nam heel het land overeenkomstig alles wat de HERE tot Mozes had gesproken. Jozua gaf het ten erfdeel aan de Israëlieten volgens hun verdeling in stammen. En het land rustte van de strijd.

HIER WORDT ALLES nog eens samengevat. Het veroverde land wordt omschreven, waarbij de grenzen wat realistischer getrokken worden dan in 1:4. Wat opvalt tussen al de min of meer bekende namen is de aanduiding van het gebied ten zuiden van Gibeon met Gosen (eerder ook in 10:41). Wellicht heeft men de voor dit gebied ongebruikelijke naam hier juist genoemd om verband te leggen met het gelijknamige gebied in Egypte. Zo wordt aangegeven dat men nu een nieuw 'Gosen' heeft, een nieuw tehuis. Dat past ook wel bij andere verwijzingen naar de tijd in Egypte en daarna. In het voorafgaande vers werd Mozes genoemd en ook in het slotvers keert hij weer terug.

Behalve het overzicht van de veroverde gebieden is er een samenvatting van de manier waarop het land werd veroverd (vs. 18-20 met een latere aanvulling in vs. 19). Het herhaalt wat de koning van Jeruzalem al vóór deze twee grote campagnes ter ore was gekomen. In vs. 20 wordt daar een verklaring aan toegevoegd voor het handelen van de Kanaänieten. De oorzaak voor het feit dat ze niet zo verstandig waren geweest als de Gibeonieten, lag bij de HERE. Hij had hun hart 'verstokt'. Ook dat herinnert aan de tijd in Egypte. Hetzelfde overkwam immers de farao (vgl. Ex. 11:10).

Nu kan men dit opvatten als een goedkope manier om Israël te verontschuldigen voor het gebruikte geweld, zoals ook in hoofdstuk 10 de verwijzing naar Gibeons vraag om hulp verdacht veel lijkt op de gebruikelijke smoes waarmee imperialistische machten zich bedienen om andere landen binnen te vallen. Als we echter letten op het woordgebruik, kan ons dat hier op andere gedachten brengen. Dit 'verstokken' is in het Hebreeuws hetzelfde woord als het herhaalde 'sterk zijn', dat gebruikt wordt bij de bemoediging van Jozua en het volk: 'wees sterk en moedig' (1:6; 10:25). Het idee is dus meer dat God van twee kanten de zaak op scherp wilde stellen. Hij zoekt de duidelijkheid scheppende confrontatie en mijdt in dezen het compromis. Zo creëert God de ruimte om zichzelf en zijn bedoelingen te openbaren.

De slotbeschouwing sluit af met iets wat lijkt op een nagekomen bericht. Jozua verslaat ook nog de Enakieten, behalve die te Gaza, Gat en Asdod. Dat zijn de Filistijnse steden, die we eerder al misten bij de beschrijving van het veroverde zuidelijke deel van het land. Er zit iets onheilspellends in dit bericht. Uit het

boek Richteren weten we dat juist vanuit die hoek nog veel ellende te verwachten is.

Maar hier staat iets anders voorop, namelijk de verwijzing naar het moment waarop deze Enakieten eerder voor het voetlicht traden. Juist deze Enakieten hadden Israël doen terugdeinzen, toen ze eerder voor de grenzen van het beloofde land stonden (Num. 13:33). Waar ze toen zo tegenop keken, is nu achter de rug. Zo is ook de belofte uit Deut. 9:1-3 vervuld. Dit op het eerste gezicht nagekomen bericht is dus in werkelijkheid een passend slot: het grijpt terug op het begin van een episode uit Israëls geschiedenis en sluit haar hiermee ook af.

In het land heerst nu na al deze strijd rust, al is zoals gezegd de dreiging van met name de Filistijnen nog aanwezig. Maar in het boek Jozua zijn we nu dan toch op een punt aangeland waarop rustig de balans opgemaakt kan worden.

Opsomming van de verslagen koningen

12:1-24

12

- 1 Dit zijn de koningen van het land, welke de Israëlieten hebben verslagen en wier land zij in bezit hebben genomen, aan de overzijde van de Jordaan, waar de zon opgaat, vanaf de beek Arnon, tot aan de berg Hermon en heel de Araba in het oosten:
- 2 Sichon, de koning van de Amorieten, die te Chesbon woonde, heersend vanaf Aroër, dat aan de oever van de beek Arnon ligt, halverwege de beek, en over half Gilead tot aan de beek Jabbok, de grens van de Ammonieten,
- 3 en over de Araba tot aan het meer van Kinneret in het oosten en tot aan het meer van de Araba, de Zoutzee, in het oosten, de weg van Bet Hajjesimot en in het zuiden tot aan de voet van de hellingen van de Pisga.
- 4 En de grens (over): Og, de koning van Basan, één van de overgeblevenen van de Refaïeten, die woonde te Astarot en te Edrei.
- 5 Hij heerste over de berg Hermon, Salka en geheel Basan tot aan het gebied van de Gesurieten en van de Maakatieten, en over half Gilead, tot aan de grens van Sichon, de koning van Chesbon.
- 6 Mozes, de knecht des Heren, en de Israëlieten hebben hen verslagen, en Mozes, de knecht des Heren, heeft het in bezit gegeven aan de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse.
- 7 Dit zijn de koningen van het land, die Jozua en de Israëlieten verslagen hebben aan de overzijde, de westzijde van de Jordaan, van Baäl-Gad in de vlakte van de Libanon tot aan het Kale Gebergte, dat oploopt naar Seïr. Jozua gaf (het land) in bezit aan de stammen van Israëls naar hun afdelingen:
- 8 op het gebergte, in de laagvlakte, in de Araba, op de hellingen, in de woestijn en in de Negeb: de Hethieten, de Amorieten, de Kanaänieten, de Perizzieten, de Chiwwieten en de Jebusieten.
- 9 De koning van Jericho: één;
de koning van Ai, dat naast Betel ligt: één;
- 10 de koning van Jeruzalem: één;
de koning van Hebron: één;
- 11 de koning van Jarmut: één;
de koning van Lakis: één;
- 12 de koning van Eglon: één;
de koning van Gezer: één;
- 13 de koning van Debir: één;
de koning van Geder, één;
- 14 de koning van Chorma: één;
de koning van Arad: één;
- 15 de koning van Libna: één;
de koning van Adullam: één;
- 16 de koning van Makkeda: één;
de koning van Betel: één;
- 17 de koning van Tappuach: één;
de koning van Chefer: één;

- 18 de koning van Afek: één;
de koning van Lasaron: één;
- 19 de koning van Madon: één;
de koning van Hasor: één;
- 20 de koning van Simron-Meroön: één;
de koning van Aksaf: één;
- 21 de koning van Taanak: één;
de koning van Megiddo: één;
- 22 de koning van Kedes: één;
de koning van Jokneam bij de Karmel: één;
- 23 de koning van Dor op de bergrug van Dor: één;
de koning van Gojim bij Gilgal: één;
- 24 de koning van Tirsä: één;
samen éénendertig koningen.

EEN LESJE AARDRIJKSKUNDE, zo zou men dit hoofdstuk kunnen aanduiden. In grote lijnen, van stad tot stad, wordt het beloofde en nu veroverde land getekend. Zo vat het samen wat in de voorafgaande hoofdstukken is beschreven en is het een inleiding op de zeer gedetailleerde lijsten die nu volgen, als de verdeling van het land aan de orde komt.

Vergelijkt men het met de eerste beschrijving van het beloofde land, welke werd gegeven in 1:4, dan valt op dat de grenzen wat minder royaal getrokken zijn. In het eerste hoofdstuk werden nog de Nijl en de Eufraat als grensrivieren genoemd. Nu reikt het beschreven gebied niet verder naar het zuiden dan de berg het Kale Gebergte, zo'n zeventig kilometer ten zuidwesten van de Dode Zee, en niet verder naar het oosten dan de berg Pisga, niet ver oostelijk van de Jordaan, ter hoogte van Jericho.

De hier gegeven opsomming van koningen en hun land lijkt op het eerste gezicht misschien wat overbodig. Het vorige hoofdstuk eindigde immers al met een overzicht en met de fraaie conclusie dat de strijd gestreden was en dat men nu in alle rust het land kon gaan verdelen.

Maar daarmee was nog niet alles gezegd. Er wordt nu het één en ander aan toegevoegd. Om te beginnen is het overzicht vollediger: de eerdere veroveringen onder leiding van Mozes worden nog eens genoemd en ook wordt een aantal nog niet eerder vermelde steden opgesomd. Door dit alles zo nadrukkelijk samen te nemen wordt opnieuw de eenheid van de stammen benadrukt. Wat dat betreft mag de Jordaan immers geen scheiding betekenen. Verder wordt er hier nog eens de aandacht op gevestigd hoe goed de overgang van Mozes naar Jozua is verlopen. Er zit een duidelijke lijn in. Achteraf is alles, ondanks de wisseling in het leiderschap, op dezelfde voet voortgegaan.

Dat laatste wordt in zekere zin ook aangegeven door de structuur van dit hoofdstuk. De twee episodes, die onder Mozes en die onder Jozua, worden ingeleid met hetzelfde opschrift: 'Dit zijn de koningen ...' (vs. 1 en 7a). In het eerste deel wordt dan de lijst met de verslagen (twee) koningen gegeven, gevolgd

door de opmerking dat hun gebied aan de Israëlieten in bezit werd gegeven (vs. 6). In het tweede deel gaat het precies omgekeerd: eerst komt de opmerking over het in bezit geven (vs. 7), daarna de lijst van de (éénendertig) verslagen koningen. Daarmee valt het accent op de twee verzen (6-7) in het midden van deze lijsten en zo op de rol die zowel Mozes als Jozua speelden in de vervulling van Gods belofte. In deze weergave van de verovering van het land valt ook des te meer op dat het de vervulling is van de belofte aan Jozua, zoals Mozes deze noemde in Deut. 3:21-22: 'En aan Jozua gebood ik toentertijd: Uw ogen hebben alles gezien, wat de Here, uw God, aan deze twee koningen gedaan heeft; zo zal de Here aan alle koninkrijken doen, waar gij naar toe trekt; gij zult voor hen niet vrezen, want de Here, uw God, is het, die voor u strijdt.'

Jozua 12 laat zich goed lezen tegen de achtergrond van deze verzen uit het boek Deuteronomium. Grote delen van de beschrijving van de strijd tegen Sichon en Og komen woordelijk overeen met wat daarover in Deut. 3 staat. En de nadrukkelijke telling van de verslagen koningen in Joz. 12 zou wel eens geïnspireerd kunnen zijn door het noemen van de *twee* koningen naast *alle* nog te veroveren koninkrijken in Deut. 3. De relatie met dit gedeelte uit deze redevoering van Mozes maakt de lezer ook weer attent op wat de constante factor was bij de overgang van Mozes naar Jozua. Dat is het feit dat de *HERE* voor Israël strijdt (Deut. 3:22; vgl. ook Joz. 1).

Jozua 12 voegt nog iets toe aan alles wat al eerder werd vermeld over de verovering van het land: men wordt aan het nadenken gezet over het koningschap. Want wat blijft er nu van al die koningen? Ze vallen, één voor één. Het is beter, zo lijkt de boodschap te luiden, om maar niet te veel op koninklijke macht te vertrouwen. Daarmee past dit hoofdstuk bij de aarzelingen ten aanzien van het koningschap, zoals we die ook op andere plaatsen tegenkomen in het deuteronomistische geschiedwerk (zie hierover de inleiding). Samuël had er grote problemen mee (zie 1 Sam. 8) en ook de aanwijzingen in Deut. 17:14-20 verraden weinig hoge verwachtingen van een koning.

Het getal van de koningen is hier niet zonder betekenis. We komen het dertigtal namelijk ook tegen in andere opsommingen van krachtdadige personen. Zo waren er ten tijde van koning David 'de Dertig', een soort van elitegroep soldaten (2 Sam. 13), en hetzelfde aantal komt nogal eens voor in het boek Richteren: dertig zonen of kleinzonen van een richter (10:4; 12:9 en 14) of dertig metgezellen (14:11). Steeds drukt dat daar iets van macht uit. Zo geeft ook dit getal nog eens de zwaarte van Israëls strijd aan en bovenal dat geen menselijke macht standhoudt tegen de God van Israël.

Dat geldt dus ook voor de legendarische koningen Sichon en Og. De macht van de laatste overstijgt zelfs nog het gewoon menselijke. Hij wordt namelijk 'één van de overgeblevenen van de Refaïeten' genoemd. Deze Refaïeten behoorden tot de reuzen, evenals de Enakieten, waar de verspieters volgens Num. 13-14 zo van geschrokken waren (zie ook Deut. 2:10-11). We komen deze naam ook tegen in oude Kanaänitische teksten. Daarin worden ze beschreven als de bij hun

dood vergoddelijkte koningen. Ze werden door hun nageslacht verzorgd en vereerd als goden en werden opgeroepen als helpers in de strijd en als raadgevers bij problemen, zoals ernstige ziekte. In een Phoenicische inscriptie op een sarcofaag in Byblos uit ca. 500 v. Chr. komt zo'n dodengeest voor met de naam Og. Dat zou best eens dezelfde kunnen zijn als de hier genoemde. In Joz. 12 gaat het dan wel om een aardse koning. Maar door hem te betitelen als één der Refaïeten speelt het Kanaänitisch geloof in de bijstand van machtige dodengeesten hier op de achtergrond toch mee. Zo wordt duidelijk dat Israël's strijd ook een strijd was tegen de godsdienst van Kanaän en dan met name tegen de zeer invloedrijke dodenverering. Og wordt de laatste der Refaïeten genoemd. Dat geeft aan dat het nu ook afgelopen was met de verering van andere goddelijke machten naast de HERE. In de praktijk zou het overigens nog heel lang duren voordat daar definitief mee was afgerekend in Israël. Koning Saul nam nog zijn toevlucht tot het raadplegen van een dodengeest (1 Sam. 28). En een profeet als Jesaja heeft er nog heel wat mee te stellen gehad (zie bijv. Jes. 8:19-20).

De eerste verzen van Joz. 12 geven een vrij nauwkeurige beschrijving van het gebied ten oosten van de Jordaan. Het begint in het zuiden, vanaf de rivier de Arnon, die uitmondt in de Dode Zee. Het gebied van Sichon strekt zich van hier af, halverwege de Dode Zee, uit tot de Jabbok. Daar begint het gebied van Og en dat loopt door tot aan de berg Hermon in het noorden.

De beschrijving van het gebied ten westen van de Jordaan volgt in grote lijnen de route van de veroveringstocht onder leiding van Jozua. Het begint dus bij Jericho en Ai. Dan de volgen de namen van de vijf steden, wier koningen zich volgens Joz. 10:3 verbonden hadden tegen Israël. Daarna worden aan aantal steden in het zuiden genoemd, tot aan Chorma. Deze laatste plaats was eerder al strijdtoneel geweest. Israël had er een nederlaag geleden bij de eerste, al te aarzelende poging het beloofde land te betreden (Num. 14:39-43). Maar het had er ook succes gekend (Num. 21:1-3).

Vanaf vs. 15 gaat het weer naar het noorden, tot aan Hasor, om dan uiteindelijk bij Tirsa, midden in het land, te eindigen. Daar, in de buurt van de Ebal en de Gerizzim, zal later het volk ook weer samenkomen (in 18:1 te Silo en in hoofdstuk 24 te Sichem).

Een aantal plaatsnamen levert problemen op. Zo zijn de plaatsen Geder (vs. 13) en Chefer (vs. 17) verder niet bekend. De naam Lasaron (vs. 18) zou ook gelezen kunnen worden als aanwijzing dat de daarvoor genoemde plaats (Afek) bij (Hebreeuws *le* of *la*) de Saronvlakte ligt. Een schrijver zou het dan verkeerd hebben geïnterpreteerd. Verder is de naam Gojim (vs. 23) ook te vertalen als 'volkeren' en zou men (mede op grond van de Griekse vertaling) kunnen veronderstellen dat het volgende woord niet Gilgal, maar Galilea luidde.

Overigens blijkt ook al uit een vergelijking van de Hebreeuwse tekst met de Griekse vertaling dat er verschillende versies van deze lijst moeten zijn geweest.

In de Griekse vertaling ontbreken de naam Betel (vs. 16), het eerder genoemde problematische Lasaron (vs. 18) en Madon (vs. 19), en is Meroën (vs. 20) apart genomen. Zo blijft daar het totaal van negenentwintig koningen (vs. 24). De boodschap blijft echter dezelfde: de Kanaänitische koningen moeten wijken voor de Koning van Israël (vgl. Ex. 15:18 en Deut. 33:5).

DE VERDELING VAN HET LAND, 13:1-23:16

NU HET VERSLAG van de verovering van het land is afgesloten met enkele samenvattende opsommingen en lijsten in de hoofdstukken 11 en 12, wordt de aandacht gevraagd voor de verdeling van al dat land. In het voorafgaande is al steeds duidelijk onderscheid tussen gemaakt tussen verovering en verdeling. Zo lezen we bijvoorbeeld aan het slot van hoofdstuk 11: 'Toen nu Jozua het gehele land veroverd had overeenkomstig alles wat de Here tot Mozes gesproken had, gaf Jozua het aan Israël ten erfdeel, volgens hun indeling in stammen. En het land rustte van de strijd.' (vs. 23). Met de verovering is nog niet alles afgesloten. Het land moet ook nog in bezit genomen worden. Het volk moet het zich toeëigenen. Daar moet het niet te licht over denken. Dat blijkt wel uit de verwijten die Jozua in hoofdstuk 18 maakt aan het adres van een aantal stammen, die al te laks zijn in dezen. De beslissende slag is nu dankzij de HERE dan wel geleverd, van het volk wordt nu een passende reactie verwacht. Men moet niet denken dat het vanzelfsprekend is dat alles hun maar toe blijft vallen en dat er geen gevaar meer te duchten zou zijn. De verkregen rust, waarvan in 11:23 sprake was, is voorwaardelijk. Ze hangt voor een groot deel mede af van de manier waarop Israël nu met het land omgaat. Dit speelt in deze hoofdstukken voortdurend op de achtergrond mee. Soms wordt het ook heel nadrukkelijk nog eens gezegd en wordt het volk gewaarschuwd voor de kwalijke invloed die de overgebleven Kanaänieten zullen hebben, als men hun te veel ruimte laat. De in Joz. 13-23 geboden uitgebreide opsomming van al het voor de verschillende stammen toegewezen land moeten we ook zien als een uiting van blijdschap en dankbaarheid. Het volk is rijk met dit land en voor wie het koestert, zijn deze hoofdstukken geen straf om te lezen of te horen, maar een feest. De aandacht voor het detail is dan geen dorre ambtenarij, maar heeft iets van tederheid. We moeten ons voorstellen hoe, zeker in tijden waarin het land van de voorouders werd bedreigd, deze hoofdstukken tot een soort verzetsliteratuur werden: 'ze zullen het niet hebben, ons oude vaderland'. En ten tijde van de ballingschap zal het de hoorders met weemoed, maar ook met hoop hebben vervuld.

Wie al deze lijsten achter elkaar doorneemt, zal het opvallen dat men in ieder geval twee soorten teksten kan onderscheiden. Er zijn beschrijvingen van grenzen, zoals bijvoorbeeld in 15:1-12, en lijsten met namen van steden, zoals bijvoorbeeld in 15:20-61. Bij nadere beschouwing zal men ook een aantal weinig functionele herhalingen en ook oneffenheden of zelfs elkaar weersprekende teksten tegenkomen. Zo worden bijvoorbeeld de mededelingen over Kirjat-Arba/Hebron enkele malen voor ons gevoel onnodig herhaald (14:15; 15:13; 20:7 en 21:11), terwijl bovendien de in 15:14 genoemde strijd bij Hebron moeilijk te rijmen is met de in 10:36-37 vermelde aldaar behaalde overwinning (vgl. ook 10:38-39 met 15:15-17 ten aanzien van de stad Debir). Nog moeilijker te verklaren is de toewijzing van een aantal steden aan twee stammen, zoals

bijvoorbeeld Ekron (volgens 15:45 aan Juda, maar volgens 19:43 aan Dan) en Bet-Araba (volgens 15:61 aan Juda, maar volgens 18:22 aan Benjamin). Dan zijn er ook nog stukken tekst waarbij men de indruk krijgt dat ze later zijn ingevoegd, omdat ze niet harmoniëren met de context. Het duidelijkste voorbeeld hiervan is 13:2-6 over de nog niet veroverde gebieden. Ook enkele andere verzen met betrekking tot dit gevoelige thema (13:13; 15:63; 16:10 en 17:11-13) kunnen als latere invoegsels worden beschouwd.

Dit alles wijst er op dat de huidige tekst het resultaat is van een vrij ingewikkeld en in ieder geval moeilijk te achterhalen groeiproses. Ook de Griekse vertaling vertoont daarvan duidelijke sporen. We kunnen aannemen dat de schrijver(s) daarbij geput heeft/hebben uit koninklijke archieven. Zo weten we uit 1 Kon. 4 dat voor Salomo de verdeling van het land in twaalf stukken van belang was bij de heffing van de belasting voor het hof. Zoiets moet dan ook nauwkeurig zijn vastgelegd.

In het feit dat de Judeeërs en de Jozefieten het eerst en het meest nauwkeurig worden behandeld (hoofdstuk 15-17), ziet men ook iets weerspiegeld van de latere tweedeling van het land in een zuidelijk en een noordelijk rijk. Want deze tweedeling wordt in het Oude Testament vaak omschreven in termen van rivaliteit tussen Juda en Jozef (vgl. ook 1 Kon. 11:28 en Ps. 78:67-68).

Maar bij de weergave van het land in al zijn onderdelen werpt niet alleen deze toekomst zijn schaduwen vooruit. We zien ook dat men hier, evenals in Joz. 12, zoveel mogelijk de volgorde aanhoudt, waarin de delen van het land zijn veroverd. Het begint met het Overjordaanse (hoofdstuk 13) en dan gaat het van zuid (Juda; hoofdstuk 15) naar noord (Dan; 19:40-48). Alleen Manasse en Efraïm, de kern van het latere noordelijke rijk, doorbreken hier enigszins het patroon, al is in de onderlinge volgorde dezelfde richting aangehouden: eerst het zuidelijke Efraïm en pas daarna het gebied van Manasse, hoewel de naamgever van die stam toch de eerstgeborene was (vgl. 17:1).

Er zit nog meer structuur in deze hoofdstukken. Een aantal passages correspondeert met elkaar en wel zodanig dat er een figuur van concentrische cirkels ontstaat. De inleiding met de opdracht om het land in bezit te nemen, gevolgd door de opsomming van niet veroverd land (13:1-7), wordt aan het eind opgepakt. Want hoofdstuk 23 begint met dezelfde vermelding van Jozua's vergesloopte leeftijd en er is eveneens sprake van het in bezit nemen van het land en van de volken die God nog voor Israël verdrijven zal. Daaraan wordt dan wel een ernstige waarschuwing toegevoegd: als Israël zich zal inlaten met die andere volken, zal het slecht aflopen. De verdeling van het Overjordaanse (13:8-34) correspondeert met de in hoofdstuk 22 verhaalde gebeurtenissen rond de overjordaanse stammen. In hoofdstuk 13 en 14 is enkele malen sprake van het erfdeel voor de Leviëten. Dat correspondeert met de opsomming van de steden van de Leviëten in hoofdstuk 21, die bovendien samen met de opsomming van de vrijsteden in hoofdstuk 20 het gehele land (inclusief het Overjordaanse) op het oog heeft, net zoals dat het geval is in hoofdstuk 13. De

verdeling van het land ten westen van de Jordaan is ingekaderd tussen 14:1:

Dit nu zijn de erfdelen, die de Israëlieten in het land Kanaän ontvangen hebben, die de priester Eleazar, Jozua, de zoon van Nun, en de familiehoofden van de stammen aan de Israëlieten ten erfdeel gegeven hebben

en het corresponderende 19:51:

Dit zijn de erfdelen, die de priester Eleazar, Jozua, de zoon van Nun, en de familiehoofden aan de stammen der Israëlieten te Silo door het lot hebben toegewezen, voor het aangezicht van de HERE aan de ingang van de tent van de samenkomst. Toen waren ze klaar met de verdeling van het land.

Heel opvallend is ook dat de toewijzing van land aan Kaleb (14:6-15), helemaal aan het begin, correspondeert met de vermelding van het erfdeel van zijn voormalige collega-verspieder Jozua na de toewijzing aan de twaalfde stam (19:49-50). Tegenover Juda en 'de kinderen van Jozef' (15-17) staan dan tenslotte de zeven overgebleven stammen (18:11-19:48).

Binnen deze structuur heeft 18:1-10 in meer dan één opzicht een centrale positie. Dat wordt nog eens onderstreept door de daar genoemde, verrassende overgang naar een andere plaats, van Gilgal naar Silo. In dit gedeelte wordt beschreven hoe Jozua het volk verwijt dat het zo traag is. We zijn hier bij de kern van de blijvende boodschap van Joz. 13-23: Gods gave vraagt om een passende reactie. Dit alles staat dan in het kader van de aan begin en eind (in de hoofdstukken 13 en 23) te berde gebrachte spannende relatie van Israël met de volken. De vermelding van deze overgebleven volken is in tegenspraak met de constatering (zoals in 21:43-45) dat Israël heel het land gekregen had en dat alle daar woonachtige volken verdreven waren. Men kan deze spanning opheffen door alleen te letten op het gegeven dat de serie teksten over de overgebleven volken vermoedelijk toe te schrijven is aan een latere redactie en uit te gaan van verschillen van inzicht in bepaalde perioden van Israëls geschiedenis. Men doet echter de tekst in zijn huidige vorm tekort als men voorbijgaat aan het zinvolle van de hier opgeroepen spanning. Enerzijds wil(len) de schrijver(s) niet te kort doen aan Gods overvloedige gave. Anderzijds wordt aan de verantwoordelijkheid van het volk het volle pond gegeven. Het één komt niet in mindering op het andere. Zo blijft er het vertrouwen op de HERE, die ook de overgebleven volken voor Israël verdrijven zal (13:6). Dat herinnert aan Deut. 7:22, dat zelfs een reden geeft, waarom het allemaal niet in één keer gebeurde:

De HERE, jullie God, zal deze volken langzamerhand voor jullie uit verdrijven; jullie zullen hen niet in korte tijd mogen vernietigen, opdat het wild gedierte jullie niet te talrijk worde.

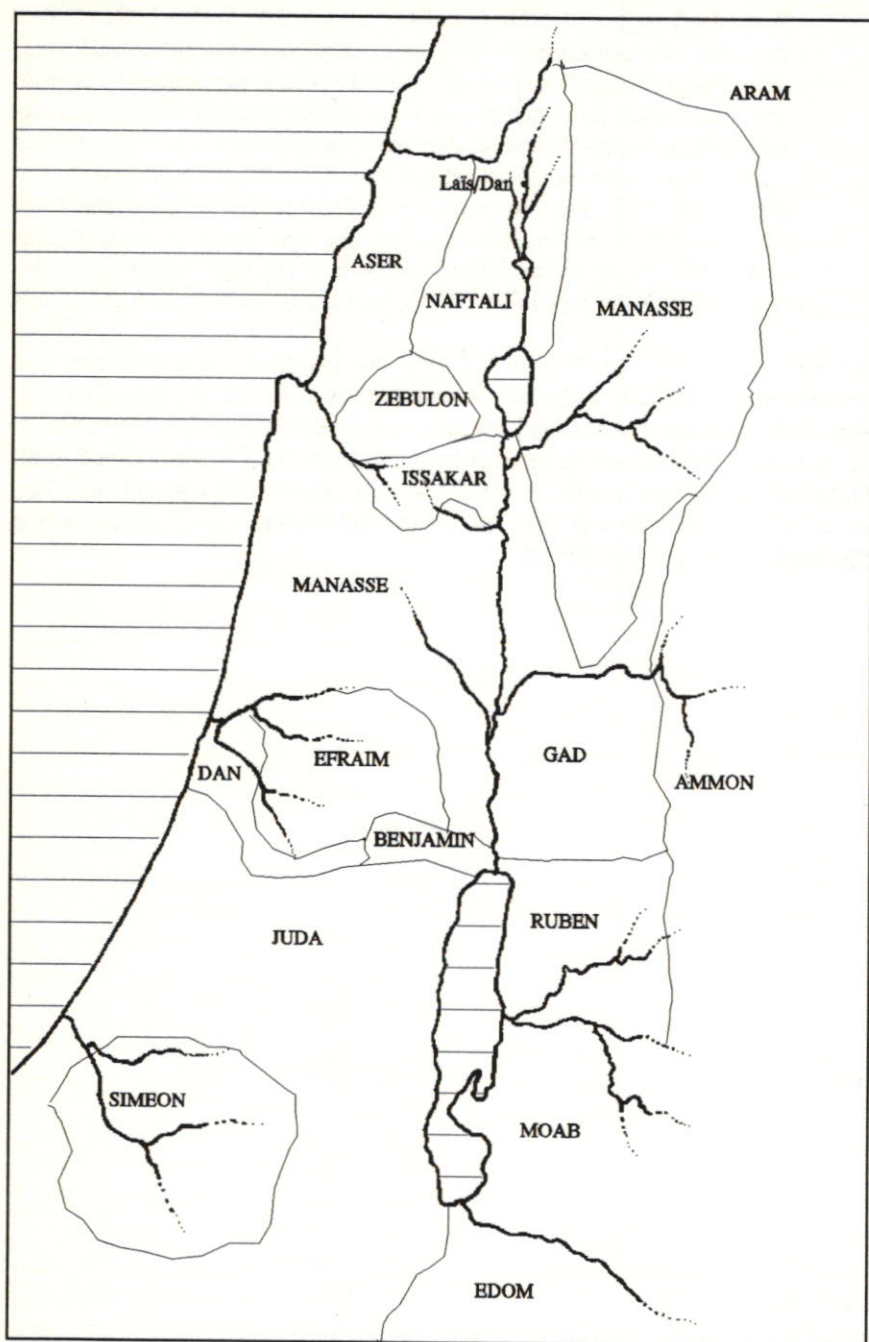
Maar het verwijt dat Jozua volgens hoofdstuk 18 tot het volk richt: dat zij 'te slap blijven om het land in bezit te nemen dat de HERE, de God van jullie vaders, jullie gegeven heeft', komt meer in de buurt van wat de HERE volgens Num. 33:53-56 tot Mozes zei, kort voor de intocht:

Jullie zullen het land in bezit nemen en daarin wonen, want aan jullie heb

Ik het land gegeven om het in bezit te nemen. Dan zullen jullie het land door het lot onder elkander als erfdeel toewijzen naar jullie geslachten: voor een groot (geslacht) zullen jullie het erfdeel groot maken, en voor een klein zullen jullie het erfdeel klein maken; waarop voor hen het lot valt, dat zal ieders eigendom zijn; naar de stammen van jullie vaderen zullen jullie onder elkaar het erfdeel toewijzen. Maar als jullie de bewoners van het land niet voor jullie uit verdrijven, dan zullen degenen die jullie van hen overlaten, tot dorens in jullie ogen en tot prikkels in jullie zijden zijn, en zij zullen jullie benauwen in het land waarin jullie dan wonen. En Ik zal met jullie net zo doen als Ik gedacht had met hen te doen.

De relatie van Joz. 13-23 met het slot van het boek Numeri wordt ook onderstreept door een groot aantal overeenkomsten: de in Num. 34:1-12 genoemde grenzen van het land kwamen ter sprake in Joz. 11. Nu is dan de verdeling van het land aan de orde, zoals die in Num. 34:13-29 wordt genoemd. Daar was ook al sprake van de steden van de Levieten (35:1-8; vgl. Joz. 21), de vrijsteden (35:9-34; vgl. Joz. 20) en van het erfdeel voor de dochters van Selofchad (36; vgl. Joz. 17:3-4).

DE TWAALF STAMMEN

Afb. 4: De twaalf stammen

Inleiding op de verdeling van het land

13:1-7

13

- 1 Toen Jozua oud en op jaren gekomen was, zei de HERE tot hem: 'Je bent oud en op jaren en er is nog zeer veel land overgebleven om in bezit te nemen.
- 2 Dit is het land, dat overgebleven is: alle landstreken van de Filistijnen en alles van de Gesurieten
- 3 – van de Sichor aan de oostzijde van Egypte af tot aan het gebied van Ekron noordwaarts wordt het tot het land van de Kanaänieten gerekend – (en verder het land van) de vijf koningen van de Filistijnen: van Gaza, van Asdod, van Askelon, van Gat en van Ekron; en (het land van) de Awwieten
- 4 in het zuiden;
het gehele land van de Kanaänieten en Meara, dat aan de Sidoniërs behoort, tot Afek toe, tot het gebied van de Amorieten
- 5 en het land van de Giblieten en de gehele Libanon in het oosten, van Baäl-Gad aan de voet van het gebergte Hermon tot de weg naar Hamat;
- 6 alle bergbewoners, van de Libanon tot Misrefot-Maïm toe; alle Sidoniërs. Ik zal hen verdrijven voor de Israëlieten. Laat het maar (door het lot) aan Israël toevallen tot een erfdeel, zoals Ik je geboden heb.
- 7 Nu dan, verdeel dit land ten erfdeel onder de negen stammen en de halve stam Manasse. [Vanaf de Jordaan tot de Grote Zee in het westen zul je het hun geven. De Grote Zee is de grens.]'

HET TWEEDE DEEL van het boek Jozua begint net als het eerste met een opdracht van de HERE. En evenals in het eerste hoofdstuk markeert dit spreken een overgang in Israëls geschiedenis. In Joz. 1 ging het over de overdracht van het leiderschap van Mozes op Jozua. Inmiddels heeft Jozua de Godegeven opdracht uitgevoerd. Nu wordt langzamerhand – Jozua leeft nog – de verantwoordelijkheid overgedragen op de stammen. Hier is het nog wel Jozua die de opdracht krijgt. Maar het wordt steeds duidelijker dat er ook initiatief van het volk verwacht wordt. In hoofdstuk 18 blijkt dat men niet langer passief mag blijven wachten tot er wat gebeurt. En helemaal duidelijk wordt het in de slot-hoofdstukken van het boek, als Jozua het volk uitdaagt om een keuze te maken. Daar, in hoofdstuk 24, komen we ook te weten hoe oud Jozua dan wel was. Volgens 24:29 stierf Jozua, nadat het land was verdeeld, op honderdentienjarige leeftijd. Een rustige oude dag was hem evenmin als Mozes niet vergund. Er moet nog veel geregeld worden. De melding van het 'zeer vele land' dat nog in bezit genomen moet worden, geeft de ernst van de situatie wel aan. Jozua mag niet rusten voordat de toekomst van zijn volk verzekerd is. Het doet denken aan wat in Gen. 24 over Abraham wordt verteld. Ook hij was 'oud en op jaren gekomen' (letterlijk staat er, net als in Joz. 13:1, 'op dagen gekomen') en rijk gezegend. Maar ook Abraham moet zich nog wel zorgen maken over de goede voortgang, opdat de verkregen gaven in de toekomst niet verspeeld worden. In zijn geval is dat de zorg om de juiste huwelijkspartner voor zijn zoon Isaäk.

In Joz. 13:1-7 lijken er twee teksten door elkaar te lopen. De opdracht van de HERE aan Jozua in vs. 1 heeft zijn logische vervolg in vs. 7. Het gaat om de toewijzing van alles wat veroverd is aan de verschillende stammen. In vs. 2-6 gaat het daarentegen over land dat nog niet is veroverd. Hoogstwaarschijnlijk hebben we hier te maken met een latere redactie van de tekst, die een al te rooskleurige voorstelling van zaken wilde vermijden. Men zou immers de indruk hebben kunnen krijgen dat heel het land was veroverd en dat er nu verder geen vuiltje meer aan de lucht was. De verdere geschiedenis van Israël bewijst echter het tegendeel. Er is een voortdurende en in veel opzichten bedreigende invloed gebleven van niet-Israëlitische volken, zoals de Kanaänieten en de Filistijnen. Deze bescheidener visie op de verovering van het land en daarmee samenhangende waarschuwing bereikt in het boek Jozua zijn hoogtepunt in hoofdstuk 23. Daarin wordt de hele thematiek nog eens opgepakt, ingeleid met dezelfde woorden als waarmee dit deel van het boek in 13:1 begint: 'toen Jozua oud en op jaren gekomen was'.

In 13:2-6 worden in grote lijnen twee niet veroverde stukken omschreven: het gebied in het zuidwesten, waar de Filistijnen de baas bleven (vs. 2-3), en het gebied in het noorden en noordwesten, dat tot de invloedssfeer van de Feniciërs behoorde (vs. 4-6). In vs. 6 wordt er nog wel heel nadrukkelijk de belofte aan verbonden dat God deze volken zal verdrijven. Die belofte wordt in 23:5 herhaald, maar er blijkt dan wel de voorwaarde aan verbonden te zijn dat Israël een duidelijke keuze moet maken voor zijn God en tegen de andere volken. Aan het slot van vs. 7 is tussen vierkante haken de tekst van de Griekse vertaling toegevoegd. In de Hebreeuwse tekst lijken er namelijk enkele woorden te zijn weggevallen. De aanvulling is noodzakelijk voor het onderscheid tussen de twee halve stammen van Manasse. In de overgeleverde Hebreeuwse tekst lijkt het alsof het in vs. 8 om dezelfde helft van deze stam gaat als in vs. 7, terwijl we juist moeten onderscheiden tussen de ene helft ten oosten van de Jordaan (vs. 7) en de andere, die zijn deel ten westen van de Jordaan moest krijgen (vs. 8).

De verdeling van het Overjordaanse

13:8-33

13

- 8 [Deze twee stammen en de halve stam van Manasse] – met hem de Rubenieten en de Gadieten – hebben hun erfdeel ontvangen, dat Mozes hun gegeven had aan de overzijde van de Jordaan, in het oosten, zoals Mozes, de knecht van de HERE, het hun gegeven had:
- 9 van Aroër af, dat aan de oever van de beek Arnon ligt, de stad, die aan de middenloop der beek ligt, en de gehele hoogvlakte, van Medeba tot Dibon;
- 10 en alle steden van Sichon, de koning der Amorieten, die te Chesbon regeerde tot aan het gebied der Ammonieten;
- 11 verder Gilead en het gebied der Gesurieten en van de Maäkatieten, en ook het gehele Hermongebergte en geheel Basan tot Salka toe,
- 12 het gehele koninkrijk van Og in Basan, die te Astarot en Edrei regeerde: deze was de laatst overgeblevene van de Refaïeten, die Mozes verslagen en verdreven had.
- 13 Maar de Israëlieten hebben de Gesurieten en de Maäkatieten niet verdreven, zodat Gesur en Maäkat te midden van Israël zijn blijven wonen tot op vandaag.
- 14 Alleen aan de stam van de Levieten gaf Hij geen erfdeel: de vuuroffers van de HERE, de God van Israel, zijn voor hem het erfdeel, zoals Hij hem beloofd had.
- 15 Mozes had aan de stam van de Rubenieten (ter verdeling) onder hun geslachten (het volgende) gegeven:
- 16 zij verkregen het gebied van Aroër af, dat aan de beek Arnon ligt, de stad, die aan de middenloop der beek ligt, en de gehele hoogvlakte bij Medeba;
- 17 Chesbon en al zijn steden, die op de hoogvlakte liggen: Dibon, Bamot-Baäl, Bet-Baäl-Meon,
- 18 Jahasa, Kedemot, Mefaät,
- 19 Kirjataïm, Sibma, Seret-Hassachar op de berg van de vallei,
- 20 Bet-Peor, de hellingen van de Pisga, Bet-Hajjesimot,
- 21 en verder alle steden op de hoogvlakte en van heel het rijk van Sichon, de koning van de Amorieten, die te Chesbon regeerde; hem had Mozes verslagen tegelijk met de vorsten van Midjan: Ewi, Rekem, Sur, Chur en Reba, vazallen van Sichon, die in het land woonden.
- 22 Ook Bileam, de zoon van Beor, de waarzegger, hadden de Israëlieten met het zwaard gedood, tegelijk met degenen, die zij versloegen.
- 23 Zo vormde voor de Rubenieten de Jordaan met het oeverland de grens. Dit was het erfdeel van de Rubenieten (ter verdeling) onder hun geslachten, de steden en haar dorpen.
- 24 Verder had Mozes aan de stam Gad, aan de Gadieten (ter verdeling) onder hun geslachten (het volgende) gegeven:
- 25 zij verkregen het gebied van Jazer en alle steden van Gilead, en verder het halve land van de Ammonieten tot aan Aroër, dat tegenover Rabba ligt,
- 26 namelijk van Chesbon af tot Ramat-Hammispe en Betonim toe, en van Machanaïm af tot aan het gebied van Lidbir;

- 27 en in de vallei: Bet-Haram, Bet-Nimra, Sukkot en Safon, de rest van het koninkrijk van Sichon, de koning van Chesbon; de Jordaan met het oeverland, tot aan het uiteinde van het meer van Kinneret, aan de overzijde van de Jordaan, in het oosten.
- 28 Dit was het erfdeel der Gadieten (ter verdeling) onder hun geslachten, de steden en haar dorpen.
- 29 Ook had Mozes aan de halve stam Manasse, bestemd voor de halve stam van de Manassieten (ter verdeling) onder hun geslachten (het volgende) gegeven:
- 30 hun gebied strekte zich uit van Machanaïm af: geheel Basan, het gehele rijk van Og, de koning van Basan, en al de dorpen van Jaïr, die in Basan zijn, zestig nederzettingen;
- 31 verder waren half Gilead, Astarot en Edreï, de koningssteden van Og in Basan, voor de kinderen van Makir, de zoon van Manasse, en wel voor de helft der Makirieten (ter verdeling) onder hun geslachten.
- 32 Dit zijn de erfdelen, die Mozes toegewezen had in de velden van Moab, aan de oostzijde van de Jordaan bij Jericho.
- 33 Maar aan de stam Levi gaf Mozes geen erfdeel: de HERE, de God van Israël, is zelf hun erfdeel, zoals Hij hun beloofd had.

VOOR DE VOLLEDIGHEID wordt hier weer eens het overjordaanse gebied genoemd. Veel van de namen zijn inmiddels al wel bekend uit hoofdstuk 12. En eerder kwam de verdeling van het overjordaanse al ter sprake in Num. 32 en Deut. 3. In Joz. 13 wordt vergeleken met deze teksten een vollediger opsomming gegeven.

Dit gedeelte bestaat uit twee min of meer parallelle passages: vs. 8-14 en vs. 15-33. In de Griekse vertaling is dit nog duidelijker te zien. Daar is aan het eind van vs. 14 een zin ingevoegd, die we ook vinden aan het slot van vs. 32: 'En dit zijn de erfdelen die Mozes toegewezen had aan de Israëlieten in de velden van Moab, aan de overzijde van de Jordaan bij Jericho.' Beide passages bevatten een beschrijving van het gebied, eindigend met een opmerking over de Leviëten. Vermoedelijk beschikte(n) de schrijver(s) hier over meer dan één bron en zijn de gegevens niet tot één nieuwe lijst verwerkt, maar na elkaar weergegeven. De overjordaanse stammen en de stam van de Leviëten zijn hier samengenomen, omdat ze allen een bijzondere positie innemen. De Leviëten worden steeds even genoemd (vs. 14, 33; zie ook 14:4) om maar aan te geven dat deze zo belangrijke stam niet wordt vergeten. Maar zij nemen vanwege hun binding aan de eredienst nu eenmaal een bijzondere positie in. Daarbij komt het aardse bezit op de tweede plaats. In zoverre zijn zij een voorbeeld voor de discipelen van Jezus Christus, want zij werden door Hem uitgezonden met de opdracht:

Jullie mogen je niet van goud of zilver of koper in je gordels voorzien, van geen reiszak voor onderweg, geen twee hemden, geen sandalen, geen staf, want de arbeider is zijn voedsel waard (Mat. 10:9-10).

Toch krijgen ook de Leviëten na de verdeling van het land onder de overige stammen hun eigen vaste plaats (zie hoofdstuk 21).

Wat de overjordaanse stammen betreft moet worden opgemerkt dat er op allerlei manieren veel moeite aan is besteed om ze bij het volk te betrekken en betrokken te houden. Dat lazten we al in het eerste hoofdstuk (1:12-18) en dat zal ook in hoofdstuk 22 weer blijken.

Het Overjordaanse behoorde eigenlijk ook niet tot het beloofde land. Als Mozes kort voor zijn dood vanaf de Nebo nog een blik mag werpen op het beloofde land, dan is dat het land 'aan de overzijde', dus ten westen van de Jordaan (Deut. 34:1-4). We zien ook in de latere geschiedenis van Israël dat er voor de stammen ten oosten van de Jordaan geen rol van betekenis is weggelegd. Het Overjordaanse is hooguit een gebied waar je nog naar toe kon vluchten in tijden van nood, zoals David deed naar Machanaïm (2 Sam. 17:24). Deze plaats wordt ook genoemd in Joz. 13:26, samen met het nabijgelegen Lidbir. Dat wordt als Lo-Debar genoemd in 2 Sam. 9:4 als de plaats waar nog ruimte is voor het restant van de afgeschreven familie van Saul.

Het feit dat er zoveel aandacht gegeven wordt aan het Overjordaanse, zouden we kunnen uitleggen als aanwijzing van de moeite die men moest doen om dit gebied met zijn bewoners bij Israël te betrekken. Maar we mogen niet uit het oog verliezen dat wat hier geschreven staat, goed past in de lijn die al vanaf het begin van het boek Jozua is gevolgd: Jozua treedt in de voetsporen van Mozes. Dat betekent dat er geen wezenlijk onderscheid is of mag komen tussen het gebied dat onder leiding van Mozes werd veroverd en toegewezen, en het gebied dat men onder Jozua binnentrok en verdeelde. We vinden dat ook aangegeven in de vrijwel letterlijke herhaling van 13:32 in 14:1, de inleiding op de verdeling van het land ten westen van de Jordaan door Jozua. Hij doet dus niets anders dan wat zijn voorganger deed.

Het gaat het kader van dit commentaar te buiten om alle genoemde grenzen na te trekken en alle vermelde plaatsen te localiseren. Hier zij nog slechts gewezen op enkele details waar men over heen zou kunnen lezen. Om te beginnen is er de vermelding van de namen Gilead (vs. 11) en Makir, de zoon van Manasse (vs. 31). Deze namen komen we later weer tegen in 17:1-3. Gilead blijkt dan ook een persoon aan te kunnen duiden en niet alleen, zoals in dit hoofdstuk, een landstreek. De precieze relatie tussen de genoemde personen en gebieden blijkt heel moeilijk aan te geven. Bij hoofdstuk 17 zal daar verder op worden ingegaan. Hier kan al vast worden opgemerkt dat de in 13:31 genoemde toewijzing van een stuk land 'aan de kinderen van Makir' wel wordt opgevat als aanwijzing voor het bestaan van een bevolkingsgroep die oorspronkelijk los stond van de stam Manasse, waarmee zij nu verbonden is. Door een later geconstrueerde familiere-latie werd die bij één van de twaalf stammen ondergebracht. Het motief voor zo'n herschrijving van de geschiedenis moeten we zoeken in de wens om steeds van een twaalfstal stammen te kunnen blijven spreken. Dat getal staat immers voor de juist ook in het boek Jozua zo benadrukte eenheid en saamhorigheid van het volk Israël. De indruk dat Makir op deze manier is 'ondergebracht', wordt versterkt door de merkwaardige weergave van dit vers in de Griekse vertaling:

'aan de zonen van Makir, de zonen van Manasse, aan de helft van de stam van de zonen van Makir, de zonen van Manasse.'

De vermelding van Bileam in vs. 22 valt in dit hoofdstuk enigszins uit de toon. We zouden de herinnering aan de gebeurtenissen beschreven in Num. 22-24 eerder in één van de voorafgaande hoofdstukken hebben verwacht. Doch daar ontbreekt die. Alleen in het afsluitende hoofdstuk wordt Bileam genoemd (24:9-10). Het lijkt erop alsof we in 13:22 te maken hebben met een aanvulling op grond van een vergelijking met Num. 31:8. Daarbij ging het dan niet zozeer om een poging om een zo volledig mogelijke weergave van de gebeurtenissen uit het verleden te geven. De vermelding van de overwinning op deze van magische krachten vervulde man onderstreept ook dat Israël tegen meer dan gewone menselijke machthebbers had te strijden.

Inleiding op de verdeling van het land ten westen van de Jordaan

14:1-5

14

- 1 Dit nu zijn de erfdelen, die de Israëlieten in het land Kanaän ontvangen hebben, die de priester Eleazar, Jozua, de zoon van Nun, en de familiehoofden van de stammen aan de Israëlieten ten erfdeel gegeven hebben;
- 2 het erfdeel van een ieder door het lot, zoals de HERE via Mozes geboden had wat betreft de negen en een halve stam.
- 3 Want Mozes had aan twee en een halve stam een erfdeel gegeven aan de overzijde van de Jordaan, maar aan de Leviëten had hij in hun midden geen erfdeel gegeven.
- 4 Want de Jozefieten vormden twee stammen, Manasse en Efraïm. En men gaf aan de Leviëten geen aandeel in het land, maar steden om te bewonen met weidegronden voor hun vee en hun have.
- 5 Zoals de HERE Mozes geboden had, zo hebben de Israëlieten gehandeld, toen zij het land verdeelden.

NA DE INLEIDING op de verdeling van het land zoals die in hoofdstuk 13 werd gegeven, hebben we hier opnieuw een passage in algemene bewoordingen over dit onderwerp. Maar de zaak is nu wat meer toegespitst: het zal nu nog slechts over het land ten westen van de Jordaan gaan. En dat land neemt toch een bijzondere positie in. Al bij het vorige hoofdstuk werd opgemerkt dat het Oostjordanland er toch min of meer bij hangt. De hier gegeven inleiding correspondeert met 19:51, dat met dezelfde woorden de verdeling afsluit.

De vijf verzen aan het begin van hoofdstuk 14 vertonen duidelijk sporen van redactie. Het lijkt erop alsof verschillende schrijvers het noodzakelijk achtten om op deze plaats verhelderende opmerkingen te maken. Zo wordt in vs. 3 nog eens uitgelegd hoe het tot dat aantal van negen en een halve stam kwam. En in vs. 4-5 worden daar dan weer enkele aanvullingen op gegeven. Om elk misverstand rond het traditionele twaalfstal stammen te voorkomen worden de betreffende stammen weer met name genoemd en wordt ook de positie van Leviëten nader uitgelegd. Voor alle zekerheid wordt er dan nog eens aan toegevoegd dat alles geheel volgens de door God via Mozes gegeven regels geschiedde.

De aanvullingen zijn herkenbaar aan het herhaalde 'want' en aan de verschillen in formulering. In vs. 1-3 is sprake van het 'erfdeel', in vs. 4-5 van 'aandeel'. En terwijl in vs. 2 sprake is van Gods gebod 'via Mozes', is in vs. 5 het 'via' weggelaten.

Nu de verdeling van het land aan de orde is wordt de uitdrukking 'het land Kanaän' gebruikt. Eerder kwamen we dat alleen in 5:12 tegen. Verder was het land steeds verbonden met de namen van een hele rij volkeren, waaronder de Kanaänieten. Maar die volkeren zijn nu verslagen. Er rest nog slechts één naam. Voor het eerst komen we nu ook in het boek Jozua de priester Eleazar tegen.

Deze zoon van Aäron had ook al met Mozes gewerkt aan de verdeling van het beloofde land. Dat vinden we beschreven in Num. 26 (met name vs. 52-56; vgl. ook Num. 33:54 en 34:13-29). In Joz. 14 wordt daarop nu teruggegrepen en in het vervolg wordt het verder uitgewerkt.

Hoe men bij die verdeling door middel van het lot precies te werk is gegaan, is moeilijk vast te stellen. Uit Num. 26 blijkt dat er ook rekening gehouden werd met de grootte van de stammen. Het mocht niet gebeuren dat een grote stam een relatief klein gebied kreeg toegewezen of andersom. Niet voor niets gaat daar aan de opdracht tot verdeling een uitgebreide volkstelling vooraf. In Joz. 18 lezen we dat al van tevoren het grondgebied in bepaalde stukken werd verdeeld. Niet alles werd dus aan het lot overgelaten. Wellicht stonden de grenzen van de stammen van tevoren al min of meer vast en betrof de loting in de eerste plaats de toewijzing van stukken land aan de families binnen de stamgebieden. Bij de indeling van het land heeft men zich ook laten leiden door de natuurlijke grenzen. Heel vaak worden die genoemd. De afsluitende opmerking in 19:49, waarin sprake is van de verdeling van het land 'overeenkomstig zijn grenzen', wijst ook in die richting.

Bij dit alles moeten we wel bedenken dat het hier gaat om een ideële gang van zaken. In de praktijk zal het bij het in bezit nemen van het land anders zijn toegegaan. In ieder geval moeten we ons dat voorstellen als een veel geleidelijker en langduriger proces. Het consequente spreken over het land als het via loting door God toegewezen erfdeel getuigt intussen wel van een duidelijke visie op dit land: het is een Godsgeschenk.

Ten aanzien van de Levieten wordt er in het aanvullende vers 5 wat meer informatie gegeven. Tot dusver was er slechts sprake van dat de Levieten moesten leven van de inkomsten die samenhangen met de eredienst: 'de vuuroffers van de HERE, de God van Israël, zijn hem ten erfdeel' (13:14; vgl. Deut. 18:1) en 'de HERE, de God van Israël, is zelf hun erfdeel' (13:33). Daar wordt nu aan toegevoegd dat de Levieten steden zullen krijgen om in te wonen, met de bijbehorende landerijen om van te leven.

Overigens zien we in het Oude Testament hoe deze woorden ook een andere betekenis konden krijgen. Zo lezen we in Ps. 16:5-6:

O Here, mijn erfdeel en mijn beker,
U zelf bestendigt wat het lot mij toeweest.
De meetsnoeren vielen mij in liefelijke dreven,
ja, mijn erfdeel bekoort mij.

Hier beroemt iemand zich niet op de vele goederen of land die hij kreeg, maar op de rijkdom van het bij God mogen zijn.

Zeker ook omdat we de situatie van de dichter van deze Psalm niet kennen, mogen we deze teksten niet tegen elkaar uitspelen of afwegen. En niet alleen in Ps. 16, maar ook in het boek Jozua wordt het bezit van het aardse goed gerelativeerd: door steeds te wijzen op de relatie tussen het gegeven land, de God die het geeft, en het volk dat het ontvangt. En die relatie is steeds in beweging.

Het erfdeel van Kaleb

14:6-15

14

- 6 De Judeeërs kwamen naar Jozua in Gilgal en Kaleb, de zoon van Jefunne, de Kenizziet, zei tegen hem: 'Jij weet van het woord, dat de HERE tot Mozes, de man Gods, over mij en jou in Kades-Barnea gesproken heeft.
- 7 Veertig jaar was ik oud, toen Mozes, de knecht des Heren, mij van Kades-Barnea uitzond om het land te verspieden; en ik kwam bij hem terug met het verslag zoals ik dat op mijn hart had.
- 8 Terwijl de broeders die met mij opgetrokken waren, het volk de schrik om het hart lieten slaan, bleef ik geheel achter de HERE, mijn God, staan.
- 9 En Mozes heeft op die dag gezworen: "Het land dat jij hebt betreden zal zeker voor jou en je zonen tot een erfdeel zijn, omdat je geheel achter de HERE, mijn God, bent blijven staan."
- 10 En nu, zie, de HERE heeft mij in het leven behouden, zoals Hij beloofd heeft. Het is vijfenveertig jaar geleden dat de HERE dit woord tot Mozes gesproken heeft; (de tijd) dat Israël in de woestijn rondgetrokken heeft. En nu, zie, ik ben heden vijftachtig jaar oud.
- 11 Maar ik ben vandaag de dag nog even sterk als toen Mozes mij uitzond; de kracht die ik toen had om te strijden en om uit en in te gaan, heb ik nu nog.
- 12 Nu dan, geef mij dit bergland waarvan de HERE indertijd sprak, want jij zelf hebt toen gehoord dat daar Enakieten zijn met grote, versterkte steden; wellicht zal de HERE met mij zijn en zal ik hen verdrijven, zoals de HERE gesproken heeft.'
- 13 Toen zegende Jozua hem en hij gaf aan Kaleb, de zoon van Jefunne, Hebron ten erfdeel.
- 14 Daarom is Hebron het erfdeel van Kaleb, de zoon van Jefunne, de Kenizziet, tot op de dag van vandaag, omdat hij geheel achter de HERE, de God van Israël, is blijven staan.
- 15 De naam van Hebron was eertijds Kirjat-Arba; deze Arba was onder de Enakieten de grootste man.
En het land rustte van de strijd.

HET DUURT NOG even voordat we aan de nu al enige malen aangekondigde verdeling van het beloofde land tussen de stammen toekomen. Er is eerst nog een andere zaak die afgehandeld moet worden. Dit vertraagde tempo doet denken aan de manier waarop in de eerste hoofdstukken de verovering van het land werd beschreven. Voordat er daadwerkelijk sprake was van een confrontatie met de bewoners van Kanaän, kwamen eerst een aantal principiële zaken aan de orde. En daar werd dan ook nog ruim aandacht aan besteed.

Iets dergelijks gebeurt ook in het tweede deel van het boek Jozua, als het gaat om de verdeling van het land. De opdracht daartoe van God aan Jozua staat aan het begin van hoofdstuk 13. Maar daarna wordt eerst duidelijk gemaakt dat de stammen die ten oosten van de Jordaan hun grond hebben gekregen, volop meetellen. Tegelijkertijd wordt daarbij ook nog eens onderstreept dat Jozua in

de voetsporen van Mozes treedt. En nu wordt dan ook nog eerst aandacht voor Kaleb gevraagd. Dat valt des te meer op, daar Kaleb en zijn erfdeel ook vermeld worden in het hoofdstuk gewijd aan Juda (15:13-19). Er moet dus een speciale reden voor zijn geweest om hem hier apart te nemen.

Om te beginnen is dat de ooit aan Kaleb gedane belofte vanwege de rol die hij samen met Jozua speelde bij de eerste verkenning van het land (Num. 13-14). Daarop en met name ook op wat daarover staat in Deut. 1:34-36 grijpt dit tekstgedeelte terug. Veel eerder dan de rest van het volk had hij begrepen dat over de gave van het land niet getwijfeld hoefde te worden. Daarom gaat hij ook nu voor bij de verdeling van het land.

Ook Jozua vervult in dezen een uitzonderingspositie. Ook zijn familie krijgt apart een grondstuk toegewezen. Dat wordt dan helemaal aan het slot van de verdeling van het land gemeld (19:49-50). Zo vormen de twee voormalige verspieders, die zich onderscheiden hadden door hun vertrouwen op God, als het ware de voor- en achterhoede van het volk.

Het gaat hier dus niet alleen om de vervulling van een nog uitstaande belofte. Kaleb wordt hier ook ten voorbeeld gesteld. Niet voor niets wordt enkele malen herhaald dat hij door dik en dun achter de HERE bleef staan. Van Salomo wordt later met precies dezelfde woorden verteld dat dit er juist bij hem aan ontbrak (1 Kon. 11:6). Hij kon, zo staat er, wat dat betreft de vergelijking met zijn vader David niet doorstaan, maar ook aan Kaleb had hij dus een voorbeeld kunnen nemen.

Kaleb is ook voorbeeldig als het gaat om zijn houding ten opzichte van het in hoofdstuk 13 genoemde feit dat er nog zoveel strijd geleverd zal moeten worden, voordat het land werkelijk veroverd is. Hij durft de confrontatie aan. En daarbij is hij niet overmoedig en weet hij dat Gods bijstand niet vanzelfsprekend is: 'Misschien zal de HERE met mij zijn' (vs. 12). Dit is geen gebrek aan vertrouwen, want dat mag je Kaleb gezien zijn verleden niet verwijten. Het geeft veeleer aan dat hij beseft dat in de relatie met de HERE geen automatismen bestaan, en dat het vaak beter is om je te bezinnen op de vraag wat er van de mens verwacht wordt.

Het erfdeel van Kaleb ligt midden in het gebied van de Judeeërs. Wat dat betreft is het niet vreemd dat die stam aan het begin van dit gedeelte genoemd wordt. Maar zoals het er nu staat lijkt dat een formaliteit. Het is meer een opmerking voor de duidelijkheid: om nog eens goed aan te geven waar de Kalebiëten thuishoren. Dit lijkt erop te wijzen dat de oorsprong van deze bevolkingsgroep wel eens ergens anders zou kunnen liggen. Al eerder stuitte we op de neiging om de geschiedenis van het ontstaan van Israël enigszins aan te passen aan de wens om binnen het aantal van twaalf stammen te blijven. In Ri. 1:10 zien we dat de zelfstandigheid van Kaleb nog verder teruggedrongen is. Volgens die tekst is het Juda die Hebron veroverde.

Wat betreft de herkomst van Kaleb vinden we een interessante opmerking in

Gen. 15:18-21:

Te dien dage sloot de HERE een verbond met Abram: aan jouw nageslacht zal Ik dit land geven, van de rivier van Egypte tot de Grote Rivier, de rivier de Eufraat: de Keniet, de Kenizziet, de Kadmoniet, de Hethiet, de Perizziet, de Refaïeten, de Amoriet, de Kanaäniet, de Girgasiet en de Jebusiet.

Hier worden de Kenizzieten, waartoe ook Kaleb behoort, gerekend tot de oorspronkelijke bevolking van het beloofde land. Ook de naam Kaleb zou men als een aanwijzing in die richting kunnen beschouwen. Letterlijk betekent die naam 'hond', een vaak gebruikte neerbuigende aanduiding van de dreigende vijand (vgl. Ps. 22:17,21 en 59:6-7). Dat zou betekenen dat Kaleb op één lijn komt te staan met een andere buitenstaander die in dit boek eveneens een vooraanstaande plaats krijgt: Rachab. Ook van haar en haar familie wordt verteld hoe het komt dat zij 'tot op de dag van vandaag' temidden van de Israëlieten hun plaats hadden (6:25).

Uit Joz. 2 weten we hoe Rachab vertelde dat bij de Kanaänieten de schrik om het hart geslagen was (letterlijk: het hart was versmolten; 2:11). Dezelfde uitdrukking komen we nu ook hier tegen. Hetzelfde was Israël overkomen als gevolg van de berichtgeving van de tien verspieders naast Kaleb en Jozua (vs. 8). Daar wordt tegenovergesteld wat Kaleb op zijn hart had (vs. 7). Deze verzen zijn hier zo letterlijk mogelijk vertaald om dit woordspel met 'hart' weer te geven.

Net als bij zijn voormalige collega-verspieder Jozua wordt aandacht gegeven aan de hoge leeftijd van Kaleb. In tegenstelling tot 13:1 staan er nu ook getallen bij. Kaleb is al vijfentachtig (vs. 10). Uit de gegeven optelling blijkt dat sinds het begin van de intocht al vijf jaar verstreken zijn. Dat lijkt in tegenstelling met het beeld van de voortvarende verovering, zoals die in de voorafgaande hoofdstukken is geschilderd. Maar ook in 11:18 was al sprake van een 'lange tijd' van strijd met de koningen van Kanaän. Het past ook wel bij de strijdlustige woorden van Kaleb in vs. 11 over een nog steeds doorgaand gevecht. Kaleb geeft aan dat hij ondanks zijn hoge leeftijd nog niets heeft ingeboet aan vitaliteit (vs. 11). Tegelijkertijd geeft hij aan dat die strijdlust nog hard nodig is. En daarbij gaat het niet alleen om brute kracht, maar ook om ervaring (met het 'in- en uitgaan'; vgl. 1 Kon. 3:7).

De rolverdeling tussen Kaleb en Jozua is hier heel anders dan in Num. 13-14. Dat zal ook de reden zijn waarom Kaleb in zijn weergave van wat er toen gebeurd is, Jozua grotendeels buiten beschouwing laat. Jozua heeft nu immers min of meer de positie van Mozes overgenomen. En als opvolger van Mozes geeft hij Kaleb nu zijn zegen. Net zoals Mozes dat volgens Deut. 33 deed aan alle stammen.

Het laatste vers van dit hoofdstuk herhaalt de opmerking uit 11:23: 'En het land rustte van de strijd'. Die herhaling is niet zonder zin. Zij geeft aan dat we nu pas toekomen aan de uitwerking van wat in 11:23 vóór deze woorden staat:

‘Toen Jozua het gehele land veroverd had ... gaf Jozua het aan Israël ten erfdeel’. Dat kan pas goed gebeuren als duidelijk is wat daarbij centraal staat: God, die zijn beloften nakomt, zoals blijkt uit het feit dat de Kalebieten ‘tot op de dag van vandaag’ in Hebron wonen, en van de kant van Israël het vertrouwen en de moed, zoals betoond door Kaleb. Bij die tijdsaanduiding ‘tot op de dag van vandaag’ zullen we in eerste instantie moeten denken aan de vroege koningstijd. En in die tijd was Hebron vooral bekend, omdat David er zijn carrière als koning begonnen was (2 Sam. 2). Gezien de band met Kaleb moet dat als een passende omgeving zijn ervaren.

De grenzen van Juda's erfdeel

15:1-12

15

- 1 En dit is (wat) het lot (toedeelde) aan de stam der Judeeërs (ter verdeling) onder hun geslachten: (het gebied dat zich uitstrekt) tot aan het gebied van Edom, tot aan de woestijn Sin naar het zuiden toe, in het uiterste zuiden.
- 2 Hun zuidgrens liep van het einde van de Zoutzee af, vanaf de landtong die zich in zuidelijke richting uitstrekt;
- 3 kwam dan uit zuidelijk van de Schorpioenenpas, liep vervolgens naar Sin en liep op tot zuidelijk van Kades-Barnea, liep dan langs Chesron, liep op naar Adar, boog naar Karka,
- 4 vervolgens naar Asmon, om uit te komen bij de Beek van Egypte, waar de grens aan de zee eindigt. Dit zal voor jullie de zuidgrens zijn.
- 5 De oostgrens was de Zoutzee tot aan de monding van de Jordaan. De grens aan de noordzijde begon bij de landtong in de zee, bij de monding van de Jordaan;
- 6 de grens liep op naar Bet-Chogla, liep noordelijk van Bet-Araba, en dan liep de grens op naar de rots van Bohan, de zoon van Ruben;
- 7 vervolgens ging de grens omhoog naar Debir vanuit het dal Achor, vanwaar zij noordwaarts boog naar Gilgal tegenover de bergpas van Adummim, ten zuiden van de beek. Dan liep de grens verder naar de wateren van En-Semes, om te eindigen bij En-Rogel.
- 8 Vervolgens liep de grens op naar het dal Ben-Hinnom, naar de zuidelijke berghelling van de Jebusieten – dat is Jeruzalem – en liep de grens omhoog naar de top van de berg die westelijk tegenover het dal Ben-Hinnom aan het noordelijke uiteinde van de vallei der Refaïeten ligt.
- 9 Dan boog de grens van de top van de berg om naar de bron van Neftoach en kwam uit bij Ijjim op het gebergte van Efron; dan boog de grens om naar Baäla, dat is Kirjat-Jearim.
- 10 Vervolgens boog de grens van Baäla westwaarts naar het gebergte Seïr, dan noordwaarts naar de bergrug van Jearim, dat is Kesalon, daalde af naar Bet-Semes en liep naar Timna.
- 11 Dan kwam de grens noordwaarts uit bij de bergrug van Ekron; de grens boog vervolgens om naar Sikkaron, liep naar de berg van Baäla, en kwam uit bij Jabneël, terwijl de grens bij de zee eindigde.
- 12 De westgrens was de Grote Zee. Dit zijn, naar alle zijden, de grenzen van de Judeeërs (verdeeld onder) hun geslachten.

KORT EN KRACHTIG zet dit hoofdstuk in met het opschrift dat de gedetailleerde weergave van de verdeling van het land aankondigt. Hoe die verdeling precies in zijn werk is gegaan, wordt uit de tekst niet duidelijk. Het woord 'lot' is hier niet meer dan een algemene aanduiding, die verwijst naar een uitgebreide reeks van (hier niet beschreven) handelingen. Een mogelijk voorbeeld daarvan vinden we in 18:1-10. Wat we moeten verstaan onder de uitdrukking 'naar hun geslachten' (in de vertaling omschreven als 'ter verdeling onder hun geslachten') wordt duidelijk gemaakt in hoofdstuk 17. Daar is die onderverdeling bij de stam

HET ZUIDEN VAN HET LAND

Aardrijkskundige namen op **Afb. 5** (de namen waar geen cijfers bij vermeld staan, worden volledig weergegeven op het kaartje):

Adada/Aroër	Gosen(?) 22	Sikkaron(?)
Adullam 11	Hebron	Siklag(?)
Afeka(?) 25	Jabneël	Soko 12
Anim 21	Jagur(?) 2	Soko 19
<i>Arnon</i>	Jahasa(?) 43	Tekoa 34
<i>Aroër</i>	Jarmut 10	Timna
Asdod	Jattir 18	Zanoach 9
Azeka	Jebus	Zif 28
Baäla	Jericho	Zora
Baälat-Beër	<i>Jordaan</i>	<i>Zoutzee</i>
Bamot-Baäl(?) 41	Kabseël(?) 1	
<i>Beek van Egypte</i>	Kades-Barnea	
Berseba	Kaïn(?) 29	
Bet-Anot 33	Karmel 27	
Bet-Araba	Kedemot(?) 44	
Bet-Baäl-Meon 42	Keïla 17	
Bet-Chogla	Kirjataïm(?) 46	
Beter 37	Kirjat-Jearim	
Bet-Hajjesimot 50	Lakis	
Bet-Pelet 4	Libna(?)	
Bet-Peor 49	Madmanna 6	
Bet-Semes	Makkeda 15	
Bet-Sur 31	Manachat 38	
Bet-Tappuach 24	Maon 26	
Chalchul 30	Maresa	
Chesbon	Medeba	
Chorma(?) 5	Mefaät(?) 45	
Debir	Middin(?) 39	
Dibon	Migdal-Gad 13	
Duma 23	MOAB	
Eder/Arad	Molada(?) 3	
EDOM	Nesib 16	
Efrata	Nibsan(?) 40	
Efron	Pegor 35	
Eglon 14	Pisga	
Ekron	Rama van het zuiden(?)	
Engedi	Sansanna 7	
Estaol 8	Saruchen	
Estemo 20	Schorpioenenpas	
Etam 36	Seïr	
Gaza	Seret-Hassachar(?) 48	
Gedor 32	Sibma(?) 47	
Gilgal(?)		

Manasse verder uitgewerkt. Er zijn om de Hebreeuwse tekst in begrijpelijk Nederlands om te zetten nogal wat aanvullende woorden nodig. Ook de Griekse vertaler lijkt er problemen mee te hebben gehad om tot een begrijpelijke weergave van de tekst te komen. Zo zou men in ieder geval kunnen verklaren waarom er in de Septuaginta in dit eerste vers niet over 'het lot van Juda', maar over 'het gebied van Juda' gesproken wordt. Misschien zijn de woorden 'lot' en 'gebied', die in het Hebreeuws veel op elkaar lijken, met elkaar verwisseld. Datzelfde zou dan gebeurd zijn aan het begin van het zestiende en zeventiende hoofdstuk.

Een andere mogelijkheid is dat in een bepaalde teksttraditie onderscheid gemaakt is tussen enerzijds de manier waarop Juda en de stammen van de zonen van Jozef hun land kregen, en anderzijds de overgebleven stammen. Want in 18:1-10, als Juda en de zonen van Jozef hun deel al hebben gehad, wordt uitdrukkelijk vermeld dat Jozua voor de rest van de stammen het lot geworpen heeft.

Ook de Hebreeuwse tekst, zoals die hier vertaald is, vertoont sporen van bewerking. Bij een aantal plaatsnamen zijn verklarende notities toegevoegd. We zien dat in vs. 8. Daar worden de Jebusieten genoemd. En ter verduidelijking, als een soort voorspel op vs. 63, staat er dan: 'dat is Jeruzalem'. In vs. 9 vinden we net zo'n aanvulling als het gaat om de naam van de stad Baäla: 'dat is Kirjat-Jearim'. Hetzelfde gebeurt in vs. 60, zij het dat als oorspronkelijke naam daar Kirjat-Baäl genoemd wordt. Baäla is de verkorte vorm van deze naam met de betekenis 'stad van Baäl'. De verbinding met deze voor de Kanaänieten zo belangrijke en voor de Israëlieten zo verleidelijke god zal de reden voor de naamsverandering zijn geweest. Kirjat-Jearim betekent 'stad van de bossen'. De stad is nu niet meer genoemd naar de natuurgod Baäl, maar naar zijn natuurlijke omgeving: het bosrijke heuvelgebied ten westen van Jeruzalem.

Er is nog een opvallend detail in dit tekstgedeelte. Dat is het persoonlijk voornaamwoord 'jullie' in vs. 4. Het ligt veel meer voor de hand dat hier in overeenstemming met de rest van de tekst de derde persoon gebruikt zou zijn. Zo vinden we het dan ook in de Septuaginta en omdat in het Hebreeuws de verwisseling van 'jullie' en 'hen' niet ondenkbaar is, zou men kunnen overwegen om de tekst hier te corrigeren. Maar juist deze ongerijmdheid kan ons attent maken op het verband met een andere tekst, namelijk Num. 34:1-12. Daar lezen we hoe God aan Mozes de grenzen van het beloofde land bekend maakt. En daarbij wordt tot het volk (dus in de tweede persoon) gesproken. Het zuidelijke en westelijke deel nu van die grenzen (Num. 34:3-6) is in Joz. 15 uitgewerkt en het verband tussen beide teksten vinden we in het gebruik van de tweede persoon onderstreept.

Als we nu naar de hier voor Juda aangegeven grenzen kijken, dan valt op dat ze tamelijk royaal getrokken zijn. Ze zijn – en dat is in deze en de volgende hoofdstukken nog wel eens anders – vrij eenvoudig na te trekken. Dat is te danken aan het feit dat het grotendeels om duidelijke natuurlijke grenzen gaat: de Grote Zee, dat is de Middellandse Zee, in het westen en de Zoutzee, dat is

de Dode Zee, in het oosten. De zuidgrens loopt ter hoogte van de zuidpunt van de Dode Zee. De noordelijke grens is het meest gedetailleerd weergegeven, omdat die ook het meest gevoelig ligt, rakend aan het gebied van Benjamin en Efraïm. Deze grens loopt ter hoogte van de noordpunt van de Dode Zee. Opvallend is dat Jebus, het latere Jeruzalem, er niet bij hoort. In vs. 63 wordt daar nog wat meer over gezegd.

In het vervolg zal ook blijken dat niet al het gebied dat hier aan Juda is toebedeeld, ook daadwerkelijk door de Judeeërs in bezit is genomen. Zo wordt in 19:1-9 een stuk daarvan aan de Simeonieten toegewezen. Juda's deel zou te groot zijn uitgevallen, zo wordt daar verklaard. Vermoedelijk zit er een geschiedenis achter en moeten we aannemen dat in werkelijkheid de stam Simeon niet een plaats in het gebied van Juda kreeg, maar dat de stam Juda daar in plaats van een vroegere bevolkingsgroep met die naam is komen wonen, want van een zelfstandig optredende stam Simeon wordt in het Oude Testament nauwelijks meer iets vernomen. Het is weer een voorbeeld daarvan hoe Israëls geschiedenis volgens het schema van de twaalf stammen is weergegeven, waarbij sommige zaken die *na* elkaar plaatsvonden, *naast* elkaar zijn gezet. Iets dergelijks hadden we al eerder opgemerkt bij de Kalebieten. Ook deze, van oorsprong niet-Israëlitische bevolkingsgroep wordt nu opgevoerd als een onderdeel van de stam Juda. In werkelijkheid zal het hier gegaan zijn om een federatie in het zuiden, waarbij ook nog andere bevolkingsgroepen betrokken waren.

Tenslotte mag niet onopgemerkt blijven dat hier zonder meer het gebied van de Filistijnen aan Juda is toegevoegd. Alsof men daar juist niet de grootste problemen zou krijgen. In het boek Richteren en de boeken der Koningen lezen we hoe er vanuit de Filistijnse steden in het westen van het hier aangegeven gebied een voortdurende dreiging voor Israël uitging. Pas onder koning David kon daar het hoofd aan worden geboden.

Het lijkt erop alsof de beschrijving van het erfdeel van Juda geschreven is met het oog op deze bekende 'zoon' van Juda. Want het gaat in dit hoofdstuk nu verder met Hebron (vs. 13v). En dat is de stad waar David koning zou worden over Juda (2 Sam. 2:1-4). En Joz. 15 eindigt met een bericht over Jeruzalem, de stad die pas door David veroverd en tot zijn residentie gemaakt zou worden (2 Sam. 5).

Bij de vertaling van vs. 9 is er op grond van de vergelijking met enkele oude Griekse vertalingen van uitgegaan dat in de overlevering van de Hebreeuwse tekst de plaatsnaam Ijjim (vgl. vs. 29) is weggefallen. Dat is te wijten aan de fout van een (over)schrijver, die er door de verwisseling van een gelijkende letter 'steden' van maakte (zie ook de toelichting bij 18:15).

Kalebs strijd bij Hebron en Debir

15:13-19

- 15
- 13 Aan Kaleb, de zoon van Jefunne, had hij een deel in het midden van de Judeeërs gegeven, namelijk Kirjat-Arba, overeenkomstig het bevel van de HERE aan Jozua; Arba was de vader van Enak. Dit is Hebron.
 - 14 En Kaleb verdreef vandaar de drie Enakieten: Sesai, Achiman en Talmai, zonen van Enak.
 - 15 Vandaar trok hij op tegen de inwoners van Debir. De naam van Debir was vroeger Kirjat-Sefer.
 - 16 Toen zei Kaleb: 'Wie Kirjat-Sefer bestormt en het inneemt, die geef ik mijn dochter Aksa tot vrouw.'
 - 17 Otniël, de zoon van Kenaz, de broer van Kaleb, nam het in; en hij gaf hem zijn dochter Aksa tot vrouw.
 - 18 Bij haar aankomst bracht zij hem in verleiding door van haar vader bouwland te vragen. Toen zij zich van de ezel liet afglijden, zei Kaleb tegen haar: 'Wat heb je?'
 - 19 Zij zei: 'Geef mij toch een zegen; nu jij mij een dor land gegeven hebt, geef mij ook waterbronnen.' Toen gaf hij haar de hooggelegen en de laaggelegen bronnen.

DEZE KORTE ANEKDOTE onderbreekt de lange opsomming van grenzen en plaatsnamen van Juda's erfdeel. Want vs. 20 zet in, waar vs. 12 stopte. De toedeling van Hebron en Debir aan de Kalebieten is geen nieuws. Want daarover hebben we in 14:13-15 ook al kunnen lezen. In feite zorgt dit gedeelte hierbij slechts voor verwarring. Aan het slot van het vorige hoofdstuk is immers de indruk gewekt dat beide plaatsen al veroverd waren, zeker ook na de berichten uit 10:36-39 en 11:21. Om de verwarring compleet te maken, zij hier ook nog verwezen naar Ri. 1:10-15. Daar wordt in dezelfde woorden eveneens het verhaal van Kaleb, Aksa en de latere richter Otniël verteld, maar de verovering van Hebron is volgens die tekst niet het werk van Kaleb, maar van Juda.

Deze tegenstrijdigheden in de teksten hebben te maken met de manier waarop de oorspronkelijk zelfstandige en waarschijnlijk zelfs niet-Israëlitische bevolkingsgroep van de Kalebieten door de geschiedschrijvers is ondergebracht bij de stam Juda. Bij het vorige hoofdstuk is daar al iets over gezegd.

Deze verzen zullen om dezelfde reden aan de beschrijving van de verdeling van het land zijn toegevoegd als de herhaalde vermelding van niet veroverde gebieden. Ook het laatste deel van hoofdstuk 15, de lijsten met namen van steden in Juda, wordt ermee afgesloten (vs. 63). Kaleb werd ook in het vorige hoofdstuk al ten voorbeeld gesteld. Hij laat zien welke houding van de Israëlieten verwacht mag worden in het beloofde land: men moet niet afwachten, maar actie ondernemen, om niet ten prooi te vallen aan de verleiding van de vreemde volken. Kaleb gaat de strijd niet uit de weg; ook niet, als hij stuit op de vanaf het begin zo gevreesde Enakskinderen (vgl. Num. 13:33).

Het valt op dat twee keer sprake is van een naamsverandering: Kirjat-Arba wordt Hebron en Kirjat-Sefer heet nu Debir. Net als bij Baäla (vs. 9) kon dat wel eens te maken hebben met de bedenkelijke associaties die de oorspronkelijke naam oproep. De naam Kirjat-Arba, 'stad van Arba', kan opgevat worden als een eerbetoon aan de in vs. 13 genoemde Arba, de vader van Enak. Volgens de heersende Kanaänitische opvattingen zal zo'n voorouder zeker een goddelijke status hebben gehad. Bij Kirjat-Sefer, 'stad van de schrijver', ligt het wat minder duidelijk. Men zou kunnen denken aan een geleerdheid die te maken heeft met bepaalde rituele praktijken. Men name bij de in het Oude Testament zo verfoeide kunst van het waarzeggen werd veel gebruik gemaakt van schriftelijk vastgelegd materiaal, dat diende als een naslagwerk bij het interpreteren van de tekenen. Naast Kaleb treden nu ook Kalebs neef Otniël en Kalebs dochter Aksa op de voorgrond. Om te beginnen laten zij zien dat ook zij van aanpakken weten. Het is een belofte voor de toekomst, die wat Otniël betreft in Richteren 3:5-11 vervuld wordt.

We leren Aksa kennen als een doortastende vrouw. Ze lijkt op haar vader. Net als hij wacht zij niet af en komt ze op voor haar rechten. Ze staat wat dat betreft ook op één lijn met de dochters van Selofchad (zie 17:3-4). Maar er klinkt in deze verzen ook iets negatiefs door. En dat zit vooral in het woord 'in verleiding brengen' (vs. 18). Het lijkt erop alsof Aksa haar echtgenoot Otniël in verleiding brengt door hem naar haar vader toe te sturen met de vraag om bouwland; dat wil zeggen om de mogelijkheden om het droge land vruchtbaar te maken. Ook nu nog is te zien hoe de stad voor haar water afhankelijk is van bronnen op enkele kilometers afstand van de stad. Maar we kunnen het ook zo lezen dat Aksa haar vader in verleiding brengt. Dat maakt de overgang naar het vervolg wat makkelijker, want daarin komt Otniël niet meer voor. Men kiest er ook wel voor om in navolging van de Griekse vertaling van hetzelfde verhaal in Ri. 1 de rollen om te draaien: Otniël zou zijn vrouw verleiden hebben om naar haar vader te gaan. Maar je zou toch mogen verwachten dat een zo voor de hand liggende lezing wat meer sporen nagelaten zou hebben bij de overlevering van de tekst.

Hoe dit ook zij, het werkwoord 'in verleiding brengen' heeft zo'n negatieve klank dat men zich af moet vragen of dit gedeelte hier niet ook een waarschuwing inhoudt. We vinden dit werkwoord bijvoorbeeld in Deut. 13:7 (NV; vs. 6) en 1 Kon. 21:25 in een vergelijkbare context (verleiding door een echtgenoot of familielied). Het laatst genoemde vers is uit de geschiedenis rond de wijngaard van Nabot. Izebel had Achab daarbij verleiden zich te vergrijpen aan het erfdeel van een ander. Zo ver gaat Aksa hier niet. Maar klinkt hier niet ook iets in door van ondankbaarheid ten aanzien van het gegeven land?

Juda's steden

15:20-63

- 15 20 Dit nu is het erfdeel van de stam der Judeeërs (ter verdeling) onder hun geslachten.
- 21 De verafgelegen steden van de stam der Judeeërs, bij de grens van Edom in het Zuiderland: Kabseël, Eder, Jagur,
- 22 Kina, Dimona, Adada,
- 23 Kedes, Hasor-Jitnan,
- 24 Zif, Telem, Bealot,
- 25 Hasor-Hadatta en de steden van Chesron, dat is Hasor;
- 26 Amam, Sema, Molada,
- 27 Chasar-Gadda, Chesmon, Bet-Pelet,
- 28 Chasar-Sual, Berseba en zijn dochtersteden,
- 29 Baäla, Ijjim, Esem,
- 30 Eltolad, Kesil, Chorma,
- 31 Siklag, Madmanna, Sansanna,
- 32 Lebaot, Silchim, en En-Rimmon;
totaal: negenentwintig steden en hun dorpen.
- 33 In de Shefela: Estaol, Zora, Asna,
- 34 Zanoach, En-Gannim, Tappuach, Enam,
- 35 Jarmut, Adullam, Soko, Azeka,
- 36 Saäraïm, Aditaïm, Gedera en Gederotaïm;
veertien steden en hun dorpen.
- 37 Senan, Chadasa, Migdal-Gad,
- 38 Dilan, Mispe, Jokteël,
- 39 Lakis, Boskat, Eglon,
- 40 Kabbon, Lachmas, Kittis,
- 41 Gederot, Bet-Dagon, Naäma en Makkeda;
zestien steden en hun dorpen.
- 42 Libna, Eter, Asan,
- 43 Jiftach, Asna, Nesib,
- 44 Keïla, Akzib en Maresa,
negen steden en hun dorpen.
- 45 Ekron en zijn dochtersteden en dorpen.
- 46 Van Ekron af naar de zee alles, wat grenst aan Asdod en zijn dorpen,
- 47 Asdod en zijn dochtersteden en dorpen, Gaza en zijn dochtersteden en dorpen, tot aan de Beek van Egypte, de Grote Zee en de kust.
- 48 In het bergland: Samir, Jattir, Soko,
- 49 Danna, Kirjat-Sefer, dat is Debir;
- 50 Anab, Estemo, Anim,
- 51 Gosen, Cholon en Gilo;
elf steden en hun dorpen;
- 52 Arab, Duma, Esan,
- 53 Janum, Bet-Tappuach, Afeka,
- 54 Chumta, Kirjat-Arba, dat is Hebron, en Sior;

- negen steden en hun dorpen.
- 55 Maon, Karmel, Zif, Jutta,
 56 Jizreël, Jorkeam, Zanoach,
 57 Kaïn, Gibeä en Timna;
 tien steden en hun dorpen.
- 58 Chalchul, Bet-Sur, Gedor,
 59 Maärat, Bet-Anot en Eltekon;
 zes steden en hun dorpen.
 [Tekoa, Efrata, dat is Betlehem, Pegor, Etam, Kulon, Tatam, Soba, Karem,
 Gallim, Beter en Manachat;
 elf steden en hun dorpen.]
- 60 Kirjat-Baäl, dat is Kirjat-Jearim, en Rabba;
 twee steden en hun dorpen.
- 61 In de woestijn: Bet-Araba, Middin, Sekaka,
 62 Nibsan, Ir-Hammelach en Engedi;
 zes steden en hun dorpen.
- 63 Maar de Judeeërs konden de Jebusieten, die in Jeruzalem woonden, niet
 verdrijven, zodat de Jebusieten bij de Judeeërs in Jeruzalem zijn blijven
 wonen tot op de huidige dag.

'GOUDMIJN OF MIJNENVELD voor de historisch geograaf,' zo betitelt een vindingrijk commentator deze tekst. We hebben hier een schat aan informatie, maar tegelijkertijd staan we voor een onmogelijke opgave als we al deze plaatsen willen localiseren. Daarbij komt ook nog dat de overlevering van de tekst niet altijd betrouwbaar is. Er zijn veel verschillen met de Septuaginta, die in enkele gevallen de oorspronkelijke tekst lijkt te hebben weergegeven; zoals in vs. 49, waar in het Hebreeuws Kirjat-Sanna staat in plaats van het te verwachten Kirjat-Sefer (zie vs. 15). Dat lijkt een verschrijving, ingegeven door het voorafgaande Sanna. Vs. 59 moet gedeeltelijk zijn weggevallen in de Hebreeuwse tekst. Enkele keren staan we voor de vraag of we al of niet te maken hebben met plaatsnamen die uit twee woorden bestaan. Vaak is dat wel duidelijk vanwege de betekenis van één van die woorden, zoals bij voorvoegsels als Bet ('huis'), En ('bron'), Kirjat en Ir ('stad') en Hadatta ('de nieuwe') bij de zeer grote stad Hasor (vs. 25). Maar soms lopen de meningen uiteen, zoals bij Hasor-Jitnan in vs. 23 en bij En-Rimmon in vs. 32.

De genoemde onzekerheid heeft ook invloed op de telling. In de eerste twee reeksen is die maar moeilijk kloppend te maken. Het getal veertien in vs. 36 is nog aannemelijk te maken door Gederä en Gederotaïm samen te nemen. Gederotaïm is een afleiding van het woord Gederä en duidt mogelijk hetzelfde aan als de 'dochtersteden' bij andere plaatsen.

In de eerste reeks ligt het moeilijker. Ook al zou men vs. 25 kunnen opvatten als een naar achteren verschoven nadere omschrijving van dochtersteden of aangebouwde delen van het al in vs. 23 al genoemde Hasor, dan nog komt men er niet uit. Wellicht dat er nog enkele steden beschouwd werden als

dochterstad en daarom niet werden meegeteld.

De stedenlijst van Juda valt op door zijn gedetailleerdheid en strakke vormgeving, zeker als je die vergelijkt met de manier waarop in het volgende hoofdstuk het gebied van Efraïm en Manasse wordt beschreven. Ook bij Simeon, Benjamin, Dan en de noordelijke stammen vinden we zulke stedenlijsten. Bij de eerstgenoemde, zuidelijke stammen blijken de stedenlijsten elkaar min of meer te overlappen. Men heeft ontdekt dat als de stedenlijsten in dat gebied, dat later het zuidelijke koninkrijk zou gaan vormen, samengenomen worden, er een totaal van twaalf districten ontstaat. Elk van die districten wordt ingeleid met een korte geografische aanduiding en afgesloten met de optelling van de steden in het betreffende district.

We moeten daarbij wel uitgaan van de met behulp van de Septuaginta aangevulde tekst. Het gebied van Simeon valt dan onder het in 15:21-32 genoemde district. Verder moeten we aannemen dat het eerste district van Benjamin (18:21-24) samenvalt met het laatstgenoemde van Juda (15:61-62).

Dit alles heeft geleid tot het vermoeden dat hier gebruik gemaakt is van de administratie van één van de koningen van Juda, die net zoals Salomo (zie 1 Kon. 4:7-19) zijn gebied om belastingtechnische redenen in twaalf stukken had verdeeld.

De in vs. 45-47 genoemde steden Ekron, Asdod en Gaza vallen buiten dit patroon. Dit Filistijnse gebied wordt op andere wijze beschreven dan de rest. We hebben hier te maken met een aanvulling, die de grenzen gelijk trekt met die welke zijn aangegeven in vs. 1-12. Daar werd dit gebied langs de Middellandse Zee er nadrukkelijk bij gerekend. Ook wordt met deze aanvulling het twaalfstal weer volgemaakt (als we ook de wijziging van de Hebreeuwse tekst in vs. 59 aanhouden). Het oorspronkelijke schema van twaalf was doorbroken door het gebruik van de oude lijst in de huidige context van de verdeling over de twaalf stammen. Het in vs. 45-57 genoemde gebied werd volgens 19:40-45 gedeeltelijk ook aan Dan toegewezen. Maar dat is weer een verhaal apart.

Op allerlei manieren zien we hoe in dit hoofdstuk over het gebied van de stam Juda de latere geschiedenis van Israël en met name die onder koning David zijn schaduwen vooruitwerpt. Want juist in de opvallende passages ligt de associatie voor de hand: in Hebron (vs. 13-17) begon zijn koningschap en de Filistijnse stad Ekron (vs. 45-47) was zijn toevluchtsoord. En niet voor niets zal aan het slot de niet veroverde stad der Jebusieten, Jeruzalem, genoemd zijn. Zij staat daar als een waarschuwing aan het volk en tegelijkertijd als een verwijzing naar de koning die het ooit veroveren zou. Tegelijkertijd schemert er iets door van het feit dat David later de oorspronkelijke bewoners niet zou verdrijven. Ze zouden hun eigen, vrij invloedrijke positie krijgen binnen Davids rijk.

De Jozefieten

16:1-4

16

- 1 (Dit is) het lot dat voor de Jozefieten te voorschijn kwam: (De grens liep) van de Jordaan bij Jericho, oostelijk van de wateren van Jericho, door de woestijn, die van Jericho oploopt in het gebergte naar Betel,
- 2 en verder van Betel naar Luz; zij ging verder naar het gebied van de Arkieten, naar Atarot;
- 3 en zij daalde naar het westen toe naar het gebied van de Jaflieten, tot het gebied van Laag-Bet-Choron en verder tot Gezer, om bij de zee te eindigen.
- 4 De kinderen van Jozef, Manasse en Efraïm, kregen hun erfdeel.

NU JUDA ZIJN deel heeft is Jozef aan de beurt. In de verhalen over de zonen van Jakob zien we dat er tussen deze twee, Jozef en Juda, een bijzondere relatie bestond. Je zou die als een haat-liefde verhouding kunnen typeren. Net zoals zijn broers heeft Juda een afkeer van Jozef, maar hij redt hem toch ook het leven (Gen. 37:26-27). Ook is er rivaliteit tussen hen beiden. Juda ontpopt zich herhaaldelijk als de aanvoerder van zijn broers, die zich tegen Jozef keren, omdat deze de voorkeur van zijn vader Jakob geniet. Maar als Jakob met zijn laatste woorden hun een zegen meegeeft, krijgen zij allebei een bijzondere plaats. Tegen Juda zegt hij 'jou zullen je broers loven' (Gen. 49:8) en Jozef noemt hij 'de uitverkorene onder zijn broers' (Gen. 49:26).

We vinden in deze verhalen iets weerspiegeld van de machtsstrijd tussen het noordelijke en zuidelijke deel van Israël, die zo bepalend is geweest voor de geschiedenis van dit gebied. Zij worden vertegenwoordigd door respectievelijk Jozef en Juda.

Nu is het zeer de vraag of er ooit een zelfstandige stam van Jozef heeft bestaan. Het lijkt er eerder op dat deze naam is verbonden aan een federatie van stammen, waarvan Efraïm en Manasse het grootste deel uitmaakten. Vandaar ook dat de naam Jozef als gebiedsaanduiding doorgaans slechts ter sprake komt als het erom gaat het (machts)evenwicht met Juda aan te geven. Een mooi voorbeeld daarvan is te vinden in 18:5.

Net zoals aan het begin van hoofdstuk 14 wordt hier weer even uitgelegd hoe het zit met de verhouding tussen de stammen en hun naamgevers. Daarbij wordt de zuidgrens van hun gebied, de grens met het gebied van Benjamin, aangegeven, zoals die ook in 18:11-13 is te vinden. Waarschijnlijk heeft men bij de samenstelling van het boek deze grensaanduiding hier ingevoegd als een passende inleiding op de beschrijving van de gebieden van Efraïm en Manasse. Daarnaast heeft men de beschrijvingen omlijst met verwijzingen naar de Kanaänieten. Want daarmee eindigt het gedeelte over Efraïm (16:10) en Manasse (17:13) en ook het opmerkelijke gesprek tussen de Jozefieten en Jozua, dat is toegevoegd aan het slot van hoofdstuk 17, loopt erop uit (17:18).

Het grootste probleem bij de geografische aanduidingen is dat er in vs. 2

onderscheid gemaakt wordt tussen Betel en Luz. In 18:13 lezen we 'Luz, dat is Betel' (vgl. ook Ri. 1:23). Dat komt overeen met wat verhaald is in Gen. 28:19. De stad die vroeger Luz heette, was door Jakob omgedoopt in Betel. Een oplossing biedt de Septuaginta; die leest hier Betel-Lusa.

Het erfdeel van de Efraïmieten

16:5-10

16

- 5 Het gebied der Efraïmieten (ter verdeling) onder hun geslachten was (als volgt): de oostelijke grens van hun erfdeel liep van Atrot-Addar tot Hoog-Bet-Choron.
- 6 Naar het westen toe liep de grens ten noorden van Mikmetat; dan boog de grens in oostelijke richting naar Taānat-Silo, langs de oostkant van Janoach.
- 7 Zij daalde af van Janoach naar Atarot en Naārat, tot de grens van Jericho en eindigde bij de Jordaan.
- 8 Van Tappuach af liep de grens naar het westen toe naar de beek Kana, om te eindigen bij de zee. Dit was het erfdeel van de stam der Efraïmieten (verdeeld over) hun geslachten.
- 9 En (daarbij komen nog) de steden binnen het erfdeel van de Manassieten, die aan de Efraïmieten waren toebedeeld, al die steden en hun dorpen.
- 10 Maar de Kanaānieten, die te Gezer woonden, hebben zij niet verdreven, zodat de Kanaānieten midden in Efraïm zijn blijven wonen tot op de dag van vandaag, al werden zij wel tot herendienst verplicht.

ALS WE DE beschrijving van het erfdeel van deze toch bepaald niet onbelangrijke stam van Efraïm vergelijken met de voorafgaande van Juda, valt op dat de weergave nu veel minder gedetailleerd is. Dat zal te maken hebben met het bronnenmateriaal waarover de schrijver beschikte. Het past ook wel bij de manier waarop de verovering van het land werd beschreven. Er is uitgebreide aandacht voor de gebeurtenissen rondom Gilgal, Ai, Jericho en Gibeon. Dat zijn allemaal plaatsen in het midden van het land, behorend tot het gebied van Benjamin. De verovering van de rest van het land wordt slechts in grote lijnen verteld.

Bij de verdeling van het land is er opnieuw meer dan gemiddelde aandacht voor het gebied van Benjamin (18:11-28), al deelt het die nu wel met het zuidelijker gelegen gebied van Juda. Dat zijn juist de twee delen van het rijk die later trouw zullen blijven aan het koningshuis van David (1 Kon. 12; 2 Kron. 10-11).

Aan de beschrijving van Efraïms grenzen zijn in vs. 9-10 enkele interessante opmerkingen toegevoegd. Uit de vermelding van bezit van Efraïm in het gebied van Manasse kunnen we afleiden dat er verschil van mening moet zijn geweest over de grens tussen beide gebieden. Ook in 17:9-10 wordt deze ongetwijfeld gevoelige kwestie aangeroerd. We vinden hier iets terug van onderlinge twisten tussen de stammen. In het boek Jozua komen die niet expliciet aan de orde. Hier ligt alle nadruk op de eenheid. Maar in het boek Richteren lezen we voortdurend hoe de verschillende bevolkingsgroepen elkaar dwars konden zitten en zelfs oorlog tegen elkaar konden voeren. En juist de stam Efraïm heeft wat dat betreft geen goede reputatie (zie Ri. 8:1-3 en 12:1-6).

Tegen deze achtergrond mag het ons ook niet ontgaan dat Efraïm bij de verdeling van het land zijn deel krijgt vóór Manasse. Nog in het voorafgaande vers is de

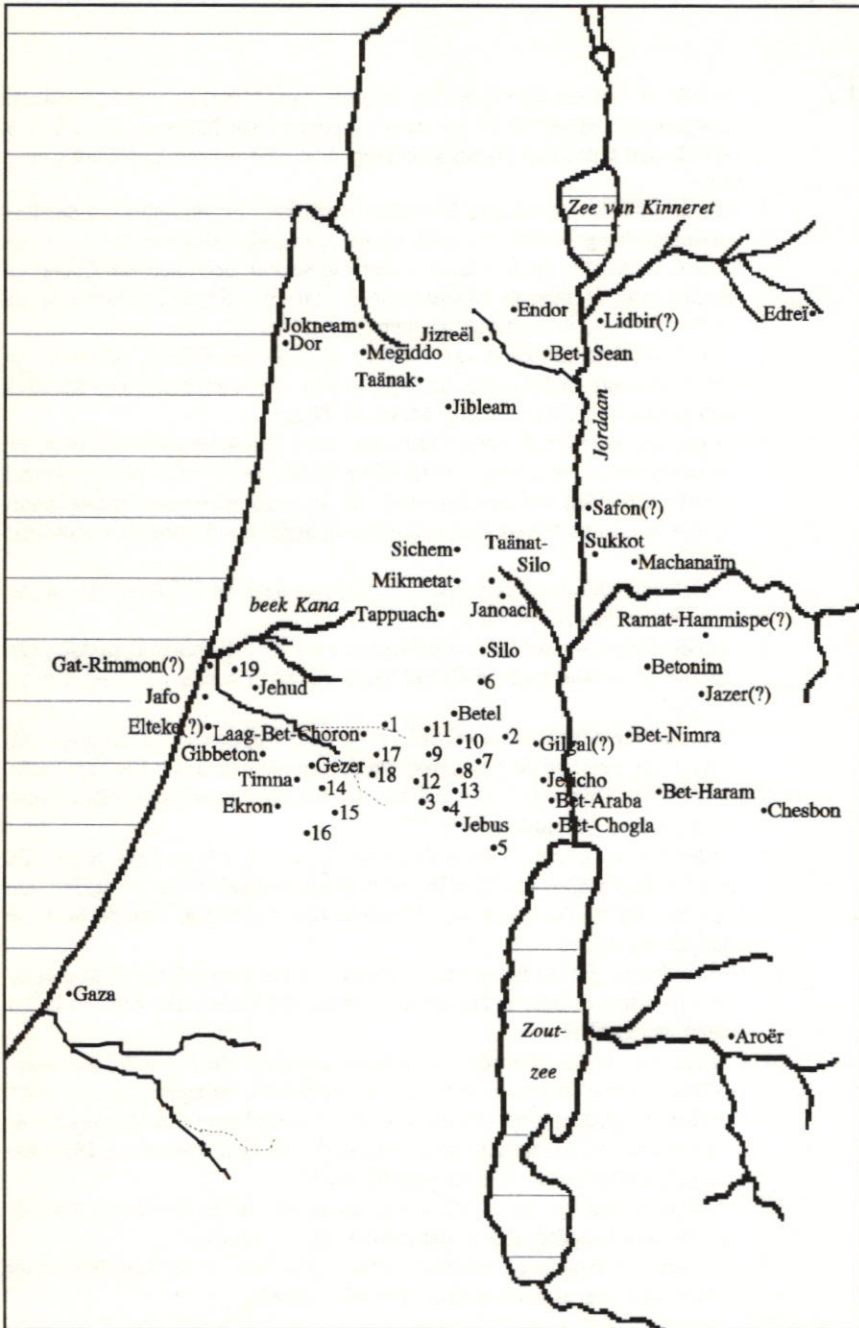
volgorde anders, terwijl ook in 17:1 Manasse juist de eerstgeborene van Jozef wordt genoemd. Zo gebeurt hier precies hetzelfde als bij de zegen door Jakob. Ondanks het protest van Jozef krijgt Efraïm de zegen van de eerstgeborene (Gen. 48; zie met name vs. 21: 'hij plaatste Efraïm vóór Manasse'). Naast deze enigszins verborgen verwijzing naar conflicten tussen de stammen klinkt hier weer het refrein van de blijvende spanning door de aanwezigheid van Kanaänieten. Daar is dan wel een verzachtende opmerking aan toegevoegd: de Kanaänieten werden ondergeschikt gemaakt, zoals eerder de Gibeonieten.

Het erfdeel van Manasse

17:1-13

17

- 1 En (dit) is wat het lot (toedeelde aan) de stam Manasse, want hij was de eerstgeborene van Jozef. Makir, de eerstgeborene van Manasse, de vader van Gilead, had Gilead en Basan al gekregen, omdat hij een krijgshaftig man was.
- 2 Aan de (andere) zonen van Manasse (werd het, ter verdeling) onder hun geslachten (toegedeeld), namelijk aan de zonen van Abiëzer, de zonen van Chelek, de zonen van Asriël, de zonen van Sekem, de zonen van Chefer en de zonen van Semida; dit zijn de mannelijke nakomelingen van Manasse, de zoon van Jozef, naar hun geslachten.
- 3 Maar Selofchad, de zoon van Chefer, de zoon van Gilead, de zoon van Makir, de zoon van Manasse, had geen zonen, alleen dochters. Zijn dochters heetten Machla, Noa, Chogla, Milka en Tirsä.
- 4 Zij verschenen voor de priester Eleazar, voor Jozua, de zoon van Nun, en voor de hoofden, en zeiden: 'De HERE heeft Mozes geboden ons een erfdeel te geven te midden van onze broeders.' Daarom gaf men haar, overeenkomstig het bevel des Heren, een erfdeel te midden van de broeders van haar vader.
- 5 Zo vielen aan Manasse tien delen toe, behalve het land Gilead en Basan aan de overzijde van de Jordaan,
- 6 want de dochters van Manasse hebben een erfdeel verkregen te midden van zijn zonen, terwijl het land Gilead aan de overige zonen van Manasse ten deel viel.
- 7 De grens van Manasse nu was van Aser naar Mikmetat, dat oostelijk van Sichem ligt; dan liep de grens naar het zuiden toe naar Jasib-En-Tappuach.
- 8 Het land van Tappuach was van Manasse, maar Tappuach zelf, bij de grens van Manasse, behoorde aan de Efraïmieten.
- 9 Verder liep de grens af langs de zuidelijke oever van de beek Kana. De steden aldaar waren van Efraïm, hoewel zij te midden van de steden van Manasse lagen. De grens van Manasse liep noordelijk van de beek en eindigde bij de zee.
- 10 Het zuidelijke gebied behoorde bij Efraïm en het noordelijke bij Manasse. Zijn grens was de zee; in het noorden grenst (Manasse) aan Aser en in het oosten aan Issakar.
- 11 In Issakar en in Aser hoorden (de volgende steden) echter ook bij Manasse: Bet-Sean en zijn dochtersteden, Jibleam en zijn dochtersteden, de inwoners van Dor en zijn dochtersteden, de inwoners van Endor en zijn dochtersteden, de inwoners van Taanak en zijn dochtersteden en de inwoners van Megiddo en zijn dochtersteden, de drie heuvelstreken.
- 12 De Manassieten konden echter deze steden niet in bezit nemen, want de Kanaänieten slaagden erin in dat land te blijven wonen.
- 13 Maar toen de Israëlieten machtig werden, brachten zij de Kanaänieten tot herendienst, ook al verdreven zij hen niet volledig.

Afb. 6: Het gebied van Gad, Benjamin, Dan, Efraïm en Manasse

HET MIDDEN VAN HET LAND

Aardrijkskundige namen op **Afb. 6** (de namen waar geen cijfers bij vermeld staan, worden volledig weergegeven):

Ajjalon 18	Machanaïm(?)
Aroër	Megiddo
<i>beek Kana</i>	Mikmetat
Bene-Barak 19	Mispa 11
Bet-Araba	Mosa 13
Bet-Chogla	Naärat 2
Betel	Ofra 6
Bet-Haram	Rama 10
Bet-Nimra	Ramat-Hammispe(?)
Betonim	Saälabbîn 17
Bet-Sean	Safon(?)
Bron van Neftoach 4	Sichem
Chesbon	Silo
Dor	Sukkot
Edrei	Taänak
Ekron	Taänat-Silo
Elteke(?)	Tappuach
Endor	Timna
En-Semes 5	<i>Zee van Kinneret</i>
Estaol 15	Zora 14
Gat-Rimmon	Zoutzee
Gaza	
Geba 7	
Gezer	
Gibbeton	
Gibea 8	
Gibeon 9	
Gilgal(?)	
Hoog-Bet-Choron 1	
Ir-Semes 16	
Jafo	
Janoach	
Jazer(?)	
Jebus	
Jehud	
Jericho	
Jibleam	
Jizreël	
Jokneam	
<i>Jordaan</i>	
Kefira 12	
Kirjat-Jearim 3	
Laag-Bet-Choron	
Lidbir(?)	

DEZE PERIKOOP BESTAAT uit twee delen. Het eerste deel omvat vs. 1a en de grensbeschrijving vanaf vs. 7. Dat betreft het gebied van Manasse. Het wordt op precies dezelfde manier beschreven als het gebied van Efraïm in het voorafgaande hoofdstuk. Het andere deel (vs. 1b-6) zouden we kunnen zien als een poging om alle overige relevante informatie over Manasse samen te brengen. Daarbij lijkt het weergeven en dus bewaren van bepaalde tradities belangrijker dan de samenhang. Er is geput uit allerlei bronnenmateriaal. Om te beginnen uit de al in de bespreking van hoofdstuk 16 aangehaalde zegen van Jakob. De tweede regel van vs. 1 ('want hij was de eerstgeborene van Jozef') is een citaat uit Gen. 48:14. Ook daar was de omkering van de logische volgorde van Manasse en Efraïm aan de orde. Op zich verklaart deze zin hier niets. Hij heeft eerder iets van een paradox, omdat deze opmerking de lezer alleen maar attent maakt op het feit dat de eerstgeborene hier niet het eerst aan de beurt kwam. De enige functie die dit citaat hier hebben kan, is dat het verwijst naar de geschiedenis uit Gen. 48 en op die manier de in Joz. 16 en 17 gebruikte volgorde verklaart.

Voordat de verdeling van het land aan de orde komt, wordt naar analogie van hoofdstuk 13 eerst nog eens herinnerd aan de toewijzing van land aan een deel van de stam Manasse in het Oostjordanland. Dat is toebedeeld aan Makir. Deze wordt doorgaans aangeduid als de zoon van Manasse en als de vader van Gilead. Dit overzichtelijke beeld wordt echter verstoord door de opsomming van de stammen van Israël in het lied van Debora (Ri. 5). Daarin wordt Makir genoemd op één lijn met Gilead en Efraïm (vs. 14 en 17). Dat heeft tot de veronderstelling geleid dat we hier te maken hebben met oorspronkelijk los van elkaar staande stammen. Na verloop van tijd zullen ze zijn samengesmolten en is dat in de geschiedschrijving weergegeven door ze een familierelatie toe te dichten. Bij Gilead is er dan nog het opmerkelijke gegeven dat deze ene naam binnen één vers voor zowel een stam(vader) als een landstreek staat. Nu komt dat wel vaker voor. Een ander bekend voorbeeld hiervan is Dan.

De volgende traditie die we terugvinden in de inleiding tot de beschrijving van het aan Manasse toebedeelde land, betreft de dochters van Selofchad. In vs. 3-4 vinden we een samenvatting van wat daar eerder over was verteld in Num. 27:1-7. Deze vijf vrouwen, verre nakomelingen van Makir, doen denken aan de dochter van Kaleb, Aksa. Zij komen op voor hun recht en dat wordt beloond. Net als Kaleb herinneren zij Jozua aan toezeggingen gedaan door Mozes. Zo lijkt er ook wat dit betreft een evenwicht tussen Juda en Jozef te zijn. Beide bevolkingsgroepen hebben naast hun krijgshaftige mannen dus ook hun doortastende vrouwen.

In dit eerste deel van hoofdstuk 17 wordt uitgewerkt wat bij de meeste stammen slechts wordt aangeduid: de verdeling van het land naar de geslachten. Alles opgeteld blijkt het om twaalf delen te gaan: twee ten oosten en tien ten westen van de Jordaan. Opnieuw is hier dus een overeenkomst met wat is overgeleverd over Juda, want ook in 15:20-63 troffen we zo'n twaalfstal aan.

De uiteindelijke omschrijving van Manasses erfdeel (vs. 7-13) is net als bij Efraïm heel globaal. Aan het slot van vs. 7 staat in de Hebreeuwse tekst een ongebruikelijke en ook wel wat onwaarschijnlijke grensaanduiding: 'de bewoners van En-Tappuach'. We lezen hier met de Septuaginta Jasib-En-Tappuach, ervan uitgaande dat een schrijver deze plaatsnaam niet als zodanig heeft herkend en naar het voorbeeld van vs. 11 aan de vermelding van bewoners heeft gedacht. De beschrijving van de grenzen staat in deze verzen in het teken van de grensconflicten. In vs. 9 komt de al eerder genoemde kwestie met Efraïm aan de orde. Daar wordt in vs. 11 aan toegevoegd dat Manasse zich op zijn beurt noordelijk van zijn toegewezen gebied steden van Issakar en Aser heeft toegeëigend.

Bij nader inzien heeft dit bericht echter een dubbele bodem. Het gaat hier om steden die vanouds bekend staan als machtige Kanaänitische bolwerken. Deze vormden in zekere zin een drempel tussen het midden en het noorden van het land en hebben daardoor grote invloed gehad op de geschiedenis van Israël. Door ze nu min of meer toe te wijzen aan Manasse krijgt die stam daarvan als het ware de schuld in de schoenen geschoven: de Manassieten hebben verzuimd deze drempel weg te nemen, omdat ze die steden niet hebben veroverd.

Deze machtige steden in de vruchtbare vlakten van het land verhinderden dat nieuwkomelingen zich daar zomaar konden vestigen. Die werden gedwongen hun toevlucht te zoeken in het minder dicht bevolkte, want bosrijke heuvelland. Daarover gaat het in de nu volgende verzen.

Ruimte voor de Jozefieten

17:14-18

- 17
- 14 De Jozefieten zeiden tegen Jozua: 'Waarom heeft u mij als erfdeel maar één enkel door het lot toegewezen deel gegeven, terwijl ik toch een talrijk volk ben, omdat de HERE mij tot dusverre gezegend heeft?'
- 15 Toen zei Jozua tegen hen: 'Als jullie een talrijk volk zijn, trekt dan naar het bosgebied en kapt daar ruimte vrij in het land der Perizzieten en Refaïeten, als het gebergte van Efraïm jullie te eng is.'
- 16 Maar de Jozefieten zeiden: 'Dat bergland zal voor ons niet voldoende zijn en alle Kanaänieten, die in de vlakte wonen, hebben ijzeren wagens, zowel die van Bet-Sean en zijn dochtersteden als die van de vlakte van Jizreël.'
- 17 Toen zei Jozua tegen het huis van Jozef, tot Efraïm en Manasse: 'Jullie zijn een talrijk volk en hebt grote kracht; jullie krijgen niet slechts één (door) het lot (toegewezen deel):
- 18 jullie krijgen ook het bergland, want het is een bosgebied waar jullie (je ruimte) kunnen kappen en ook de uitlopers daarvan zullen jullie toebehoren. Want jullie moeten de Kanaänieten verdrijven, ook al hebben zij ijzeren wagens en zijn ze sterk.'

DEZE AFSLUITING VAN het eerste deel van de beschrijving van de toegewezen gebieden in het beloofde land (Joz. 14-17) doet denken aan wat in het begin daarvan werd verteld over het gebied voor Kaleb (14:6-15). Ook daar is het toewijzen van een bepaald stuk land onderwerp van gesprek met Jozua en ook daarbij is sprake van machtige Kanaänieten, die nog verdreven moeten worden, samen met de positieve verwachting dat dit inderdaad ook lukken zal gezien de macht of strijd lust van de betreffende Israëlitische bevolkingsgroep. Zo lijken we hier dus, net als bij de voorafgaande perikopen, te maken te hebben met de tegenhanger van een soortgelijk verhaal over Juda.

Als aanhangsel van de beschrijving van het erfdeel van Efraïm en Manasse is het echter moeilijk te begrijpen. Zo is er na de beschrijving van de twee toegewezen delen opeens nog maar sprake van één deel (vs. 14). Ook op zich roepen deze verzen vragen op: is de toezegging van Jozua in vs. 18 niet een herhaling van wat hij eerder zei in vs. 15 en wordt daarmee dan wel een antwoord gegeven op de tegenwerping uit vs. 16? En dan zien we ook nog een verschil in persoonsvorm: in vs. 14 spreken de Jozefieten over zichzelf in het enkelvoud, in vs. 16 is dat meervoud geworden.

Dit gedeelte laat zich het beste begrijpen als een zelfstandige traditie over de tweedeling van het 'huis van Jozef'. Waarschijnlijk is het hier toegevoegd door dezelfde schrijver die verantwoordelijk is voor het opschrift boven de hoofdstukken over Efraïm en Manasse (16:1-3). Want ook daar (16:1) wordt gesuggereerd dat er maar één door het lot toegewezen deel was voor de Jozefieten. Er is ook een verbinding met het intermezzo in 17:1b-6. Daar werd herinnerd aan de zegen van Efraïm en Manasse door Jakob (Gen. 48). In 17:14

wordt gesteld dat de Jozefieten talrijk zijn als gevolg van Gods zegen. Dat herinnert aan de zegen die Jakob aan Jozef gaf: 'de Almachtige zal u zegenen ... met zegeningen van de borsten en de moederschoot' (Gen. 49:25). Het spreken in het enkelvoud in Joz. 17:14 zou wel eens met de relatie met deze tekst kunnen samenhangen.

De nieuwe verklaring, die nu – los van alles wat hiervoor over de Jozefieten is vermeld – wordt gegeven voor de verdeling van deze bevolkingsgroep in tweeën, is gebaseerd op het feit dat de Jozefieten zo talrijk zijn. Volgens vs. 15 was het gebied voor de Jozefieten tot dan toe beperkt tot 'het gebergte van Efraïm'. Deze term wordt in 1 Kon. 4:8 gebruikt voor één van de districten ten tijde van koning Salomo. Dat gebied komt wat zuid- en oostgrens betreft overeen met het gebied zoals dat hiervoor aan Efraïm en Manasse is toebedeeld, maar aan de west- en noordzijde is dat gebied kleiner dan het deel dat in het voorafgaande aan de Jozefieten was toegewezen.

Jozua doet de suggestie om ruimte te zoeken in de beboste gebieden van de Perizzieten en de Refaïeten. Van de Perizzieten is helemaal niets bekend, dus ook niet waar hun gebied te zoeken is. Het is heel goed mogelijk dat we de naam Perizzieten letterlijk moeten nemen. In het Hebreeuws kan het gelezen worden als aanduiding van mensen die buiten de versterkte steden wonen (vgl. Deut. 3:5). Mogelijk bedoelt Jozua hier gebied ten oosten van de Jordaan. Daar woonde immers 'de laatste van de Refaïeten', koning Og (12:4).

De Jozefieten achten de mogelijkheden daar echter te gering en wenden de blik naar het noorden (vs. 16). Maar daar ontmoeten ze dan het probleem van de Kanaänitische steden in de vlakte van Jizraël. Hoe talrijk de Jozefieten ook mogen wezen, ze zullen niet opkunnen tegen de militaire overmacht van de Kanaänieten.

Het advies van Jozua is om dan maar even te wachten met de aanval op die steden en zich eerst een plaats in de heuvels rondom die plaatsen te verwerven. Ze moeten dus als het ware eerst zelf maar Perizzieten worden: 'mensen die buiten wonen'. Naar het noorden toe is meer plaats en daar krijgen de Jozefieten dan hun tweede deel. En dat komt dan min of meer overeen met wat in het voorafgaande is toebedeeld aan Manasse.

Zo zijn de Jozefieten volgens deze traditie aan hun dubbele deel gekomen. Zo'n groter aandeel in het land schept echter ook een grotere verantwoordelijkheid. Juist omdat ze zo gezegend zijn met mensen en nu ook met grondgebied mag ook meer van hen worden verwacht. Ze mogen daar dus wel de tijd voor nemen. En zo moeten we ons ook de manier voorstellen waarop de meeste Israëlieten uiteindelijk hun plaats kregen in Kanaän.

Aansporing door Jozua vanuit Silo

18:1-10

18

- 1 Heel de gemeenschap van de Israëlieten werd samengeroepen te Silo. Daar zetten ze de tent van samenkomst neer. En het land was aan hen onderworpen.
- 2 Er waren van de Israëlieten nog zeven stammen over, die hun erfdeel nog niet gekregen hadden.
- 3 En Jozua zei tegen de Israëlieten: 'Hoelang blijven jullie nog (te) slap om het land in bezit te nemen, dat de HERE, de God van jullie vaders, jullie gegeven heeft?
- 4 Wijst drie mannen uit elke stam aan; dan zal ik hen uitzenden. Zij moeten opstaan, het land doorkruisen, een beschrijving daarvan maken, naar gelang van ieders erfdeel, en daarna tot mij terugkeren.
- 5 Zij moeten het in zeven stukken verdelen. Juda zal in zijn gebied in het zuiden blijven en het huis van Jozef in zijn gebied in het noorden.
- 6 Jullie moeten het land beschrijven in zeven gedeelten en dat aan mij voorleggen; dan zal ik hier het lot voor jullie werpen voor het aangezicht van de HERE, onze God.
- 7 De Levieten hebben geen deel in jullie midden, omdat het priesterschap van de HERE hun erfdeel is, terwijl Gad, Ruben en de halve stam Manasse aan de overzijde van de Jordaan, in het oosten, het erfdeel gekregen hebben, dat Mozes, de knecht van de HERE, hun gegeven heeft.'
- 8 Toen stonden de mannen op en gingen op weg. Jozua gebod hun bij het vertrek om een beschrijving van het land te maken: 'Gaaf op weg, doorkruist het land, maakt een beschrijving daarvan en keert daarna weer tot mij terug; dan zal ik hier het lot voor jullie werpen voor het aangezicht van de HERE te Silo.'
- 9 De mannen gingen op weg en trokken door het land; zij maakten daarvan een beschrijving, stad voor stad, in zeven gedeelten, (stelden die) op schrift en kwamen bij Jozua in de legerplaats te Silo.
- 10 Toen wierp Jozua voor hen het lot te Silo, voor het aangezicht van de HERE, en Jozua deelde daar de Israëlieten het land toe, overeenkomstig hun afdelingen.

DEZE ONVERWACHTE ONDERBREKING van de beschrijving van het verdeelde land is van centrale betekenis voor een juist begrip van heel het tweede deel van het boek Jozua. Bij de inleiding op de hoofdstukken 13-23 is al aangegeven dat de structuur gekenmerkt wordt door met elkaar corresponderende tekstgedeelten, die als het ware steeds kleiner wordende cirkels rondom juist deze perikoop vormen. Op zich beschouwd springt deze tekst er ook uit door de vermelding in vs. 1 van Silo en van de tent van samenkomst.

Tot dusver was Gilgal de plaats vanwaar alles werd geregeld en ondernomen. Nu is dat opeens, zonder nadere aankondiging of melding van verplaatsing van het volk, Silo. Die plaats is vooral bekend omdat daar later de ark van het

verbond werd opgesteld en om de gebeurtenissen rondom Eli en Samuël. De tent van samenkomst, die hier nu eveneens voor het eerst wordt genoemd in het boek Jozua, herinnert met name aan de tijd in de woestijn. Zo lijkt hier een brug geslagen te worden naar het verleden en naar de toekomst. Wat betreft dat verleden gaat het er hier ook weer om dat Jozua de legitieme opvolger van Mozes is. Dat was immers volgens Ex. 33:7-11 eerder juist ook bij de tent van samenkomst gebleken. Mozes had daar direct contact met God. En Jozua was volgens die verzen de enige die daarbij niet uit de tent week. Ook een vergelijking met Deut. 31:14 is hier interessant. Ook daar vinden we opnieuw Mozes en Jozua samen bij de tent van samenkomst en spreekt God tot hen over het einde van Mozes en over hoe het verder zal gaan met het volk.

Bij deze gelegenheid zei Mozes tegen Jozua de woorden zoals we die ook in het eerste hoofdstuk enkele malen hoorden: 'wees sterk en moedig'. Juist de tegenovergestelde houding treft Jozua nu aan bij de stammen, die te slap zijn om actie te ondernemen, terwijl de beslissing in feite toch al is gevallen (vs. 1: 'Het land was hun onderworpen'; een herhaling van de conclusie aan het slot van hoofdstuk 11).

Jozua helpt ze dan op weg met enkele concrete aanwijzingen. Vertegenwoordigers van de stammen worden uitgestuurd om het land in kaart te brengen en in redelijke delen te verdelen. Die zullen vervolgens door het lot aan de verschillende stammen worden toegewezen. Zo krijgen we nu voor het eerst een beeld van hoe zo'n verloting van land plaatsvond. Het is een samenspel van redelijk inzicht en goddelijke toewijzing.

De opdracht wordt tot drie keer toe onder woorden gebracht (in vs. 4-5, 6 en 8). Dat zou kunnen wijzen op een samenvoeging van verschillende tekstoverleveringen. Maar zoals het er nu staat zegt het ook iets over de traagheid van de stammen en over de ernst van de roeping. Er is een drievoudige roeping nodig om de stammen over de drempel te helpen.

Bij de beschrijving van de uiteindelijke uitvoering in vs. 9 lezen we dat de mannen de zaken 'op schrift' stelden. Dat herinnert opnieuw aan hoofdstuk 1. Want naast de aansporing 'wees sterk en moedig' staat daar ook steeds dat Jozua het boek van de wet niet mag vergeten. In het Hebreeuws staat daar hetzelfde woord. Het boek van de wet staat voor de zekerheid van Gods verbond met Israël. Het boek (of beter: de papyrusrol of misschien het kleitablet) met de beschrijving van grenzen en steden staat voor de vervulling van de belofte op grond van dat verbond.

Al deze schriftelijk vastgelegde zekerheden dienen ter bemoediging. Maar ze schieten aan hun doel voorbij als ze de indruk wekken dat enige reactie van menselijke zijde overbodig zou zijn.

Het erfdeel van Benjamin

18:11-28

- 18
- 11 Toen kwam het lot voor de stam voor de Benjaminiten (met het gebied ter verdeling) onder hun geslachten te voorschijn. Hun door het lot toegewezen gebied lag tussen dat van de Judeeërs en van de Jozefieten.
 - 12 De noordgrens begon voor hen bij de Jordaan en liep op in de richting van de bergrug ten noorden van Jericho, ging dan westwaarts het gebergte op, om te eindigen in de woestijn van Bet-Awen.
 - 13 Vandaar liep de grens door naar Luz, zuidwaarts in de richting van de bergrug van Luz, dat is Betel, en liep af naar Atrot-Orek op het gebergte zuidelijk van Laag-Bet-Choron.
 - 14 Daarna boog de grens af naar het zuidwesten in de richting van het gebergte dat zuidoostelijk van Bet-Choron ligt, om te eindigen in de richting van Kirjat-Baäl, dat is Kirjat-Jearim, een stad van de Judeeërs. Dit was de westgrens.
 - 15 De zuidgrens begon bij Kirjat-Jearim, liep naar het gebied van Ijijim en naar de bron van het water van Neftoach,
 - 16 dan naar het uiteinde van het gebergte, dat oostelijk van het dal Ben-Hinnom ten noorden van de vallei der Refaïeten ligt, daalde naar het dal Hinnom, zuidelijk langs de berghellingen der Jebusieten, en daalde dan naar de bron Rogel.
 - 17 Daarna boog zij af naar noorden toe, kwam uit bij En-Semes en verder bij de steenkringen tegenover de bergpas van Adummim, daalde naar de steen van Bohan, de zoon van Ruben,
 - 18 ging naar het noorden toe in de richting van de berghelling tegenover de Araba en daalde dan naar de Araba.
 - 19 De grens liep door naar het noorden in de richting van de berghelling van Bet Chogla en het uiteinde van de grens was bij de noordelijke landtong van de Zoutzee, aan de monding van de Jordaan in het zuiden. Dit was de zuidgrens.
 - 20 De Jordaan vormde de oostgrens. Dit waren de grenzen van het erfdeel van de Benjaminiten (ter verdeling) onder hun geslachten.
 - 21 De steden van de stam der Benjaminiten (ter verdeling) onder hun geslachten waren: Jericho, Bet-Chogla, Emek-Kesis,
 - 22 Bet-Araba, Semaraïm, Betel,
 - 23 Awwim, Para, Ofra,
 - 24 Kefar-Haämonni, Ofni en Geba; twaalf steden en hun dorpen,
 - 25 Gibeon, Rama, Beërot,
 - 26 Mispa, Kefira, Mosa,
 - 27 Rekem, Jirpeël, Tarala,
 - 28 Sela-Haëlef en de Jebusieten, dat is Jeruzalem, en Gibeat-Kirjat-Jearim; veertien steden en hun dorpen. Dit was het erfdeel van de Benjaminiten (ter verdeling) onder hun geslachten.

DE TWEEDE RONDE bij de verdeling van het land, na het voor het juiste begrip daarvan zo cruciale intermezzo in 18:1-10, geschiedt in de in dit boek gebruikelijke volgorde. Het begint in het midden (Benjamin), dan gaat het naar het zuiden (Simeon), en tenslotte komt het noorden aan de beurt. Nadat de later zo dominante stammen van Juda, Efraïm en Manasse hun plaats hebben gekregen, komt nu dus het eerst de stam verbonden met de naam van de jongste zoon van Jakob aan de beurt. In het gebied van Benjamin hadden zich ook de eerste, zo uitgebreid beschreven confrontaties met de Kanaänieten afgespeeld. Namen als Jericho, Betel, Bet-Awen (zie 7:2) en Gibeon dragen voor de hoorder inmiddels een hele geschiedenis met zich mee.

Sommige van die steden zullen een voorname rol blijven of gaan spelen in de verdere geschiedenis van Israël. Betel is vooral ook bekend als de plaats waar Jerobeam later één van de met de tempel in Jeruzalem concurrerende heiligdommen zou vestigen (1 Kon. 12:25-32). Dat houdt dus in dat het niet meer tot het gebied van Benjamin behoorde, zoals we ook al in Ri. 1:22-26 lezen dat het bij 'het huis van Jozef' gaat horen.

Verder valt natuurlijk ook de vermelding op van Jeruzalem. De stad is hier op traditionele wijze aangeduid met de naam van zijn oorspronkelijke bewoners (vs. 16 en 28; vgl. ook 15:8). Voor alle duidelijkheid is daar dan nog eens de naam aan toegevoegd waaronder de stad nu bekend is. Nu was Jeruzalem ook al genoemd aan het slot van de beschrijving van Juda's erfdeel (15:63). En ook al staat daar dan alleen maar dat de Judeeërs het niet konden veroveren, het suggereert wel dat Jeruzalem bij het gebied van Juda behoort. We hebben daar echter te maken met een tekst die niet zozeer verwijst naar oorspronkelijke grenzen als wel naar de latere koning David, die zou volbrengen waartoe zijn Judeese voorvaders niet in staat waren.

Net als bij de beschrijving van het gebied voor Juda is het betreffende gedeelte voor Benjamin verdeeld in twee stukken. Allebei worden ze afgesloten met de zin 'dit was het erfdeel van Benjamin' (vs. 20 en 28). Het eerste stuk bevat de beschrijving van de grenzen en herhaalt zodoende grotendeels wat we al eerder konden lezen in 15:5-9 (de noordgrens van Juda) en 16:1-3 (de zuidgrens van Efraïm). Het tweede deel bevat een opsomming van steden.

Bij de weergave van enkele namen is hier afgeweken van de Hebreeuwse tekst. In vs. 13 staat in het Hebreeuws Atrot-Addar, net zoals in 16:5. De Septuaginta heeft in beide gevallen Atrot-Orek. In 16:1-5 is kort na elkaar sprake van een stad Atrot in het land der Arkieten (vs. 2) en het genoemde Atrot-Addar. Dat doet vermoeden dat er twee plaatsen met de naam Atrot waren, die van elkaar onderscheiden werden met de genoemde achtervoegsels. Omdat het om onbekende plaatsen ging (en gaat: men heeft ze nog niet kunnen lokaliseren) heeft men ze samengenomen, zij het dat men in de ene teksttraditie koos voor de ene en in een andere teksttraditie voor een andere naam. Vanwege de vermelding in de beschrijving van de grens tussen Efraïm en Benjamin is hier in navolging van 16:2 gekozen voor Atrot-Orek.

Een andere plaatsnaam die lijkt te zijn weggevallen, is Ijjim, en wel in vs. 15. Deze komt voor in de lijst van Judeese steden (15:29). Omdat de Septuaginta deze stad hier noemt in de beschrijving van de grens met Juda, is de veronderstelling gerechtvaardigd dat net zoals in 15:9 deze plaatsnaam in een bepaalde teksttraditie niet meer is herkend als plaatsnaam. In plaats daarvan las men er met weglating van twee medeklinkers de aanduiding 'naar het westen toe' in. In vs. 28 ontbreekt tussen de eerste twee namen het voegwoord. Waarschijnlijk hebben we daar dus te maken met een dubbele naam: Sela-Haëlef. In sommige vertalingen zijn ze apart genomen, omdat anders het genoemde aantal van veertien steden niet meer zou kloppen. Maar het wordt wat dat betreft nog moeilijker als we constateren dat ook bij de laatste twee namen in de Hebreeuwse tekst het voegwoord ontbreekt. Dat maakt het onwaarschijnlijk dat hier, zoals wel is verondersteld, het bekende Gibeā (van Saul) en de verder onbekende plaats Kirjat genoemd worden. Mede op grond van de Septuaginta is hier gekozen voor een driedubbele naam: Gibeat-Kirjat-Jearim (letterlijk: 'de heuvel van Kirjat-Jearim'). We moeten dan aannemen dat in het Hebreeuws één woord is uitgevallen. Omdat het gaat om een woord dat vrijwel gelijkkluidend is met Jearim, hebben wij wel met een voor de hand liggende fout bij het overschrijven te maken.

Dit alles betekent wel dat er in vs. 25-28 slechts sprake is van twaalf steden; twee minder dan het in vs. 28 genoemde getal. Iets dergelijks zagen we ook al bij de stedenlijsten van Juda in hoofdstuk 15. Dat wijst erop dat de afsluitende opmerkingen met de optelsom van de steden later zijn toegevoegd, en dat degene die hiervoor verantwoordelijk is niet meer volledig op de hoogte was van de juiste topografische gegevens.

Het erfdeel van Simeon

19:1-9

19

- 1 Als tweede kwam het lot voor Simeon te voorschijn: (het gebied) voor de stam van de Simeonieten (ter verdeling) onder hun geslachten. Hun erfdeel lag midden in het erfdeel der Judeeërs.
- 2 Als erfdeel kregen zij: Berseba, Sema, Molada,
- 3 Chasar-Sual, Bala, Esem,
- 4 Eltolad, Betul, Chorma,
- 5 Siklag, Bet-Hammarkabot, Chasar-Susa,
- 6 Bet-Lebaot en Saruchen; dertien steden en hun dorpen.
- 7 En-Rimmon, Eter en Asan; vier steden en hun dorpen
- 8 en alle dorpen, die rondom deze steden lagen, tot aan Baälat-Beër, Ramat-Negeb. Dit was het erfdeel van de stam der Simeonieten (ter verdeling) onder hun geslachten.
- 9 Het erfdeel der Simeonieten was (genomen) uit het deel voor de Judeeërs. Omdat het deel der Judeeërs voor hen te groot was, kregen de Simeonieten een erfdeel in hun midden.

HET LOT VAN Simeon is nauw verbonden met dat van Juda. De meeste van de hier genoemde steden waren volgens 15:26-32 eerder aan Juda toebedeeld. Dit opmerkelijke gegeven wordt al in vs. 1 genoemd. De voor ons gevoel wat overbodige dubbele vermelding van de Simeonieten lijkt als een soort tegenwicht bedoeld te zijn, maar datzelfde gebeurt ook bij Gad (13:24), Issakar (19:17) en Naftali (19:32).

Niet alleen op de landkaart, maar ook in de tekst wordt Simeon door Juda omgeven, want aan het slot van dit gedeelte wordt Juda weer genoemd bij de verklaring voor de bijzondere ligging van Simeons erfdeel: het gebied van Juda was te groot om in zijn geheel door de Judeeërs in bezit genomen te kunnen worden. Dat is het tegenovergestelde van de klacht van de Jozefieten in 17:14-18, want hun gebied was juist te klein. Dat zijn fouten in de verdeling, die volgens de opdracht aan Mozes in Num. 26:52-56 niet voor hadden mogen komen: het erfdeel moest 'overeenkomstig de getelden' zijn.

Deze onregelmatigheden zijn sporen van de complexe geschiedenis van de verschillende hier genoemde bevolkingsgroepen, die achter deze op het eerste gezicht zo statische lijsten in Jozua schuil gaat. Veel daarvan is terug te vinden in het boek Richteren en ook in de verhalen over de mensen naar wie de stammen zijn genoemd.

De stam Simeon moet zich al vroeg gemanifesteerd hebben in het land Kanaän. Dat valt af te leiden uit de niet zo fraaie geschiedenis in Gen. 34: samen met de stam van Levi lijkt hij zich bij Sichem, in het midden van het land, gevestigd te hebben. Sichem zelf hebben ze verwoest. In zijn laatste woorden tot zijn zonen komt Jakob daar later op terug. Hij verbindt aan deze wandaad een vloek, waarvan we nu bij de verdeling van het land de weerslag lijken te zien:

Vervloekt zij hun toorn, want die is hevig
en hun grimmigheid, want die is hard.

Ik zal hen verdelen onder Jakob
en verstrooien onder Israel (Gen. 49:7).

Dat laatste komt overeen met wat we in het boek Jozua lezen over Levi: deze stam krijgt geen eigen gebied, maar een aantal steden verspreid over het land. En in zekere zin geldt het dus ook voor Simeon, omdat zijn land een onderdeel van het gebied van een andere stam is.

Hoezeer het lot van Simeon met dat van Juda is verbonden, blijkt ook uit het boek Richteren. Volgens Ri. 1:3 en 17 trekken ze gezamenlijk op. Ze ontbreken ook allebei in de opsomming van de stammen in het lied van Debora (Ri. 5:14-18). Dat heeft hoogstwaarschijnlijk te maken met hun ligging in het zuiden. In de zegen van Mozes (Deut. 33) is alleen Simeon opvallend afwezig.

Dit alles doet vermoeden dat de stam Simeon één van de oudste bevolkingsgroepen was van hen die later tot het volk Israël zouden samensmelten. Eerst zal deze stam zijn gebied in het midden van Kanaän hebben gehad. Daar moet het zijn verdreven naar een zuidelijke uithoek van het land (vergelijkbaar met wat er met de stam Dan gebeurde), waar het steeds meer overvleugeld werd door, federeerde met, en uiteindelijk opging in het opkomende Juda.

Vrijwel dezelfde lijst met stedenamen vinden we in 1 Kron. 4:28-32. Daarin ontbreekt de tweede naam. In de Hebreeuwse tekst luidt deze Seba. Waarschijnlijk moeten we hier echter met de Septuaginta Sema lezen, omdat die naam ook voorkomt in de Judeese lijst (15:26). Om soortgelijke redenen is in vs. 7 gekozen voor En-Rimmon.

Een ander verschil tussen de lijsten is de spelling van de naam Bala (vs. 3). In 15:29 staat er Baäla. Dit kon wel eens een opzettelijke verschrijving zijn, omdat Baäla is afgeleid van de naam van de Kanaänitische god Baäl. Al eerder werd vastgesteld dat plaatsnamen vanwege de associatie met een afgod werden veranderd (zie de opmerkingen bij 15:1-12).

De namen Bet-Hammarkabot en Chasar-Susa in vs. 5 laten zich vertalen als respectievelijk 'het huis van de wagens' en 'de plaats van de paarden'. Ze worden wel in verband gebracht met de wagensteden van Salomo (1 Kon. 10:26). Dat hoeft nog niet te betekenen dat ze pas in diens tijd zijn gebouwd. Al vóór die tijd zal er juist daar, aan de rand van de woestijn op de weg naar Egypte, behoefte zijn geweest aan voorzieningen voor reizigers.

Het in vs. 6 genoemde totaal van dertien komt niet overeen met de voorafgaande lijst van veertien namen. Misschien heeft de schrijver twee namen samen genomen, bij voorbeeld de hierboven genoemde twee aanduidingen voor een wagenstad.

Het erfdeel van Zebulon

19:10-16

- 19
- 10 Als derde kwam het lot voor de Zebulonieten (met het gebied ter verdeling) onder hun geslachten. De grens van hun erfdeel strekte zich uit tot Sarid.
 - 11 Westwaarts liep hun grens op tot Marala, reikte tot aan Dabbeset, en naderde vervolgens de beek, tegenover Jokneam.
 - 12 Van Sarid uit liep zij de andere kant op, naar het oosten toe, naar het gebied van Kislot-Tabor, kwam uit bij Daberat en liep dan op naar Jafia;
 - 13 vandaar ging zij verder naar het oosten, naar Gat-Hachefer, naar Et-Kasin en kwam uit bij Rimmon, dat zich uitstrekt in de richting van Nea.
 - 14 Vervolgens liep de grens noordelijk om Channaton heen, om te eindigen in het dal van Jiftach-El.
 - 15 (Hierbij hoorden ook de steden) Kattat, Nahalal, Simron, Jidala en Betlehem; twaalf steden en hun dorpen.
 - 16 Dit was het erfdeel van de Zebulonieten (ter verdeling) onder hun geslachten; deze steden en hun dorpen.

HET HIER OMSCHREVEN gebied ligt in het zuiden van wat later Galilea genoemd zou worden, ter hoogte van het meer van Galilea. Maar het grenst niet aan dat meer. Ertussen ligt nog het gebied van Issakar en Naftali. Het raakt evenmin de Middellandse Zee, want aan de westzijde is het ingesloten door het gebied van Aser en Manasse. Dat is op zich niet zo opmerkelijk, ware het niet dat Zebulon in de stamspreuken in Gen. 49 en Deut. 33 juist wel met de zee in verband wordt gebracht:

Zebulon zal wonen aan het strand der wijde zee,
ja, hij zal wonen aan het strand bij de schepen,
en zijn zijde zal naar Sidon gekeerd zijn (Gen. 49:13).

Dat zou kunnen betekenen dat het gebied van Zebulon ooit heel andere grenzen heeft gekend. Maar daar zijn verder geen aanwijzingen voor. Daarom ligt het meer voor de hand dat Zebulon weliswaar niet zelf bij de zee lag, maar dat het wel heeft kunnen profiteren van de zeehandel. Vooral de laatste regel uit Gen. 49:13 lijkt daarop te wijzen: Zebulon lijkt zich economisch vooral op de welvarende Phoenicische handelssteden zoals Sidon te hebben gericht. Daarbij had het voordeel van zijn ligging. Door of in ieder geval langs het gebied van Zebulon liep de belangrijke noord-zuidelijke handelsroute. Juist ter hoogte van Zebulon liep die meer landinwaarts vanwege het Karmelgebergte langs de kust. Er klinkt in de spreuk van Jakob ook het ideaal door om zelf gebied aan de kust te hebben. In Ri. 1:30 lijkt sprake te zijn van daadwerkelijke pogingen daartoe (helaas zijn de daar genoemde plaatsen moeilijk te lokaliseren), maar die zijn mislukt.

In Deut. 33 wordt niet, zoals in Gen. 49 naar het westen, maar naar het oosten gekeken:

Van Zebulon zei hij:

Verheug je, Zebulon, over je tochten,
en jij, Issakar, over je tenten.
Volken zullen zij roepen tot de berg;
daar zullen zij offers brengen naar de eis,
want zij zullen gezoogd worden met de overvloed der zeeën
en met de meest verborgen schatten van het strand (Deut. 33:18-19).

Hier lijkt te zijn bedoeld dat Zebulon samen met Issakar heeft kunnen profiteren van de rijkdom van het meer van Galilea.

De beschrijving van het gebied van Zebulon begint met de meest zuidelijke punt, bij Sarid. Vandaaruit worden de lijnen getrokken naar het westen (vs. 11) en naar het oosten (vs. 12). De Hebreeuwse tekst is niet altijd duidelijk. Het slot van vs. 13 is niet te begrijpen en daarom enigszins aangepast. Ook bestaat er twijfel over de spelling van enkele plaatsnamen: Sarid of Sadud (vs. 10), Simron of Simuon (vs. 13), Jidala of Jirala (vs. 13)?

Het erfdeel van Issakar

19:17-23

- 19
- 17 Als vierde kwam het lot voor Issakar te voorschijn: (het gebied) voor de Issakarieten (ter verdeling) onder hun geslachten.
 - 18 Hun gebied (omvatte) Jizreël, Kesullot, Sunem,
 - 19 Chafaraïm, Sion, Anacharat,
 - 20 Rabbit, Kisjon, Ebes,
 - 21 Remet, En-Gannim, En-Chadda en Bet-Passes.
 - 22 De grens reikte tot Tabor, Sachasima en Bet-Semes en uiteindelijk de Jordaan; zestien steden en hun dorpen.
 - 23 Dit was het erfdeel van de stam der Issakarieten (ter verdeling) onder hun geslachten, deze steden en hun dorpen.

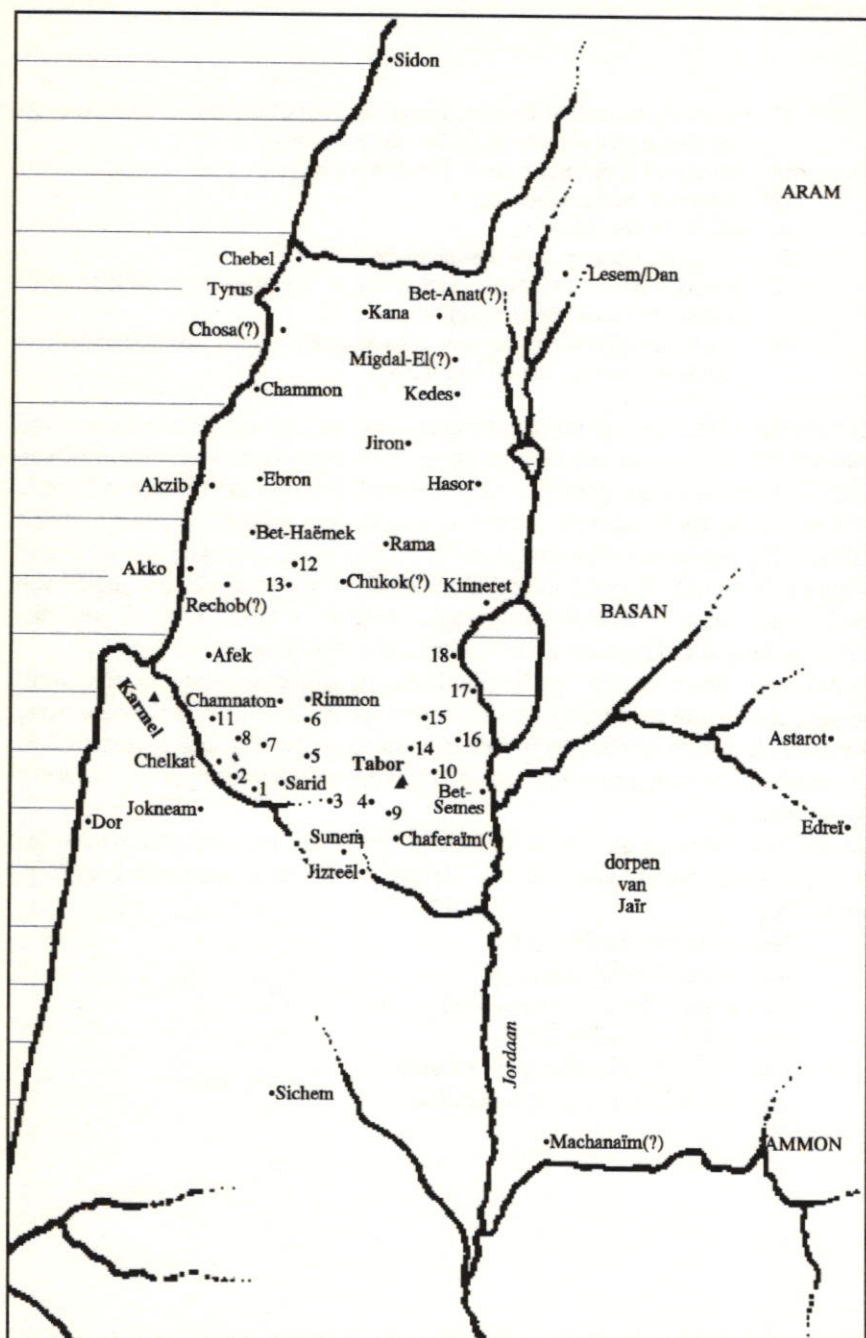
HET GEBIED DAT hier aan de stam Issakar is toegewezen ligt ten zuidoosten van dat van Zebulon, grenst aan de Jordaan en in het noordoosten aan het meer van Galilea. Een vruchtbaar gebied. Dat geldt met name voor de vlakte van Jizreël. Ook een naam als En-Gannim, 'bron van de tuinen' wijst er op. En net als bij Zebulon liep een belangrijke handelsroute via dit gebied, vanuit het noordoosten, langs de Tabor naar de pas bij Megiddo, dat aan de westkant van het gebied van Issakar ligt. De al bij Zebulon aangehaalde spreuk uit Deut. 33 geeft goed aan hoe voordelig dit alles voor de bewoners moet zijn geweest.

De keerzijde van deze gunstige ligging is dat dit gebied ook door anderen werd begeerd en daarom regelmatig tot strijdtoneel werd. En machtige Kanaänitische steden als Jizreël en Bet-Semes bleven lang buiten de Israëlitische invloedssfeer. De naam van de laatstgenoemde plaats is wat dat betreft veelzeggend: 'huis van de zon(negod)'.

Dat de Israëlieten in dit gebied lange tijd genoeg moesten nemen met een ondergeschikte positie valt ook af te leiden uit de oude stamspreuk in Gen. 49:14-15:

Issakar is een bonkige ezel,
die tussen de stallingen ligt;
als hij ziet, dat de rust goed is,
en dat het land liefelijk is,
buigt hij zijn schouder om te torsen
en leent zich tot slaafse herendienst.

HET NOORDEN VAN HET LAND

Afb. 7: Het gebied van Manasse, Zebulon, Issakar, Aser en Naftali

HET NOORDEN VAN HET LAND

Aardrijkskundige namen op **Afb. 7** (de namen waar geen cijfers bij vermeld staan, worden volledig weergegeven):

Adami-Nekeb 15	Kislot-Tabor/Kesullot 3
Afek	Lesem/Dan
Akko	Machanaïm(?)
Akzib	Marala 1
AMMON	Migdal-El(?)
ARAM	Neïel 12
Astarot	Rakkat 18
BASAN	Rama
Bet-Anat(?)	Rechob(?)
Bet-Haëmek	Rimmon
Betlechem 8	Sarid
Bet-Semes	Sichem
Chaferaïm(?)	Sidon
Chali 11	Simron 7
Chammat 17	Sunem
Chammon	Tabor
Channaton	Tyrus
Chebel	
Chelkat	
Chelef(?) 14	
Chosa(?)	
Chukok(?)	
Dabbeset 2	
Daberat 4	
Dor	
Dorpen van Jaïr	
Ebron	
Edrei	
En-Chadda 10	
Gat-Hachefer 6	
Hasor	
Jabneël 16	
Jafia 5	
Jiron	
Jizreël	
Jokneam	
<i>Jordaan</i>	
Kabul 13	
Kana	
Karmel	
Kedes	
Kinneret	
Kisjon 9	

Het erfdeel van Aser

19:24-31

- 19
- 24 Als vijfde kwam het lot voor de stam der Aserieten te voorschijn (met het gebied ter verdeling) onder hun geslachten.
 - 25 Hun gebied omvatte: Chelkat, Chali, Beten, Aksaf,
 - 26 Allammelek, Amad en Misal; (de grens) liep naar het westen toe tot de Karmel en Sichor Libnat,
 - 27 ging dan naar het oosten toe naar Bet-Dagon, liep tot Zebulon en het dal van Jiftach-El in het noorden, Bet-Haëmek en Neïel, en kwam in het noorden uit bij Kabul.
 - 28 (Hierbij hoort ook het gebied van) Abdon, Rechob, Chammon en Kana tot aan Groot-Sidon.
 - 29 Dan ging de grens naar Rama en tot aan de vesting Tyrus, vervolgens naar Chosa en kwam uit bij de zee, vanaf Chebel naar Akzib.
 - 30 (Hierbij hoorde ook de steden) Akko, Afek en Rechob; tweeëntwintig steden en hun dorpen.
 - 31 Dit was het erfdeel van de stam der Aserieten (ter verdeling onder) hun geslachten, deze steden en hun dorpen.

DEZE TAMELIJK GLOBALE beschrijving van het gebied van Aser in het noordwesten van Israël is niet altijd even makkelijk te volgen. Vaker dan in de andere lijsten stuiten we op niet of nauwelijks te lokaliseren plaatsnamen. Daarbij komt dat de tekst ook niet helemaal foutloos lijkt te zijn overgeleverd. In vs. 28 is bij de vertaling in navolging van enkele Hebreeuwse manuscripten gekozen voor de naam Abdon in plaats van Ebron, omdat de laatste onbekend is en de eerste voorkomt in de lijst van Levietensteden (21:30). Datzelfde is gebeurd in vs. 30 (Akko in plaats van Umma) op grond van de vergelijking met Ri. 1:31. Ook de optelsom in vs. 30 lijkt, zoals eerder soms ook het geval was in andere stedenlijsten, niet te kloppen. Tot een iets beter resultaat komen we als we Tyrus en Sidon buiten beschouwing laten. Het ligt immers voor de hand dat die Phoenicische steden nooit echt tot Israël gerekend zijn en hier alleen de (toch al royaal getrokken) grens aanduiden. Ook de naam Sichor-Libnat telt waarschijnlijk niet mee, omdat deze geïnterpreteerd kan worden als een aanduiding van een moerassig gebied bij de zuidgrens (letterlijk 'water van Libnat').

Het gebied van Aser staat vanouds bekend als heel welvarend. Dat wordt ook tot uitdrukking gebracht in de stamspreuken over Aser:

Aser, zijn spijze zal vet zijn,

en hij zal koninklijke lekkernijen leveren (Gen. 49:20).

Nog uitbundiger is Deut. 33:24-25, maar daar wordt er ook een waarschuwing aan toegevoegd:

Over Aser zei hij:

Gezegend zij Aser onder de zonen;

hij zij bemind bij zijn broeders,
en hij dope zijn voet in olie.
IJzer en koper mogen jouw grendels zijn,
jouw sterkte moge zijn als je levensduur.

Deze afsluitende wens om goede bescherming past goed bij de ligging van Aser bij zoveel machtige Kanaänitische en Phoenicische steden. Volgens Ri. 1:31-32 heeft Aser nog wel een vergeefse poging ondernomen die te veroveren, maar verder krijgt men de indruk dat men zich min of meer heeft neergelegd bij de suprematie van de oorspronkelijke bevolking. Zo schitterde Aser volgens het lied van Debora door afwezigheid in de slag tegen de koningen van Kanaän:

Aser zat aan het strand der wijde zee,
bleef rustig wonen aan zijn zeeboezems (Ri. 5:17).

Maar het komt wel in het geweer als de gevestigde orde bedreigd wordt door nomadische indringers uit het oosten (Ri. 6:35 en 7:23).

Aser moet ook aan flinke religieuze invloed van Kanaänitische zijde hebben blootgestaan. De namen van enkele steden op het aan Aser toegewezen gebied geven daarvan ongeneerd getuigenis: Allamelek (vs. 26) is de belijdenis dat aan de god El het koningschap toekomt; Bet-Dagon (vs. 27) betekent 'huis van Dagon' en Jiftach-El (vs. 27) getuigt van het geloof in de macht van El: 'El opent' (vgl. voor de draagwijdte van deze uitdrukking Jes. 22:22).

Het erfdeel van Naftali

19:32-39

- 19
- 32 Voor de Naftalieten kwam het zesde lot te voorschijn (met het gebied) voor de Naftalieten (ter verdeling) onder hun geslachten.
 - 33 Hun gebied strekte zich uit van Chelef, van de terebint te Saänannim, Adami-Nekeb en Jabneël af, tot aan Lakkum toe, en eindigde bij de Jordaan.
 - 34 Naar het westen toe ging de grens naar Aznot-Tabor en vandaaruit naar Chukok, reikte tot Zebulon in het zuiden, tot Aser in het westen en tot Juda-aan-de-Jordaan in het oosten.
 - 35 (Daartoe behoorden de volgende) vestingsteden: Siddim, Ser, Chammat, Rakkat, Kinneret,
 - 36 Adama, Rama, Hasor,
 - 37 Kedes, Edreï, En-Chasor,
 - 38 Jiron, Migdal-El, Chorein, Bet-Anat en Bet-Semes; negentien steden en hun dorpen.
 - 39 Dit was het erfdeel van de stam der Naftalieten (ter verdeling) onder hun geslachten; deze steden en hun dorpen.

HET GEBIED VAN de stam Naftali is net als dat van de andere noordelijke stammen slechts schetsmatig beschreven, waarbij ook de identificatie van tal van plaatsen grote problemen oplevert. We moeten ons tevreden stellen met enkele bekende oriëntatiepunten: het meer van Galilea en de Jordaan in het oosten en de berg Tabor als zuidwestpunt. De naam Aznot-Tabor, letterlijk 'de oren van Tabor', zou heel goed een aanduiding van heuvels bij deze berg kunnen zijn. Een andere opvallende naam in dit gedeelte is die van Juda in vs. 34. Het is uitgesloten dat hiermee het zoveel zuidelijker gelegen gebied van de stam met die naam wordt bedoeld. We moeten aannemen dat het hier om een homonym gaat: een gelijkkluidende naam voor twee geheel verschillende zaken. Bij een aantal plaatsnamen zijn we dat al eerder tegengekomen. Zie bijv. Betlehem in het gebied van Zebulon (19:15), dat niet verward mag worden met de Judeese plaats met die naam. Datzelfde geldt voor het hier in vs. 37 genoemde Edreï, dat een andere plaats aanduidt dan de stad van koning Og in het Overjordaanse (13:31).

Voor Naftali geldt ook wat al eerder is gezegd over de stammen van Zebulon, Issakar en Aser: de Israëlieten konden zich daar moeilijk onttrekken aan Kanaänitische invloed. Ook aan de betekenis van sommige namen in het gebied van Naftali is dat af te lezen: naast de al eerder genoemde grensstad Bet-Semes ('huis van de zon(negod)') kan hier gewezen worden op Bet-Anat ('huis van de (godin) Anat') en Migdal-El ('tempel van El').

De stad met de grootste invloed in deze omgeving is ongetwijfeld Hasor geweest. Nog steeds weten de resten van deze stad de bezoeker te imponeren. Het moet een voor de begrippen van die tijd immens grote stad zijn geweest. Nu was die ten tijde van de vestiging van Israël in Kanaän allang over zijn hoogtepunt heen.

Maar haar macht was niet snel gebroken, zoals wel blijkt uit Ri. 4. Dat zou ook wel eens de achtergrond kunnen zijn van de spreuk door Mozes aan Naftali gewijd:

En van Naftali zei hij:

Naftali is verzadigd van het welbehagen

en vervuld van de zegen van de HERE;

neem het westen en het zuiden in bezit (Deut. 33:23).

Men kan deze tekst zo interpreteren dat van de nood een deugd is gemaakt. Omdat men zich de omgeving van Hasor in het noordoosten van het gebied van Naftali niet kon toeëigenen, moest men zijn toevlucht maar nemen tot plaatsen met minder weerstand. Wellicht bestaat er ook verband met hetgeen hierna wordt bericht over de stam Dan. Die zal zich volgens vs. 47 in tweede instantie vestigen in het uiterste noorden van het gebied dat hier aan Naftali is toebedeeld.

Het erfdeel van Dan

19:40-48

- 19
- 40 Als zevende kwam het lot (met het gebied) voor de stam van de Daniëten (ter verdeling) onder hun geslachten te voorschijn.
 - 41 Het gebied dat zij ten erfdeel kregen, omvatte Zora, Estaol, Ir-Semes,
 - 42 Saälabbîn, Ajjalon, Jitla,
 - 43 Elon, Timna, Ekron,
 - 44 Elteke, Gibbeton, Baälat,
 - 45 Jehud, Bene-Berak, Gat-Rimmon,
 - 46 Me-Hajjarkon en Rakkon, met het gebied tegenover Jafo.
 - 47 Daar het gebied der Daniëten hun ontgaan was, trokken de Daniëten op en streden tegen Lesem. Zij veroverden het, sloegen het met de scherpte van het zwaard en namen het in bezit. Toen vestigden zij zich daar en noemden Lesem Dan, naar de naam van hun vader Dan.
 - 48 Dit was het erfdeel van de stam van de Daniëten (ter verdeling) onder hun geslachten; deze steden en hun dorpen.

HET LAATSTE STUK land dat aan één der stammen wordt toebedeeld mochten we gezien het voorafgaande in het uiterste noorden verwachten. Er is immers consequent de richting van het zuiden naar het noorden aangehouden. Nu komen we uiteindelijk ook wel in het noordelijkste deel van Kanaän terecht, maar dan wel na een flinke omweg.

Het lot had voor Dan eerst een stuk aangewezen langs de kust, bij de bekende havenplaats Jafo (later Joppe) en aan de noordwestzijde van Juda en de zuidwestzijde van Efraïm. Dat is een gebied wat vooral bekend is uit de verhalen over de strijd tussen Simson en de Filistijnen (Ri. 13-16). Het is niet erg nauwkeurig beschreven. Daar was ook niet zoveel reden toe, want om niet nader aangeduide redenen zijn de Daniëten vandaar vertrokken naar het gebied rond de plaats die zij Dan gingen noemen. In feite verhuisden ze daarmee van het territorium van Juda (vgl. 15:45-47) naar dat van Naftali.

Met de stam Dan gebeurt hetzelfde als met de stam Simeon. Ook die lijkt te zijn verhuisd en krijgt een plaats toebedeeld op andermans grondgebied. Zo correspondeert dus het slot van dit tweede deel van de toewijzing van het land met het begin. Dat is opnieuw een aanwijzing voor de weloverwogen structuur binnen de hoofdstukken 13-23 (zie hierover de inleiding op deze hoofdstukken). Tegelijkertijd vallen dan ook de verschillen op met wat gezegd is over Simeon (19:1-9). De verplaatsing van Simeon van het midden naar het zuiden van het land wordt niet expliciet vermeld, terwijl daar bij Dan geen doekjes om worden gewonden. Daarentegen blijft bij de definitieve vestiging onvermeld dat hier het grondgebied van Naftali is betreden, terwijl dat in het geval van Simeon en Juda wél gebeurt.

Wat is nu precies de reden geweest voor het vertrek van Dan naar het noorden? De Hebreeuwse tekst is hier, in vs. 47, niet echt duidelijk. In de Septuaginta is

dat heel anders. Daar is dit vers weggelaten en volgt de traditionele slotopmerking uit vs. 48 direkt op de stedenlijst. Vervolgens lezen we:

En de Daniëten konden de Amorieten niet verdrijven en werden door hen gedwongen in de heuvels te gaan wonen. De Amorieten lieten niet toe dat ze in de vlakte konden komen en namen stukken van hun gebied af. Toen stonden de Judeeërs op en streken tegen Lakis, namen het in en sloegen het met de scherpste van het zwaard. En ze gingen daar wonen en noemden het Lasendan.

De Amorieten bleven wonen in Edom en Salamin, maar de hand van Efraïm drukte zwaar op hen en zij werden daaraan ondergeschikt.

De vermelding van een strijd van Juda tegen Lakis moet hier wel op een vergissing berusten, waarbij Lesem/Laïs (zie de opmerking hierna over Ri. 18) en Lakis verwisseld zijn. Verder is duidelijk dat hier gebruik is gemaakt van de gegevens zoals wij die ook kennen uit Ri. 1:34-35. De tekst van de Septuaginta is het best te verklaren als een poging om de onduidelijkheden in vs. 47 weg te nemen.

Maar al verdient de Hebreeuwse tekst hier dan de voorkeur, het ligt wel voor de hand dat inderdaad de druk van de Kanaänitische bevolking de Daniëten te machtig is geworden. Omdat een dergelijke mededeling op deze plaats in het boek Jozua te zeer uit de toon zou vallen, is gekozen voor een wat terughoudender formulering. Maar juist ook door wat er *niet* gezegd wordt, krijgen we een idee van wat hier achter moet zitten. Want als het gebied te klein zou zijn geweest, dan zou dat gewoon zijn aangegeven, zoals bij de Jozefieten (17:14). Dat is dus niet het geval en dat lag ook niet in de lijn van de verwachting, want Dan staat op grond van de tellingen in Num. 1 en 26 bekend als de kleinste onder de stammen.

Het in vs. 47 gebruikte werkwoord is hetzelfde als in de vaak herhaalde aanhef bij de verloting van het land. Hier is het steeds vertaald met 'te voorschijn komen'. Hier wordt met woorden gespeeld: zoals men maar moest zien welk stuk land men kreeg, zo ziet Dan hier nu even machteloos toe hoe het hem weer ontgaat.

De verovering van Lesem wordt in vs. 47 op precies dezelfde manier beschreven als de veroveringen in het eerste deel. Het zou zo in hoofdstuk 11 kunnen staan, zij het dat hier nu direkt aan is toegevoegd dat het ook in bezit is genomen. Het bevel daartoe werd pas ná de verovering van het land gegeven in hoofdstuk 13. In Ri. 18 vinden we een veel uitgebreider versie van dit verhaal over de Daniëten. Daar heet de veroverde plaats Laïs. Dat is te beschouwen als een variant van de naam Lesem. In het Hebreeuws zijn die twee namen nauw verwant. Vermoedelijk gaat het hier om een nadere uitwerking van de traditie, zoals we die in Joz. 19 aantreffen met het oog op het feit dat in Dan later één van de heilighdommen van het Tienstammenrijk werd gevestigd.

Het erfdeel van Jozua als laatste

19:49-51

- 19
- 49 Toen ze klaar waren met de verdeling van het land overeenkomstig zijn grenzen, gaven de Israëlieten aan Jozua, de zoon van Nun, een erfdeel in hun midden.
 - 50 Naar het bevel van de HERE gaven zij hem de stad, waarom hij gevraagd had: Timnat-Serach op het gebergte van Efraïm. Hij (her)bouwde de stad en ging daar wonen.
 - 51 Dit zijn de erfdelen, die de priester Eleazar, Jozua, de zoon van Nun, en de familiehoofden aan de stammen van de Israëlieten te Silo door het lot hebben toegewezen, voor het aangezicht van de HERE aan de ingang van de tent van samenkomst. Toen waren ze klaar met de verdeling van het land.

DEZE AFSLUITING VAN de verdeling van het land correspondeert met de in hoofdstuk 14 gegeven inleiding. Het bevel om het land in bezit te nemen werd al wel gegeven in 13:1, maar daar volgde toen eerst een uitweiding op over de nog niet veroverde gebieden en over de verdeling van het Overjordaanse. De verdeling van het land ten westen van de Jordaan, het eigenlijke beloofde land, begon pas in hoofdstuk 14. Dat wordt nu afgesloten met de vrijwel letterlijke herhaling van 14:1 in 19:51. Het enige verschil is de genoemde plaats van handeling. In hoofdstuk 14 werd die niet vermeld, want zij is daar duidelijk gelokaliseerd in Gilgal (zie ook 14:6). Maar inmiddels is er een overgang geweest naar Silo (18:1). Dat mag als een vooruitgang beschouwd worden: van de rand van het land naar het midden; zeker als daarbij bedacht wordt dat nu ook de tent van samenkomst, teken van Gods aanwezigheid, hier zijn vaste plaats heeft gekregen.

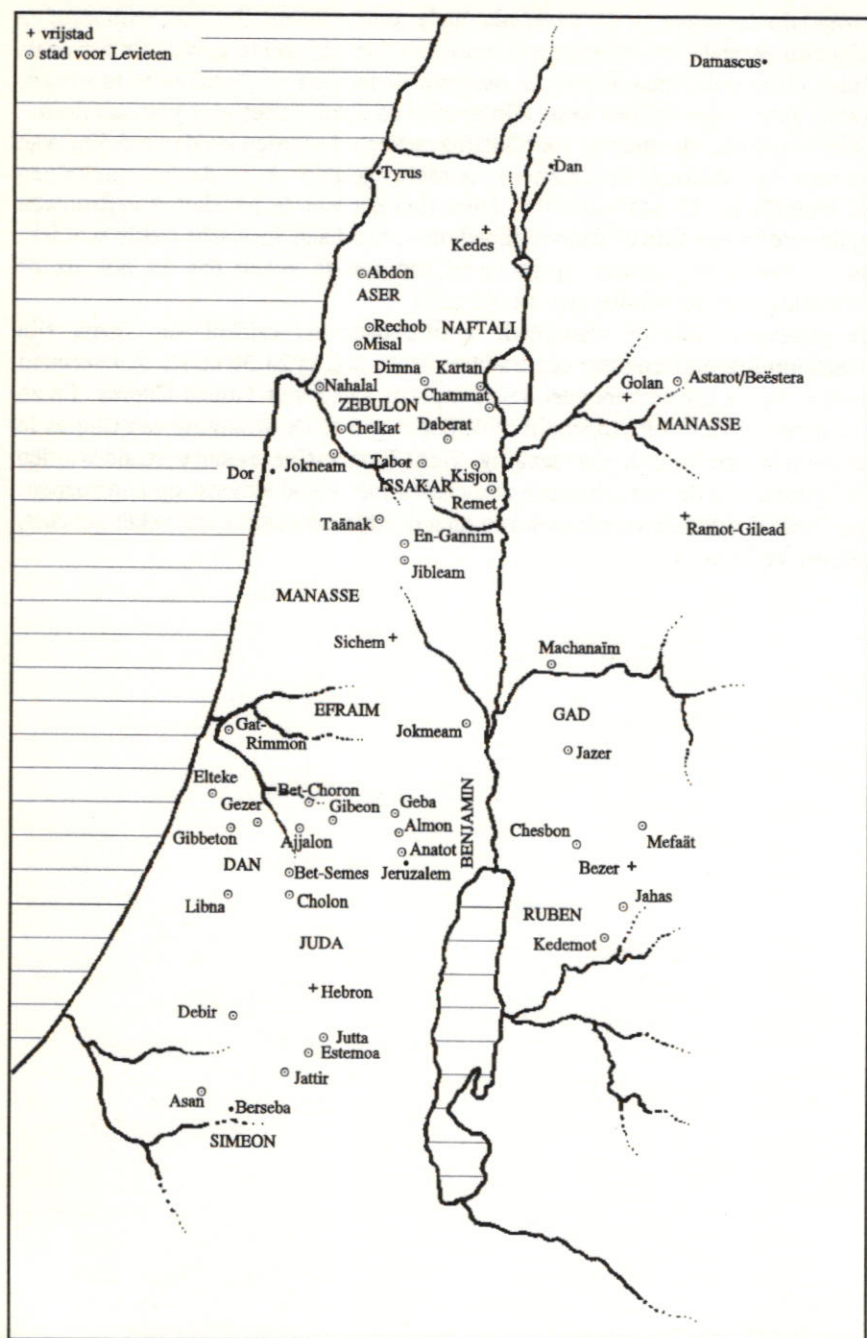
Ook Jozua krijgt nu zijn vaste plaats. Met de toewijzing van het erfdeel aan Efraïm, 'ter verdeling onder hun geslachten', moet hij die in feite al hebben gehad. Jozua behoorde immers tot die stam (zie Num. 13:8 en 16). En de hem nu toegewezen plaats Timnat-Serach ligt ook inderdaad 'op het gebergte van Efraïm', ongeveer 25 km ten westen van Silo. Dat Jozua's erfdeel hier nog eens apart genoemd wordt, kan nauwelijks als eerbetoon voor hem als aanvoerder van de Israëlieten worden opgevat, de genoemde plaats is nu niet bepaald een vorstelijke residentie. Het valt ook op hoe bescheiden Jozua hier is: hij eigent zich niet als een machtig man een aanzienlijk deel toe, maar stelt zich afhankelijk op en wacht af of het volk aan zijn wens, die wordt ondersteund door een goddelijk bevel, gehoor zal geven.

Deze verzen laten zich het beste begrijpen als we letten op de parallel met de toewijzing van een erfdeel aan Kaleb (14:6-15). Zoals deze voorafging aan de beschrijving van het erfdeel van de eerste stam, zo sluit het gedeelte over Jozua, na de beschrijving van het erfdeel van de twaalfde stam, die af. Een aantal elementen uit het gedeelte over Kaleb vinden we ook hier terug. Zo is er sprake van een vraag om land en een goddelijk bevel om dat te geven. In het geval van

Jozua zijn die vraag en dat bevel niet nader omschreven. Het lijkt erop alsof ze juist zijn vermeld om die overeenkomst met 14:6-15 aan te geven. En net zoals Kaleb blijkt ook Jozua bereid om opnieuw de handen uit de mouwen te steken. Kaleb moest nog strijden voor zijn gebied en Jozua moet nog gaan bouwen. Kaleb en Jozua, die hier zo nadrukkelijk genoemd worden bij de verdeling van het land, zijn daarmee opnieuw ten voorbeeld gesteld. Al bij de verkenning van het land (Num. 13-14) hadden zij laten zien dat van de Israëlieten vertrouwen op de belofte van God en daarom moed om te handelen verwacht mocht worden. Bij de verdeling worden zij genoemd om aan te geven dat dit ook na de vervulling van de belofte nog steeds geldt.

De gegevens voor de afsluitende notitie over het erfdeel van Jozua zijn waarschijnlijk ontleend aan een traditie die we ook in 24:30 en Ri. 2:9 vermeld vinden. In dat laatste vers heet de woonplaats van Jozua Timnat-Cheres. En zo wordt deze plaats ook aangeduid in de Septuaginta. De wijziging van Cheres in Serach is waarschijnlijk niet toevallig. Want Timnat-Cheres kan vertaald worden als 'gebied van de zon', hetgeen associaties met afgodendienst op kan roepen. Om Jozua daarvan te verschonen zou men de naam, zoals dat wel vaker gebeurt, hebben verhaspeld.

VRIJSTEDEN EN STEDEN VOOR DE LEVIETEN

Afb. 8: De vrijsteden en steden voor de Leviëten

De vrijsteden

20:1-9

20

- 1 De HERE zei tegen Jozua:
- 2 'Zeg tegen de Israëlieten: Jullie moeten de vrijsteden aanwijzen, waarover Ik jullie via Mozes heb gesproken.
- 3 Daarheen kan dan iemand die een ander zonder opzet, niet met voorbedachten rade, gedood heeft, vluchten. Zo hebben jullie dan een vrijstad (waar je veilig bent) voor de bloedwreker.
- 4 Wie naar één van deze steden gevlucht is, moet bij de ingang van de stadspoort blijven staan en zijn zaak ten aanhoren van de oudsten van die stad uiteenzetten. Dan zullen zij hem tot hun stad toelaten en hem een plaats aanwijzen; en hij zal bij hen blijven wonen.
- 5 Wanneer de bloedwreker hem achtervolgt, mogen zij degene die een ander gedood heeft, niet aan hem uitleveren, omdat hij zijn naaste niet met opzet heeft gedood en tevoren geen haat tegen hem koesterde.
- 6 Hij mag in die stad blijven wonen, totdat hij voor de gemeente terecht heeft gestaan (of) tot de dood van de hogepriester, die er dan is. Daarna kan degene die een ander gedood heeft, teruggaan naar zijn stad en naar zijn huis, naar de stad, waaruit hij gevlucht was.'
- 7 (Toen) heiligden (de Israëlieten) Kedes in Galilea, op het gebergte van Naftali, Sichem op het gebergte van Efraïm, Kirjat-Arba, dat is Hebron, op het gebergte van Juda,
- 8 en aan de overzijde van de Jordaan, ten oosten van Jericho, wezen zij Beser aan, in de woestijn, op de hoogvlakte, uit de stam Ruben, Ramot in Gilead uit de stam Gad, en Golan in Basan uit de stam Manasse.
- 9 Dit waren de steden die voor alle Israëlieten en voor de onder hen vertoevende vreemdelingen aangewezen werden, opdat iedereen die iemand zonder opzet gedood had, daarheen zou kunnen vluchten en niet door toedoen van de bloedwreker zou sterven, voordat hij voor de gemeente zou hebben terechtgestaan.

NU HET LAND is verdeeld volgt er met de inleiding in vs. 1 duidelijk een heel nieuwe inzet (vgl. eerder 1:1 en 13:1). Enkele opdrachten, zoals die aan het slot van het boek Numeri zijn opgetekend, moeten nog worden uitgevoerd. Al vaker bleek dat hierop in dit tweede deel van het boek Jozua wordt teruggegrepen (zie de opmerkingen bij de inleiding op 13-23). Zo laat dit hoofdstuk zich lezen als een uitwerking van Num. 35:9-34. Daar werden nog geen plaatsnamen genoemd. Nu is daartoe wel de gelegenheid. Vergeleken met de passage in het boek Numeri over de vrijsteden wordt hier dan aan de andere kant minder aandacht aan de voorwaarden voor opname in zo'n vrijstad besteed. Omdat Num. 35 hier als bekend verondersteld lijkt te zijn, hoeft dat ook niet. Maar we vinden ook een enkele aanvulling op deze formuleringen, zoals in vs. 3 waar nog eens nadrukkelijk staat dat doodslag 'niet met voorbedachten rade' plaats gevonden mag hebben. Die aanvulling lijkt te zijn ingegeven door de behandeling van

ditzelfde onderwerp in Deut. 19:1-13. Ook andere uitdrukkingen, zoals dat hij 'tevorens geen haat tegen hem koesterde' (vs. 5), lijken hieraan te zijn ontleend. We kunnen dit beschouwen als aanwijzingen van een latere bewerking, die ten doel had deze passages met elkaar in overeenstemming te brengen. Ook in de Septuaginta vinden we daarvan sporen. In dit hoofdstuk ontbreekt de genoemde aanvulling in vs. 3 en verder het hele stuk van vs. 4 en 5 en ook nog bijna heel vs. 6 (vanaf 'tot de dood van de hogepriester'). Het is goed denkbaar dat de Septuaginta hier een oudere teksttraditie weergeeft zonder de genoemde later toegevoegde harmoniserende gedeelten.

De inleiding van dit hoofdstuk ('de HERE zei tegen Jozua: zeg tot de Israëlieten...') doet denken aan de vele keren dat op deze manier God in Exodus, Leviticus en Numeri via Mozes aan het volk zijn wetten voorschreef. Zo herhaalt zij ook Num. 35:9-10, nu echter met Jozua in plaats van Mozes. Daarmee getuigt dit vers opnieuw daarvan dat Jozua volledig in Mozes' voetsporen is getreden. De genoemde zes plaatsen zijn gelijkmatig verdeeld over het nu in bezit genomen land, inclusief het overjordaanse deel. Het is niet te bewijzen dat zij ook werkelijk als zodanig hebben gefunctioneerd, maar dat geldt ook voor het tegendeel. We kennen uit het Oude Testament wel het verhaal van Joab, die bij het altaar in Jeruzalem bescherming zoekt voor de mensen die het bloed dat hij vergoten heeft, willen wreken (1 Kon. 2:28-35). Maar Joab vindt daar niet de gehoopte veiligheid. Hij kon zich ook niet op de wet van de vrijsteden beroepen, omdat hij steeds met voorbedachten rade gehandeld had (vgl. Ex. 21:12-14). Overigens is het niet onwaarschijnlijk dat ook Jeruzalem tot de vrijsteden gerekend mocht worden, en dat mensen die wél aan de genoemde voorwaarden voldeden, inderdaad gevrijwaard werden voor de bloedwraak in de heilige omgeving van de tempel. Want als van de vrijsteden gezegd wordt dat zij tot deze positie 'geheiligd' zijn (vs. 7), dan kan men de stad met de tempel daar moeilijk van uitsluiten. Waarschijnlijk wordt Jeruzalem nu nog niet genoemd, omdat het in de hier veronderstelde situatie nog niet de status had die het kreeg, doordat het de ark en later de tempel zou huisvesten.

Jeruzalem zou later ook de plaats worden waar men de in vs. 6 genoemde hogepriester mocht verwachten. In dit vers wordt de indruk gewekt dat het overlijden van een hogepriester gepaard gaat met een amnestieregeling: de anders voor het bewijs van de onschuld van de vervolgte noodzakelijke rechtzaak vervalt en men krijgt het voordeel van de twijfel. De tekst is hier niet erg duidelijk en moet met behulp van een kleine kunstgreep leesbaar gemaakt worden. Het gaat duidelijk om een toevoeging, welke in de Septuaginta ontbreekt. Dat geeft aan dat men over deze wetgeving is blijven nadenken en dat deze dus waarschijnlijk niet slechts theorie gebleven is.

Op deze plaats, direkt na de beschrijving van de in bezitname van het land, geeft deze wetgeving echter in de eerste plaats een principe aan. En dat betreft de manier van leven in het land. De bloedwraak wordt op zich niet verboden. Dat is ook een kern van de rechtszekerheid: het kwaad moet in gelijke mate vergolden

worden. Er worden echter grenzen gesteld om te voorkomen dat het ene bloedvergieten als vanzelfsprekend het andere op blijft roepen. Na alle strijd, zoals die eerder in dit boek is beschreven en die in 19:47 ook al weer even ter sprake kwam, krijgt zo'n wetsbepaling des te meer gewicht. Zij geeft aan dat de Israëlieten, die eraan gewend zijn geraakt om de taal van het zwaard te spreken, de nu gegeven rust moeten gebruiken om de taal van de rechtspraak te leren.

Steden voor de Levieten

21:1-42

21

- 1 De familiehoofden van de Levieten kwamen bij de priester Eleazar, bij Jozua, de zoon van Nun, en bij de familiehoofden van de stammen van de Israëlieten
- 2 en zeiden tegen hen te Silo in het land Kanaän: 'De HERE heeft via Mozes geboden ons steden te geven om in te wonen en hun weidegronden voor ons vee.'
- 3 Toen gaven de Israëlieten overeenkomstig het bevel van de HERE van hun erfdeel de volgende steden en hun weidegronden aan de Levieten.
- 4 Dit was het lot dat te voorschijn kwam voor de geslachten van de Kehatieten. Van de Levieten verkregen de zonen van de priester Aäron door het lot uit de stam Juda, uit de stam Simeon en uit de stam Benjamin dertien steden.
- 5 De overige Kehatieten verkregen door het lot van de geslachten van de stam Efraïm, uit de stam Dan en uit de halve stam Manasse tien steden.
- 6 De Gersonieten verkregen door het lot van de geslachten van de stam Issakar, van de stam Aser, van de stam Naftali en van de halve stam Manasse in Basan dertien steden.
- 7 De Merarieten verkregen (ter verdeling) onder hun geslachten uit de stam Ruben, uit de stam Gad en uit de stam Zebulon twaalf steden.
- 8 De Israëlieten gaven aan de Levieten deze steden en hun weidegronden volgens het lot, zoals de HERE via Mozes geboden had.
- 9 Zij gaven uit de stam van de Judeeërs en uit de stam van de Simeonieten de volgende, met name genoemde steden.
- 10 Aan de Aäronieten, uit de geslachten van de Kehatieten uit de Levieten, gaven men, daar voor hen het eerste lot te voorschijn was gekomen:
- 11 Kirjat-Arba, dat is Hebron – deze Arba is de vader van Anok – op het gebergte van Juda met zijn omliggende weidegronden.
- 12 Het akkerland van die stad en zijn dorpen hadden zij aan Kaleb, de zoon van Jefunne, in bezit gegeven.
- 13 Aan de zonen van de priester Aäron gaven zij de vrijstad Hebron met zijn weidegronden, Libna met zijn weidegronden,
- 14 Jattir met zijn weidegronden, Estemoa met zijn weidegronden,
- 15 Cholon met zijn weidegronden, Debir met zijn weidegronden,
- 16 Asan met zijn weidegronden, Jutta met zijn weidegronden en Bet-Semes met zijn weidegronden: negen steden uit deze twee stammen.
- 17 En uit de stam Benjamin: Gibeon met zijn weidegronden, Geba met zijn weidegronden,
- 18 Anatot met zijn weidegronden en Almon met zijn weidegronden: vier steden.
- 19 In totaal hadden de Aäronieten, de priesters, dertien steden met hun weidegronden.
- 20 Wat de geslachten der Kehatieten betreft, de Levieten, de rest van de Kehatieten, zij verkregen de hun door het lot toegewezen steden uit de stam Efraïm.

- 21 Men gaf hun de vrijstad Sichem met zijn weidegronden op het gebergte van Efraïm, Gezer met zijn weidegronden,
- 22 Jokmeam met zijn weidegronden en Bet-Choron met zijn weidegronden: vier steden.
- 23 En uit de stam Dan: Elteke met zijn weidegronden, Gibbeton met zijn weidegronden,
- 24 Ajjalon met zijn weidegronden, Gat-Rimmon met zijn weidegronden: vier steden.
- 25 En uit de halve stam Manasse: Taānak met zijn weidegronden en Jibleam met zijn weidegronden: twee steden.
- 26 In totaal tien steden met hun weidegronden voor de geslachten van de overige Kehatieten.
- 27 De Gersonieten uit de geslachten van de Levieten verkregen uit de halve stam Manasse: de vrijstad Golan in Basan met zijn weidegronden en Beēstera met zijn weidegronden: twee steden.
- 28 En uit de stam Issakar: Kisjon met zijn weidegronden, Dabera met zijn weidegronden,
- 29 Remet met zijn weidegronden, En-Gannim met zijn weidegronden: vier steden.
- 30 En uit de stam Aser: Misal met zijn weidegronden, Abdon met zijn weidegronden,
- 31 Chelkat met zijn weidegronden en Rechob met zijn weidegronden: vier steden.
- 32 En uit de stam Naftali: de vrijstad Kedes in Galilea met zijn weidegronden, Chamnot-Dor met zijn weidegronden en Kartan met zijn weidegronden: drie steden.
- 33 In totaal verkregen de Gersonieten (ter verdeling) onder hun geslachten dertien steden met hun weidegronden.
- 34 Wat betreft de geslachten der Merarieten, de overige Levieten, zij verkregen uit de stam Zebulon: Jokneam met zijn weidegronden, Karta met zijn weidegronden,
- 35 Dimna met zijn weidegronden, Nahalal met zijn weidegronden: vier steden.
- 36 [En uit de stam Ruben: Beser met zijn weidegronden, Jahas met zijn weidegronden,
- 37 Kedemot met zijn weidegronden en Mefaāt met zijn weidegronden: vier steden.]
- 38 En uit de stam Gad: de vrijstad Ramot in Gilead met zijn weidegronden, Machanaïm met zijn weidegronden,
- 39 Chesbon met zijn weidegronden, Jazer met zijn weidegronden: in totaal vier steden.
- 40 Al deze steden verkregen de van de geslachten der Levieten nog overgebleven Merarieten (ter verdeling) onder hun geslachten. Door het lot vielen hun twaalf steden toe.
- 41 In totaal hadden de Levieten binnen het eigendom van de Israëlieten achtenveertig steden met hun weidegronden.
- 42 Deze steden bestonden telkens uit een stad en de omliggende weidegronden, zo was het met al deze steden.

ALS AFSLUITING VAN de door God via Mozes gegeven opdrachten ten aanzien van de verdeling van het land, zoals beschreven in Num. 34-36, wordt nu de toewijzing van de steden voor de Levieten ter hand genomen. Vergeleken met Num. 35 is de volgorde Levietensteden-vrijsteden hier omgedraaid. Dat heeft te maken met de simpele reden dat aan de Levieten ook de vrijsteden beloofd zijn (Num. 35:6). Dus die moesten eerst worden aangewezen.

Bij de verdeling zien we de gebruikelijke volgorde: het begint bij het gebied van Juda, Simeon en Benjamin, daarna komen de Jozefieten aan de beurt en dan de overige stammen. Bij de laatste groep wordt bij het noemen van de steden wel afgeweken van de in vs. 6-7 genoemde volgorde. Als men de tekst topografisch bekijkt, wordt er onverwacht een grote sprong gemaakt, van Zebulon (vs. 34) in het noorden naar Ruben (vs. 36) in het zuidelijke gedeelte van het Overjordanse. Misschien heeft dat feit een schrijver in de war gebracht, waardoor in de Hebreeuwse tekst de verzen 36-37 ontbreken. Die leemte is hier aangevuld met behulp van de Septuaginta. Alleen zo klopt ook het in vs. 40 genoemde aantal steden.

In 1 Kron. 6 vinden we eveneens een opsomming van de Levietensteden. Deze komt grotendeels overeen met Joz. 21. In enkele gevallen is er verschil en soms verdient de lijst uit het boek Kronieken dan de voorkeur, omdat die meer in overeenstemming is met andere gegevens uit het boek Jozua. Dat is het geval in vs. 16 (Asan in plaats van Aïn; vgl. 1 Kron. 6:59 en Joz. 15:42; 19:7), vs. 22 (Jokmeam in plaats van Kibsaïm; vgl. 1 Kron. 6:68), vs. 25 (Jibleam in plaats van Gat-Rimmon; vgl. Joz. 17:11), vs. 29 (Remet in plaats van Jarmut; vgl. Joz. 19:21).

De toewijzing van de steden vindt op de gebruikelijke manier plaats. Het gaat via loting (vs. 4, 6, 10 en 20). Ook het feit dat de Levieten zelf het initiatief nemen, is niet nieuw. Net als Kaleb in 14:6-12 roepen ze de herinnering op aan beloften die God hun ooit had gedaan. Met enige nadruk wordt aangegeven dat de Levieten hun steden van de overige Israëlieten krijgen (vs. 3 en 8), zoals ze ook aan Jozua zijn deel hadden gegeven (19:49). In vs. 5-6 wordt dat extra beklemtoond als verteld wordt dat de Levieten hun steden van bepaalde geslachten uit de genoemde stammen kregen. Daarmee wordt aangegeven dat het om steden gaat die al verdeeld waren onder de geslachten, en dat die geslachten die dan nu weer afstaan. Zo voelt men dat het niet om zomaar iets gaat: iets waarover men zich verheugde moet weer worden afgestaan.

De toewijzing van de steden aan de Levieten was al eerder aangekondigd in 14:4. Maar er zijn ook teksten die aangeven dat het helemaal niet zo vanzelfsprekend was dat de Levieten hun deel van het land zouden krijgen. In 13:33 wordt gesteld dat Levi geen erfdeel krijgt, want 'de HERE is zijn erfdeel'. Na 13:14 is duidelijk wat we daaronder moeten verstaan: 'de vuuroffers van de HERE zijn hem ten erfdeel'. Deze gedachte is verder uitgewerkt in Deut. 18:1-8 en daar staat het overduidelijk: 'de gehele stam Levi zal geen bezit of erfdeel hebben tezamen met Israël' (vgl. ook Num. 18:20, 26:62 en Deut. 10:9). De hier

gesignaleerde tegenstrijdigheid wordt gerelativeerd door het feit dat nergens van de Levieten wordt gezegd dat ze de genoemde steden met hun weidegronden in bezit nemen. Evenmin wordt met zoveel woorden gezegd dat ze steden of land beëerven. Ze krijgen in de genoemde steden de ruimte, niet meer dan dat.

Overigens is het natuurlijk een bekend probleem: hoe regelt iemand die zich in de eerste plaats met godsdienstige zaken bezighoudt, zijn/haar alledaagse onderhoud? Volgens Mat. 10:10 hield Jezus zijn discipelen voor dat ze zich met dat laatste niet hoefden bezig te houden. Dat zou zich vanzelf wel regelen. Maar we lezen ook in Paulus' brief aan de Korintiërs dat hij zich maar liever niet houdt aan de regel dat verkondigers van het evangelie van het evangelie leven (1 Kor. 9). Zo'n positie van vrijgestelde wekt maar al te snel afgunst.

De stam Levi dankt zijn bijzondere plaats onder de stammen als 'gewijden aan de HERE' en zijn verantwoordelijkheid voor de verzorging van de eredienst volgens Ex. 32:25-29 aan zijn optreden bij de zonde met het gouden kalf. In tegenstelling tot de rest van het volk bleven de Levieten destijds de HERE toegewijd.

In Num. 3-4 vinden we uitgebreide voorschriften wat betreft de taken en rolverdeling van de Levieten. Daar komen we ook de hier gevolgde indeling in Kehatieten, Gersonieten en Merarieten, naar de zonen van Levi, tegen. Tevens zien we al vanaf het begin de uitzonderingspositie voor de zonen van de kleinzoon van Kehat, Aäron. Want Aäron is steeds de priester bij uitstek geweest. Ook in Joz. 21 wordt hij twee keer nadrukkelijk zo aangeduid (vs. 13 en 19). De Aäronieten krijgen verhoudingsgewijs een zeer groot deel van de steden. Die liggen bovendien in het midden van het land, in het gebied van Juda en Benjamin. Daar ligt ook Jeruzalem, de stad die later het centrum van Israëls eredienst zou worden. Jeruzalem wordt hier niet met name genoemd. Dat heeft te maken met het feit dat deze stad pas door koning David in bezit werd genomen. In Joz. 21 wordt letterlijk en figuurlijk wel ruimte voor Jeruzalem gelaten, net zoals dat bij de voorafgaande lijst van vrijsteden lijkt te zijn gebeurd. Want ook nu roept het getal al de vraag om deze aanvulling op. In Joz. 20 vroeg het zestal als het ware al om een zevende stad. In Joz. 21 lijkt het aantal achtenveertig ook een aankondiging van de negenenveertigste (zeven maal zeven).

In de hier weergegeven voorrangspositie van de Aäronitische priesters en hun concentratie rondom Jeruzalem klinkt ook iets door van latere ontwikkelingen in de godsdienst van Israël. Door hervormingen onder koning Hizkia en met name koning Josia werd de tempel in Jeruzalem de enige plaats waar nog offers aan de HERE gebracht mochten worden. Daardoor kwam er ook onderscheid tussen de priesters van deze centrale cultusplaats en hen die in andere plaatsen werkzaam waren geweest.

Er bestaat twijfel over of de Levietensteden ooit als zodanig hebben gefunctioneerd. Ook de precieze datering van de in Joz. 21 overgeleverde lijst met steden is omstreden. Maar als het gaat om de instelling van bepaalde steden als

standplaats voor de Levieten, dan is het aannemelijk om die te dateren aan het begin van de koningstijd. De keurig over heel het gebied verspreide Levietensteden zouden dan de plaatsen zijn geweest waar zich in naam van de koning Levieten vestigden als beambten en rechters (1 Kron. 26:29). Deze Levieten blijken volgens de laatstgenoemde tekst meer taken te hebben gehad dan de verzorging van de eredienst. Ze hadden ook te zorgen voor de goede orde in het jonge koninkrijk. Indirect is dit ook dienst aan God. De koning was immers aangesteld in naam van de HERE.

Het is goed denkbaar dat een lijst met steden waar die Levieten waren gestationeerd, is samengevoegd met de lijsten uit de vorige hoofdstukken. Hun verschillende achtergrond blijkt uit enkele tegenstrijdigheden. Zo worden een aantal steden nu aan andere stammen toegeschreven, zoals Chesbon (volgens vs. 39 behorend bij Dan, maar volgens 13:17 Rubenitisch) en Jokneam (volgens vs. 34 van Zebulon en in 19:11 ook wel genoemd bij de grensbeschrijving van Zebulon, doch daar duidelijk niet vallend binnen zijn grondgebied). En ook de slecht lopende formuleringen in vs. 9-13 wijzen in de richting van redactionele arbeid. Vs. 13 zou zonder problemen op vs. 9 kunnen volgen. Het tussenliggende gedeelte over Hebron lijkt overbodig, daar datzelfde Hebron in vs. 13 nog eens wordt genoemd. De herhaling van de gegevens over de veranderde naam van deze stad en over de toewijzing aan Kaleb is waarschijnlijk ter verduidelijking ingevoegd, toen deze lijst van Levietensteden samengenomen werd met de andere lijsten van de verdeling van het land, om aan te geven dat de toewijzing van Hebron aan de Levieten niet in strijd was met de eerder vermelde toewijzing aan Kaleb.

In de huidige context, als slot van de verdeling van het land, is de vermelding van de vrijsteden en Levietensteden op te vatten als aanwijzing voor de manier waarop Israël zou moeten omgaan met het door de HERE gegeven land: er moet ruimte geschapen worden voor recht en voor de juiste godsdiensttoefening. Het land is niet gegeven om krampachtig vast te houden, maar om te gebruiken volgens de regels die de HERE geeft.

Afsluitende opmerkingen na de verdeling

21:42*-45

- 21 42 [En Jozua beëindigde de verdeling en grensindeling van het land. En de Israëlieten gaven overeenkomstig het bevel van de HERE een deel aan Jozua. Ze gaven hem de stad waarom hij had gevraagd: ze gaven hem Timnat-Serach in het gebergte Efraïm. En Jozua (her)bouwde de stad en ging daarin wonen. En Jozua nam de stenen messen mee waarmee hij de Israëlieten die onderweg in de woestijn geboren waren, had besneden en hij bracht ze naar Timnat-Serach].
- 43 Zo heeft de HERE aan Israël heel het land gegeven, waarvan Hij gezworen had het hun vaders te zullen geven. Ze namen het in bezit en gingen er wonen.
- 44 En de HERE gaf hun naar alle kanten toe rust, geheel zoals Hij hun vaders gezworen had: niet één van al hun vijanden heeft voor hen kunnen standhouden; al hun vijanden gaf de HERE in hun macht.
- 45 Niet één van alle goede beloften, die de HERE aan het huis van Israël had gedaan, is onvervuld gebleven; alles is uitgekomen.

IN DE SEPTUAGINTA vinden we na vs. 42 nog een afsluitende notitie. Deze herhaalt de mededeling uit 19:50 over de toewijzing aan Jozua van Timnat-Serach. Samen met dat vers kadert het dus de hoofdstukken over de vrijsteden en de steden voor de Levieten in. Deze herhaling kan ook beschouwd worden als een spoor uit de ontstaansgeschiedenis van dit deel van het boek Jozua. Het lijkt erop te wijzen dat de hoofdstukken 20 en 21 later toegevoegd zijn aan de beschrijving van de erfdelen voor de stammen. In plaats van het slotwoord uit 19:49-51 te verschuiven, heeft men het na 20:42 herhaald. Een interessante toevoeging hierbij is de verwijzing naar de besnijdenis, zoals beschreven in hoofdstuk 5.

Ook in de verzen 43-45 wordt heel duidelijk teruggegrepen op het begin van het boek. Er wordt vastgesteld dat de belofte uit hoofdstuk 1 volledig is vervuld. Net als daar wordt hier opvallend vaak het Hebreeuwse woordje gebruikt dat hier vertaald is met 'al(les)' en '(ge)heel'. Deze afsluitende opmerkingen betreffen zo niet slechts de verdeling, maar betrekken ook de verovering van het land erbij. Deze strijd is in vs. 44 nadrukkelijk vermeld.

Met deze opvallend positieve conclusie wordt er een lijn doorgetrokken die begon met de belofte van Mozes aan Israël:

De HERE, jullie God, zelf zal voor jullie uit overtrekken; Hij zelf zal die volken voor jullie verdrijven en verdelgen, zodat jullie hun land in bezit kunnen nemen; Jozua zal voor jullie uit overtrekken, zoals de Here geboden heeft (Deut. 31:3; vgl. ook Deut. 1:8 en 12:10).

We lazen in Joz. 1 hoe God deze belofte aan Jozua bevestigde. Aan het slot van de beschrijving van de verovering van het land werden we nog eens aan de rust aan Israël gegeven herinnerd:

Jozua nam het heel het land overeenkomstig alles wat de HERE tot Mozes gesproken had. Jozua gaf het aan Israël ten erfdeel, volgens de verdeling in stammen. En het land rustte van de strijd (11:23).

Deze opvatting is in tegenspraak met de elders gemaakte opmerkingen over de nog niet verslagen volken en nog niet veroverde gebieden. Met name hoofdstuk 23 lijkt bedoeld als een correctie op deze al te rooskleurige voorstelling van zaken. Want dat hoofdstuk zet in met de genoemde aan Israël geschonken rust, maar voegt daar dan wel aan toe dat er voor de Israëlieten nog geen reden is om nu op hun lauweren te gaan rusten. Al bij de inleiding op de hoofdstukken 13-23 werd opgemerkt dat het hoofdstuk 23 waarschijnlijk bij een latere bewerking van het boek Jozua is toegevoegd en dat we aan die bewerking ook de fraaie structuur van 13-23 te danken hebben. We doen de prediking van het boek Jozua echter tekort als we deesignaleerde van elkaar verschillende opvattingen tegen elkaar wegstrepen of als we een bepaalde rangorde aanbrengen. Zo heeft men dit opmerkelijk positieve slotwoord van hoofdstuk 21 wel bestempeld als ironisch: juist door te overdrijven zou de schrijver de lezer aan het denken willen zetten over een bekende voorstelling van zaken, waar hij het echter niet mee eens is. Maar na de zo gedetailleerd beschreven verdeling van heel het land vallen deze woorden niet uit de toon. En ze houden hun waarde naast de zo anders klinkende opmerkingen over niet verdreven vijanden en over Israëls traagheid. Juist in hun samengaan roepen deze verschillende benaderingen een zinvolle spanning op. Men moet volop durven vertrouwen op de vervulling van Gods beloften, maar men mag evenmin de eigen verantwoordelijkheid uit het oog verliezen.

Spanning tussen oost en west

22:1-34

22

- 1 Toen riep Jozua de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse op en zei tegen hen:
- 2 'Jullie hebben je gehouden aan alles wat Mozes, de knecht van de HERE, jullie geboden heeft en jullie hebben al mijn bevelen opgevolgd.
- 3 Jullie hebben nu lange tijd, tot op de dag van vandaag, je broeders niet in de steek gelaten, maar jullie hebben de taak, die de HERE, jullie God, jullie oplegde, vervuld.
- 4 Nu de HERE, jullie God, aan jullie broeders rust heeft gegeven, zoals Hij hun beloofd had, mogen jullie terugkeren. Gaat naar jullie tenten, naar het land dat Mozes, de knecht van de HERE, jullie aan de overzijde van de Jordaan in bezit gegeven heeft.
- 5 Alleen, houdt je wel zeer nauwgezet aan het gebod en de wet die Mozes, de knecht van de HERE, jullie opgelegd heeft, door de HERE, jullie God, lief te hebben, te gaan in al zijn wegen, zijn geboden te houden, Hem aan te hangen en Hem te dienen met heel jullie hart en met heel jullie ziel.'
- 6 En Jozua zegende hen en liet hen gaan. En zij gingen naar hun tenten.
- 7 Aan de ene helft van de stam Manasse had Mozes in Basan (een erfdeel) gegeven en aan de andere helft had Jozua (een erfdeel) gegeven bij hun broeders ten westen van de Jordaan. Toen Jozua hen naar hun tenten liet gaan, zegende hij hen.
- 8 Hij zei: 'Keert terug naar jullie tenten met grote schatten en zeer veel vee, met zilver, goud, koper, ijzer en zeer veel kleren; deelt de buit, op jullie vijanden behaald, met jullie broeders.'
- 9 De Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse keerden terug en verlieten de Israëlieten vanuit Silo in het land Kanaän en ze gingen naar het land Gilead, het land dat zij als erfenis gekregen hadden overeenkomstig het bevel dat de HERE via Mozes had gegeven.
- 10 Ze kwamen bij de steenkringen aan de Jordaan in het land Kanaän en de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse bouwden daar aan de Jordaan een altaar dat er groot uitzag.
- 11 De Israëlieten hoorden zeggen: 'Zie, de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse hebben een altaar gebouwd, aan de rand van het land Kanaän, bij de steenkringen aan de Jordaan, aan de kant van de Israëlieten.'
- 12 Toen de Israëlieten dit hoorden, kwam de gehele gemeente der Israëlieten samen te Silo om tegen hen ten strijde te trekken.
- 13 De Israëlieten zonden de priester Pinechas, de zoon van Eleazar, naar de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse, naar het land Gilead,
- 14 en met hem tien vorsten, namens elke stam van Israël één familiehoofd. Ieder van hun was het hoofd van zijn familie onder de geslachten van Israël.
- 15 Toen zij bij de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse in het land Gilead gekomen waren, zeiden zij tegen hen:
- 16 'Zo zegt de gehele gemeente van de HERE: Wat is dat voor trouwbreuk jegens de God van Israël! Jullie hebben je van de HERE afgekeerd door voor

- jezelf een altaar te bouwen. Komen jullie nu in opstand tegen de HERE?
- 17 Was de ongerechtigheid met Peor nog niet genoeg voor ons? Tot op vandaag zijn we nog niet van gereinigd van die plaag die over de gemeente van de HERE gekomen is.
- 18 En nu keren jullie je vandaag van de HERE af. Maar als jullie vandaag in opstand komt tegen de HERE, zal Hij morgen tegen de gehele gemeente van Israël toornen.
- 19 Trouwens, als het land dat jullie geërfd hebben, onrein is, trekt dan over naar het land dat het eigendom van de HERE is, waar zich de tabernakel van de HERE bevindt, en vestigt je dan in ons midden. Maar staat niet op tegen de HERE en staat niet op tegen ons door voor jezelf een altaar te bouwen naast het altaar van de HERE, onze God.
- 20 Is er niet, toen Achan, de zoon van Zerach, zich aan het gebannene vergreep, toorn gekomen over de heel de gemeente van Israël? Hij was niet de enige man die door zijn ongerechtigheid is omgekomen.'
- 21 Hierop antwoordden de Rubenieten, de Gadieten en de halve stam Manasse en zeiden tegen de hoofden van de geslachten van Israël:
- 22 'De God der goden is de HERE!
De God der goden is de HERE!
Hij weet het, en Israël moet het weten: als dit opstand of trouwbreuk tegen de HERE is, dan moeten jullie ons vandaag niet sparen!
- 23 Als wij een altaar zouden hebben gebouwd om ons van de HERE af te keren om daarop brandoffers en spijsoffers te offeren en daarop vredeoffers te brengen, dan moge de HERE het zelf vergelden.
- 24 Maar heus, wij hebben dit uit bezorgdheid, om een bepaalde reden, gedaan. Wij zeiden namelijk: later zouden jullie kinderen tot onze kinderen kunnen zeggen: "Wat hebben jullie te maken met de HERE, de God van Israël?"
- 25 De HERE heeft immers tussen ons en jullie, Rubenieten en Gadieten, de Jordaan als grens gesteld, jullie hebben geen deel aan de HERE." Zo zouden door toedoen van jullie kinderen onze kinderen kunnen ophouden de HERE te vrezen.
- 26 Daarom zeiden wij: laten wij dit doen: een altaar bouwen, niet voor brandoffers en niet voor slachtoffers,
- 27 maar als een getuige tussen ons en jullie, en tussen ons nageslacht, dat wij de HERE dienen met onze brandoffers, slachtoffers en vredeoffers. Dan zullen jullie kinderen later niet tot onze kinderen kunnen zeggen: "Jullie hebben geen deel aan de HERE."
- 28 En wij zeiden: wanneer men later tegen ons en tegen onze geslachten zo iets zeggen zal, dan zullen wij zeggen: ziet het evenbeeld van het altaar van de HERE, dat onze vaderen gemaakt hebben; het is niet bestemd voor brandoffers en slachtoffers, maar het is getuige tussen ons en jullie.
- 29 Wij willen in de verste verte niet in opstand komen tegen de HERE en ons van de HERE af keren door nu een altaar voor brandoffers, spijsoffers of slachtoffers te bouwen naast het altaar voor de HERE, onze God, dat voor zijn woning staat!'
- 30 Toen de priester Pinechas, de hoofden der gemeente en de oversten van de geslachten van Israël bij hem hoorden wat de Rubenieten, de Gadieten en de

- Manassieten zeiden, leek het hun goed toe.
- 31 De priester Pinechas, de zoon van Eleazar, zei tegen de Rubenieten, de Gadieten en de Manassieten: 'Nu weten wij, dat de HERE in ons midden is, want jullie hebben geen trouwbreuk tegen de HERE bedreven. Daardoor hebben jullie de Israëlieten uit de hand van de HERE gered.'
 - 32 Toen keerden de priester Pinechas, de zoon van Eleazar, en de hoofden terug van de Rubenieten en de Gadieten uit het land Gilead naar het land Kanaän naar de Israëlieten, en zij brachten verslag uit.
 - 33 Dit leek de Israëlieten goed toe. En de Israëlieten loofden God en dachten er niet meer aan tegen de Rubenieten en de Gadieten ten strijde te trekken om hun land te verwoesten.
 - 34 En de Rubenieten en de Gadieten noemden het altaar: Het is getuige tussen ons, dat de HERE God is.

DE RELATIE TUSSEN de bewoners van het gebied ten oosten van de Jordaan, de Rubenieten, Gadieten en een deel van de Manassieten, en de bewoners van het land ten westen van de Jordaan heeft altijd onder druk gestaan. De onderlinge band was nooit hecht. Als men kijkt naar het landschap is het ook niet verbazingwekkend dat de bewoners van het gebied ten oosten van de Jordaan zich niet sterk verbonden voelden met de mensen aan de overkant, want het diep gelegen Jordandal met zijn naar het oosten toe soms zeer steile hellingen vormt een natuurlijke barrière. In de geschiedenis van de staat Israël is dit gebied ook vaker vijandelijk territorium geweest (behorend aan Ammonieten en Moabieten) dan onderdeel van het rijk, zoals het dat was in de tijd van David en Salomo. Zoals al werd opgemerkt bij de toelichting op de toewijzing van het Overjordaanse aan de tweeeënhalve stam in hoofdstuk 13, behoorde dit gebied strikt genomen ook niet bij het beloofde land. Het is ook opvallend dat in Joz. 22 de westjordaanse stammen consequent als 'de Israëlieten' worden aangeduid. Alsof de overjordaanse stammen dat niet waren! Maar als het gaat om het in dit boek zo belangrijke thema van de eenheid wordt het Overjordaanse er steeds nadrukkelijk bijgehaald. Dat gebeurde behalve in hoofdstuk 13 met name ook in het eerste hoofdstuk. De inleiding in vs. 1-8 op het eigenlijke verhaal over het altaar van de overjordaanse stammen herinnert daar aan: hoe de overjordaanse stammen de opdracht hadden gekregen met Israël mee te blijven strijden en niet te rusten, voordat heel het volk rust zou hebben (1:12-15). Zonder morren waren zij daarmee akkoord gegaan. De aanvankelijke terughoudendheid (Num. 32:5) is verdwenen. Nu zij hun plicht hebben vervuld – het land rustte nu immers van de strijd (12:23; 14:15) – kunnen ze eindelijk naar eigen huis en haard. De overjordaanse stammen hadden hun broeders naar behoren terzijde gestaan. Jozua voegt er aan toe dat ze hun God evenmin mogen vergeten (vs. 5). Hij doet dat met woorden die we voor een deel zo goed kennen als antwoord van Jezus op de vraag naar het grootste gebod gegeven in de wet (Marcus 12:28-31). Jozua's opdracht is afgeleid van de eveneens zo bekende en voor het Joodse geloof zo belangrijke woorden uit Deut. 6:4-9:

Hoor, Israël: de HERE is onze God; de HERE is één! Je moet de HERE, je God, liefhebben met heel je hart en met heel je ziel en met heel je kracht. Wat ik je heden gebied, zal in je hart zijn, je zult het je kinderen inprenten en daarover spreken, wanneer je in je huis zit, wanneer je onderweg bent, wanneer je neerligt en wanneer je opstaat. Je zult het ook tot een teken op je hand binden en het zal je een voorhoofdsband tussen je ogen zijn en je zult ze schrijven op de deurposten van je huis en aan je poorten.

Niet alleen de eerste regels, maar ook de woorden die daar op volgen, hebben raakvlakken met Joz. 22. In hun antwoord op de aantijgingen van de westelijke stammen laten de overjordaanse stammen immers merken dat het hun bij de oprichting van het omstreden altaar voornamelijk ging om de geloofsoverdracht aan hun kinderen. En dit teken was door hen opgesteld op een plek, bij de doorwaadbare plaatsen van de Jordaan, die men zou kunnen aanduiden als de poort tot het Oostjordanland.

In het genoemde antwoord van Jezus op de vraag naar het grootste gebod noemt Hij naast dit liefhebben van God de liefde tot de naaste, waarbij Hij de tekst van Lev. 19:18 aanhaalt. Ook Joz. 22 laat zich lezen als een verhaal waarin de goede relatie met God onlosmakelijk verbonden is met de goede relatie tot de broeders. De vermeende opstand tegen God brengt immers de broeders in gevaar.

Het inleidende gedeelte wordt in vs. 7-8 afgesloten met twee opmerkingen, waarvan de eerste zich het beste laat begrijpen als een later toegevoegde poging tot verheldering. Deze betreft de halve stam Manasse. Het feit dat de ene helft van Manasse zijn plaats ten westen en de andere helft zijn plaats ten oosten van de Jordaan had gekregen, was hiervoor al vele malen vermeld. Toch heeft men het hier weer nadrukkelijk herhaald. Misschien heeft men verwarring willen voorkomen, die zou kunnen ontstaan, omdat in het vervolg enkele malen alleen sprake is van Rubenieten en Gadieten.

Ook wordt er nog iets gezegd over de rijkdom van de overjordaanse stammen. Dit gedeelte (vs. 7b-8) heeft waarschijnlijk betrekking op alle bewoners en niet slechts op de Manassieten. Het Overjordaanse is bekend om zijn rijkdom gebaseerd op gunstige omstandigheden voor veeteelt (zie Num. 32:1 en ook Amos 4:1 en Hooglied 4:1; 6:5). In Joz. 22 wordt die rijkdom in verband gebracht met de zegen van Jozua als dank voor bewezen diensten in de strijd tegen de bewoners van Kanaän.

De vraag waarvoor Israël hier staat, is of de eenheid bewaard zal blijven, ook als ieder 'naar zijn tenten' is gegaan. Ieder heeft nu zijn erfdeel en dan ontstaat het gevaar dat men zich slechts met het eigen privé-domein zal bemoeien. Juist die uitdrukking 'naar zijn tenten' draagt dat in zich. Want dezelfde woorden klinken in de oproep in 2 Sam. 20:1 als de Israëlieten zich afwenden van het centrale gezag van koning David en op dezelfde manier in 1 Kon. 12:16 als de eenheid van het rijk verloren gaat. Het is ook geen toeval dat in het boek Jozua behalve hier alleen nog in Joz. 7 sprake is van een tent. Daar gaat het om de tent

van Achan, waarin hij ten onrechte verworven bezit trachtte te verbergen. Niet voor niets wordt deze nare geschiedenis in vs. 20 weer in herinnering gebracht. Zal Israël de weelde van het grote bezit, dat nu dan wel rechtmatig is verkregen, kunnen dragen? Blijkens de in vs. 8 genoemde extra zegen voor de overjordaanse stammen moet de verleiding voor hen het grootst zijn geweest.

De vraag waarvoor Israël ook hier staat, is of men elkaar kan vertrouwen. Uit de reactie van de westjordaanse stammen blijkt heel veel wantrouwen. Ze hadden van horen zeggen dat de overjordaanse stammen een altaar hadden gebouwd. Ze reageren daar heel fel op. Op de achtergrond speelt, zeker ook in de latere overlevering van het verhaal, de hervorming van de eredienst mee, zoals die onder meer onder koning Josia zou plaats vinden. Daarbij werd de tempel in Jeruzalem de enige plaats waar nog offers aan de HERE gebracht mogen worden. Elk altaar op een andere plaats was daarmee verdacht.

Dit altaar moet door de zich terugtrekkende overjordaanse stammen ten westen van de Jordaan zijn neergezet. Uit vs. 10 blijkt dat ze de Jordaan nog niet waren overgestoken. De toevoegingen in vs. 11 over de plaats van dat altaar 'bij de steenkringen van de Jordaan' maken het niet veel duidelijker. Maar alles wijst erop dat de overjordaanse stammen het door Jozua opgerichte teken bij Gilgal (een naam verwant met het Hebreeuwse woord 'steenkring') in ere herstelden of uitbouwden. De door hen gegeven verklaring komt ook overeen met de beweegredenen die Jozua destijds had (4:21-22): het moest dienen als aanknopingspunt in het onderricht aan de kinderen.

We kunnen hier spreken van een gebrek aan communicatie. De westjordaanse stammen laten zich leiden door indirecte informatie ('van horen zeggen', vs. 11) en door hun wantrouwen jegens de streek. Ze noemen het Overjordaanse onrein (vs. 19), omdat men daar nog niet los zou zijn van dreiging van het heidendom. Daar had zich immers de geschiedenis rond de Baäl van Peor afgespeeld (Num. 25), die voor de Israëlieten zoveel ellende had veroorzaakt. De man die toen voor de ommekeer had gezorgd, Pinechas, wordt er nu op uit gestuurd om dit nieuwe gevaar te bezweren. Gezien de wel zeer gewelddadige manier waarop deze Pinechas volgens Num. 25:7-8 was opgetreden, moet zijn komst zijn ervaren als een dreigend gebaar. Deze herinnering aan zonden uit het verleden is voor de overjordaanse stammen niet nieuw. Volgens het eerder genoemde Num. 32 had Mozes indertijd net zoiets gedaan: toen ze aarzelden om mee te gaan over de Jordaan, had hij gewezen op wat er gebeurd was, toen de Israëlieten na de eerste verkenning van het land niet verder durfden (Num. 13-14). Een hele generatie had daardoor het leven moeten laten in de woestijn. De twee groepen die hier tegenover elkaar staan, blijken een heel verschillend uitgangspunt te hebben. De westjordaanse stammen gaan uit van de eenheid van het West- en Overjordaanse. Zij maken zich zorgen over de dreiging die dat met zich mee brengt. Vanwege die eenheid zouden zij wel eens te lijden kunnen krijgen onder godsdienstige overtredingen van de overjordaanse stammen. De overjordaanse stammen daarentegen vinden die eenheid helemaal niet zo

vanzelfsprekend. Hun is het er nu juist om te doen die eenheid te bewaren, ook voor de toekomst. Dit is een duidelijk geval van communicatiestoornis. Gelukkig weten de woorden van de overjordaanse stammen het wantrouwen van de andere stammen te overwinnen. Zo blijft de rust, die er gekomen was na de strijd met de Kanaänieten, ook na deze onenigheid tussen de Israëlieten onderling bewaard. Het hoogtepunt van heel dit verhaal vol spanning en wantrouwen is de belijdenis van de overjordaanse stammen. Ze beginnen er hun antwoord aan Pinechas en de zijnen mee: 'De God der goden is de HERE, de God der goden is de HERE' (vs. 21), en het is ook de conclusie: het altaar, dat in feite geen altaar is, krijgt zijn naam: 'Getuige dat de HERE God is' (vs. 34). Het is een belijdenis overeenkomstig het eerder genoemde Deut. 6:4, zoals die ook zou klinken in Elia's strijd tegen de Baäls (1 Kon. 18:39). En die belijdenis komt uit de mond van mensen van wie men dat in eerste instantie niet had verwacht, zoals dat eerder gebeurde bij Rachab (2:11).

De vraag blijft waarom men dit gedenkteken als altaar had aangeduid. Dat moest toch wel misverstand oproepen? Wellicht speelt hier ook het probleem van de latere diaspora mee. Door het gedwongen verblijf buiten Israël had men toen niet meer de mogelijkheid om in de tempel deel te nemen aan de voorgeschreven eredienst. In plaats van het offeren kwam nu noodgedwongen het gedenken. Door het gedenken te verbinden met een naam uit de offerterminologie wordt de onderlinge relatie tussen offerdienst en gedenken aangegeven.

Een laatste waarschuwing

23:1-16

23

- 1 Het gebeurde lange tijd nadat de HERE aan Israël rust gegeven had van al zijn vijanden rondom en toen Jozua al heel oud was,
- 2 dat Jozua heel Israël samen riep, zijn oudsten, zijn hoofden, zijn rechters en zijn opzieners, en tegen hen zei: 'Ik ben heel oud geworden.
- 3 Jullie zijn het die gezien hebben wat de HERE, jullie God, voor jullie gedaan heeft met al deze volken. Want de HERE, jullie God, heeft voor jullie gestreden.
- 4 Ziet, ik heb door het lot aan jullie (het bezit van) deze overgebleven volken en de volken die ik heb uitgeroeid, als erfdeel toegewezen, vanaf de Jordaan tot aan de Grote Zee in het westen.
- 5 De HERE, jullie God, zelf zal hen voor jullie opjagen en hen voor jullie wegdrijven en jullie zullen hun land in bezit nemen, zoals de HERE, jullie God, jullie had gezegd.
- 6 Jullie moeten zeer sterk zijn, zodat jullie alles wat geschreven staat in het wetboek van Mozes kunnen bewaren en uitvoeren, zonder naar rechts of links af te wijken,
- 7 zonder mee te lopen met deze volken, die nog bij jullie overgebleven zijn, de naam van hun goden te belijden, daarbij te zweren, hen te dienen of voor hen neer te buigen.
- 8 Aan de HERE, jullie God, moeten jullie je hechten, zoals jullie dat tot op vandaag gedaan hebben.
- 9 De HERE heeft grote en machtige volken voor jullie uitgedreven en tot op vandaag heeft niemand voor jullie kunnen standhouden.
- 10 Eén van jullie dreef er duizend op de vlucht, want het was de HERE, jullie God, die voor jullie streed, zoals Hij jullie had gezegd.
- 11 Jullie moeten jezelf er terdege bij bepalen de HERE, jullie God, lief te hebben.
- 12 Want als jullie je afkeren en je inlaat met deze bij jullie overgebleven volken, familierelaties met hen aanknoopt, jullie met hen omgaan en zij met jullie,
- 13 dan kunnen jullie er zeker van zijn dat de HERE, jullie God, niet zal doorgaan met deze volken voor jullie uit te drijven. Zij zullen voor jullie tot een klapnet worden, tot een val, tot gesels in jullie zij en dorens in jullie ogen, totdat jullie verdwenen zijn uit dit goede land, dat de HERE, jullie God, aan jullie gegeven heeft.
- 14 Zie, ik ga nu de weg van al het aardse. Jullie moeten beseffen met heel jullie hart en heel jullie ziel dat niet één van al de goede woorden die de HERE, jullie God, tot jullie gesproken heeft, weggevallen is. Alles is voor jullie uitgekomen. Wat Hem betreft is er niet één woord weggevallen.
- 15 Maar zoals al de goede woorden die de HERE, jullie God, tot jullie gesproken heeft, zijn uitgekomen, zo zal de HERE al de kwade woorden over jullie (ten uitvoer) brengen, totdat Hij jullie heeft weggevaagd uit dit goede land, dat de HERE, jullie God, jullie gegeven heeft.
- 16 Als jullie het verbond schenden dat de HERE, jullie God, jullie heeft opge-

legd, als jullie andere goden gaan dienen, je voor hen neerbuigt, dan zal de toorn van de HERE tegen jullie ontbranden en jullie zullen spoedig verdwijnen uit het goede land dat Hij jullie gegeven heeft.'

DEZE DREIGENDE WOORDEN van Jozua vormen de eerste afsluiting van het boek. In enkele zinnen wordt de inhoud daarvan samengevat. Het ging over de strijd om en de verdeling van het land. Daarbij lag het initiatief steeds bij de HERE. Jozua hamert er nu op dat de Israëlieten nu op hun beurt de HERE trouw moeten blijven. Anders zullen ze het probleem van de nog overgebleven volken nooit de baas kunnen.

In de voorafgaande hoofdstukken was daar al een enkele keer op gewezen. Zoals betoogd in de inleiding op de hoofdstukken 13-23, hebben we hier waarschijnlijk te maken met sporen van een latere bewerking uit een tijd dat de dreiging om 'weggevaagd te worden uit het goede land' (vs. 15) angstig dichtbij kwam of zelfs al realiteit was geworden bij de wegvoering van een groot deel van de Israëlieten naar Babel.

Hoofdstuk 23 werkt het thema uit dat in 13:1-6 al was aangegeven. Zo vormt het een onderdeel van het kader waarbinnen heel de verdeling van het land valt. Men zou het als een leeswijzer kunnen zien: een waarschuwing voor de lezer. Die moet zich geen zand in de ogen laten strooien, alsof met de verdeling van het land nu alles in kannen en kruiken zou zijn. De enkele malen genoemde rust kan bedriegelijk zijn.

Er loopt ook een heel duidelijke lijn naar het eerste hoofdstuk. Jozua's aansporing tot het volk in vs. 6 herhaalt bijna woordelijk wat de HERE zelf volgens 1:8 tegen Jozua had gezegd. Het daar aangesneden thema van de wetsoverweging is in hoofdstuk 23 verbonden met het probleem van de overgebleven volken. De onderhouding van Mozes' wetten is als het ware het wapen dat Israël nodig heeft om zich te kunnen blijven handhaven.

Een ander element dat Joz. 23 verbindt met Joz. 1, is de duidelijke parallel in beide hoofdstukken tussen Jozua en Mozes. Joz. 1 geeft aan dat Jozua vanaf het begin in Mozes' voetsporen treedt. Nu, aan het einde van zijn leven, geeft Jozua een afscheidsrede, die doet denken aan Mozes' laatste woorden in Deut. 32. De inleiding daarvan in Deut. 31:16-30 is onmiskenbaar verwant aan Joz. 23.

Bij de inleiding op Joz. 13-23 is ook al gewezen op de evenwichtige structuur van deze hoofdstukken. We kunnen hierin het werk zien van degene die ook hoofdstuk 23 heeft ingevoegd. Nu is de relatie met hoofdstuk 24 wat minder fraai. In zekere zin wordt de redevoering van Jozua in hoofdstuk 23 ontkracht, doordat er na deze 'laatste' woorden nog zoveel gebeurt. Ook in Joz. 24 wordt, veel uitgebreider, teruggesproken op de voorafgegangene verovering van het land en wordt Israël opgeroepen om voor de HERE te kiezen. Joz. 23 heeft veel weg van een samenvatting van Joz. 24 met een eigen toespitsing. Blijkbaar heeft men bij deze aanvulling niet willen ingrijpen in de eerbiedwaardige tekst en heeft men ervoor gekozen om de beide hoofdstukken naast elkaar te laten staan. De

logische plaats voor Joz. 23 was dan vóór het hoofdstuk dat melding maakt van de dood van Jozua. In vs. 16 wordt dan door de vermelding van het verbond met de HERE de overgang naar Joz. 24 over de verbondssluiting te Sichem gemaakt.

Overigens heeft, zoals het boek Jozua een dubbele afsluiting kent, het boek Richteren een dubbele inleiding. Want in Ri. 2:6 zien we duidelijk een nieuwe inzet. Daarbij lijkt de inleiding beginnend in 2:6 aan te sluiten bij Joz. 23. Zo omgeven de laatstgenoemde passages het huidige slot van het boek Jozua en het huidige begin van het boek Richteren (Joz. 24-Ri. 2:5). De reden voor het aanbrengen van deze extra brug tussen Jozua en Richteren lijkt te zijn dat men de overgang van Joz. 24 naar Ri. 1 als moeilijk heeft ervaren. Want Joz. 24 geeft het beeld van een volledige verovering van het land, terwijl in Ri. 1 daarvan nog niet zoveel terecht blijkt te zijn gekomen. In de toegevoegde omraming is daar veel meer rekening mee gehouden.

Na alles wat gezegd is over de weloverwogen opbouw van Joz. 13-23, waarvoor de schrijver van dit hoofdstuk verantwoordelijk geacht kan worden, hoeft het niet te verbazen dat ook Joz. 23 een duidelijke structuur laat zien. Het heeft iets weg van de vorm van oudoosterse vazalverdragen, waarin de relatie tussen een (doorgaans Hethietische of Assyrische) machthebber en een onderhorige koning werd vastgelegd. Zo'n verdrag begon met een inleiding verwijzend naar gebeurtenissen uit het verleden, bevatte een grondbepaling gevolgd door een uitwerking daarvan, oproep van getuigen, vloek- en zegenformules en een verzegeling. Een aantal elementen vinden we ook in Joz. 23, maar de parallel blijft vaag. In Joz. 24 zijn de overeenkomsten met de vorm van het traditionele vazalverdrag groter. Omdat Joz. 23 gevormd is naar het voorbeeld van Joz. 24, lijkt iets van die overeenkomst met vazalverdragen door te werken, maar dat is niet bepalend voor de structuur van dit hoofdstuk.

Veel belangrijker is de tweedeling in vs. 1-10 en vs. 11-16. Beide delen laten zich goed samenvatten. Het eerste deel verwijst naar de hulp van de HERE en verbindt daaraan de oproep om zich aan Hem te blijven hechten, want dan zal het goed blijven gaan. Het tweede deel zet in met diezelfde oproep, maar verbindt daaraan de dreiging dat het slecht met Israël zal aflopen, als men niet voor de HERE kiest. In beide delen wordt met een soort refrein gewerkt. In het eerste deel vinden we dat in vs. 3b, 5b en 10b. Achtereenvolgens staat daar:

- want de HERE, jullie God, heeft voor jullie gestreden
- zoals de HERE, jullie God, tot jullie had gezegd

en, beide regels samennemend:

- want het was de HERE, jullie God, die voor jullie streed, zoals Hij jullie had gezegd.

In het tweede deel vinden we het refrein in vs. 13b, 15b en 16b, een herhaalde dreiging:

- totdat jullie verdwenen zijn uit dit goede land dat de HERE, jullie God, aan jullie heeft gegeven

- totdat Hij jullie heeft weggevaagd uit dit goede land dat de HERE, jullie God, aan jullie heeft gegeven

- Dan zal de toorn van HERE tegen jullie ontbranden en jullie zullen spoedig verdwijnen uit het goede land dat Hij jullie gegeven heeft.

Zo is het eerste deel gekarakteriseerd door de belofte en het tweede deel door de vloek, voor het geval Israël zich niet houdt aan zijn verplichtingen jegens de HERE: zoals de HERE de vijanden voor Israël uit wegdreef (vs. 5 en 9), zo zal Hij dan Israël laten verdwijnen (vs. 13 en 15).

Bij al deze dreigende woorden is het goed om te beseffen dat Israël zich hierbij niet machteloos, als een speelbal van het lot hoeft te voelen. Het krijgt de kans om te kiezen. Als Jozua van zichzelf zegt dat hij 'de weg van al het aardse' gaat (vs. 14), verwijzend naar zijn overlijden, dat niet lang meer op zich zal laten wachten, dan lijkt deze uitspraak juist deze keuzevrijheid voor Israël te benadrukken. De dood is voor een mens onontkoombaar. Dat is de weg van al het aardse. Maar Israël heeft het in eigen hand of het goede land (vs. 16; in het Hebreeuws hetzelfde woord als 'aarde' in vs. 14) behouden zal blijven of niet. Men kan er moeite mee hebben dat Israël hier de opdracht krijgt om zich niet in te laten met andere volken. Dat heeft iets denigrerends ten opzichte van die andere volken. Maar men moet zich ook realiseren dat Israël zich op veel momenten in zijn geschiedenis niet de luxe van de openheid naar anderen toe kon permitteren, zonder zijn eigen bestaan en zonder het geloof in de ene God op het spel te zetten. Overigens is de opgedragen keuze voor het isolement helemaal niet altijd even aantrekkelijk. Deze roept vaak tegenstand op. Ook daarvan getuigt de geschiedenis van Israël en het latere Jodendom.

De keuze voor de HERE

24:1-28

24

- 1 Jozua verzamelde alle stammen van Israël in Sichem. Hij ontbood de oudsten van Israël, zijn hoofden, zijn rechters en zijn opzieners, en zij stelden zich op voor God.
- 2 En Jozua zei tegen heel het volk: 'Zo zegt de HERE, de God van Israël: jullie vaders hebben vanouds aan de overzijde van de rivier (de Eufraat) gewoond, (zoals) Terach, de vader van Abraham en Nachor, en zij vereerden andere goden.
- 3 Ik nam jullie vader Abraham van de overzijde van de rivier en liet hem door heel het land Kanaän gaan. Ik gaf hem een talrijk nageslacht en schonk hem Isaäk.
- 4 En aan Isaäk schonk Ik Jakob en Esau. Aan Esau gaf Ik het gebergte Seir in bezit, terwijl Jakob en zijn zonen naar Egypte afreisden. [Daar werden zij een groot, talrijk en machtig volk en de Egyptenaren deden hen kwaad].
- 5 Toen zond Ik Mozes en Aäron en sloeg Egypte met de dingen die Ik onder hen gedaan heb, en daarna leidde Ik jullie van daar weg.
- 6 Ik leidde jullie voorvaders uit Egypte en jullie kwamen bij de zee. De Egyptenaren achtervolgden jullie voorvaders met wagens en ruiters tot aan de Rietzee.
- 7 En (jullie voorvaders) riepen tot de HERE en Hij legde een donkere wolk tussen jullie en de Egyptenaren, liet de zee over hen komen en die bedekte hen. Jullie hebben met eigen ogen gezien wat Ik in Egypte gedaan heb. En jullie verbleven lange tijd in de woestijn.
- 8 Ik bracht jullie naar het land van de Amorieten, die aan de overzijde van de Jordaan woonden, en zij bonden de strijd met jullie aan. Ik gaf hen in jullie hand, jullie konden hun land in bezit nemen en Ik roeide hen voor jullie uit.
- 9 Toen stond Balak, de zoon van Sippor en koning van Moab, op en bond de strijd aan met Israël. Hij ontbood Bileam, de zoon van Beor, om jullie te vervloeken.
- 10 Maar Ik wilde niet naar Bileam luisteren. Hij moest jullie juist zegenen. Zo redde Ik jullie uit zijn hand.
- 11 Toen trokken jullie de Jordaan over en kwamen bij Jericho en de burgers van Jericho bonden de strijd met jullie aan, de Amorieten, de Perizzieten, de Kanaänieten, de Hethieten, de Girgasieten, de Chiwwieten en de Jebusieten, en Ik gaf hen in jullie macht.
- 12 Ik zond de schrik voor jullie uit en die verdreef hen voor jullie, (zoals) de twee koningen der Amorieten, zonder jullie zwaard of boog.
- 13 Ik gaf jullie een land waarvoor jullie niet hebben gezwoegd, en steden die jullie niet hebben gebouwd en die jullie toch bewonen, wijngaarden en olijfbomen die jullie niet hebben geplant en waarvan jullie (nu wel) eten.

- 14 Welnu, vreest de HERE en dient Hem oprecht en trouw, doet de goden weg welke jullie voorvaders gediend hebben aan de overzijde van de rivier en in Egypte. Dient de HERE.
- 15 Maar als jullie er kwaad in zien de HERE te dienen, kiest dan nu wie jullie zullen dienen: de goden die jullie voorvaders aan de overzijde van de rivier gediend hebben, of de goden van de Amorieten, in wier land jullie (nu) wonen. Ik en mijn familie, wij zullen de HERE dienen.'
- 16 Toen antwoordde het volk en zei: 'Het is voor ons ondenkbaar dat wij de HERE zouden verlaten om andere goden te dienen.
- 17 Want de HERE is onze God. Hij heeft ons en onze voorvaders uit het land Egypte geleid, uit de slavernij. Hij deed deze grote dingen voor onze ogen. Hij heeft ons beschermd op elke weg die wij gingen, en bij alle volken die we tegenkwamen.
- 18 De HERE verdreef voor ons al de volken, de Amorieten die het land bewoonden. Ook wij zullen de HERE dienen, want Hij is onze God.'
- 19 Toen zei Jozua tegen het volk: 'Jullie kunnen de HERE niet dienen, want Hij is een heilig God. Een jaloerse God is Hij, die jullie overtreding en jullie zonden niet vergeeft.
- 20 Wanneer jullie de HERE verlaten en vreemde goden gaan dienen, dan zal Hij zich (van jullie) afkeren en jullie kwaad berokkenen, jullie vernietigen, nadat Hij jullie goed gedaan had.'
- 21 Maar het volk zei tegen Jozua: 'Wij zullen de HERE wèl dienen!'
- 22 Toen zei Jozua tegen het volk: 'Jullie zijn je eigen getuigen dat jullie er zelf voor gekozen hebben om de HERE te dienen.' En zij zeiden: 'Wij zijn getuigen.'
- 23 'Doet dan de vreemde goden, die in jullie midden zijn, weg en wendt jullie hart tot de HERE, de God van Israël.'
- 24 En het volk zei tegen Jozua: 'De HERE, onze God, zullen wij dienen, naar zijn stem zullen wij horen.'
- 25 Op die dag sloot Jozua een verbond met het volk. Hij stelde voor hen in Sichem vast wat geboden is en recht.
- 26 En Jozua schreef al deze woorden op in het wetboek van God en nam een grote steen en stelde hem daar op, onder de eik in het heiligdom van de HERE.
- 27 Jozua zei tegen heel het volk: 'Zie, deze steen is voor ons tot getuige die alle woorden gehoord heeft die de HERE tot ons sprak. Hij zal voor jullie getuige blijven, opdat jullie je God niet verloochenen.'
- 28 Toen zond Jozua het volk weg, ieder naar zijn eigen erfdeel.

DE ERNST VAN hetgeen in dit hoofdstuk wordt beschreven blijkt niet alleen uit de gewichtige woorden, maar ook uit de weloverwogen structuur, die ons bij een eerste lezing wellicht zou kunnen ontgaan. Al bij hoofdstuk 23 werd opgemerkt dat er formele overeenkomsten bestaan met oudoosterse vazalverdragen. Deze beschrijving van de sluiting van een verbond tussen de HERE en Israël lijkt op de manier waarop met name de in de dertiende en veertiende eeuw machtige Hethietische vorsten hun relatie met onderhorige stadstaten regelden. Zo'n

vazalverdrag begint met een opschrift met de naam van de machthebber (vgl. vs. 2). Na een beschrijving van de voorgeschiedenis met de hoofdrol voor die machthebber (vs. 2-13; let op het gebruik van de eerste persoon) volgt de grondbepaling: de eis van trouw (vgl. vs. 14). De gebruikelijke nadere bepalingen ontbreken in Joz. 24. Er wordt volstaan met een verwijzing naar het wetboek (vs. 25-26). Wèl wordt, zoals in deze teksten gebruikelijk is, de grondbepaling beaamd (vs. 16 en 21). Aan de vazalverdragen werden doorgaans ook uitgebreide zegeningen en vervloekingen toegevoegd voor het geval van trouw, respectievelijk ontrouw van de betrokkenen. In Joz. 24 wordt op die vloek gezinspeeld in vs. 19-20. Tenslotte bevat het verdrag bepalingen over de manier waarop het is vastgelegd (vgl. vs. 26-27).

Met de keus voor deze traditionele vormgeving wil de schrijver enerzijds de overmacht van Israëls God onderstrepen, zoals die ook blijkt uit het historisch overzicht, en anderzijds erop wijzen hoe belangrijk het is om trouw te blijven aan die God en dat ook te tonen. Op dit tweede punt wijkt Joz. 24 echter ook duidelijk af van de min of meer geijkte patronen. Dat gebeurt in het bijzondere gesprek tussen Jozua en het volk (vs. 14-24). In de normale situatie van een vazalverdrag heeft de vazal weinig keus. Hij kan niet anders dan de superioriteit van zijn Heer erkennen. En die Heer zal zeker niet zomaar toelaten dat zijn ondergeschikte zich wendt tot een andere heer. Jozua laat daarvoor in vs. 15 wel de ruimte. En hij lijkt even later zelfs zijn volk af te houden van een keuze voor de HERE (vs. 19-20). Maar dat heeft geen andere reden dan dat Jozua beducht is voor een te gemakkelijke keuze. Want het volk spreekt in zijn eerste antwoord slechts over wat het van de HERE ontvangen heeft aan bijstand en bescherming bij de uittocht en intocht. Jozua herinnert eraan dat Israël ook aanwijzingen van de HERE ontvangen heeft over hoe het Hem moet volgen. Het gaat niet alleen om het erkennen van de HERE als God, maar ook om het doen van wat Hij vraagt. Jozua's aanwijzing is te vergelijken met de uitspraak van Jezus:

Niet een ieder, die tot Mij zegt: Here, Here, zal het Koninkrijk der hemelen binnengaan, maar wie doet de wil van mijn Vader, die in de hemelen is (Mat. 7:21).

Er is nog een andere structuur aan te wijzen in dit hoofdstuk. Net zoals Joz. 23 is het in te delen in twee stukken (vs. 1-13 en 14-28). Het eerste daarvan beschrijft de geschiedenis van Israël met de HERE, het tweede gaat over de keuze van Israël voor de HERE vastgelegd in een verbond. Beide laten ze zich ook weer onderverdelen in een vijftal kleinere delen.

Het eerste deel begint met een inleiding (vs. 1); dan volgt de beschrijving van Israëls geschiedenis tot aan het vertrek naar Egypte (vs. 2-4 met vermelding van alle aartsvaders en met extra nadruk op alle andere goden die zij ooit gediend hebben, als voorspel op de vraag in vs. 14); het derde onderdeel beschrijft de uittocht (vs. 5-7); het vierde de reis door het Overjordanse en de verovering van Jericho (vs. 8-11; de verovering van Jericho is exemplarisch voor de verovering van heel het land; vandaar de onverwachte vermelding van strijdende

burgers van Jericho en de lijst met volken) en het eerste hoofddeel eindigt dan met de vermelding van de verdrijving door de HERE van de volken van Kanaän en de gave van het land aan Israël (vs. 12-13; met alle nadruk op het feit dat het de HERE was die het deed).

Het tweede deel begint met Jozua's vraag aan Israël om te kiezen (vs. 14-15); dan volgt Israël's positieve antwoord (vs. 16-18); na Jozua's terughoudende reactie wordt dat antwoord nog eens herhaald (vs. 19-21); Jozua en het volk bevestigen dat antwoord (vs. 22-24); tenslotte wordt het verbond gesloten en vastgelegd (vs. 25-28).

Zo zien we dat dit hoofdstuk heel evenwichtig is opgebouwd, ook wat betreft de lengte en het aantal van de onderdelen. De structuur weerspiegelt in zekere zin de opbouw van het hele boek. Net zoals in Joz. 1-12 zit er in het eerste deel een duidelijke lijn. Dat heeft ook te maken met het onderwerp: de gebeurtenissen worden gewoon na elkaar verteld. Net zoals Joz. 13-23 heeft het tweede deel echter een andere opbouw: het begin en einde, het tweede en voorlaatste deel corresponderen met elkaar enzovoort (zie hierover de inleiding op Joz. 13-23). In het tweede deel van Joz. 24 zien we dat in de manier waarop in vs. 22-24 de woorden uit vs. 14-15 weer worden opgepakt (zie met name vs. 14 en 23). Ook de middelste delen corresponderen (vgl. vs. 20a met vs. 16b).

De laatste verzen (vs. 25-28) vormen een soort supplement. De hierboven aangewezen structuur bevestigt dit, omdat ze daarbinnen geen duidelijke plaats hebben. De verbinding wordt zelfs problematisch als we letten op het verschil tussen vs. 27, waar sprake is van een steen als getuige, en wat eerder in vs. 22 gezegd werd over het volk als getuige. Het is niet ondenkbaar dat we in vs. 26-27 een andere traditie vinden over de manier waarop het verbond is vastgelegd en dat deze volledigheidshalve is ingevoegd. In deze andere traditie benadrukt men het verband met de gebeurtenissen beschreven in 8:30-35. Die speelden zich af in dezelfde omgeving, bij de bergen Ebal en Gerizzim. Sichem ligt daartussenin, maar wordt daar niet met name genoemd. Juist de elementen die in 8:30-35 een hoofdrol spelen, het wetboek van Mozes en het gebruik van stenen, keren in 24:26-27 terug.

Joz. 24 is niet alleen stilistisch fraai, maar ook theologisch van groot belang. Het vormt als het ware een brug tussen verleden en toekomst. We vinden er een samenvatting van Israël's geschiedenis en het geeft tegelijkertijd aan hoe die herinnering eraan kan bijdragen om met vertrouwen verder te gaan en daarbij de juiste keuzes te maken. Deze elementen hebben doorgewerkt in de boeken die volgen. We vinden vergelijkbare overwegingen in Ri. 2:1-5; 6:8-10; 10:11-16; 1 Sam. 7:3-4; 10:18-19 en 12:7-15.

De verbinding met het verleden is ook gelegd door de plaats van samenkomst. Het is opmerkelijk dat Jozua de stammen in Sichem bijeenroept. Na Gilgal was immers steeds Silo het centrum geweest vanwaaruit alles werd geregeld. Volgens de Septuaginta moet ook de in dit hoofdstuk beschreven gebeurtenis te Silo hebben plaatsgevonden. Maar dat is duidelijk een poging om iets wat niet op het

eerste gezicht begrijpelijk is, te vermijden. Bij nader inzien is het feit dat deze bevestiging van het verbond tussen de HERE en Israël plaatsvindt te Sichem, veelzeggend. Zeker ook na het voorafgaande historisch overzicht herinnert het aan Abram. In Gen. 12:6-7 lezen we hoe Abram bij zijn komst naar Kanaän juist daar halt had gehouden en er een altaar had gebouwd. In het bovengenoemde 8:30-35 wordt gesuggereerd dat Jozua bij de hernieuwde betreding van het land ditzelfde had gedaan. Nu valt dan in hoofdstuk 24 ook nog het woord 'verbond'. Daarmee is de vergelijking met Abram helemaal rond. Zo is Joz. 24 te lezen in het licht van de belofte aan Abram:

Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en jou en jouw nageslacht in hun geslachten, tot een eeuwig verbond, om jou en jouw nageslacht tot een God te zijn. Ik zal aan jou en jouw nageslacht het land, waarin jij als vreemdeling vertoeft, het hele land Kanaän, tot een bezitting voor altijd geven, en Ik zal hun tot een God zijn (Gen. 17:7-8).

Zo ontstaat een veel positiever beeld dan wat we in het vorige hoofdstuk lazen. Daaruit sprak een veel somberder visie op Israëls toekomst. Er werd daar veel meer rekening gehouden met de mogelijkheid dat Israël door ongehoorzaamheid het gegeven land zal verspelen. Omdat hoofdstuk 24 op dezelfde wijze inzet als het voorafgaande hoofdstuk, is wel verondersteld dat het om een later toegevoegde aanvulling gaat. Maar, zoals al betoogd bij hoofdstuk 23, is het aannemelijker dat het juist andersom is. Het optimisme dat nog sprak uit het verhaal van het verbond te Sichem, werd achterhaald door de bittere werkelijkheid. Het land bleek meer en meer bedreigd te worden en de schrijver belijdt dat Israël daar zelf schuldig aan is. Deze twee zo verschillende afsluitende beschouwingen zijn naast elkaar blijven staan. Zo roept het slot van dit boek niet alleen maar schuldbesef op, maar toch ook hoop op de belofte 'voor altijd'.

Begravenis van Jozua, Jozef en Eleazar

24:29-33

- 24
- 29 Hierna stierf Jozua, de zoon van Nun, de knecht van de HERE, honderd en tien jaar oud.
 - 30 En men begroef hem in het gebied van zijn erfdeel, te Timnat-Serach op het gebergte van Efraïm, ten noorden van de berg Gaäs.
 - 31 Israël diende de HERE zolang Jozua leefde en zolang de oudsten leefden die Jozua overleefd hebben, en die al de daden gekend hadden, welke de HERE voor Israël verricht had.
 - 32 Het gebeente van Jozef, dat de Israëlieten uit Egypte meegenomen hadden, heeft men te Sichem begraven, in het stuk land dat Jakob voor honderd stukken geld van de zonen van Hemor, de vader van Sichem, gekocht had, en dat het erfdeel van de Jozefieten was geworden.
 - 33 Ook Eleazar, de zoon van Aäron, stierf en men begroef hem op de heuvel die aan zijn zoon Pinechas was gegeven, op het gebergte van Efraïm.
[De Israëlieten gingen allemaal naar hun eigen plaats en eigen stad. En de Israëlieten vereerden Astarte, de Astartes en de goden van de volken rondom. En de HERE gaf hen in de hand van Eglon, de koning van Moab, en hij regeerde achttien jaar over hen].

DE LAATSTE VERZEN van het boek Jozua zijn meer dan een opsomming van enkele laatste feiten. Deze verzen klinken als een bevestiging van alles wat eraan voorafging.

Dat betreft in de eerste plaats Jozua zelf. Aan het slot van het naar hem genoemde boek krijgt hij de titel die voorheen uitsluitend aan Mozes werd gegeven: 'knecht van de HERE'. Na alles wat er is gebeurd, kan met recht gezegd worden, wat al in het eerste hoofdstuk werd aangeduid, dat hij volledig in de voetsporen van zijn leermeester Mozes is getreden. Deze paar woorden zeggen zo meer dan een uitgebreide necrologie.

Belangrijker dan de overlijdensberichten zijn de vermeldingen van de begravenis van Jozua, Jozef en Eleazar. Zij worden begraven in hun eigen land. Na de herinnering in het voorafgaande gedeelte aan Abram, die volgens Gen. 23 zoveel moeite had moeten doen voor een eigen stukje grond met een eigen graf, klinkt het als een zegen dat die teraardebestelling zonder problemen in het eigen erfdeel kan plaatsvinden. Door juist ook in dit verband de begravenis van Jozef te noemen (met verwijzing naar Gen. 33:19) wordt dat nog versterkt. Opmerkelijk genoeg was Jozef ooit op dezelfde leeftijd overleden als Jozua (zie Gen. 50:26).

Zo is er een verwijzing naar het verleden: de beloften ooit gedaan (zie Gen. 50:25 en Ex. 13:19) zijn uitgekomen. Maar er is ook een verwijzing naar de toekomst. En die is onheilspellend. Vs. 31 suggereert dat het met de trouw aan de HERE na de dood van de laatste ooggetuigen wel eens gedaan kon zijn. De aanvulling in de Septuaginta aan het slot van vs. 33 (naast enkele andere, die van

minder belang of duidelijk secundair zijn) onderstreept dat. Deze verwijzing naar de latere gebeurtenissen uit de tijd van de Richteren (zie Ri. 3:12-14) kan men maar beter niet afdoen als een latere poging de twee boeken met elkaar te verbinden. Dit open einde doet denken aan het slot van het boek Richteren, dat eveneens eindigt met een negatief oordeel over Israël. Het is een passend slot van een boek met veel ruimte voor het ideaal, maar met een open oog voor de botsing met de harde werkelijkheid.

TEKST EN TOELICHTING is een bijbelverklaring, bedoeld voor *allen* die een begrijpelijk en met zorg geformuleerd antwoord willen op de vragen die bij het lezen van de Bijbel naar voren komen.

Van elk bijbelgedeelte wordt steeds een goede, leesbare vertaling (*tekst*) gegeven met daarbij een heldere en praktische *toelichting*. De behandeling van een bijbelboek wordt steeds voorafgegaan door een *inleiding*, waarin informatie wordt verstrekt over het ontstaan van het betreffende bijbelboek, de auteur, de compositie, etc.

De bijbelboeken worden niet vers voor vers behandeld, maar per tekstgedeelte (periood). Dit komt het verstaan van het geheel ten goede.

TEKST EN TOELICHTING is een bijbelverklaring voor iedereen die geïnteresseerd is in de tekst en de betekenis van de Bijbel. TEKST EN TOELICHTING is een goede gids bij persoonlijke bijbelstudie, bij bijbelstudie in groepsverband en zal daarnaast ook zeker degenen die zich vanwege hun beroep met de uitleg van de Bijbel bezighouden, van dienst zijn.

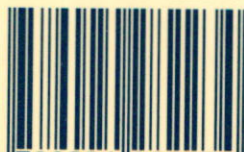
Bij het tot stand komen van de uitgave is aan de duidelijkheid in taal, samenstelling en uitvoering veel aandacht besteed.

Aan TEKST EN TOELICHTING werkt een groot aantal bijbeldeskundigen uit de verschillende protestantse kerken mee. De meeste auteurs zijn uit Nederland afkomstig, maar ook buitenlandse deskundigen geven hun medewerking. De eindredactie is in handen van prof.dr. A.S. van der Woude, prof.dr. C.J. den Heyer en dr. W. van der Meer.

TEKST EN TOELICHTING: een unieke uitgave!

NUGI 632

ISBN 90-242-8223-3

9 789024 282234

UITGEVERIJ KOK - KAMPEN